

Slovenska čitanka

za

tretji razred srednjih šol.

Sestavil in izdal

dr. Jakob Sket,

c. kr. profesor.

III.

Cena 80 novčičev.

V Celovcu, 1892.

Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja.

DS 39736

Slovenska čitanka

tretji razred srednjih šol

izdava iz leta

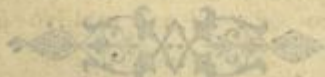
dr. Jakob Škerl

in dr. ...

III

03001044
(črna št. navedena)

V Celovcu, 1893.

Predgovor.

dkar je bil dr. Janez Bleiweis leta 1854. in 1855. izdal „Slovensko berilo“ za tretji in četrti gimnazijski razred, nismo še do dandanes dobili druge, za to stopinjo šolskega pouka namenjene čitanke slovenske. Zadnja leta je sicer služil „Cvetnika“ II. del tudi pri slovenskem pouku za tretji in četrti gimnazijski razred, toda za naše šolsko slovstvo mnogo zaslužni Anton Janežič je bil I. in II. del „Cvetnika“ določil le za prva dva razreda srednjih šol. Da je bilo „Slovensko berilo“ za tretji in četrti razred nedostatno, spoznali so že davno slovenski učitelji na srednjih šolah, in Anton Janežič sam je bil sklenil, da sestavi „Cvetnika“ tudi za tretji in četrti razred, ali žal, prezgodnja smrt mu je že leta 1869. pretrgala nit življenja in ustavila njegov naklep. Od tedaj je preteklo nad dvajset let, in slovenska učeča se mladina tretjega in četrtega razreda je zastoj čakala na novo slovensko čitanko. Ravno ta slučaj pa priča jasno, kako trudapolno in mučno delo je pri nas sestavljati čitanke, bodisi za nižje, bodisi za višje razrede srednjih šol. Znano mi je, da je bilo več zaslužnih slovenskih profesorjev že začelo nabirati gradivo za slovenske čitanke za nižjo gimnazijo, med njimi zlasti gospoda profesorja M. Pleteršnik in Fr. Hubad, toda drugo slovstveno delovanje jim je branilo izvršiti svoj namen. Nepopolno zbirko imenovanih dveh velečastitih tovarišev sem prejel sicer tudi jaz v svobodno porabo, za kar se obema tukaj srčno zahvaljujem, ali razun nekterih zemljepisnih sestavkov gospoda profesorja J. Jesenka in izvzemši nekaj drugih drobnostij nisem mogel iz te zbirke nič novega porabiti za svoj namen, ker sem si bil že poprej sam v isto svrho zabeležil vse rabljivo gradivo iz novejšega našega slovstva.

Berilo za predstoječo čitanko je povzeto večinoma iz najnovejšega slovstva in je tako izbrano in razvrščeno, da stoji v vidni zvezi in vzporedno z drugimi predmeti, kakor se poučujejo v tretjem razredu. Zlasti sem se oziral na pouk v zgodovini, zemljepisju in rudninoslovju. Več zanimivih zgodovinskih sestavkov bode oživljalo in navduševalo mladeniško srce za naše pradede, kazalo njih življenje in delovanje ter slikalo tužno

dobo jugoslovansko. Zemljepisni in rudninoslovni sestavki naj opozorijo učence na krasoto in bogastvo domače zemlje in Avstrije posebej, in tako naj gojijo in netijo čut ljubezni do ožje in širje naše domovine. Glede na uvrstitev rudninoslovnih sestavkov mi je bilo še v zadnjem hipu mogoče, da sem razne pesni, povestice in sestavke, rudninoslovja se tičočé, tako razvrstil, da pridejo v čitanki še le v drugem tečaju na vrsto, kakor to najnovejši ministerjalni odlok zahteva.

Nadalje sem gledal na to, da podam kolikor mogoče pripovednega berila v pesniški, kakor v prozaični obliki, in sicer je isto v ozki zvezi z domačo zgodovino in z domačim narodnim življenjem. Oziral sem se med drugim tudi na opise, katerim je na tej učni stopnji že važno mesto odločeno, in tukaj sem izbral in porabil take sestavke, katerih vsebina je primerna duševnemu obzoru večine slovenskih učencev. Tudi pesništvu raznih vrst je precej prostora odmenjenega, in pesni se vrsté ali po letnih časih, ali pa so v ozki zvezi z ostalo učno tvarino. Učitelj slovenščine pač naj nikdar ne pozabi, kolika važnost gre pesnim pri slovenskem pouku, in da se naj učenci kolikor mogoče vadijo v deklamovanju.

Zraven težjih in daljših sestavkov nahajaš v knjigi mnogo kratkih in lahkih, tako da bodo čitanko mogli uspešno rabiti tudi na takih šolah, kjer so učenci manj veščí svojega materinega jezika. Sicer je pa obseg knjige tolik, da se bode večinoma mogla prečitati tekom leta, ako ne vsa v šoli, pa vendar s pomočjo domačega čitanja, na kar še tu posebej opozarjam.

Več sestavkov je za to čitanko na novo spisanih, in vsem istim pisateljem izrekam tukaj presrčno zahvalo, zlasti pa gospodoma profesorjema J. Scheiniggu in L. Pintarju, ki sta blagovolila pregledati drugo popravo. Končno želim, da bi knjiga dobro služila svojemu namenu in pospeševala pouk slovenskega jezika, nadejajoč se, da me bodo vsi tovariši podpirali v tem, da ji odstranimo v bodoče njene nedostatke šoli in mladini na korist.

V Celovcu, dne 15. velikega srpana 1892.

Dr. J. Sket.

Kazalo.

	Stran
1. Čista vest. I. Tomšič.	1
2. Pobratima Grgo in Spaho Spaič. Lovro Pintar.	1
3. Učenjak in veter. Nar. prav. — J. Majciger.	4
4. Naša vas. Fr. Levstik.	4
5. Slovenska zemlja. A. Janežič.	4
6. Atila in slovenska kraljica. A. Aškerc.	5
7. Atila, kralj hunski. D. Trstenjak.	7
8. Po Atilovi smrti. Fr. Cegnar.	8
9. Trgatev. J. Jurčič.	10
10. Vinski trti. L. Svetec.	11
11. Ples pod lipo pri Ziljanjih. U. Jarnik.	12
12. Kmet in njegova sina. Fr. Metelko.	12
13. Jesenski večer pri „gospodu Mirodolskem“. J. Stritar.	13
14. Groblje. A. Hribar.	16
15. Pastirček. Nar. prav. — J. Benignar.	17
16. Spomni se náme. J. Virk.	18
17. Kraški svet. J. Bilec.	19
18. Ribica in pastirička. A. Slomšek.	20
19. Najlepši dan. A. Aškerc.	21
20. Kralj in možaka poštenjaka. R. Ledinski.	22
21. Za dom med bojni grom. S. Gregorčič.	27
22. Slovanska zadruga, pleme in narod. J. Starè.	28
23. Mlin. „Novice“.	31
24. Polšja lov in polharji. J. Jurčič.	32
25. Alboin in Gizulf. Nar. prip. — L. Hiti.	34
26. Zlate resnice. A. Slomšek.	34
27. Cesar Mavricij in Slovani. Fr. Levstik.	35
28. Naročilo. J. Barlé.	35
29. Verstvo starih Slovanov. J. Starè.	36
30. Mejnik. A. Aškerc.	39
31. Delo je sladko. Sv. J. Zlatoust — A. Lesar.	40
32. Gad in pila. Fr. Metelko.	41
33. Drobiž. J. Stritar.	41
34. Domače življenje in vojaštvo starih Slovanov. J. Starè.	41
35. Pomen in vrednost kruha pri Slovencih. H. Podkrajšek.	43
36. Življenje. J. Uršič.	43
37. Nezadovoljni kmet. Fr. S. Pirc.	44
38. Usmiljena Slovenka. D. Trstenjak.	47

39. Prilike. L. Pesjakova.	48
40. Deželna ustava in pravo pri starih Slovanih. Po Jirečku — A. Janežič.	48
41. Zmaj Vukotin. Nar. prip. z otoka Krka. — J. Trdina.	50
42. Zima. M. Vilhar.	50
43. Opiljeni četrtak. Fr. Maselj.	51
44. Kolikor narodov, toliko nošenj. I. Tomšič.	52
45. Časa nesmrtnosti. A. Aškerc.	53
46. Slepí konj. Po ruski prip. — A. Koblar.	56
47. Zimsko življenje. A. Zupančič.	58
48. Zimski dan. S. Jenko.	59
49. Škrat ali skrkljič. Nar. prav. — „Vrtec“.	60
50. Ruski jemsček. Fr. Jeriša.	61
51. Iveri. J. Cimperman.	62
52. Deklica in pesoglavci. Nar. prip. — J. Jurčič.	63
53. Božični večer na Kranjskem. Fr. Erjavec.	65
54. Godčeva balada. A. Aškerc.	67
55. Koledovanje pri Slovencih. J. Bleiweis.	69
56. Sorodstvo in prijateljstvo v pregovoru.	70
57. Sv. Cirilu in Metodu. J. Bilec.	70
58. Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod. Fr. Kos.	72
59. Začetek ruskega mesta Prejesslavlja. Po Nestorju — Fr. Levstik	77
60. Roža Jerihonska. L. Pesjakova.	78
61. Pripovedka o Kurentu. Nar. prip. — J. Bilec.	79
62. Zmaj na Novem trgu v Celovcu. „Besednik“.	80
63. Čas. Fr. Cegnar.	83
64. Bitva na Grobniškem polju. Nar. prip. z otoka Krka. — J. Trdina.	83
65. Kovač. Nar. prav. — L. Gorenjec.	84
66. Izvor pomladi. Stébor.	88
67. Zlata ruda. J. Gradčan.	88
68. Zlato in bogastvo v pregovoru.	89
69. Postojnska jama. M. Vilhar.	89
70. O Postojnski jami. Po E. Lahu in Fr. Costi.	90
71. Zlatica v Bogatinu. „Novice“.	94
72. Ni nesreče brez sreče. „Novice“.	95
73. Avstrija moja. J. Kersnik.	97
74. Rudolf Habsburški. A. Umek.	97
75. Pozdrav pomladi. A. Pin.	99
76. Boj Otokarja II. z Rudolfom I. Fr. Šuklje.	99
77. Velikonočna pesen. L. Pesjakova.	104
78. Snegurka. Nar. ruska — I. Navratil.	105
79. Jelen. Fr. Metelko.	108
80. Pomlad. V. Orožen.	108
81. Vmeščanje koroških vojvod na Gosposvetskem polju. J. Majciger.	110
82. Trepetlika. L. Pesjakova.	114
83. Pomladanski dan. Fr. Erjavec.	115
84. Pastirska. J. Bilec.	117
85. Gospodov dan. J. Bilec.	117

	Stran
86. Veseli majnik. P. Gros.	119
87. Železo. H. Schreiner.	119
88. Pomladnji izprehod. Fr. Levstik.	124
89. Pregovori.	125
90. Hudobni sinovi. Nar. srbska — Fr. Cegnar.	125
91. „Beseda“ na kraški zemlji. Fr. Erjavec.	126
92. Lev in lisica. Fr. Metelko.	131
93. Miloš Obilič, obdolžen izdajstva. Nar. srbska — J. Mohorčič.	131
94. Boj na Kosovem polju. F. S. Pirc.	132
95. Kosovka devojka. Nar. srbska — J. Poljanec.	135
96. Iskrice življenja. J. Bleiweis.	137
97. Carica Milica in Vladeta vojvoda. Nar. srbska — Fr. Cegnar.	138
98. Začetek idrijskega rudnika. Fl. Hrovat.	138
99. Dražba. S. Gregorčič.	140
100. Dom „gospoda Mirodolskega“. J. Stritar.	142
101. Nazaj v planinski raj. S. Gregorčič.	145
102. Gozd. A. Koder.	145
103. Danici. Fr. Cegnar.	148
104. Slovenska božja pol. J. Jurčič.	148
105. Jutro. Fr. Levstik.	151
106. Solne jame v Velički. Po češkem — R. Knaflič.	152
107. Poletje. „Vrtec“.	153
108. Večer. Fr. Cegnar.	155
109. Ni vse zlato, kar se sveti. Fr. Erjavec.	156
110. O nevihti. S. Gregorčič.	163
111. Nevihta. J. Ogrinec.	163
112. Solnce. M. Kastelec.	166
113. Kres pri Slovencih. J. Jurčič.	166
114. Pozabljeni očaki. J. Kersnik.	168
115. Turške vojske po slovenskih deželah v XV. stoletju. I. Vrhovec.	168
116. Vaška lipa. A. Aškerc.	174
117. Kako so v Begunjah na Notranjskem odpodili Turka. I. Zarnik.	174
118. Kralj Matjaž in njegova vojska. Nar. prip. — J. Freuensfeld.	176
119. Senoseška. V. Kurnik.	177
120. Kralj Matjaž. Nar. prip. — „Vrtec“.	178
121. Na posipu hudega grada. J. Holzapfel.	179
122. Nasledki prvih turških vojsk. J. Trdina.	179
123. Gora. A. Koder.	182
124. Bog. M. Vilhar.	184

181	Weyl, M. Wilhelm
182	Weyl, A. Adolf
183	Weyl, A. Adolf
184	Weyl, A. Adolf
185	Weyl, A. Adolf
186	Weyl, A. Adolf
187	Weyl, A. Adolf
188	Weyl, A. Adolf
189	Weyl, A. Adolf
190	Weyl, A. Adolf
191	Weyl, A. Adolf
192	Weyl, A. Adolf
193	Weyl, A. Adolf
194	Weyl, A. Adolf
195	Weyl, A. Adolf
196	Weyl, A. Adolf
197	Weyl, A. Adolf
198	Weyl, A. Adolf
199	Weyl, A. Adolf
200	Weyl, A. Adolf
201	Weyl, A. Adolf
202	Weyl, A. Adolf
203	Weyl, A. Adolf
204	Weyl, A. Adolf
205	Weyl, A. Adolf
206	Weyl, A. Adolf
207	Weyl, A. Adolf
208	Weyl, A. Adolf
209	Weyl, A. Adolf
210	Weyl, A. Adolf
211	Weyl, A. Adolf
212	Weyl, A. Adolf
213	Weyl, A. Adolf
214	Weyl, A. Adolf
215	Weyl, A. Adolf
216	Weyl, A. Adolf
217	Weyl, A. Adolf
218	Weyl, A. Adolf
219	Weyl, A. Adolf
220	Weyl, A. Adolf
221	Weyl, A. Adolf
222	Weyl, A. Adolf
223	Weyl, A. Adolf
224	Weyl, A. Adolf
225	Weyl, A. Adolf
226	Weyl, A. Adolf
227	Weyl, A. Adolf
228	Weyl, A. Adolf
229	Weyl, A. Adolf
230	Weyl, A. Adolf
231	Weyl, A. Adolf
232	Weyl, A. Adolf
233	Weyl, A. Adolf
234	Weyl, A. Adolf
235	Weyl, A. Adolf
236	Weyl, A. Adolf
237	Weyl, A. Adolf
238	Weyl, A. Adolf
239	Weyl, A. Adolf
240	Weyl, A. Adolf
241	Weyl, A. Adolf
242	Weyl, A. Adolf
243	Weyl, A. Adolf
244	Weyl, A. Adolf
245	Weyl, A. Adolf
246	Weyl, A. Adolf
247	Weyl, A. Adolf
248	Weyl, A. Adolf
249	Weyl, A. Adolf
250	Weyl, A. Adolf

II. Čista vest.

1. Čista vest najdražji
Življenja je zaklad,
Kdor ga ima, na njega
Ozira Bog se rad.

2. V nesreči in nadlogah
Človeku daje moč,
Prijetne dela dneve,
Prijetno dela noč.

3. Zatorej glej, da čisto
Ohraniš svojo vest;
Pa naj grmi al' treska,
Ni treba se ti trest'.

I. Tomšič.

2. Pobratima Grgo in Spaho Spaič.

V starem mestu Mostaru je živel poturčenec, kteremu se je dejalo Spaho Spaič. Bil je grozoviten človek in je tako strašno razsajal po vsej okolici, da so se ga Turki sami ogibali. Še celó Ali paša Stojčević se je tresel pred njim. Najgrje pa je delal s kristjani. Pobijal jih je in spravljaj njihovo premoženje v svojo malho, če je le mogel. Ako je srečal na cesti kristjana, ki je jezdit, moral je ta hitro skočiti s konja, pobegniti s ceste in se skriti v grmovje, sicer ga je Spaičeva gorjača učila kozje molitvice, da mu je bilo gorjé. Marsikterega kristjana je tako namlatil, da je moral zapustiti ta svet. Kakor strašno je bilo nekdanj Kranjcem ime hudega Kljukca, ravno tako je bilo ime Spaičovo Hercegovcem groza in trepet. Matere so strašile otroke, rekoč: „Molči, dete, Spaho gre!“

Kamorkoli je šel, imel je s seboj samokres, sabljo in gorjačo. Na hrbtu pa mu je visela velika posoda, napolnjena z žganjem. Bil je srednje, pa trščate postave, debelega vrata in velikih brk. Njegove prsi so bile zarastle kakor hrastova skorja. Srajco je nosil vedno pod vratom odpeto in roke je imel do komolcev gole. Njegov konj je bil vaje, da je takoj rezgetal, če je le od daleč začutil kakšnega konja.

Goranci so krščanska vas, štiri ure od Mostara. V tej vasi je živel Grgo, ki je bil Spaiču kos. Vsa Hercegovina je poznala Grga in njegove sosede, da so junaki svobodnega srca, ki se

Turkov nič kaj dosti ne bojé. Primeri se nekega dne, da Spaho
 25 sreča Grga na cesti ter ga prav po turško našeška. Grgo molči
 in ne pové besedice živi duši o tem, kar je dobil. Potém pre-
 teče nekaj časa, in Spaho gre zopet proti Gorancem. Grgo pa
 je tudi ravno na potu iz Gorancev in gre v sosedno vas k svojim
 prijateljem obhajati cerkveni semenj. Drago praznično oblačilo
 30 ima na sebi. Samokresi in nož se mu svetijo za pasom, puška
 in spleteni bič mu bingljata po plečih, in živi konj pod njim
 rezgeta. Tako opravljen jezdi in jezdi, kar zarezgeta Spaičev
 konj, in Grgo vidi, da se bodeta zopet srečala z grdim trinogom.
 Hitro sklène: „Ne bom se ognil, ne, če bo tudi po njem ali po
 35 meni.“ Ko Spaho vidi, da Grgo ne gre s konja, potegne svo-
 jega konja za uzdo in se zakadi na Grga, vpijoč: „S konja,
 kristjan! Ali si že pozabil, kako sem te onikrat nabrisal?“ Po-
 tém zgrabi gorjačo in se zadere, kar more: „S konja, kristjan,
 če ne, bode druga!“ Grgo pa se tega ne ustraši. Ustavi svojega
 40 konja in reče ponižno: „Prosim te, mili aga, pojdi svoj pot.
 Če jezdim, jezdim svojega konja in tebi nič hudega ne delam.
 Ljubi aga, pojdi v miru, odkoder si prišel!“

Te besede trinoga strašno razsrdijo. Torej vzdigne gorjačo
 in plane na Grga kakor razdražen lev. Toda Grgo šine urno na
 45 tla in, kakor bi trenil, stoji za nekim drevesom. Zgrabi puško,
 pomeri na Turka in zavpije na vse grlo: „Aga, poberi se mi s
 konja!“ Ko Spaič vidi, da jo je Grgo potegnil za drevo, misli,
 da se je spustil v beg, in da je šala njegovo žuganje. Torej se
 obrne k njemu in reče: „Kaj hočeš, kristjanče?“ Ali Grgo ga
 50 ne posluša več, temveč ga dene na muho in vpije, da je strah:
 „Hipoma s konja, če ne, je po tebi!“

Ko Turčin vidi, da se Grgo ne šali, in sliši, da je nategnil
 petelina, pokori se in zleze s konja na tla. Pa toliko, da stopi
 na tla, veleva mu že zopet Grgo se spraviti nazaj. Jeza in srd
 55 ga tareta. Pa kaj hoče? Zopet mora na konja. Toda toliko,
 da ga zasede, ukazuje mu že Grgo zopet, naj se pobere na tla.
 Tako ga je gnal devetkrat zapored s konja in na konja. Zadnjič
 je bilo Spaiču vendar že tega preveč. Zató začne Grga rotiti,
 rekoč: „Da si mi po Bogu brat na tem in na onem svetu, ali
 60 pa me pusti ali me ubij!“ Grgo je stal pri teh besedah še zmi-
 rom za drevesom, držal napeto puško na lice prislono in
 rekel: „Jaz spoštujem Boga kakor ti, zatorej ti prizanašam. Toda
 priseči mi moraš, da ne boš nikdar več nobenemu kristjanu storil

nič hudega in nikoli več nobenega ne silil hoditi s konja.* Spaho mu vse to obljubi, in Grgo začne, za drevesom stojé, turško prisego izgovarjati, Spaho pa jo ponavlja za njim. Kedar je bila prisega končana, bilo je tudi pobratimstvo storjeno, ktero je za vsakega Srba svetejše od najbližjega sorodstva. Turčin gre svoj pot, Grgo pa dirja k svojim prijateljem; toda nikomur nič ne pové, kako je sukal Spaiča. 65 70

Leto je minilo po tem, da ni bilo Grga v Mostar, ker se je vendarle bal, da bi se Spaič ne maščeval nad njim. Mesta se ogibati pa mu je bilo sitno. Torej sklene: „Pojdem v Mostar, naj bode, kar hoče; saj umreti moram vendar enkrat. Brez maščevanja pa itak ne bodem umrl.“ Obleče se tedaj v draga oblačila, osedla konja in odrine v Mostar. Ondi hodi po trgu in kupuje, česar mu je treba za dom. Kar ga potrese nekdo od zadi za ramo, rekoč: „Bog te sprimi, pobratim!“ Grgo se obrne in vidi Spaiča vsega v orožju pred seboj. Na prvi pogled ga groza obide; toda kmalu se osrči in reče: „Bog daj dobro srečo, aga!“ 80 Ta ponižna beseda ni bila Turku po volji; zató reče: „Kaj govoriš o nekakem agi! Pusti to neumnost! Jaz sem pobratim tvoj.“ Te besede dadó Grgu srčnost, da ga pozdravi po šegi prijateljski. Potém ga pelje Spaho na svoj dom in mu pripravi gosti, da je bilo kaj. Osem dnij se gostijo. Grgo sedi na prvem 85 mestu, Turki pa okrog njega. Na razhodu dá Spaič svojemu pobratimu lepih darov za njegove domačine in drugo družino. Spaičevka pa mu daruje krasno srajco, svitice in drugih rečij. Spaič mu sam privede konja. Zasede tudi sam svojega vranca in ga daleč spremlja z drugimi prijatelji vred, streljaje in pesni 90 prepevajoč.

Ko pride Grgo domú, pové svojim rojakom, kaj in kako se mu je godilo. Niso se mogli temu načuditi. Osmi dan pripravi dva lepa vola, pokrije ju z rudečim suknom do tal, natakne jima na roge štiri pozlačena jabelka ter ju pošlje svojemu pobratimu 95 v dar.

Od tega časa sta živela v prijateljstvu kakor rojena brata. Obiskovala sta se, in Spaho Spaič ni trpinčil več nobenega kristjana.

Lovro Pintar.

3. Učenjak in veter.

Živel je nekdanj učenjak, ki ni bil zadovoljen z vsem, kar je Bog stvaril in uredil. Domišljeval si je, da bi on bolje vladal svet, kakor ga pa vlada Bog sam. Zatorej poprosi nekdanj Boga, naj bi mu za nekoliko časa prepustil svetovno vladarstvo. Bog mu ga res prepusti in mu dovoli, da si sme izvoliti, kar bi bilo potrebno. Učenjak si res vse izvoli, kar si misli, da bode potreboval, a na veter je bil pozabil. Tako je vladal že vso pomlad in vse poletje jako zadovoljno. Vse je lepo cvetlo, rastlo in rodilo sad. Ko pa je prišla jesen, prepregla je pajčevina vsa polja, in ker ni imel vetra, da bi odgnal pajčevino, moralo je vse žito vzeti konec pod njo.

Nar. prav. — *J. Majciger.*

4. Naša vas.

1. Stojé na holmu hiše tri,
Pod holmom potok čist šumi,
In ribice tam plavajo,
Po vodi se vzigravajo.	5. Za kočó vsako ulinjak
Šumi od zlate zore v mrak;
Bučele pridno letajo,
Medú ljudem obetajo.
2. Orehov, jablan, hrušek, sliv
Ob kočah je do samih njiv;
Preevitajo, dišé spomlad',
V jesen rodé okrogel sad.	6. Razgled je s holma lep tako,
Da vabi srce in oko:
Tam gore so, a tod polje,
In travniki tam zelené.
3. A v senci drevja sadnega,
Pod brambo krova hladnega
V vročini skače kup otrok,
Ki golih glav so, bosih nog.	7. Po gorah cerkve so okrog,
Moléte k nebu v sinji lok;
A vsaka ima zvon glasán,
Ki poje, ko se bliža dan.
4. Nad njimi ptičice pojó
In gnezda si skrivaj pletó;
Spomladi tam se veselé,
Drugam jeseni odleté.	8. Minilo že je nekaj let,
Kar šel sem s holma v beli svet;
A vtisnil se mi je v spomin
Do črne jame globočin.

Fr. Levstik.

+ 3. Slovenska zemlja.

Pod jugom avstrijskega cesarstva se širi ne velika, toda krasna in srečna zemlja. Z južne strani se koplje v valovih sinjega morja, na severni strani jo opira snežnica planinskih gor, proti vzhodu in zahodu pa se izgublja v nepregledni ogèrski in laški ravnini. Svet je močno gorat in bregovit, nikjer vendar ne

nedostaje za selo in ral pripravne ravnote. Gore in brda odeva gozd in trata, osojne bregove in gorice prepleta vinska trta, kmetu najslajši pridelek; ravani in doline pa zaljšajo v čudni izpremenjavi polja in livade, vasi in mesta.

Osrčje gor in hribov hrani obilo koristnih rud, ki služijo 10 pridni roki v izdelavo potrebnega orodja, ali pa je razvotljeno v neizmerne dvorane s prekrasnimi kamnatimi podobami in drugimi podzemskimi čudeži. Zemlja je bogata z bistrimi jezeri in ribniki, po katerih se vozi ribič v svojem čolnu, s srebročistimi studenci in potoki, ki namakajo in rodovitijo dol in gorico, pa 15 tudi z deročimi rekami, ki nosijo ladije in druge tovore na svojem hrbtu. Kamorkoli se obrneš, pri vsakem koraku te pozdravlja obilnost in ráznovrstnost pozemskih in prirodnih čudežev; le pod jugom se je umaknila skoro vsa ta obilnost pod zemljo in ti vzbuja v srcu toliko večje strmenje. 20

Ta zemlja — mera ji je okoli 400 štirijaških milj ali 22.000 km^2 — je zemlja slovenska, prežlahten biser v kroni presvetlih vladarjev iz habsburške rodovine, in v njej prebiva po lepih dolinah in solnčnih višinah, po prijaznih ravanih in obmorskih bregovih krepki, pobožni in verni narod slovenski. 25

A. Janežič.

6. Atila in slovenska kraljica.

1. Kralj Atila, Hunov veliki voj,
Beneške ugleda ravnine;
Pohotnost užge mu do njih se takoj,
Zamičejo brž ga skomine.
2. „Prehodil že dosti sem sveta,
Pokoril ga s svojim mečem:
Krasnejše dežele, nego je tá,
Ni, bogme, je — to vam rečem!
3. In ker je lepa — moja zató
Ta zemljica bodi slovenska;
Dobiti je pač ne bo pretežkó,
Kraljica ji samo je ženska!“
4. In Atila reče, in zemlja bobni,
Vsa trese se plan plodovita;
To niso potresa podzemske moči,
To konj so hunskih kopita.

5. Kobilic je roj na Benečijo pal,
Žre, pase po njej se po ceni;
Vragov je to lačna in gladna druhal,
Ki krade in ropa in pleni.
6. Kresovi po zemlji beneški goré,
Oj svetli, nebrojni kresovi;
Bog vas se usmili, ubogi ljudjé:
Gorijo vam vaši domovi!
7. Zveri pridivjale so skok na skok
Morit med orače beneške.
Čuj krik njih in vik in jok in stok . . .
Koljô jih zveri človeške.
8. Hun vlada ob Nádiži bistri povsod,
Ni varnega več pred njim zida.
Kje vojski domači zdaj trdni je kot?
Kje zdaj si, kraljica Vida?
9. Pod Krasom, kjer stena skalna zijá,
Kjer širi se Landrijska jama,
Tam vojska kraljičina tabor ima,
Tam našla skrovišča je sama.
10. Pred Vido prijaše Atilov sel:
„Predaj se nam sama rada!
Če ne, ti kralj glavico mlado bo vzel,
Pogine ti tabor od glada.“
11. „Gladú in pesjanov se jaz ne bojim!
Tu vzemi za dar si meh žita,
K rojakom povrni se hitro z njim,
Če vojska še vaša ni sita.
12. Čuj, kolikor zrn ta-le hrani meh,
Vreč žita še tol'ko imamo —
Po tajnih donašajó nam ga hodéh —
Nikdar se vam mi ne udamo!“
13. Ustraši kralj Atila se zeló
Odveta kraljice Vide;
Benečiji lepí on dá slovó
Ter z dolgim nosom odíde.
14. Ko Vida pa hoče peči kruh,
Zmrači se jí krasno lice:
Odnese! bil Atilov ogleduh
Poslednji jí mérník pšenice. —

15. Trdnjava Slovencev današnji dan
 Še zove se Landrijska jama,
 Spominja se dan, ko je bežal pesjan,
 Spominja kraljica se sama.

A. Askerc.

7. Atila, kralj hunski.

V prvi polovici petega stoletja je živel Atila, imenovan bič božji. Bil je to mož silovit, bistrega uma, trdne volje in predrzne srčnosti. Vladal je nad divjim narodom hunskim, ktereга Amijan Marcellin (okoli 330—400) popisuje blizu takó-le:

Brez brade so, grdega obličja, ker dečkom brž po rojstvu 5
 prerežejo lica, da jim zaradi brazgotin ne morejo rasti brke; krivonogi so kakor zveri, in skoro živinsko je njihovo življenje. Ni jim treba ognja, da bi si kuhali jedi; njihov živež so korenine in zelišča, ali pa jedó na pol surovo meso. Hiš nimajo nikakšnih in se jih ogibljejo kakor grobov; celó kolib iz trstja ne najdeš 10
 pri njih. Brez mirú blodeči po hostah in gorah, privajeni so od detejih nog gladu in žeji ter vsaki vremenski izpremambi. Njihova oblačila so ali platnena ali sešita iz kožic manjših živalij; vedno pa nosijo toisto obleko domá in na polju ter jo imajo tako dolgo na sebi, dokler ne razpade v cape. Kosmata svoja bedra 15
 pokrivajo s kozlovimi kožami, njihovi škornji pa so nespodobni, zató težko peš hodijo. Toliko boljši pa so jahači; sicer so konji njihovi suhi in grdi, vendar stanovitni. Na teh čepé kakor prirastli in na konjih opravljajo svoje navadne posle. Po noči in po dnevu je skoro vsak na konju; na konju kupuje in prodaje, já in pije; 20
 večjidel na vrat te živali naslonjen tudi Hunec spi; celó svoja zbirališča in posvetovanja imajo na konjih. Pravega gospodarstva ni najti pri njih; svojim glavarjem služijo brez vsake trdne zveze. V vojsko gredó nalik zagvozdi z neskončno divjim krikom. Brhki kakor so, razkropé se hkratu in si poiščejo nasprotnika za uboj. 25
 Iz daljine se borijo s kopjem; rti tega orožja so napravljeni iz ostrih kostij. Kedar se približajo sovražnikom, borijo se z mečem ter mečejo zanke nanj, da se tako zavozlan ne more braniti. Pluga in motike ne poznajo. Brez ognjišča in dvorišča se skitajo sem ter tja s svojimi vozi, na katerih stanujejo žene in otroci, 30
 dokler ne odrastejo. Drugje rojen, drugje izrejen ne vé nobeden, odkod je. Ne poznajo razločka med krepostjo in pregreho; kaj je vera in bogoslužnost, tudi ne vedó.

S tem divjim ljudstvom se je vzdignil Atila nad Rimljane, 35 zapustivši svoje leseno poslopje kraj reke Tise na Ogerskem. Več nego pol milijona vojakov, deloma najetih, deloma prisiljenih, gnal je skozi Norik, Vindelicijo in Alemanijo na reko Ren, kjer je pokončala ta divja druhal v mestu Vormaciji burgundsko kraljevo poslopje. Stara pesen pravi, kamor je stopilo kopito Atilo-
 40 vega konja, da tam ni rastle več trava. Najlepša mesta so podrla ti divjaki in že so prišli do Genaba (današnji Orleans). Tu se jim je uprl hrabri Aecij z Burgundci, Zapadnimi Goti in Franki. Krvava bitva je bila na Katalaunskem polju leta 451. Bojišče je pokrivalo 162.000 mrtvecev, med drugimi je padel tudi
 45 Teodorik, junaški kralj Zapadnih Gotov. Vendar je bil Atila zmagani in se umaknil nazaj v Panonijo, da plane drugo leto čez Julijske planine v gornjo Italijo. Lepa mesta Petovij (Ptuj), Celejo (Celje), Emono (Ljubljano) in Akvilejo (Oglej) so razrušile te divje druhal. Že so padla slavna mesta Milan, Pavija, Padova,
 50 Verona, in že se je odpravil Atila nad mogočni Rim, a navzlic temu se je na prošnje papeža Leona I. pomiril z rimskim cesarjem Valentinijanom in se vrnil v panonske pustinje. Naglo je umrl (l. 453.) ravno tisto noč, ko se je oženil s hčerjo burgundskega kralja; nekteri pripovedajo, da ga je nevesta njegova sama
 55 umorila.

V Atilovi vojski so služili Slovenci; zato še njegov spomin sedaj živi med narodom in v narodnih pripovedkah o pesoglavcih ali pesjanih, kakor so imenovali Hune zaradi njihove grde postave. Kedar so kralja pokopavali, imeli so velike krmine, pri
 60 kterih so prepevali razne pesni svojemu vitezu na čast. Latinski pisatelji pravijo, da se je ta sedmina velela „strava“, kar je slovenska beseda ter priča, da so že tedaj stanovali Sloveni v Panoniji.

D. Trstenjak.

8. Po Atilovi smrti.

- 21
1. Miruje gonjba,
 Ne tepe več narodov šiba božja,
 Železni roj ne brusi več orožja;
 Zdrobila ga je krepka roka,
 Objela ga jama globoka;
 Gonitelj počiva.

2. Počiva strašni.
 Palila solzno zemljo blisk in strela,
 Pred njim, za njim je smrt narode žela;
 Ne vžiga več blisk iz oblakov,
 Ni čuti rožljanja vojakov,
 In mir je na zemlji.
3. Na zemlji vlada,
 Na prestol ljudstev vsedla se je sprava,
 Po celem svetu se ji venča glava;
 Pogreznil, ki tepel narode,
 Se v brezno je strašne usode,
 Pogreznil v pogubo.
4. V pogubo treščila
 Te je ohola, svetohlepna želja;
 Krvava slava, strast in slast veselja
 Je v jezeru solz utonila,
 Ki jih je sirota točila
 Na grobljah mrličev.
5. Drobil si mesta,
 Teptali tvoji konji so planjave,
 Spremenil cvetna polja si v puščave;
 Zori spet rumena pšenica,
 Obrača se jaderno žnjica,
 Dviguj se mesta.
6. Dviguj se ljudstva,
 Poklekajo na grobe knezov svojih,
 Ki padli so za dom v viharnih bojih;
 Pa ti, ki po kronah si segal,
 Po zvezdah nebeških se stegal,
 Tvoj grob je temota.
7. Ne stoji kamen,
 Nad tvojim grobom ne žaluj beke,
 Pozabljen, mrtev si na veke!
 Do temnega groba ne roma
 Tvoj vnuk iz razsutega doma,
 Na veke si mrtev!
8. Pozabljen, mrtev!
 Pozabljene in mrtve trume tvoje,
 Razgrudil črvic je železne roje,
 Raznesli njih prah so vetrovi;
 Od tebe tepeni rodovi
 Še danes živijo!

9. Trgatev.

Svetijo se vrhovi daljnih goric. Tam se je ptica vzbudila na veji, zafrfotala s pisanimi perotimi in se zazibala pod sinje jutranje nebo. Svet lepote in svetlobe, obrazov in življenja se ti odpira, oznanja veselje, in glej, tudi človek, krasota in dopolnitev 5 stvarnikove roke, tudi on je pozabil mnogovrstne grenobe in bridkobe svojega srca, tudi on je vesel!

Tropa ljudij gre vriskaje in pevaje v goro. Resnoben in vendar zadovoljen na obraz koraka pred družčino stari gospodar, optav nese brento in vesel pogleduje za seboj mlade ljudi, brhke 10 mladeniče in zdrave deklice. Prišel je čas trgatve, čas pridelka zlate kapljice.

Tu stoji vinograd. Težko nosi kolje trto, rumenega grozdja polno. Ljubo solnce, ki jo je spomladi varovalo ozeblino, ki jo je po letu grelo in zorilo, obseva jo tudi zdaj. Smeji se polna 15 jagoda vinograjski deklici, kakor solza čistega veselja na milem materinem licu. „To si ti dal, večna dobrota!“ pravi stari vinogradnik in ginjen pogleda v nebo k darovalcu vsega dobrega. S svetim križem začeni prvo delo, obrezoval je spomladi golo trto, strahoma je molil tačas Boga, naj varuje rast, naj mu dá srečno 20 učakati trgatve, in hvaležno začne zopet s svetim križem poslednje delo, ko je Bog uslišal njegovo molitev.

Nima vinogradni Slovenec veselejšega dela in časa, nego je trgatev po želji. Vidiš tam deklice, domače in najete, kako prepevajo in glasno šaleč se z vinjeki posezajo od trte do trte, od 25 grozda do grozda. Mladeniči vsipljejo napolnjene posode v nararne brente in jih težko nosijo v zidanico ali leseni hram, postavljen na prijazni rebri sredi vinograda. Pač škoda bi se zdelo staremu gospodarju lepih rumenih jagod, krasnega darú mogočne stvarnosti, tlačiti v kadi, ko bi ne vedel, da pripravlja sladko 30 vino še čudovitejši in boljši zaužitek; tako pa z radostjo privija težko stiskalnico in polni velikanske sode. Tiho odmeri sam pri sebi, koliko bode izpil na lastno in svojih zdravje in veselje, zraven pa preštrevili, koliko mu bode ostalo za gotovino, da dene na stran ljubi hčerki za doto, kedar pride ženin po njo, ali do 35 mačemu sinu, gospodarju po njegovi smrti, v priboljšek in lažje življenje. Tudi priletna mati, gospodinja, pride s prekrižanimi rokami in radostnega očesa, odpogujoč široko perje po brajdah

izmed trt, da bi v zidanici in pod stiskalnico pogledala in poprašala moža, kako in koliko se je že nateklo. Mali porednež, beloglavi bratec, skače danes prost in vesel zdaj okoli deklice, 40 starejše sestre, ter ji donša izbrane grozde, zdaj gleda, kako cedi oče sladki mošt in jemlje čvetero-ogelne tropine iz stiskalnice, zdaj zopet kuri na oglu zidanice in drega s klincem v pepel.

Solnce se pomika niže in niže; poslednji njegovi žarki se vpirajo v mnogoštevilne oživljene vinograde po gorici, ki se daleč 45 razteza. Podoba je, kakor da bi se nerado ločilo od radostnih marljivih ljudij.

Ko pa vendar solnce oprezujoč izgine za robotimi hribi in hladen veter zmaje lahko perje teže oproščene trte, snide se družčina po pol dokončanem delu na tratini pri hramu. Dom jim 50 je nizko v dolini, drugo jutro jim je zgodaj začeti, zato ostanejo vsi v gori črez noč. Velikanski ogenj se zapali. Mrak nastaja, in plamen odseva zmirom svetleje; tudi v sosednem vinogradu se kuri, tudi na nasprotni oddaljeni vinski gori se svetijo tam in tam ognji. Deklice se vsedejo na travo in zró v plamen, nasproti 55 njim mladeniči; oče gospodar iztrka z modrim licem pipo, mati gospodinja pa pristavi velik lonec mesa za večerjo po delavnem dnevu. Čutara se vrsti v krogu, in deklice uberó mile glasove, da odmevajo v tiho noč. Strmé posluša plavajoča samotna luna slovenske zdravice o sladkem vincu iz gladkih grl in kakor odmev 60 čuje jednake glasove z juga in vzhoda; v višinah pa pové svojemu gospodu: „Ti večna sreča, stvaril si človeka za srečo!“

J. Jurčić.

10. Vinski trti.

1. Zdrava bodi, draga trta,
Necenljivi dar nebes,
Kras gorice, slava vrta,
Zemlji najsvetejši les!	4. Ti unemaš čut nebesen,
Dvigneš duha v zvezdni zrak,
V prsih vzbujaš sladko pesen,
Čelu razvedriš oblak.
2. Večjih čud ne dela luna,
Solnce nima te moči,
Nima take sile struna,
Ko rodiš jo, trta, ti!	5. Ti gostiji radost daješ,
Si na piru prvi svat,
Ti na plesu pete maješ,
Zvezi vtisneš ti pečat.
3. Ti ozdraviš srca rane,
Bolečine utopiš;
Tebi žalost se ugane,
Ti obupe odpodiš.	6. Zora mu raz lice sije,
Kogar ljubiš, trta, ti!
Kedar druge zima brije,
Kresni žar mu vžiga kri.

7. Gladko kakor val po cvetu
Tok življenja mu šumlja;
Zdravje pije vsemu svetu,
On sovraštva ne pozna.
8. Starček kakor srna skaka,
Ti ga, trta, pomladiš;
Reva mine siromaka,
Sanja si kraljevi blišč.
9. Cvetje seješ ti v pustinjo,
Razsvetliš temote kraj.
Zemljo, sicer solz dolino,
Premeniš nam v sladek raj.
10. Ni jim mere, ne števila,
Kar učiniš čudnih del;
Jedva pevec bi Ahila
Tvojo hvalo vso prepel.

Homer

11. Torej, trta, zdrava bodi,
Rodi vince kot doslej!
Večni točo ti odpodi,
On te s toplim solnoem grej!

L. Svecet.

11. Ples pod lipo pri Ziljanih.

Vsaka župnija v Ziljski dolini ima košato lipo na vasi, na lipi oder za godce, pod lipo klopi za goste. Kedar pride cerkvanje po letu, snidejo se mladeniči in deklice in se po opraviilu zberó pod lipo, mirno na zeleni trati poldne pričakujoč. Stranski in tuji ljudje le od daleč gledajo. Kedar zazvoni, odkrijejo se moški, in vse tiho moli. Zvon utihne, in mlada družba zakrikne, da se glasi po vsej okolici. Godci zagodejo, mladeniči in deklice naredé okrog lipe kolo in plešejo po svoji šegi. Na širokem prostoru novo barigljico na kol nasadé, da se vrtil; vrh kola visi venec iz rožic. Junaški mladeniči na brzih konjih v diru mimo prihajajo ter izbijaajo z železnim kolom barigljici dno, da se okrog kola zasučé. Kdor prvi prebije dno, njemu dene devica, tistega shoda kraljica, venec na glavo, znanci in znanke pa mu srečo napijó. Tujec blizu ne sme, dokler mu ne napije starešina in reče: „Po- mozi ti Bog!“ Tako so pristni Slovenci židane volje.

U. Jarnik.

12. Kmet in njegova sina.

Kmet vidi, da se mu bliža smrt. Ker pa svojima sinoma ne more zapustiti bogastva, tedaj ju hoče obuditi k pridnosti, rekoč: „Ljuba sina! Vse, kar sem vama mogel prigospodariti v svojem življenju, našla bodeta v našem vinogradu.“ Oče umre kmalu po teh besedah. Ker sta sina menila, da je v vinogradu zaklad zakopan, prekopavala sta ga pridno. Zaklada sicer nista

našla, ali v dobro okopanem vinogradu in v zemlji zrahljani so jima trte rodile bogato.

Pridnost je najboljši zaklad.

Fr. Metelko.

13. Jesenski večer pri „gospodu Mirodolskem“.

Nastali so bili lepi, jasni jesenski dnevi. Na Mirodolskem vrtu so cvetle cvetlice v polni jesenski krasoti; drevje se je šibilo pod obilnim sadjem, in grozdje je zorelo gospodu Mirodolskemu v posebno veselje. Pogostoma ga je ogledoval in mu pretipaval jagode, ki so se bolj in bolj mečile od dne do dne; tu pa tam je bilo tudi že kako zrno črnikasto, dalo se je pokusiti, in mož se ni kisló držal, dasi je bilo gotovo trpko kakor lesnika.

V takih časih je človeku težko tičati pod streho; pod milim nebom je treba uživati lepe dni, ki tako hitro minejo. V takih časih se polasti tudi meščana hrepenenje po zelenih gorah, po čistem, krepkem zraku, ki veje po njih. Družinica gospoda Mirodolskega je bila malo domá. Včasi so šli za ves dan z doma. Vzeli so s seboj, česar treba; kosili so in južinali v gozdu, v senci, po travi, po mahu ležé, kakor se je komu ljubilo. Po jedi so brali maline, drenulje, češminje, in tu pa tam se je tudi še dobila kaka rudeča jagoda. Lep je gozd v pomladnjem zelenju, ko je grmovje posuto z belim, dišečim cvetjem; a lep je tudi jeseni, ko se je belo cvetje po grmovju izpremenilo v rudeče in črne jagode, ki tako prijazno vabijo ptico in človeka.

Zvečer, kedar je bil gospod Mirodolski posebno dobre volje, napravil je svoji družini posebno veselje, veselje, ki je bilo do tedaj čisto neznano Edvinu in njegovi tetki, gospej Jarinovi. Peljal jih je na bližnjo njivo; tam so nakopali sadeža — ne upamo si ga imenovati po imenu; ime mu je kmetsko, prozaično. Pesnik slovenski ga je imenoval „steber kranjske, ali recimo: slovenske dežele“. Oj ti ljubi sadež! Svet skoro živeti ne more brez tebe: na kmetskih mizah te imajo in na gosposkih, v raznih oblikah, tudi — v oblicah. Uživa te kmet, kteremu si včasi skoro jedina hrana, in uživa te gospod, ki ima vsega dovolj, in vendar ti nisi imeniten. Skromno je lice tvoje, ne žari se ti kakor tvoji gosposki sestri pomaranči. Pomaranče so imenovali stari zlata jabelka; jaz ne vem, ali nisi ti morebiti bolj vreden tega lepega imena!

Bistroumni čitatelji so gotovo že uganili, o katerem sadežu
 35 govorimo. Takega sadeža so nakopali in nabrali na njivi, potem
 so šli gor v gozd nad hišo. Skoro bi bili pozabili povedati, da
 je bil gospod Mirodolski pri tem opravilu silno izbirčen; ni mu
 bil vsak po volji, natanko je vedel, kateri bo dober, kateri ni za
 rabo; moral je biti okrogel, ne predroben, ne predebel; vedel mu
 40 je tudi še druga znamenja, ktera so pa bila njegova skrivnost.
 V gozdu je bilo pripravno mesto; star parobek, na pol že sežgan,
 vendar trden še in postaven, stal je na prostem, z drevjem ob-
 danem prostoru. Kupček oglja in pepela je pričal, za kako rabo
 je stari parobek. Okoli ognjišča pod milim nebom se je zbirala
 45 družba. Toda gospod Mirodolski ni trpel lenuha pod svojim po-
 veljem, da bi sedel, gledal in jedel. Vsak je imel svoje delo.
 Treba je bilo po gozdu iskati suhih vej in korenin. Ali to ni
 bilo tako lahko, kakor bi morebiti kdo mislil. Gospoda Miro-
 dolskega gozd ni bil zanemarjen; lepo je bil posnažen in posprav-
 50 ljen, tako da je bilo dobro iskati, da se je dobilo kaj suhljadi.
 Korenine so bile gospodu Mirodolskemu posebno ljube, ako je kje
 ktera prosta, suha ležala; Bog ne daj, da bi kdo ktero živo izrul!
 In vendar bi si ne upali trditi, da ni kdo, zlasti Edvin, ktere
 malo potegnil in posilil, ki je samo s koncem gledala iz tál; go-
 55 tovo je to, da jih je ravno on največ nanesel; po sreči gospod
 Mirodolski ni utegnil, da bi jih tako natanko pregledoval. Ra-
 dovan je splezal na mnogo drevo, kjer je videl kako suho vejico,
 in Breda je pobirala spodi, kar je padlo z drevesa. Gospa Jari-
 nova ni mnogo koristila; delala je samo na vitez: pripogibanje
 60 se ji ni videlo posebno prijetno. Ko se je zdelo gospodu Miro-
 dolskemu, da je drv dovolj nanesenih, dal jim je dovoljenje, da
 smejo posesti po travi okrog ognjišča ter gledati, kaj bode iz tega.
 Vse drugo namreč je bila njegova naloga. Najprej je bilo treba
 ognja. Kako ga je delal gospod Mirodolski? Nabral je za jedno
 65 pest dobro suhega mahú, potem je vzel kresilo, kamen in gobo
 ter začel kresati, prav tako, kakor tu pa tam še dandanašnji
 kreše kak kmet, ki zažiga duhan. To zastarelo orodje je zvesto
 hranil za tako posebno priložnost. Ko se je iskra gobe prijela,
 zavil je tlečo gobo v pripravljeni mah ter ga vihnil v roki tako
 70 dolgo, da se je začel najprej kaditi in zadnjič goreti. Nató dene
 goreči mah na parobek in poklada nanj suhega drobiža, a ko se
 ta vname, pa debelejših vejic, in ogenj je bil napravljen.

Med raznimi pogovori je bil ogenj na pol pogorel; naredila

se je bila lepa žerjavica, da si je sam gospod Mirodolski ni mogel lepše želeti. Iz nanesenih vej si je izbral dolgo palico, ki je bila že bolj drugo podobna; z njo razgrebe žerjavico in vanjo pomeče — zlata jabelka. A ne dá jim miru, vedno jih preobrača s palico, da se preveč ne obžgó. Ko se jim je bila naredila črna skorja črez in črez, potém nagrebe izpod ognja, ki je gorel pri strani, nove žerjavice in vanjo jih popolnoma zakopa.

Vse to, kar smo kolikor mogoče natanko popisali, delal je častiti mož s tako resnostjo in dostojnostjo, kakor da bi opravljal Bog vé kako važno opravilo; govoril ni besede; tudi družba je molčala in gledala, kakor se spodobi. Ko se mu je zdelo, da je čas, dregne s palico najdrobnejši korun iz žerjavice, pobere ga ter ga tehta v roki.

„Zakaj ga pa tako tehtate, gospod sosed?“ oglesi se rado-vedna gospa Jarinova.

„To je tako,“ odgovori ji gospod Mirodolski, „vročina izpremeni močo, ki je bila v njem, v soparo, in kedar ta vsa izpuhti iz njega, postane lažji in pečen je; ta bo, menim.“

Nató potegne nož ter mu začne ostrgavati črno kožo. Ko je bil lepo osnažen in črez in črez rumen kakor pečen kostanj, stisne ga, da počí in lepo zadiši; potém ga podá udvorljivo in, kolikor more, priljudno gospej sosedi. Strahoma ga prime ter ga premetava iz roke v roko:

„O, to peče!“

„Taka jed se mora vroča jesti, le pihajte malo, gospa!“ počuje jo gospod Mirodolski.

„Duh ni napačen!“

„Tudi slast ni slaba, le pokusite, kakor kostanj! — Ne tako! Lupiti ga ne smete, skorja je najboljša!“

„Res, kakor kostanj! Nikoli bi ne bila mislila, da je tako dober!“

„Ker niste še jedli tako dobro pečenega. Vsak ga ne zna tako peči!“

„To je res, gospod! Hvala, komur hvala gre; peči ga znate. Ali kaj pa to? Takega noža nisem še nikoli videla!“

„To ni nož, gospa, to je — pipec!“

„Tudi staroslovansko orodje, kakor kresilna goba!“ nasmehne se Edvin.

„Prav pravo staroslovansko orodje,“ pritrjuje gospod Mirodolski; „tudi pošteni pipec gine bolj in bolj s sveta, kakor vse,

kar je poštenega na svetu; jaz pri taki priložnosti ne rabim ni-
115 koli drugega noža.*

Nató se oglasi Radovan:

„Pravili ste nam, gospod Edvin, da ste videli na Dunaju v
Pratru Slovake tržiti s kresilno gobo; ali se ne spominjate, da
so imeli na prodaj tudi take nože?“

120 „Prav pravite, gospod Radovan, res, prav take so imeli, in
spominjam se, da je včasi res kak Dunajčan, menim da iz usmi-
ljenja, ktereга kupil za otroke.“

„Nekdaj smo jih kupovali otroci,“ reče gospod Mirodolski,
„na semnju po starem krajcarju, večje pa po dva krajcarja, in
125 vesel je bil in moški, kdor ga je imel. Zdaj niso otroci več s
tako malim zadovoljni. Svoje dni je bilo vse drugače!“

Po teh besedah sune zopet drugega iz žerjavice, očedi ga
ter podá Edvinu, ki mu je šel tudi prav v slast; trdil je, da mu
ni nikoli nobena jed tako dišala. In tako so dobili po vrsti vsak
130 svojega; zadnji je bil, kakor se spodobi, sam gospodar na vrsti.
Potém pa odloži gospod Mirodolski svoje orodje ter leže v travo,
rekoč:

„Moja dolžnost je storjena, zdaj pa vsak, kakor se mu ljubi!“

J. Stritar.

14. Groblje.

1. Mrzla burja ostro brije
Sem čez skalnate vrhé,
Golo drevje ivje krije,
Ledenijo se vodé.	5. Deve nežne klic proseče
Izza mize se glasi:
„Reši, žena, me nesreče,
Iz zakletstva me otmi!“
2. Ondí, glej, z otrokom mati
Težko stopa v gorski breg,
Mora si drvá nabrati,
Dokler ni še padel sneg.	6. Smili ženi se devica,
Pa ne upa si do nje,
Ker jo čuva psov trojica,
Protí ženi vsi rohné.
3. Žena hrope po višini;
Ko pod stari grad dospe,
Zaropoče v podrtini,
Pred ženó se vhod odpre.	7. Hitro vdova sinka dene
Na zrcalno svetla tla,
H kupu teče, brž počene,
V krilo prha si zlatá.
4. Žar naproti ji zasije,
Žar čaroben, blišč dvoran.
Bogat se zaklad odkrije,
Svit zlatá, srebrá krasan.	8. Kar se strese soba zlata,
Vdova vstane, ven zbeži,
Za petó zapró se vrata —
Grobelj kup pred njo leži.

9. Groblje — stara podrtina
Vdovo vzdrami zdaj iz sna,
Reva se domisli sina —
Notri je pustila ga.
10. Izpusti zlató in krilo,
Tekla brž okrog zidú,
Vzdíha, kliče, joče mílo,
Vhoda ni in ne sinú.
11. Vrže se nesrečna mati
Na kolena, na zemljo,
Jadna ti počne kopati
Vhod do deteta z roko . . .
12. V starih stenah burja tuli,
Brije materi v obraz,
Mati korenine puli,
Koplje, brska, ni ji mraz.
13. Prileti lahkotno ptica,
Na zidovje se spusti,
Ključje, brska ji nožica,
Da se zrnce oddrobi;
14. Vzame ga in pesen poje
Vdovi zbegani z zidú:
„Vse plakanje grenko tvoje
Zdaj ne reši ti sinú!
15. Vsako leto k razvalini
Sem od morja priletim,
Vzamem prašek podrtini,
Da ga v morje potopim:
16. In ko vzamem zadnje zrno
Od teh divjih razvalín,
Strla bom prokletstvo črno
Devi, rešen tvoj bo sin.“
17. A ne sluša mati ptice,
Koplje, brska in ihtí,
Prebleduje reví lice,
Trudna leže, v vek zaspí.
18. Ptica zdaj še prileteva,
Tudi groblje še stojé,
Mah jih črn poprek odeva,
Plašno nánje zró ljudjé.

Po nar. prav. — *A. Hribar.*

15. Pastirček.

Svoje dni je pasel majhen deček v Istri blizu morja nekoliko krav, katerim je bilo tudi nekaj ovac in koz pridruženih. Bilo je popoldne, in solnce je pripekalo na zemljo. Kar zagleda deček tri deklíce, ki so spale na mehki trati. Bile so vile. Neizrečeno so bile lepe. Pa bile so si zeló podobne; skoro jednake 5 so bile druga drugi. Mirno so ležale in vsaj na videz spale sladko. Deček ni nikakor mislil, da bi mogle biti to vile. Mislil je, da so navadne deklíce, da so se pa, po solncu hodé, utrudile, legle in zaspale. „Ali solnce jih bo opeklo,“ misli sam pri sebi. „Škoda tako nežnih obrazov! Jaz jim moram pomagati.“ Šel 10 je potém na bližnjo lipo, nalomil si prav košatih vej ter jih zasadil okoli deklíc tako, da jih solnce nič več ni moglo peči s svojimi žarki.

Ni dolgo, kar se vile vzbudé in vstanejo ter se začnó čuditi in izpraševati druga drugo, kdo bi bil tako usmiljen, da jih je 15 ubranil solnčne vročine. (Dobro pa so vedele vse, kar se je zgodilo; kajti vile nikdar ne spé, le storijo se, kakor bi spale.

Vprašale so se le, da bi videle, bode se li deček oglasil ali ne.) Pastirček pa se ni oglasil, marveč poskušal je ubežati, ker ni
 20 mogel gledati v vile, kajti lasje so se jim preveč bliščali. Svetili so se, kakor suho, čisto zlato. Ali v trenutku so bile vse tri pri njem. Ni jim mogel uiti. Poprašale so ga, kaj hoče za dar, ker jih je obvaroval solnca. On pa si ni upal ničesar prositi. Ponu-
 25 njale so mu čudno mošnjo denarjev, ki niso v njej nikdar pošli rumeni zlati; toda pastirček za vse to ni maral, ker še denarjev poznal ni. Da bi se pa z denarjem samo igral, ogle-
 dujoč ga, tega pa ni hotel; saj je bil denar mrtev, on je imel pa živo goved in ovce, ktere so mu bile nad vse. Videč to, velé mu vile: „Ko priženeš zvečer domú, slišal bodeš za seboj
 30 od morja zvonkljanje vsakovrstnih zvoncev, pa nikar se ne oziraj nazaj, dokler ne prideš domú.“ To rekši, izginile so. Zdaj je še le deček spoznal, da to niso bile deklice kakor druge, temveč bržkone vile.

Počasi se je solnce vse bolj in bolj nagibalo v morje, in
 35 pastirček žene domú svojo čredico. Čim bolj se je bližal domu, tem glasnejše zvonjenje in bingljanje je slišal za hrbtom; ali pozabil je bil, kar so mu naročile vile. Ko je bil že na pol poti, obrne se radoveden, da vidi, kdo žene toliko blaga za njim. Pa zagledal je veliko čredo krav, ovac in koz, ki so šle iz morja za
 40 njegovim blagom. V trenutku pa, ko se je ozrl nazaj, nehalo je vse hoditi iz morja na suho. Samo tista čreda ga je spremila do doma, ki je bila že zunaj. Da ni pogledal pastirček nazaj, imel bi bil neizrečeno veliko blaga; pa saj mu je bilo tudi to dosti, ker je i revne sosede bogato obdaril z blagom, ktero so mu prav
 45 čudno podarile vile.

Nar. prav. — *J. Benignar.*

16. Spomni se náme.

1. „Spomni se náme!“ mi evetlica pravi,
 Livade pomladanske zala hči,
 Kedar vihar nemili jo zadavi
 In krasno lice mraz ji posmodi.
2. „Spomni se náme!“ slavček milo poje,
 Kedar mi zadnjo pesnico drobi
 In, zapustivši hladne gaje svoje,
 V toplejše kraje od mene zbeži.

3. „Spomni se náme!“ bratec beseduje,
Poljubovaje sestrico v slovó,
Prijat'ljica tovar'šu oznanjuje,
Ko mu slovesno podaje rokó.
4. „Spomni se náme!“ oče slovo vzame,
Ko svojim zadnji blagoslov deli,
In na gomilo hladno zlate mame
V spomin potočnic dete nasadi.
5. „Spomni se náme!“ pesmica prepeva,
Kedar po svetu se odtod podá,
Z ljubeznijo prijatelje ogreva,
Srečno po stezi radosti peljá.
6. Ko srce pevčevó ne bo več bilo,
Domú se vrnil bo slovenski sin,
Ovijajo naj venci mu gomilo,
Ki plete ljubav v večni jih spomin.

J. Virk.

17. Kraški svet.

Na severni strani se vzdigajo nad Jadranskim morjem iz belega vapnenika sestavljene planine; na nje se naslanjajo ob vzhodnem bregu Dinarske gore, ki so ravno tako puste in gole, kakor one. Dasi je svet daleč tja v Dalmacijo pust in nerodoviten in se torej Kras na vzhodni strani Adrije na široko in dolgo 5 razteza, vendar imenujemo prav za prav Kras le tisti oddelek slovenske zemlje, ki se razprostira med Gorico, Trstom, Postojno in Reko.

Planine kraškega sveta so različne od drugih planin. Tu ne nahajamo visokih gorá; tu ne strmé rtasti hribi v višave, temveč 10 Kras je podoben visoki planoti, nad katero se kakor valovi dvigajo skalnati vrhunci. Ti vrhunci in pogostoma tudi doline, ki se razprostirajo med griči, so pa posuti s sivim vapnenikom, ki je ali na velikih kupih nakopičen ali pa sem ter tja raztresen. Pred mnogo stoletji so neki te gore pokrivali zeleni gozdje; a nemila 15 sekira je vendar hribom ugonobila zeleni lišp in zemlji zavetje ter odprla grozoviti burji pot. Burja je rodovitno zemljo malo po malo odnesla, da je sedaj kraški svet skoro ves gol in pust. Pravijo, da so Benetke sezidane na kraških bukvah in iz kraškega lesá.

Posebno znamenit je Kras zavoljo svojih prečudnih podzemeljskih hramov, kateri so prava čuda božje vsemogočnosti. Te jame so prav dolge in široke ter okrašene s krasnimi kamnatimi podobami. Tu je strop naslonjen na velikanske vapnene
 25 stebre; tam ti zakriva čarobne prostore krasno kamneno zagrinjalo, da bi ga tako zelo ne naredil najslavnejši umetnik; ondi meniš, da je podrtina starega gradú, tam so razvrščeni kristali kakor piščali v orglah itd. Še večje čudo ti pa polni dušo, ko
 30 čarobne jame in se peni črez strme skale v strašen prepad, da te že o samem pogledu prehaja groza. V teh podzemeljskih vodah šviga sem ter tja neka čudna živalica, ki ne pride nikdar na dan; imenuje se močarilec ali človeška ribica (Proteus). Nikjer drugod je še niso našli, samo v jamah na Notranjskem je domá.

35 Dasi je tudi mnogo pustega in golega sveta na Krasu, razprostirajo se vendar sem ter tja rodovitne doline in dolinice, ki jih kaj pridno obdeluje marljivi Kraševci, da si pridela skromnega živeža. Pozabil bi skoro v taki dolini, da si na Krasu, ko bi te gola rebra hribov ne opominjala nanj. Vode, ki tekó po
 40 teh dolinah, imajo večjidel le kratek tek; valé se nekaj časa po poljanah, dokler se ne vlijó v kako jamo ali podzemeljsko žrelo. Najlepše se more to videti na Reki, ki se izliva pri Škocijanu v brezdno, a kmalu se zopet prikaže na dan ter skrije potém znova v zemljo.

45 To ti je ob kratkem Kras, da si ga moreš, če še nisi potoval po njem, vsaj nekoliko naslikati v mislih. *J. Bilec.*

18. Ribica in pastirička.

Velika povodenj je nastala in poplavlila mnogo travnikov. V kratkem začne voda zopet padati, in k nesreči je zaostala neka ribica na travniku v jamici. Čim bolj ko voda usiha, tem bolj se premetuje uboga ribica in od velike žalosti se vrže celó na
 5 suho. Pastirička priskaklja, prijazno z repičem mahlja in ribico tolaži: „Zakaj žaluješ po kalni vodi? Glej, kako veselo je na suhem, kako prijazno solnce sije, kako zelena travica raste, kako lepó rožice cvetó! Le z menoj se raduj nad krasno prirodo.“ —

„Oh, kaj veš ti za moje potrebe,“ odgovori ji ribica; „brez vode mi ni mogoče živeti.“ To izgovori in umrje. 10

Kaj pomagajo ubožcu lepe besede, če mu ne postrežeš!

A. Slomšek.

19. Najlepši dan.

1. Na postelji smrtni kralj Boris leži;
Od stolnega mesta do zadnje vasi
Ves narod zanj moli, mu zdravja želi.
2. V kraljevem tam vrtu cvetlica cvetè,
Krasnejše kraljičine Boris ne vē,
Snubè jo vazali njegovi trijè.
3. Da zadnjic od njih se še zdaj poslovi,
Kralj Boris vazale pokliče vse tri,
Pa zbranim pred sabo takó govori:
4. „Kaj pravim vam, zvesti mi vitezi vi?
Teló mi zapuščajo zadnje moči
Ter skoro na veke zatisnem oči.
5. Ko v sanjah življenje jaz gledam sedaj,
Življenje minulo, prebito nekdam,
Ki več se nikdar ne povrne nazaj:
6. S sladkostmi napajal sem žejne želje —
Jedinega vendar najlepšega dne
Z veseljem se zdaj mi spominja srcè.
7. Kateri povè mi najlepši ta dan,
Najlepši, ki sam je s tolažbo obdan —
Še danes moj srečni naj zet bo izbran!“
8. Približa zdaj kralju se prvi vazal,
Globoko pred njim se prikloni do tal,
Z obličja žar upa mu sije svetál.
9. „Najlepši je tebi pač dan bil takrat,
Ko združil z nevesto te prstan je zlat,
Ko s krono si venčan z njo vračal se v grad!“
10. Kralj brado pogladi si sivo nato,
Častito po sobi obrne oko,
A vitezu prvemu pravi takó:
11. „Na zlati s kraljico prelepo moj brak
Spomin mi je v srcu še vedno sladak —
A krona kraljeva, to šlem je težak!“

12. In torej, kar zdaj le govoril si ti,
V življenju najlepši dan mojem to ni —
Začetek je tisoč bridkosti, skrbij!*
13. Približa zdaj kralju se drugi vazal,
Globoko pred njim se prikloni do tal,
Z obličja žar upa mu sije svetäl.
14. „Najlepši, najslavnejši tvoj je bil dan,
Ko boj je na meji bil ljuti končan,
Sovražnik pa kleti poražen, poklan;
15. Ko z laborom venčan si hitel domöv,
Pozdravljen od tisoč preburnih glasov,
Ko demant ti v kroni blestäl se je nov!***
16. Kralj brado pogladi si sivo nato
In temno po sobi obrne oko,
A vitezu drugemu pravi takó:
17. „Kakó bi najlepši bil dan mi le-tá,
Ko meč moj brez mere rodil je solzá?
Krvave te slave srcé se kesá!*
18. Približa zdaj kralju se tretji vazal,
Globoko pred njim se prikloni do tal,
Z obličja žar upa mu sije svetäl.
19. „V tlačanstva verigah tvoj ječal je rod,
Usmilil si ti se zatrtih sirot —
Svobode poklonil si dar mu, gospod!
20. Ni tó li najsvétlejša tvoja krepost
In v tvojem življenju najslajša radost? —
Pri kraju je tvojega sluge modrost!***
21. Kralj Boris pogladi si brado nato
In solzno po sobi obrne oko,
A vitezu tretjemu stisne roko.
22. Kraljičino lepo za ženo mu dá,
Molcé blagoslovi še zadnjič obá —
Najlepši mu dan je pogodil pač tá!

A. Aškerc.

20. Kralj in možaka poštenjaka.

Živel je nekdam kralj tam v deveti deželi. Kdo vé, kako se ji pravi, in kje je? Menim, da tam, odkoder solnce k nam prihaja, kedar je najnižje po zimi. Bil je pa ta kralj mogočen in

imeniten, da je bilo kaj. Če bi vam pravil, koliko sužnjev, koliko velblodov, goved in oslov in konj je imel, ne prišel bi do 5 konca; če bi vam pripovedoval, koliko zlahtnega blaga, baršunastega, zlatega in pa suknenega je bilo po njegovih shrambah, ušli bi mi vi, nikar pa me poslušali. Le da bi se kdaj nagledal svojih ovác, postavil si je bil sredi ravnine stolp, ki je segal v oblake. Nanj je zahajal, kedar so bile ovce zbrane. Pa nikoli 10 ni videl vseh, toliko jih je imel. Stopnice pa, ki je hodil po njih na ta stolp, kaj pravite, iz česa so bile? Poslušajte: Iz samih debelih knjig. Kaj je imel neki popisanege v teh čudnih knjigah? Ali morebiti zgodovino svoje imenitne rodovine? Ne, častilakomen ni bil ne sam, ne njegovi dedje; torej tudi niso ničesa za- 15 pisovali. Ali so bila v njih mar imena njegovih podložnikov in pa njihovi davki? Tudi ne. Saj tako bogat kralj ne jemlje davkov! Pa čemu bi jih neki jemal, ker ima sam toliko, da še drugim lahko daje brez škode. I no, boste že rekli, kaj vendar se je čitalo v tistih knjigah? Poslušajte: Le svoje drago, zlahtno, 20 imenitno kamenčje, kakor ga nosijo gospoda v prstanih in pa za pestjó in okoli vratú in na nedriju, le-to si je bil dal popisati v knjige. Tu je bilo popisano sto in sto tisoč demantov, safirov, hijacintov, smaragdov, in kakor se ta draga reč še imenuje. To je že nekaj, kaj ne? Bogat je bil ta kralj, da mu ga ni bilo 25 jednakega.

Pa to še ni vse, kar vém o njem. Bil je tudi pobožen, milosrčen in dobrotljiv. Živel je po svojem svetem pismu in pa po izročilu svojega naroda. Po tem izročilu si je bil izbral izmed vseh sedmih dnij v tednu dva. Jednemu je rekal „blagi dan“, 30 drugemu pa „hudi dan“. Blagor možu, ki je stopil v hišo tega kralja „blagi dan“! Kakor kralja samega so ga sprejeli ali pa kakor čudodelnega meniha. Čimbale so mu pele, trobente donele, bobni in kotli so grmeli, da je bilo kaj. Deklice, lepe kakor hrvatske vile ali ruske rusalke, ali kakor koroške žalik-žene ali 35 pa slovenske rojenice, umivale so mu noge, oblačile ga v zlato in svilo ter plesale pred njim, da ni dopovedati. Gostili so ga z jedmi, ki jih mi Slovenci še ne poznamo ne! Kedar se je pa človek, ki so ga sprejeli tako slavno, že naveličal teh gostij in veselje, spustili so ga in obdarovali, da je bilo strah. Natovorili so 40 mu velblodov in oslic, da so uboga živinčeta stokala pod tovari in vzdihovala nad človeško nemilostjo, ki jih tolikanj obklada. Taka se je godila človeku, kterega je Bog zanesel „blagi dan“ v ta grad.

Gorjé mu pa, kdor je zašel k devetodeželnemu kralju „hudi
 45 dan“. Bolje bi mu bilo, da bi, žeje umirajoč, šel pit k suhemu
 studentu, kedar solnce najbolj pripeka. Ali pa, ko bi ves lačen
 iskal sadú na tepki, ki je usahnila za njegovega deda dnij. Res,
 vse to bi bilo bolje zanj! Saj še svojemu najhujšemu sovražniku
 bi moj devetodeželni kralj ne bil take storil. Sprejeli so ga kakor
 50 človeka, kateremu je krvavi sodnik zapisal v sodno pismo: „Tvoji
 dnevi so potekli, po njih je!“ Biriči in rablji so ga popadli, vrgli
 ga ob tla, in smuk! odletela je glava. Taka je bila z njim, ki
 je prišel „hudi dan“ v ta grad.

Živel je pa tedaj mož, po imenu Ajin; mi bi mu rekli ne-
 55 kako Studenčič. BogaBoječ je bil, tudi bogat nekdam; pa da bi
 ga poskusil, pošiljal mu je gospod Bog toliko nesreče v hišo,
 kolikor toče na njegovo pšenico in kuge med živino. Ubožal je,
 in iz očij mu je lilo tolikanj solz, kolikor nekdam deža na njegov
 ječmen. Ni bil zastonj Studenčič. Govoril je: „Moje trpljenje je
 60 tako veliko, da ga ne pregledam, čeravno stopim vrh Triglava
 (ne, tisti gori tam v deveti deželi pravijo drugače, pa sem po-
 zabil), tako visoko in globoko, tako široko in dolgo je. Obnebje
 se črni od njega tja proti jutru in večeru, proti jugu in severu.
 Najgloblje studence je ostrupilo, zlato in drago kamenje v naj-
 65 nižjih rudnikih pod zemljo je spravilo ob blesk in lesk. Mesec
 je mrknil od njega, in solnce je otemnelo, in še rimska cesta je
 postala motna. Jutranje solnce sije nanj, in večerni žarki bledé
 od njega, tako globoko, visoko, široko in dolgo je moje trpljenje.“
 Tako je tožil Ajin - Studenčič, in po pravici. Žena in otroci so
 70 plakali domá od mrzlega gladú in od vroče žeje. Šel je torej k
 devetodeželnemu kralju prosit kruha. Veliko namreč je slišal pravi-
 viti o njegovem bogastvu in o dobrotah, ki jih je trosil okrog sebe,
 kakor božje solnce svoje plodne žarke, ali pa nebeški dež svoje
 blagodarne kaplje.

75 Po božji volji pa, ali ker mu je bilo od nekdam tako uso-
 jeno, prišel je ta mož v kraljev grad ravno „hudi dan“. Motno
 in nevoljno ga pogleda kralj, in Ajin - Studenčič se zmisli šeg in
 navad tega naroda; v stiski in revii je bil vsega tega pozabil.
 Pokleknil je pred kraljem ter dejal: „O devetodeželni kralj, glavo
 80 sem zapadel, vém. Kar si zapisal v svoje šege, jok mojih očij
 ne izbriše. Pa udam se; toda žena in otroci mi jokajo domá od
 gladú in mró od lakote. Hrepené gledajo izza durij mojega ša-
 tora, ali že ne pridem kmalu in jih otmem smrti. Prosim torej,

daj mi kruha, da ga jim urno ponesem. Obljubim pa, da se vrnem, predno solnce zaide. Potém stori z menoj po svoje. Saj je zapisano: Pravovernik dopolni, kar obljubi. Tudi čitamo: Če kaj pritrdiš z besedo, pa stori; če pa praviš: ne, véš ti in tvoj bližnji, kaj je misliti o tem, in nihče ti ne poreče: lažnjiveč. In tebi in onemu je dobro pri srcu.* 85

Ko je kralj to slišal, zasmilil se mu je pobožni mož. Ni se mu hotelo, da bi mu žena in otroci pomrli lakote. Rekel je: „Dam ti kruha, in pojdi z njim. Le poroka mi daj, da se vrneš o solnčnem zatonu. Glavo dati pa bo moral namesto tebe, če se ne vrneš; to ti povem.“ 90

Ali menite, da so se kar silili v tako poroštvo? Jaz pravim, da ne; tudi vi bi se bili javeljne. Neznani človek, in kdo vé, kako nepošten! Zató so pa tudi vsi, ki so stali tam, molčé pobesili oči, ko jih je Studenčič milo pogledoval in prosil. Sevéda so bili sami bogatini in plemenitniki, ker le take služabnike imajo kralji. Pa takih kdo naj bi bil porok, in še neznanemu beraču! Ubogi Studenčič, kakšna bo? Nič se ne boj; tudi tam se dobi dobro srce. Stal je med kraljevimi služabniki mož, ki se ni imenoval zastonj Abd-ul-alah. Čudno ime, kaj ne? Po našem bi rekli poštenemu Abd-ul-alahu Bogoslužič. In res je bil mož po božji volji. Ko je videl, da Studenčič tako milo prosi z očmi, jela se mu je gibati milosrčnost v prsih, kakor se giblje škrjančič v gnezdu tam sredi cvetočega lanišča. Sprva se le malo gane, ko začuti, da bo dan. Potém pa se vzdigne in leti višje in višje, pa poje in poje, in glejte, dan je! Tako se je vzbudila Bogoslužiču milosrčnost v srcu in je rastla in rastla ter se izpremenila v prijetnejši glas, nego je petje škrjančevo. 100 105 110

Pred kralja je stopil in rekel: „Jaz sem mu porok.“ Veste, da so se kar vsi zavzeli. Bogoslužič pa je rekel: „Čemu bi mu ne bil porok? Ali niste čuli, da je pravovernik, in kako lepo je govoril iz naših svetih knjig? Takemu sme menda človek vendar zaupati brez skrbi. Vernik mora stati za vernika!“ 115

In kralj je ukazal dati ubogemu možu obilno hrane. Šel je; prej pa je rekel kralju: „Pričakuj me, predno solnce zaide,“ a poroku Bogoslužiču je dejal: „Luna dobiva svetlobo od solca, mož-beseda pa poštenje od božjega sedeža.“ 120

Molijo pa tam tudi kakor vsaki pošteni Slovenec po večkrat na dan. Ko pride popoldanja molitev na vrsto, pravi kralj: „Abd-ul-alah, večernice so tu, tvojega možiča pa ne bo. Smeje

se ti doma v pest in dobro jé in pije." Bogoslužič reče: „Zgo-
 125 vorili smo se do večera, in solnce še ne zahaja.“ Ko se je jelo
 večeriti, dejal je kralj: „Abd-ul-alah, stori še, kar misliš; potem
 se pa pripravi.“ In ta mu odvrne: „Že sem se pripravil.“ Umi-
 vati se je jel, kakor jim je tam navada pred molitvijo. Molil je
 in pokleknil tja, kjer bi mu naj vzeli glavo. Nekteri so ga milo-
 130 vali in se srdili nad Studenčičem, da je pripravil poštenega Bo-
 goslužiča v tako zadrego. Drugi pa niso obupali nad njegovo
 besedo in so gledali tja proti jutru, ali že kmalu ne pride. Glej,
 in videli so tam daleč nekaj kakor kakšno pičico. Pa večje in
 večje je prihajalo, in hitrejše in hitrejše se je bližalo, kakor la-
 135 stovica, ki pravijo o njej, da tem bolj leti, čim bližje je domo-
 vini. Kaj je bilo to? Ajin - Studenčič je bil, ves poten in prašen.
 Sapa mu je pohajala, in sigajoč je cepnil tja na morišče, kjer je
 klečal Abd-ul-alah in smrti pričakoval.

Veste, da se je vse čudilo in strmelo. Tudi kralj se je za-
 140 vzal, glavo priklonil do kolen ter rekel: „V knjigah velikoduš-
 nosti čitam čudne reči. O Ajin in Abd-ul-alah, mlad sem bil in
 postaral sem se, pa kaj takega nisem ne videl, ne slišal. Pismo
 resničnosti in poštenja sta s svojima pečatnikoma zopet podpe-
čatila in prstan obljube sta zvarila na novo. Živita! Šega pa
 145 bodi izbrisana izmed mojega naroda odslej za polovico; „hudi
 dan“ bodi odpravljen, in le „blagi dan“ naj sije od sedaj vsak
 teden po dvakrat med nami. Naj bo svetel kakor demant ali pa
 kakor tvoja poštenost, o Studenčič, lepši nego smaragd in safir.
 Življenje vama bodi le dolg, dolg „blagi dan“! Izmed mojih za-
 150 kladov si vzemita, kar vaju mika, da se uresniči, kar pravijo
 knjige: „Življenje bodi pravovernikom le sama radost in pa ve-
 selje.“ Tako je govoril kralj.

In tiste deklice so jima umivale noge, mazile ju z dragim
 in blagovonjivim mazilom, oblekle oba v svilno in zlato opravo,
 155 pa plesale jima na čast lepše, nego bi si kdo mislil. Gostili so
 se tudi tam, da je bilo kaj, in pili, sam Bog vé, koliko in kaj.
 Onim kraljevim služabnikom pa, ki niso hoteli poročstva dati po-
 božnemu Ajinu - Studenčiču, dali so jesti iz lonca brez dna in
 piti iz sit, in to še le v veži, nikar v hiši. To jim je dišalo,
 160 kaj ne? Ko sta se pa onadva odpravljala, pač so se tem sline
 cedile. Ravno to jim je šlo, drugega pa nič. Še bolj so se sko-
 minili, ko so zagledali, da ženó onima dolge, dolge vrste velblodov
 in oslic, otovorjenih z darovi, da so reve stokale nad nemilostjo

devetodeželnega kralja, ki jih je bil toliko obložil, in pa da so morale proč od tako dobrega gospodarja. Onadva pa sta šla, ko 165 so jima odgodli odhodnico. Abd-ul-alah je ostal, kar je bil, to je: Bogoslužič, Ajin pa se je preimenoval, da ni več Studenčič, saj se mu ni bilo treba več jokati, in odslej so mu rekali: Abd-ul-melek, to je: kraljev hlapec.

R. Ledinski.

21. Za dom med bojni grom!

1. Zastava že razvita je,
Morilna cev nabita je,
Nabrušen bridki meč!
Zdaj puško v dlan in meč ob stran,
Napočil je krvavi dan,
Urá! u boj besneč.
2. Naš boj je svet in svet naš roj,
Saj kliče nas u hrabri boj
Naš Bog, naš car, naš dom!
Nezmagana mi četa smo,
Brez straha in trepeta smo,
Urá! med bojni grom!
3. Še en pozdrav ti, dragi dom,
Poprej ko gremo v bojni grom,
Med bitve hrum in šum!
Še en pozdrav vam, dragi vi,
Spomin na vas podžiga kri,
Povzdiga nam pogum.
4. Kot orel čuva dom in rod,
Tako svoj rod in dom nezgod
Braniti hčemo mi!
Kot iz oblakov blisk in tresk
Orjaške hraste stene v pes'k,
Sovrage stremo mi!
5. Naprej tedaj, junaški roj,
Za dom, za drage v hrabri boj
Tja sred sovražnih čet!
Med nami vsak je ves junak,
Naj pade tretji, drugi vsak,
Da bo le dom otet!

S. Gregorčič.

22. Slovanska zadruga, pleme in narod.

Nekdaj so vsi Slovani živeli v zadrugah, kakor še dandanes naši bratje na Hrvatskem. Zadrugo zovemo skupno življenje vse družine, kar je je jedne krvi, to je vseh tistih ljudij, ki pomnijo, da so njihovi predniki imeli jednega in istega očeta. Tam, kjer 5 živé ljudje v zadrugah, ostajajo vsi sinovi in njihovi nasledniki na istem domu, in tako bivajo stariši, sinovi, vnuki in pravnuki s svojimi ženami skupaj. V zadrugi nima nihče svojega posebnega premoženja, ampak vse premakljivo in nepremakljivo imetje, zemljišče, poslopja, vsa živina in vse hišno in gospodarsko orodje 10 je skupna lastnina vseh zadrugarjev. Kakor vsi skupaj živé, tako tudi vsi skupaj delajo drug za drugega. Kedar je hiša pretesna, dozidajo kraj nje drugo in tretjo, in večkrat se je pripetilo, da se je družina tako pomnožila, da je čez sto sorodnikov bivalo na istem zadružnem domu.

15 Vsaka zadruga je imela svojega glavarja ali starešino, ki se je pri raznih slovenskih razrodih in v raznih dobah imenoval različno, kakor na pr. vladika, starešina, gospodar, gazda, knez ali kmet. V začetku je prvi in najstarejši oče bil ob jednom tudi starešina, po njegovi smrti pa so si vsi moški zadrugarji izvolili 20 novega gospodarja; toda niso si izvolili le najstarejšega, ampak tistega, ki se jim je zdel najzmožnejši. Tudi žene so mogle postati starešine. Hišni gospodar ali starešina je varoval zadružne svetinje, daroval bogovom žrtve, določeval vsakemu zadrugarju njegovo opravilo, skrbel za domače potrebe ter vodil vesoljno 25 gospodarstvo. Vsi zadrugarji so ga morali ubogati in spoštovati. Rajnke starešine so v zadrugi vedno ohranili v dobrem spominu ter njihove podobe spoštovali kakor kakšne svetinje. Sčasoma so umrle gospodarje celó oboževali ter jih častili kot hišne varuhe.

Vsi udje jedne zadruge so se imenovali po svojem prvem 30 gospodarju. Če je temu bilo ime Peter, zvali so se vsi njegovi nasledniki Petroviči; če je bil Marko, zvali so se Markoviči itd. Iz zadruge se je po malem razrastla vas ali selo, ki se je tudi zvalo po zadružnem očetu. Mnogo mest in vasij je po slovenskih krajih do današnjega dneva ohranilo nekdanja rodbinska 35 imena, kakor na pr. na Slovenskem in Hrvatskem Štefanovci, Andrejevci, Ivanci, Vidovci, ki so postali iz starih zadrug, katerih prvi gospodar se je imenoval Štefan, Andrej, Ivan, Vid. Sčasoma

pa so se prebivalci jedne zadruga tako pomnožili, da že niso več mogli ostati skupaj. Tedaj se je od stare družine ločilo nekoliko zadrugarjev, ki so se izselili v kak bližnji kraj. Tu so si 40 izvolili izmed sebe novega starešino ter utemeljili novo zadrugo, iz katere je zopet postalo novo selo. Udje novih zadrug so si bili vedno svesti svojega rodbinstva s staro zadrugo ter so ostali z njo v prijateljski zavezi. Tako zavezo vseh zadrug ali vasij, ki so se razrastle iz jedne prvotne zadruga, zvali so župo, a vsi župni 45 prebivalci, kot potomci jednega in istega pradedu, bili so jedno pleme. Starešine vseh zadrug jedne župe so se shajali večkrat na skupno posvetovanje, na katerem so sklepali o potrebah vsega plemena ter si izvolili vrhovnega glavarja ali župana. V nekaterih krajih so zvali plemenskega glavarja tudi vladiko ali kneza. Žu- 50 pana so navadno volili le iz tiste rodbine, ki je bivala v prvotni zadrugi ter izvirala naravnost od starega skupnega pradedu. Iz takšnih odličnih rodbin je postala slovenska gospoda ali plemstvo. Tudi gospodo ali plemenitnike so pri raznih slovenskih razrodih imenovali različno. V nekaterih krajih so jih zvali lehe, 55 v drugih šlehtice ali boljare, zopet drugod vlasteline ali plemiče, zemane, pane.

* Pleme se je zvalo sprva tako, kakor njegova najstarejša zadruga, namreč po prvem svojem začetniku ali pradedu. Sčasoma pa so plemena dobivala svoje ime tudi po reki ali gori, ob kateri 60 so stanovala. Tako na pr. so se prebivalci ob reki Bugu zvali Bužani, ob reki Moravi Moravani, a tisti, ki so bivali za goro Humom, imenovali so se Zahumljani. Vsako pleme je imelo svoj župni grad, v katerem je shranjevalo svoje dragocenosti; a ker je bil utrjen, pribežali so ob času vojske vsi oni vanj, ki se niso 65 mogli sami braniti zoper napade sovražnikov.

Ravno tako, kakor so se posamezni deli ločili od zadruga ter utemeljili novo zadrugo ali vas, tako so se včasih tudi cela plemena preselila v druge dežele. To se je zgodilo zlasti tedaj, kedar se je kako pleme jako pomnožilo in ni imelo dosti 70 polja, ali pa če kraj ni bil varen napadov tujih sovražnikov. Pred odhodom so vodje selečih se čet vzeli s seboj podobe rajneih starešin, priporočili se bogovom ter si šli iskat nove domačije. Prišedši v novi kraj, dali so vodam in goram ista imena, kakoršnih so bili na prejšnjem domu vajeni. Zato še dandanes po 75 vseh slovanskih deželah, bodisi na severu ali na jugu, nahajamo gore, reke in mesta z istimi imeni. Kjerkoli stanujejo Slovani,

tam je gotovo tudi kaka Districa, kako Zagorje, Trnovo, Hum (Holm), Poljane itd. To je tudi vzrok, da so tam, kjer so se
80 naselili Slovani, navadno izginila stara nekdanja imena.

Kakor so se iz zadrug razvila plemena, tako so se zdaj iz plemen razrastli narodi, bodisi, da se je kako pleme samo jako pomnožilo, ali pa da se je več plemen dobrovoljno združilo med seboj. Zgodilo se je pa tudi, da si je kako večje pleme po sili
85 upokorilo sosedna manjša plemena. Takšne večje narodne zaveze so postale najprej pri tistih slovanskih plemenih, ki so ob času splošnega preseljevanja zapustila staro očetnjavo ter si šla proti jugu in zahodu iskat novega domovja. Tu so prišli v mnogo večjo dotiko s tujimi krepkimi narodi, in bilo jim je treba več-
90 jega narodnega jedinstva, da si ohranijo narodno svojo samostalnost. Dolgo časa je vsako pleme tudi v novi domovini imelo svojega posebnega župana ali vojvodo, in le ob času vojske so si jednega od teh izvolili za velikega kneza ali velikega župana, ki je pa kmalu tudi v miru ostal nekak vrhovni vladar. Toda
95 bilo je med vojvodami takih mož, ki so sami hrepeneli po vrhovni oblasti in se jeli upirati izbranemu knezu. Vneli so se torej domači razpori in boji, ki so le tujim sovražnikom bili na korist. Tedaj so skušali knezi do dobra zatreti moč nepokornih vojvod in po malem so postali jedini vladarji nad vsemi plemeni svoje
100 zaveze ali države. Včasih je celo ime kneževskega plemena postalo splošno ime za vso zavezo ali narod. Tako na pr. so Čehi sprva bili samo malo pleme, ki je stanovalo okoli današnje Prage, njihovega vojvodo pa so si vsa ostala plemena, ki so se naselila na današnjem Češkem, izvolila za svojega velikega kneza. Ko
105 je le-tá zaporedoma premagal in odpravil vse vojvode, postal je jedini vladar nad sosednimi plemeni, ki so se odslej vsi zvali Čehi.

Vsak narod je imel svoje glavno ali prestolno mesto, ki se je navadno zvalo Višegrad, Velegrad, Beligrad, in bilo dobro utr-
110 jeno. V njem so shranjevali narodne svetinje, v njem je bival knez in se zbiral narod v narodne skupščine. Velikega kneza so volili vedno le iz jedne in iste rodbine, a izvolili so si tistega, ki se jim je zdel najzmožnejši. Ker so pa take volitve večkrat bile vzrok škodljivim domačim vojskam, sklenili so sčasoma ne-
115 kteri narodi, da se naj vsekdar najstarejši od kneževske rodbine posadi na vladarski prestol. Ali kmalu se je pokazalo, da niti ta naredba ni mogla ubraniti raznoterih domačih homatij, in na-

posled so v nekih slovanskih državah uvedli postavo o prvorodstvu, t. j. da ima umrlega kneza nasledovati njegov najstarejši sin ali pa, kedar tega ne bi bilo, njegov najbližji sorodnik. No- 120
vega kneza so z raznimi obredi posadili na kneževski prestol ter mu tako izročili vladarsko oblast. Na Koroškem se je ta staro-
davná navada ohranila jako dolgo, in še vojvode habsburškega rodú so se posajali na kameniti kneževski stol, ki je stal na Krn-
skem gradu blizu Celovca. Če ni bilo zmožnih moških glav v 125
kneževski rodbini, izvolili so si Slovani tudi žene za kneginje, izmed kterih so si pridobile nektere v zgodovini slavno ime, kakor na pr. Ljubuša na Češkem, Vanda na Poljskem in druge. Tisti udje kneževske rodbine, ki niso zasedli vladarskega prestola, do-
bivali so zemljišča in dohodke v raznih krajih posameznih ple- 130
men. Ali ravno ta navada je bila vzrok, da se slovanske države niso mogle prav ukrepiti; kajti kneževi sorodniki so se jeli kmalu upirati vrhovni oblasti ter so kakor nekdej plemenski vojvode skušali, da bi v svojem kraju postali samostalni vladarji.

J. Starè.

23. M l i n.

1. Po rakah jo dere,
V kolesa šumi;
Jih vzpenjena pere,
V krog žene, vrti.	5. In mlinar na skali
Pregleda svoj dom
Ter kamnov tek hvali:
„Bog, stradal ne bom!“
2. Ko blisk se kolesa,
Lopate vrté,
Odmeta, otrasa
Val iskre vodé.	6. Al' voda šumeča
Ni živa mladost?
Moč tvoja cveteča
Iskrena krepost?
3. Kaj v mlinu ropoče,
Razgraja, bobni?
Koló, glej, tam vroče
V krog kamne podi.	7. Kdor moč prav obrne,
Ko vroča kipi,
Ta lakot odvrne,
Star v sreči živi.
4. Spod kamnov pa moka
Se bela kadi,
Koló jih brez stoka
Okrog ne vrti.	8. Pod težo kdor stoka,
Ki tare moči,
Glej, s trenjem le moka
Se pridna stori!

„Novice.“

24. Polšja lov in polharji.

Na marsikakem hribcu, koder pase zdaj veseli sedemletni slovenski pastir domače koze po goli košenini, gospodaril je nekdaž volk z drugo zverjadjo. Družbinska omika in vedno naraščanje in razprostiranje človeškega rodu je prepodilo divje zveri iz naših gozdov; zató dandanašnji ne moremo govoriti o velikih lovih. Celó zajcev in lisic, ki se jih čim dalje manj nahaja po naših hostah, ne sme kmet prosto loviti; on mora gospodi v najem dati lov po svojem zemljišču. Ali druga živalica prebiva po našem, zlasti dolenskem in notranjskem gabriju in hrastju, za katero sme hoditi in hodi že od starodavnih časov tudi kmet; ta živalica je mala, podgani podobna glodalka — polh.

Slovenski polhar ne hodi tolikanj zavoljo prida in dobička na lov te živalice, ampak največ zavoljo tega, ker ga veseli, rekel bi, čarodejni in nekaj čudoviti način, kako polhe lovi. Stare pravljice, ktere Slovenec kot mladenič rad posluša in kot sivo-glav starec rad pripoveduje, črna polnoč in samotni temni gozd mu vzbujajo živo domišljijo, in to je ravno večjidel vzrok, da ljubijo stari in mladi polharji svojo lov nad vse.

Ko jesensko solnce že zahaja za žalostnimi gorami na zatonu, zberó se polšji možjé za vasjó. Vsak ima na hrbtu v naravnem košu ali v malhi premetalnici ali pa na trto v rešto nabrane polšje pasti, samostrine ali škatle imenovane. Vsa zbrana tovaršija stopa počasi za vodnikom, starim polharjem, v hosto. Med pôtem sodijo in ugibljejo na boljši in slabši uspeh nocojsnje noči. Kakor je že to leto več ali manj želoda, gábrice in drobnic (živeža polhom) obrodilo, kakor je dnevno vreme in čas dalje ali bližje svetega Simona in Jude (28. vinotoka), tako sklepa zvedeni starec svoje razsodke.

Prišedši sredi gozda, izberó si kraj navadno v globoki dolini na starem kurišču, kjer nanesó suhe brsti za ogenj, in potém se razidejo okoli in okoli nastavljat.

Samostrine so lesene, izvotljene škatle, s podolgastim, ukrivljenim, železnim, rtastim repom, za kateri se zapičijo pasti v rogovilo na izbrano drevo. Z oljem ali mehko hruško namazana notranja stran privabi tolsto žival iz drevesnega dupla ali z veje zvedavo pogledat in povohat v odprto past. Jedva pa potakne polh rejeni vrat v luknjo, sproži se raztezno železno pero in zgrabi

ubovega stanovalca žlamborov. Zastonj cvili in brca z vsem životom, železne klešče ga vedno tesneje prijemljejo, in kmalu pade zadavljen polharju v požrešno vrečo. 40

Ko je vsakteri ali z roko ali pa z dolgo palico obesil past na rogovilo starega gabra, trnjeve drobnice ali krivenčastega želodovega hrasta, zberó se zopet v naznamovani dolini.

Nastane noč. Veselo poka ogenj, poskakuje plamen in čudovito odseva od obrazov okrog sedečih polharjev. Tam sedi pol- 45 drugi meter od ognja na trhlem panju star očanec z malo pipico v sesušenih čeljustih in pravi počasno in pretrgoma svoje in svojih prednikov čudne zgodbe na polšjih lovih in druge stare pripovedi. Mladenič pak, mlade domišljije, ki peče in z utrinkom preobrača korun v žerjavici ali pa zleknjen po praproti tiho leži, 50 posluša skrbno starčeve besede in verjame njegovim vražam malo manj kakor svetim resnicam.

Mnogovrstne polharske pravljice se oslanjajo večjidel na vražo, ki je domača med Slovenci iz starodavnih časov, kakor trdi že pred dvema sto leti živeči kranjski zgodopisec Valvazor 55 (1639—1693), da namreč hudič polhe pase in gospoduje čez nje. Kdor je bil na polšji lovi v črni oblačni noči, kedar se polhi posebno radi lové, in kdor je slišal čudovito praskanje in drdranje te živalice po hrastovi skorji, kleščenje ostrega, želod in gabrico teróčega polšjega zoba, in je čul zraven pisk in piš burje po 60 žlamborih in duplih: ta si lahko razloži to vražo po naravni poti. Samotni polhar, ki je kdaj zadremal pri svojem ognju in vezal resnico okrog sebe s svojimi sanjami, menil je zares videti kosmatega groznega moža, ki je z bičem podil nakopičeno tropo polhov po gošči, mislil je v resnici videti velikana, ki se je 65 njemu k ognju prisedel, pojedel mu pečene polhe ali ga podil iz hoste. Od ust do ust je šla potém njegova pripoved, mnogo premenjena in z dostavki pomnožena.

Jednake pravljice in druga pripovedovanja se pretrgajo le tedaj, kedar stari vodnik reče, da je čas iti pogledat v pasti in 70 polhe pobirat, kar se ne zgodi čez štiri ali petkrat v jedni noči, če ni lov posebno dobra.

Še le ko se jutranja zarja začne žariti izmed sivobradih lišajevih hrastov in vlažna megla vedno bolj moči, poberó samostrine in gredó domú s polnimi vrečami ali koši. In da razumeš slo- 75 vensko polharstvo do zadnjega, znati ti je še poslednji prigon, ki peš-novega starca kakor čilega mladeniča žene namesto v gorko

postelj — v temni gozd in hladno meglo: mislim namreč polno skledo polhov, v korunu kuhanih, ktera pride drugo jutro pol-
80 harju in njegovi družini na mizo. *J. Jurčić.*

25. Alboin in Gizulf.

Nekega dne gre Alboin, kralj Langobardov, s svojimi junaki na Nanos na lov. Divjačine je bilo tedaj veliko; celó divji voli ali bivoli so bili ondi. Lovci se kmalu razkropé; le Gizulf, Alboinov konjar, vstopi se ne daleč od kralja. Alboin zagleda bivo-
5 vola ter se spusti za njim. Bivol nekoliko pobeži, pa svest si svoje jakosti, obrne rogova proti kralju in plane hipoma nadenj. Kralj, dobro vajen sukati svoje težko kopje, suné ga z vso močjo bivolu v čelo; ali čelo je pretrdo, kopje podrsne po buči, in kralj pade pod zver. K sreči prileti v tem hipu Gizulf, suné z močnim
10 kopjem bivoła v gobec in ga takó usmrti.

Ko se Alboin vzdigne in potém nekaj odpočije od silnega truda in strahú, pelje svojega rešitelja Gizulfa na goli vrh, odkoder se je ravno videlo v Furlanijo. Tu postoji kralj in reče: „Gizulf, prva vojvodina, ki leži pred nama, je tvoja in tvojih
15 otrok, ker si me rešil; koža bivolova pa ti naj bode poročno pismo za tvojo vojvodino.“ — In res, Gizulf je bil prvi vojvoda furlanski, in koža mu je bila vojvodski grb (l. 569.).

Nar. prip. — L. Hiti.

26. Zlate resnice.

1. Kakor se drugim posojuje,
Tako se vedno nam vračuje.	5. Potrpežljivost težave polajša,
Nadloge preloži, grenkost poslajša.
2. Kdor pridno dela in lakomen ni,
Lahko brez vsega bogastva živi.	6. Pridnost je najboljši zaklad,
Kdor ji vé roko podat'.
3. Stori le, kakor te pamet uči,
In ne porajtaj na druge ljudi.	7. Kdor košček kruha zametuje,
Drobtinice večkrat poiskuje.
4. Kar se večkrat s hudim ne zgodi,
To se često z dobrim lahko st'ri.	8. Naj v sreči prijatelju rad podeli,
Kdor enkrat v nesreči pomoči želi.

A. Slomšek.

27. Cesar Mavricij in Slovani.

Cesar Mavricij je 590 let po Kristu šel z vojsko na Obre, kateri so bili sebi na pomoč vzdignili vse nekrščene severne narode. Vojaki cesarja Mavricija srečajo štiri dni hodá od mesta Herakleje tri ljudi velikega telesa, čudno oblečene. Ti možje niso imeli niti šlema (čelade), niti meča ali kakega orožja, a vsak je 5 nesel cevnico (citre).

Cesar jih vpraša, odkod so, kaj delajo, in čemu gredó v cesarstvo.

Odgovoré mu slovanski: „Možje Slovani smo iz daljne zemlje na obalih Vzhodnega morja, kjer živé zadnji ljudje našega naroda. Oberski han (poglavar) je k našim županom odpravil poslance in darove, da bi mu dali ljudij na vojsko. Župani so darove sprejeli, a vojske mu niso poslali; kajti daleč je naša zemlja in potje so neugodni. Mi smo hodili petnajst mesecev, da smo prinesli hanu besede slovanskih županov. Han razdražen 15 reče nas zapreti k ujetnikom, kar ni po zakonu. A pripovedovali so nam, kolikošna je oblast, in kakovo je blagodušje rimskih ljudij; zató smo pobegnili, da bi šli v zemljo Tracijo. Te cevnice so nam jedino orožje, katero umejemo, ne misleč o bojih in vojnah.“ 20

Mavricij je Slovane prijazno sprejel in se čudil kreposti njihovih teles ter jih poslal v mesto Heraklejo. Tako nam poroča bizantinski pisatelj Teofilakt, ki je popisal zgodovino grškega cesarja Mavricija (582—602).

Fr. Lersik.

28. N a r o č i l o.

1. Leži, leži ravno poljé,
Ravno poljé, plodno poljé.	6. Saj čaka njega dan na dan,
Daj Bog, da ne bi ga zaman.
2. Na polju hišica stoji,
V njej stara mamica živi.	7. Na jug tja lastovke leté,
V odhod veselo gostolé.
3. Kaj zrè v dolino ji okó,
Kaj lice ji blede takó?	8. Njim mamica takó veli,
Takó veli in govori:
4. Pozval ji sína v boj je car,
Naš car, vladar, naš gospodár.	9. „Oj lastovk mili broj krilat,
Kaj prosim jaz vas tisočkrat.
5. Oj, vrne li se še kedaj
Sem k mamici v domači kraj?	10. Črez sinje je vaš vzlet morje,
V neznane, daljne nam zemlje.

11. Oj, tja odšel je sinček moj,
Za carja mi v krvavi boj.	19. Končan je pač krvavi boj,
Domu se vrnil hrabri roj.
12. Pozdravi ga, poprašaj ga,
Al' bom ga skoro videla.	20. A sinček tvoj je tam ostal,
Za carja je življenje dal.
13. Saj njega čakam dan na dan,
Daj Bog, da ne bi ga zaman!*	21. Na bojnem polju mirno spi,
Nikdar se več ne prebudi.*
14. In dalje lastovke leté,
Leté in tožno gostolé.	22. V odgovor lastovke golčé,
Golčé in dalje spet leté.
15. Priplula zopet je pomlad,
A ni vojak se vrnil mlad.	23. A mati čaka dan na dan,
Čeravno vé, da bo zaman.
16. Ga mati čaka dan na dan,
Daj Bog, da ne bi ga zaman!	24. V daljino tja ji zre okó,
A lice smrtno in bledó.
17. A lastovke nazaj leté,
V odgovor starici golčé:	25. Črez nekaj dnij pa zvon glasán
Glasi se tožno črez raván.
18. Ne čakaj več ga dan na dan,
Saj čakala bi ga zaman.	26. Kropili in molili so,
Ženico v grob nosili so.

27. Ga čakala je dan na dan,
Pa čakala ga je zaman.

J. Barlé.

29. Verstvo starih Slovanov.

Stari Slovani so oboževali prirodo. Po njihovi veri je svet bil poln višjih bitij, ki so narejala razne prikazni in izpremembe v prirodi. Razlikovali so dobra in hudobna bitja. Dobra so zvali bogove, hudobna pa bese. Bogovi so bili mogočnejši od besov, ki so le tedaj smeli svoja hudobna dela izvrševati, kedar so jim dovolili bogovi. Kar je dobrega na svetu, vse je od bogov; a kar je slabega, to so naredili besi. Bogovi so človeku dajali zdravje, blagostanje, srečo v rodbini, zmago na vojski, sploh vse telesne in duševne dobrote; besi pa so trosili bolezni, vzbujali razpore in sovraštva, povzročali siromaštvo in vse, kar je slabega med ljudmi. Bogovi so gospodovali od pomladi do jeseni, tu pa so jih premagali besi ter obdržali črez zimo oblast nad prirodo. Stari Slovani so mislili, da nekdaj ni bilo suhega sveta, ampak da je bilo le veliko morje. Iz tega je bog vzel peska ter naredil trdo skorjo, t. j. našo zemljo, ki je nató plavala po vodi.

Življenje bogov so Slovani primerjali človeškemu življenju. Kakor so si ljudje med seboj v rodu, tako je tudi v nebesih ve-

lika družina bogov, ki imajo vsi jednega skupnega očeta in najvišjega gospodarja. Ta je bil Svarog, stvarnik nebes in zemlje, svetlobe, toplote, bliska in groma. Njemu so skazovali Slovani 20 največ časti ter mu darovali vole in druge žrtve. Grški pisatelj Prokopij iz Cezareje (umrl okoli l. 558.) pravi celó, da Slovani spoznavajo samo jednega jedinega Boga, ki ga zovejo Svaroga. Ta bog, kteremu so nekteri Slovani rekali tudi Perun, bil je oženjen in imel več otrok, ki so jih po očetu zvali Svarožiče. 25 Najstarejši sin je bil Daždbog ali Solnce, njegova mlajša brata pa sta bila Ogenj in Mesec. Od drugih imenitnih bogov je Veles bil bog čred, Vesna boginja pomladi, Živa in Lada boginji rodovitnosti, Svetovit bog vojske, Radegost bog gostoljubnosti in zemeljske rodovitnosti, Triglav bog zemlje, morja in zraka. Od 30 besov je bila Morana gospodarica zime in smrti, Trjas gospodar strahú, Stribog gospodar nevihte, Kurent bog razuzdanosti.

Stari Slovani so verovali tudi še v neka druga bitja, ki so bila manjša od bogov, pa so tudi imela veliko moč v prirodi. Nektera teh bitij so bila ljudem prijazna, druga pa sovražna. Najbolj znane so bile vile, ki so stanovale po gozdih in v vodah. Rojenice so vsakemu človeku pri porodu določevale njegovo usodo. Hudobni duhovi so bili škрати, zlodeji, hudirji, móre, volkodlaki in drugi. V zemlji so bivale vede, ki so narejale pomrčanje 35 solnca in meseca. Posamezne rodbine pa so tudi svoje pradede oboževale kot hišne varuhe. 40

Vsi Slovani so verovali, da je človeška duša neumrjoča. Ko se je duša ločila od telesa, letala je toliko časa po drevju okoli, dokler ni bilo telo sežgano ali pokopano. Nató še le se je preselila na drugi svet, ki so ga Slovani zvali nav. Nav je bil kraj, 45 poln prelepih gozdov in zelenih trat, kjer so rajniki nadaljevali isto življenje, ki so ga bili navajeni na zemlji. Kar je kdo bil na tem, to je bil tudi na drugem svetu. Če je mož prej umrl, nego ostala njegova rodbina, bil je v navu tako dolgo sam, dokler ni nekdo od njegovih prišel za njim. Zato so se večkrat dale 50 vdove sežgati z mrtvimi svojimi možmi. Tudi so včasi na isti grmadi sežgali domače in gozdne živali, ktere je umrli posebno rad imel. V nav, v katerem so gospodarili bogovi, dohajali so samo pravični ljudje. Grešniki so morali iti v neki temen prostor ali v takozvano črno noč, kjer so bivali skupaj z besi. 55

Posebnega svečeniškega stanú stari Slovani sprva niso imeli, kakor niso imeli niti svetišč, ampak rodbinski starešine in ple-

menski glavarji so sami opravljali službo božjo ter raznim bogovom darovali v svetih gozdih, na holmcih ali na drugih posvečenih mestih, kjer so navadno bile postavljene božje podobe ali kaka druga njim posvečena znamenja. Med darovanjem je zbrano ljudstvo od nekaj prepevalo svete pesni. Pozneje pa so tudi Slovani imeli svečenike ter so bogovom zidali svetišča. Prazniki so se strinjali s prirodnimi izpremembami v raznih letnih časih.

65 Tako je na pr. praznik boga Radegosta bil v jeseni. Takrat so mu svečeniki svečano darovali pred njegovo podobo ter mu v rog, ki ga je imel v roki, nalivali novega vina in novega medu. Pri tem so tudi prorokovali o rodovitnosti prihodnjega leta. Ako je bilo v rogu še kaj od prejšnjega leta, bila je to vesela prikazen, ki je obetala gotovo srečo tudi za drugo leto; ako je pa rog bil prazen, pomenilo je to nerodovitnost v prihodnjem letu, in žalostno se je razšla po darovanju množica.

Najimenoitnejši praznik vsega leta je bil ob času zimskega kresa ali po našem o božiču. Ti dnevi, ob katerih so naši predniki darovali pozemskim in vodnim bogovom, zvali so se kračuni. Pred pustom so praznovali Kurentov god z mnogoterimi burkami in veseljami. Kakor hitro je sneg skopnel, sezigali so podobe boginje Morane od veselja, da je konec njenemu vladanju, t. j. da je konec zime; ob jednem pa so v svečanih obhodih podobo boginje Vesne nosili okoli. Potém še le je bil pravi pomladanski praznik, ki so ga začeli s ponočnimi igrami na grobih svojih rajncih. Po letu o kresu je bil god Solnca in Ognja, kterima na čast so po holmcih in gorah zažigali grmade ali krese. To so bili največji prazniki starih Slovanov, ki so pa 85 razun teh imeli še mnogo manjših.

Slovanski maliki so bili navadno velikanske postave ter so imeli več glav in drugih členov, ki so izraževali nadčloveške njihove telesne in duševne moči. Tako na pr. so Triglava kot gospodarja treh kraljestev, zemlje, morja in zraka, delali s tremi 90 glavami in zagrnenim obličjem. Svetovit je imel glavo s štirimi obrazi, ki so bili obrnjeni na štiri strani sveta, da je mogel pregledovati stvarjenje in početje vsega človeškega rodú.

J. Starè.

30. Mejnik.

1. Sejm bil je živ. Prodal i on je Lahem
 Tam par volov.
 Zakasnil se, a y pozni, temni noči
Sam gre domov.
2. „Hm, pravijo, da ni baš varno iti
 Tod obsorej,
 Popótnike da včasí rado straši
Ob cesti tej.“
3. Pa bil je Martin svoje dni vojak vam,
 Na straži stal,
 Po noči čul tam uro biti vsako —
 Pa bi se hal?!
4. „Še pri Custozzi smrti bal se nisem,
 Zrl ji v oči —
 Pa tukaj mar kot dete bi trepétal,
 Če list šušti?!“
5. Dospé do svoje hoste . . . Čuj, iz teme:
 „Joj! kam bi dél?“
 „Kaj? — kdo si božji — kam naj denéš, vprašaš? —
 I, kjer si vzél!“
6. „Vzel sem med svoje bil in tvojo lastjo
 Mejnik le-tá,
 Presadil ga skrivaj na last sem tvojo
 Za sežnja dvá.
7. Oh, in sedaj, odkar moj duh odplaval
 Na óni svet,
 Nazaj ga nosim, kleti kamen težki,
 Pač sto že let!
8. Hu, to teži, tišči!“ . . . Tu se zablisne:
 Pred njim sopéc
 Pripognjen stopa — sosed Vid — na rami
 Mejnik noséc!
9. Pa bil je Martin svoje dni vojak vam
 In ni se bal; —
 Kako nocój domov je prišel s sejma,
 Pa le ni znal.
10. A čudno prinesó mu vsi novico,
 Ko sine svit:
 „Sinoč umrl je nagle smrti sosed,
 Mejás naš — Vid!“

Opaziti
 A. Askerc.

31. Delo je sladko.

Spanja ne more prijetnega in sladkega storiti ne mehka, ne pozlačena postelj, ne hišna tihota; le tedaj je spanje prav sladko, kedar smo delali, da smo tako trudni in upehani, da kima je glavo položimo na postelj. Tega nas izkušnja uči; to pa 5 tudi sveto pismo potrjuje. Salomon, ki je vedno v vsem veselju živel, hotel je to naznaniti, rekoč: „Njemu, ki dela, je spanje sladko, naj je malo ali veliko užil. Bogatinu pa obilnost spati ne daje.“ Čemu neki Salomon pristavlja besede: „Naj je malo ali veliko užil?“ Lakota kakor tudi obilnost delata noči brez spanja.

10 Lakota namreč duh usušuje in obrvi oroženi, da se ne morejo zapreti; prenapolnjen želodec pa kratko sapo dela, neki nemir ali neko tesnobo budi, tisočero nadležnostij vzročuje in bolečin; delo pa je spanju tako lahek pomoček, da hlapec sladko spi, bodisi lačen, bodisi tudi sit. Ker namreč hlapci okoli letajo in 15 delajo ves ljubi dan, ker gospodarjem strežejo in si še opočiti ne utegnejo, zato jim je sladko spanje, ktero uživajo, zadostno plačilo za njihov trud in delo. Milosti božji gre hvala, da pravo veselje ni na prodaj ne za zlato, ne za srebro, ampak da ga moreš doseči le z delom in trudom in pomanjkanjem.

20 Pri bogatinih je to vse drugače. Če tudi leže na mehkih posteljah, vendar jim zaspanec vso noč ne zatrisne očij; naj počno, kar hočejo, tega veselja vendar ne dosežejo. Revez pa ima trudne ude, kedar se vrne z dela, in predno se vleže, začne že uživati sladko spanje kot plačilo za svoj trud. Ker tedaj revez z večjo 25 slastjo je in pije in spi, ktero prednost ima neki bogastvo, ki še tega nima, kar uživa uboštvo? Zato je Bog že iz začetka človeku naložil delo, ne da bi ga bil hotel v jezi kaznovati, ampak da bi ga storil modrejšega, in da bi se človek poboljšal. Ko je Adam živel brez dela, izgubil je raj. Sveti Pavel, ki je živel v 30 delu in bdenju, bil je zamaknjen v nebesa in ondi slišal neizrečene reči. Ne ogibljimo se dela, ne bojmo se truda. Za delo že na zemlji, predno pridemo v nebesa, ravno z delom največje veselje dosežemo. Pa ne le veselje je delu plačilo, temveč delu se moramo zahvaliti še za veliko večjo dobroto — za trdno 35 zdravje.

32. Gad in pila.

Gad pride po noči v kovačnico in hoče vse orodje razgrizti. Najprej se spravi nad naklo. Ko pa nič ne opravi, zapusti ga in gre nad pilo; tu, méni, bo lažje kaj opravil. Pa tudi le-tú si zastonj prizadeva. Pila se mu posmehuje, rekóč: „Bedák, kako hočeš mene s svojimi zobmi razgrizti, ker jaz železo premagam 5 in naklo, kteremu ti nič ne moreš, lahko v prah zdrobim?“

Kdor v svojo moč zaupa, drugih pa ne pozna, ta se opeče.

Fr. Metelko.

33. D r o b i ž.

1.

Če čes izkusiti kogá,
Zanj stori kaj — stvar mi je znana —
Hvaležnost kaže ti možá,
A čednost tá je bela vrana.

2.

Hrast upogniti se ne dá,
Ni skale omajati moči;
In če te ljudstvo kamenja,
Resnico mu govori v oči.

3.

Popotniki smo vsi, samó
Ta hodi peš, in ta se vozi;
Če peša, omahuje kdo,
Priskoči, bratu brat pomózi!

4.

Visoko, nizko rójeni
Vkovani v spono smo jeklene;
Na smrt smo vsi obsójeni,
Prej tega, tega slej zadéne.

J. Stritar.

34. Domače življenje in vojaštvo starih Slovanov.

Že v starodavnih časih so Slovani najrajši obdelovali polje, a poleg tega tudi ředili živino ter gojili buče. Zato se niso radi selili in so ostajali na istem mestu, dokler jih ni velika sila gnala dalje. Da so že stari Slovani bili dobri poljedelci, kaže nam to, da so oni prvi poznali oralo ali plug, ki je torej staro slovansko 5 orodje. Tudi z obrtnijo so se Slovani že jako rano pečali, ali tako, da so cele zadruge opravljale stanovitne obrte, kterih sé je sin naučil od očeta. Tako na pr. so v jedni zadrugi bili sami kovači, v drugi kolarji ali rešetarji, lončarji itd. Najbolj so Slovani od nekdanj sloveli za dobre kožarje in tkalce. Še dandanes 10 nikjer ne izdelujejo toliko in tako dobrega platna, kakor po slovanskih deželah. Kedar so v starih časih tuji trgovci prišli v

slovanske kraje, niso svojega blaga prodajali za novce, ampak za platno. Zato nekteri celó mislijo, da je od platna nastala be-
15 seda „platiti“ in „plačati“.

Gotove izdelke so Slovani sami po deželi okoli vozili in prodajali. Navadno so jih nosili na trg v župna ali plemenska mesta, okoli katerih so se sčasoma nastanile cele naselbine obrtnikov in trgovcev. Iz takih naselbin so postala predmestja, in samo v teh
20 so tuji trgovci smeli prodajati svoje blago. Tudi s tujimi deželami so Slovani jako rano jeli trgovati, in že stari Grki so v nekih slovanskih mestih imeli svoje naselbine. Zunanjo trgovino so jako pospeševale mnoge velike reke, ki vežejo razne rodovitne slovanske kraje s Črnim in Baltiskim morjem. Kot zvedeni te-
25 sarji so si znali Slovani že davno tesati ladije in so se izurili tudi v brodarstvu. Sprva niso imeli utrjenih mest, ampak prebivali so v lesenih kočah in hišah, za kako reko, jezerom, močvirjem, ali pod goro, da so bili varnejši sovražnih napadov. Na takih krajih so si pozneje tudi zidali župne gradove ali mesta,
30 ki so jih zgradili z močnim zidom.

Stari Slovani so bili visoke in krepke postave ter iskrenega srca. Maloktero čednost pa so tolikanj cenili kakor gostoljubje. Popotnika so v vsaki hiši prijazno sprejeli, dobro ga pogostili ter ga celó spremili do drugega sela, da bi se mu med potjo ne
35 pripetilo nič hudega. Tistemu, ki ne bi hotel sprejeti gosta pod svojo streho, zažgali bi bili sosedje hišo ter ga razglasili za nepoštenega in hudobnega človeka. Slovanske žene so bile vsekdar udane svojim soprogom. Zgodilo se je celó, da se je žena po smrti svojega moža rajši ubila, nego da bi sama živela kot za-
40 puščena vdova. Od nekdaj so Slovani radi prepevali ter si spremljali svoje pesni, brenkaje na tamburico.

Sploh so Slovani bili miren narod, ki je rad živel v miru s svojimi sosedi in ni napadal tujih ljudstev; če je bila pa sila, niso se bali vojske in vselej so se v boju skazali hrabre junake.
45 Bojevali so se navadno peš. Za brambo so imeli močne in težke ščite, a z lesenim lokom so streljali ostre in v strupu namočene puščice. Tudi z meči in sulicami so se borili; kedar so se pa zgrabili s sovražnikom prav do živega, tolkli so se s težkimi bati. Na prostem polju so bili slabi, ali zato so se v soteskah, v go-
50 zdih in na močvirju tem srečnejše bojevali. Zlasti v kaki zasedi so radi prežali na sovražnika. Večkrat so pustili oropani plen na polju ter se umaknili v gozd; a kakor hitro so nasprotniki

prišli po plen, planili so skriti Slovani na nje ter jih vse pobili. Če jih je pa sovražnik iznenadil, poskakali so vsi v reko ali v kako močvirje, legli vznak pod vodo ter vzeli trstovo steblo, skoz 55 ktero so dihali. Tuji nasprotnik je le videl sem ter tja trstje iz vode moleti, a ni si mogel domisliti, kam so izginili ljudje. Ščasoma so se tudi Slovani privadili umnega vojskovanja. Ujetnikov niso za vselej uvrstili med sužnike, ampak so jih izpustili, kakor hitro so jim plačali določeno odkupnino, ali pa so jih obdržali 60 pri sebi kot prijatelje in pomagače. *J. Starč.*

35. Pomen in vrednost kruha pri Slovencih.

Če pride pri Slovencih gost v katerokoli hišo, takoj mu predlože kruha. To zahteva splošni stari slovenski običaj. Kruh imenujejo navadno „dar božji“; o njem govorijo vselej z veliko častjo. Miza, pri kateri se uživa dar božji, je vedno jako čista. Hleba ne načne nihče poprej, dokler ni napravil črezenj znamenja 5 sv. križa. Ljudje pravijo, da se nikdar z ljudmi ne sprijazni, kdor se s kruhom sprijaznil ni. Komur kruha ne ponudijo, onega zaničujejo. Vsi kruhovi odpadki ali drobtinice se vestno poberó in dadó živini, ali pa se sežgó v ognju. Po drobtinah hoditi je velik greh. Pripoveduje se, da je nekdanj neki kmet iz malomar- 10 nosti stopil na kruhove drobtine, ki so ležale na tleh, in je v tistem trenutku tako zavpil, da je kar oglušal. Ostal je gluh do svoje smrti. *H. Podkrajšek.*

36. Življenje.

1. Popotvanje, bratje,
Je naše življenje,
Mož modrih od nekdanj
Je to govorjenje;
Skoz ktere dežele
Pa pot nas peljá,
Naj pesmica moja
Na znanje vam dá.

2. Po travnikih prva
Nas pisanih pelje,
Marjet'ce, zlatice
V stezice nam stelje;

Otroci brezskrbni
Po trav'ci tekó,
V rumenkaste lasce
Cvetlicepletó.

3. Mladenčev, dekličev
Je druga dežela,
Razlega se petje
Vesel'ga krdela;
Si delajo sanje
Od zlatih gradov,
Pa skušnje jim manjka,
Modrosti darov.

4. Po tretji hladno je,
Gre pot črez višave,
Se kri umiri, se
Razjasnijo glave;
Se trudijo z delom
Postavni možjé,
Sad truda herejo,
Za prihod skrbé.

5. Črez gole vrhove
V četrti so pota,
Je mrzlo že v srcu,
Ne greje gorkota;
Pa starčkom tud' kmalu
Dežele je kraj:
Takó je na zemlji
Le kratek naš raj.

J. Uršič.

37. Nezadovoljni kmet.

Živel je svoje dni na pustem Krasu ubožen, reven kmet, Kamenščak po imenu. Od mladih nog ni bil vajen nič dobrega, kakor je to sploh navadno pri siromašnih Kraševcih. Imel je veliko rodbino, pa malo polja, in še to je bilo nerodovitno, kam-
5 nato in skoro golo. Moral si je tedaj res v potu obraza služiti pičli vsakdanji kruh.

Kamenščakova hiša je bila revna in borna, pa vendar snažna in čedna. Živine je imel malo, pa bila je dobro rejena. Pri vseh teh revah in nadlogah je bil ubogi Kamenščak vendarle zadovo-
10 ljen, jasnega obličja in večjidel dobre volje, dokler je rad molil, rad v cerkev hodil, svoje nadloge in stiske ponižno Bogu tožil, revščino potrpežljivo prenašal in mirno živel med svojo rodbino, kajti žena mu je bila mila tolažnica in marljiva pomočnica pri delu. Z rahlim svojim sočutjem mu je pomagala mirno nositi
15 težko breme siromaštva. Otroci so pridno delali, radi ubogali in očetove nauke poslušali, skratka: Kamenščak je bil reven, pa vendar srečen kmet.

Ali skušnjava ga premaga. Neki dan, ko o hudi poletni vročini z motiko prekopuje pusto prst in tolče trde kepe, sede
20 ves truden v senco, da bi si malo počil. Zdaj se ga loti tužna bolest. Začne premišljevati svoj revni stan, nemilo usodo svojo in svojih nepreskrbljenih otročičev. Misli in preudarja to in ono, kako se noč in dan trudi in ubija, da bi si kaj pridobil, da bi lažje izhajal, pa vendar mu ves njegov trud nič ne zaleže. Skuš-
25 njavec mu njegovo revščino še bolj črno naslika, kakor je bila v resnici, in ga sili k nezadovoljnosti.

Med tem ko strni naš kmetič pred se, v tožne misli vtopljen, pride po poti, ki je ravno držala črez polje, po opravih potujoč, na videz prav bogat gospod. Ko zamišljenega kmeta

zapazi, približa se mu prav prijazno. Morebiti ga je hotel po- 30
prašati, ni li pota zgrešil, ali koliko je še do tega ali onega sela;
morebiti, da je uganil njegov notranji boj, ali pa da je bil sam otožen
in tolažbe potreben. Človeku je namreč prirojen naravni nagon,
da si v veselju in žalosti rad poišče jednakočutnega srca, v katero
zlije svojo radost ali boleost. 35

Tuji gospod stopi tedaj h kmetu, ne sramujoč se njegovega
nizkega stanú. Vzdrnaviši kmeta, nagovori ga prijazno: „Kaj
premišljujete, oče? Videti je, da ste otožni. Kaj se vam je pri-
petilo, po čem žalujete? Ali vas je zadela kaka nesreča?“

Kmet dvigne glavo in boječe upre v tujega gospoda oči; ko 40
pa zapazi tujčevo priljudnost in dobrodušnost, polasti se ga za-
upanje, da mu začne prav pogumno tožiti svoje reve in nadloge.

„Kaj ne bi bil človek žalosten in pobit,“ pravi, „če se
mu vse žive dni tako slabo godi kakor meni. Drugi ljudje
z manjšim trudom dobro živé in si vendar kaj opomorejo; jaz 45
pa se naj še tako trudim, nikakor se ne morem izkupati iz nadlog.
Ne terjam sicer in ne želim, da bi se okoli vozil v krasni kočiji,
ali da bi visoko službo opravljal, niti da bi zmagovalne vojne
vodil v bitve krvave, ali da bi denarjev imel na kupe, ne, tako
lakomen, tako predrzen nisem; ali to se mi vendar čudno zdi in 50
mi srce stiska, da sem in ostanem reven kmet, naj že delam in
gospodarim, kakorkoli hočem. Nikjer nimam sreče in blagoslova.
Res, da sem podedoval po stariših še precej polja; ali kakšno je
to polje? Takšno, da se Bogu usmili. Tu na Krasu kmet na
treh oralih ne pridela toliko, kakor drugod, kjer je zemlja plodna, 55
na jednom. K temu se pridružijo še druge nadloge; lani mi je
toča veliko škode napravila; žita sem tako malo pridelal, da
nisem mogel nikakor izhajati in sem bil primoran si še semena
kupiti. In Bog vé, kako se bode obnesla letošnja žetev; zavoljo
hude suše se ni veliko nadejati. Otroci domá kruha vpijejo. 60
Kako jim ga bodem rezati mogel, če žita ne pridelam! Kaj ne,
častiti gospod, to je vzrokov zadosti, da se raztoži človeku in
milo stori, če premišljuje žalostno svojo usodo, če le malo pogleda
v nemikavno prihodnjost. Pa kaj še vse to, kdo bo skrbel za
moje otroke, če jaz umrjem? Premoženja jim bom mogel le malo 65
zapustiti, in če njim ne bode nebo milejše nego njihovemu očetu,
čaka jih sama palica beraška.“

Tako potoživši, povesi glavo in umolkne; kajti srčna tuga
ga vsega prevzame. Tujec, globoko ginjen, začne ubogega seljaka

70 tolažiti s prijaznimi, milovalnimi besedami, rekoč: „Kakor pravi-
vite, res huda se vam godi; nadlog in križev imate dovolj. Ali
pomislite, da ima vsak človek na tem svetu svoje težave, in da mora
marsikaj pretrpeti. Pojdite k cesarju ali kralju, k bogatinu ali re-
vežu, vsak bo vedel govoriti o nadlogah, vsak bo tožil črez usodo
75 svojo. Pod solncem menda ni človeka, ki bi bil vedno in v vsa-
kem oziru zadovoljen. Ta ima več, oni manj rev. Nobeden jih
pa nima toliko, da bi jih ne mogel nositi. Bog gotovo nobe-
nemu pretežkega bremena ne naloži. Tudi jaz sem večkrat pre-
mišljeval usodo človeškega rodú; marsikterega sem mislil sreč-
80 nejšega od mene. Ali če sem sam sebe vprašal, bi li hotel svoje
mesto za njegovo zamenjati, moral sem si obstati, da rajši osta-
nem to, kar sem.“

„Vi lahko tako govorite,“ zavrne ga kmet, „ker vam ni treba
pomanjkanja trpeti in se z revščino utepati; ko bi pa bili v mojih
85 stiskah, govorili bi drugače.“

„Vi se motite, če tako sodite,“ odgovori gospod. „Revščina
ni jedino zlo. Koliko je nadlog, ki človeka morebiti še bolj tepó!
Da vas pa tega prepričam, hočem vam le nekoliko okoliščin ome-
niti iz lastnega življenja. Glejte, stariši so mi pomrli, ko sem
90 bil še otrok; očeta še poznal nisem. Skrb záme so prevzeli moj
stric, sicer prav dober mož, ali očeta mi niso mogli nadomeščati.
Stariši so mi zapustili precej premoženja in lep gradič. Ko sem
dorastel in šole dovršil, prevzamem gospodarstvo ter se zaročim
z bogato Tržačanko. Ali kmalu mi umrje draga soproga in mi
95 zapusti majhno dete. Odsihdob mi je bil mali sinček jedino
veselje v žalostnih dneh. Pa tudi sina mi Bog vzame; umrl
je lansko jesen. In zdaj ni záme več radosti na zemlji. Kaj
mi pomaga čast, visoki stan, kaj bogastvo in premoženje,
ker je vse prazno! Bogastvo mi dela le skrbi in me še bolj
100 trpinči.“

Tako rekši, otrne si solzo in globoko ginjen vzdihne. Kmetič
je pa spoznal, da se je motil, ko je bogato oblečenega gospoda
na prvi pogled mislil presrečnega in ga v srcu zavidal. Spoznal
je, da se je pregrešil, godrnjaje zoper previdnost božjo.

105 „Prav imate, blagorodni gospod!“ povzame po kratkem mol-
čanju kmetič. „Vsak človek ima svoje breme, ktero mora z uda-
nostjo v božjo voljo nositi. Vaše besede, vaše resnično poučenje
si hočem globoko vtisniti v sree; nikdar ne bom zabil, kar so

mi moj rajniki oče večkrat rekli: Bodi, kar si, bodi le pošten; delaj, pa moli rad, in zadovoljen bodeš vekomaj.“ 110

Nató pravi tujec: „Tudi jaz hočem svojo usodo potrpežljivo prenašati in si tolažbe iskati v izpolnjevanju besed, ki so mi jih mila mati sporočili na smrtni postelji: Delaj vselej in povsod le to, kar je pravično in dobro, in imel boš vedno mirno vest in veselo srce. Pravično je pa, da vam revščino nekoliko polajšam. 115 Zato vam obljubim, da hočem odslej naprej od vsega vašega posestva plačevati davke nekaj let; vi pa pridno delajte, da si polajšate in zboljšate svojo in svojih otrok usodo.“

Fr. S. Pirc.

38. Usmiljena Slovenka.

Leta 563. po Kristovem rojstvu so privihrali na Donavo divji Obri (Avari). Tam so si napravili devet velikih taborov in jih obdali s pregradami in prekopi. Dvestopetdeset let so nadlegovali sosedne dežele, in strah je obšel vsakega, kdor je le slišal njihovo ime; posebno veliko pa so trpeli sosedni Slovenci. Obri 5 pa niso bili samo velike rasti in pogumni, ampak tudi neusmiljeni in grozoviti.

Leta 570—590. so začeli nadlegovati Langobarde. Hudo so razsajali med njimi; marsikteri junak je bil ujet in v sužnost odpeljan. Med drugimi je bilo ujetih tudi petero mladih dečkov 10 iz plemenite rodovine Levpihčanov. Dolgo let so trpeli, in le jednemu je sreča poslužila, da je ušel; bilo mu je ime Levpih. Zapomnil si je bil iz mladih let, da v Italiji njegov rod svobodno in slavno živi; k njemu priti je bila tedaj mladeniču vsakdanja vroča želja in molitev. 15

Ko je opravljal po neskončnih ravninah panonskih sužnja opravila, in ko ni drugega videl kakor nad seboj milo nebo, tedaj je mislil na rajске vrte svoje domovine, in kedar je zagledal divje tabore oberskega kagana (oberskega kralja), stopile so mu z vso močjo pred dušo krasne veličanske palače langobardskega kralja. 20 Neki dan se mu posreči, da se skrije v bližnji goščavi in uide svojemu gospodarju. Vzel je lok in tul in nekaj živeža; noč in dan je blodil po neizmernih hostah, nevedé, ne kod, ne kam. Kar sreča volka, in glej, divja žival mu služi za voditelja in sprem-ljevalca. Več dnij sta hodila naša potnika po logih in gorah; 25 zdaj je pošel Levpihu živež. S praznim želodcem potuje dalje;

ker ga pa prisili glad, napne lok in hoče ustreliti volka, da se preredi z mesom njegovim. Ali volk se umakne strelu in izgine Levpihu izpred očíj. Levpih zdaj ne vé, kam bi se obrnil; glad mu vzame poslednjo moč, in on se zgrudi na zemljo. Upehan zaspi, in glej, v sanjah vidi moža, kateri mu reče: „Vstani in potuj proti oni strani, proti kateri so obrnjene tvoje noge, kajti tam je Italija, kamor priti želiš.“ Hitro vstane Levpih, potuje proti oni strani in pride do krajev, v katerih so stanovali ljudje. Živeli so v teh krajih Slovenci. Starovična ženka zagleda našega potnika in hitro zapazi, da je begun, in da je lakoten. Usmili se ga, skrije ga v svojem hramu ter mu daje skrivaj malo po malem hrane, da bi naglo nasičen ne prišel ob življenje. Ko se je zopet popolnoma okrepil, dala mu je živeža za na pot ter mu še pokazala, kod se pride na Italijansko.

Tako je usmiljena Slovenka rešila iz oberske sužnosti Levpiha, ki je bil praded langobardskega zgodopisca Pavla Dijakona (725—799), kateri nam je sam ohranil v svoji „zgodovini Langobardov“ ta lepi spomin slovenske usmiljenosti.

D. Trstenjak.

39. Prilike.

1. Kot trta nam podaje
Obilni sladki sad,
Tako naj um človeški
Razsiplje svoj zaklad.	2. Kot lipi korenina
Se trdno tal drži,
Tako naj sin domači
Za sveti dom stoji.
3. Kot v solnce se upira
Cvetlica vrh zemljé,
Tako naj hrepeneva
K svetlobi ti srcé.	

L. Pesjakova.

40. Deželna ustava in pravo pri starih Slovanih.

Slovanski knezi so bili sprva samo vrhovni svečeniki in sodniki narodovi in o vojnem času njegovi vojvode. Deželne ali splošne reči so obravnavali v očitnih zborih, katerih so se ude-

leževali starešine večjih rodovin, ali kedar so kaj posebnega ukrepali, tudi gospodarji plemenitih in svobodnih družin. Do- 5
ločevali in razsojali so po večini glasov.

Kneževi dohodki so bili prineski in pridelki deželnih lastnin, desetina, ki so jo pri deželnih vratih, v podgrajih in na semnjih od kupčijskega blaga pobirali v deželi, in naposled davki, ktere so 10
včasih dovolili zbori. Peneze ali denar so Slovani zgodaj imeli, ker so se ga naučili spoznavati od Rimljanov; vendar pa so dolgo časa le menjavali (semenj) in sploh blago z blagom plačevali.

Iz te naredbe si moremo razlagati, zakaj so imeli slovanski knezi malo oblasti, in da jim je bilo samo v nevarnih časih mogoče 15
zjediniti narodove moči ter si jih upokoriti. Ali jedva je bila nevarnost premagana in odbita, že je zopet nehala zjedinenost. Ta nesloga je bila poglavitni vzrok, da so morali Slovani v prvem času srednjega veka prebiti marsiktero nesrečo in nezgodo. Le sčasoma so prišli razvidni in oblastni knezi do tega, da 20
so odpravili preveliko samostojnost in moč posameznih starešin, posadili nazadnje na njihovo mesto svoje ubogljive uradnike in tako odstranili največjo zapreko hitrega razvitka samolastne 25
knežje oblasti.

Slovani so imeli vsi jednako pravico. Plemenite rodovine so sicer bolj častili, ker so le izmed njih volili župana, ali posebnih 30
pravnic jim niso dovoljevali. V zborih so imeli vsi starešine sedež in glas brez razločka. Kakor so le-ti pri sodbah razsodili, tako so se morali vsi udje brez razločka udati v razsodbo. Ženske so bile samostojne in spoštovane, ker jim je bilo mogoče izvoljenim biti za starešine, županje ali kneginje. 35

Pri vsem tem pa Slovanom robstvo ni bilo neznano. Rob je bil med njimi tisti, ki so ga ujeli v vojski, ali pa, kdor se je tako pregrešil, da so ga obsodili k temu. Tudi roditelji so prodajali svoje otroke drugim za sužnje. Če je kak rob dobil svobodo, imenovali so ga „ognjiščanina“, ker se je smel s svobod- 40
njaki vred greti na jednoistem ognjišču.

Postava (zakon) je bila kot starodavna zapuščina posvečena in izročena bogovom v varstvo. Hranila se je v narodovih ustih v vezani besedi, sicer pa je bila zaznamovana na deskah z nekakimi črtami ali runami. 45

Ker se pravo in zakon vežeta z bogovi, nastale so takozvane očiste ali božje sodbe. Te so bile ognjena in vodna skušnja. Ognjena skušnja je bila ta, da je zatoženec moral prijeti za raz-

beljeno železo; če se ni opekel, bil je za nedolžnega spoznan.
 45 Pri vodni skušnji je bil tisti nedolžnim spoznan, ki se ni potopil. Te skušnje pa so uporabljali le tedaj, kedar ni bilo drugega pripomočka, da se zve resnica.

Krvno maščevanje (osveta) je bilo sploh v navadi. Če je bil kdo ubit, vzdignila se je vsa zadruga nad zadrugo, v kateri je
 50 bival morilec, in dostikrat se je zgodilo, da niso poprej mirovali, predno nista bili obe pomorjeni in druga po drugi potolčeni. Te uničevalne boje so skušali s tem ustavljati, da se je po sodbi razsodilo, da se bosta dva ali več bojevalcev, v enakem številu od obeh strani, bila med seboj, in to je bilo klanje ali sjeđanje.

Po Jirečku — *A. Janežič*.

41. Zmaj Vukotin.

Zmaj Vukotin je delal nekđaj strašno škodo ljudem in živini, požiraje celó ladije in vozove. Po suhem in po mokrem je divjal, da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko so pa jeli cerkve zidati in so zapeli zvonovi, prevzel ga je tak strah, da je
 5 šinil pod Velebit; ali tudi ondi ga preveč nadleguje zvonjenje; rad bi prišel zopet na dan in dalje pobegniti, pa ne more. Še le tedaj se bo to zgodilo, ko ne bo v primorju nobene pobožne duše več, in tisti strašni čas se približuje. Ze je dobil zmaj Vukotin toliko duška, da izpušča skoz gorske jame svojo silno sapo.
 10 Ta sapa je grozovita „senjska burja“, ki čim dalje huje razsaja, da se tujci teh krajev skrbno ogibljejo in celó domači ljudje trepetajo, ker se ji ne morejo privaditi. Kedar pride zopet zmaj Vukotin, pa gorjé ljudstvu in deželi.

Nar. prip. z otoka Krka. — *J. Trđina*.

42. Z i m a.

<p>X
1. Ako se trta je sadja znebila,
Žalost se precej nam vseli v srcé;
Polje in dol sta lepoto zgubila,
Zvonci planinski se več ne glasé.</p>	<p>3. Gore, ki drzno do neba strmijo,
Solze pod snegom debelim lijó;
Vode, ki glasno proŕ morju grmijo,
Jedva pod ledom jih sliši uhó.</p>
<p>2. Ivje pokrilo je log in drevesa,
Belo pogrñjen za hišo je vrt;
Ni je cvetlice, in ni ga pereša,
Da bi ne bila objela ga smrt.</p>	<p>4. Ljube prijat'ljice, ptičice blage,
Kam ste zbežale? Kje imate dom?
Kmalu zapojte mi pesmice drage,
Da razveselil nad vami se bom!</p>

5. Žarki nebeški, vi ste obledeli,
Zgubili svojo ognjeno ste moč!
V ledu utrinja se mesec prebeli,
Zvezde gorijo, pa mrzla je noč!
6. Zima, ti moja si radost vmorila,
Dolgo pa trla ne bodeš me več;
Pomlad prijazna se bode rodila,
S cvetkami bo zapodila te preč!

M. Vilhar.

43. Opiljeni četrták.

Med ljudi, s kterimi sem se seznanil že v zgodnji otročji dobi, štejem strica svojega. Bival je takrat na tujem, v naši hiši pa se je o njem govorilo vsak dan. Opisovali so mi ga, da nosi sabljo in brke; pripovedovali so, da pride domú in mi prinese sabljo in konja. In res, stric je prišel, opravičil in zadovoljil vsa 5 moja razmišljanja o njem, prinesel mi je sabljo in konja, in že prvi dan se ga je oklenila duša moja. Tudi stric me je rad imel in mi dovolil vse: jahal sem na njegovem kolenu, čepel mu pri nogah in sukal zvenéča kolesca njegovih ostrog, tipal na njegovo svetlo sabljo in ga prijemal za dolge brke. 10

Spominjam se — nekoč je stric segel v svoj žep, privlekel polno prgišče drobnega denarja, novčičev, četrtákov, desetic in dvajsetic, in mi pomolil odprto pest, rekoč: „Ná, sokolček moj, izberi si novec, kterega hočeš, tvoj bode!“

Take radodarnosti kmetska naša hiša ni bila vajena. Bratje 15 moji so kakor vkopani stali ob strani, bezáli se v nos, svetlo pogledovali na strica in njegovo prgišče in mi zavidali srečo, ki je prišla k meni tako nepričakovano. Dobro sem razumel, kaj mi ponuja ljubljeni stric, ker današnja vzgoja človeka že v zgodnji mladosti navadi na novčiče, ali vendar sem se obotavljal, bal ali 20 sramoval seči po stričevem daru. Zdajci me je od zadi lahko potegnila za suknjico sestra moja in me polglasno izpodbudila: „Vzemi, Francek, glej no, kaj ti stric ponujajo!“ To je zadostovalo.

Pogledal sem v oči najprej sestri, potem stricu in odločno 25 sem segel po — četrtáku. Vesel sem se obrnil k sestri in bratom, kažóč svoj plen, toda oni se niso veselili z menoj. Smejali so se mi in mi oponašali, češ, kako sem nespameten, da nisem vzela belega novca, da se za ta četrták malo, malo kupi, za beli novec pa dosti več, in kake lepe reči se dobé zanj. Poučevali 30 so me, zabičevali mi, naj drugič vsekako vzamem veliki beli novec — dvajsetico.

In zopet mi je stric pomolil odprto prgišče z denarji. Pritisnil sem se k njegovemu kolenu in zašepetal: „Beli novc mi
35 dajte, stric!“

Pa stric ni dal.

„Sam si izberi, kakor ti drago!“ dejal je in položil roko na mojo ramo. Pogledal sem na denar; oh, jeden novc se je svetil, kakor solnce žarko. Bil je četrták, ktereга je stric, kakor sem
40 zvedel pozneje, nalašč opilil in očistil, da se je razlikoval od drugih novcev takó, kakor se razlikuje visok dostojanstvenik od navadnih ljudij. Pozabil sem poučevanja sestričnega in bratovskega, za bele novce se nisem zmenil, videl sem samo bliščeči četrták in tega sem vzel presrečen, da imam tako prekrasno stvar.
45 Kako so se zagrohotali bratje za menoj, pitali me s tepcem in bebcem, in sestra me je pritisnila k sebi, rekoč: „Oh, kako si še nespameten!“

Ko je oče moj slišal o stričevih darovih, dejal je, da iz mene ne bode prida gospodarja, da ostanem vse žive dni gola sirota.
50 Vzel mi je še ta četrták, kakor mi je vzel prvega, in si poslal zanj po — duhana.

Odrastel sem in zapazil, kako nam včasi vse okolnosti kažejo na pravo, istinito srečo, a mi je ne vidimo. Sreča sedi pred nami, milovidno zre v nas — kake skrite blagodati nam nudi!
55 In mi sežemo poleg nje — po četrták, in že nam pamet šepeta, da nismo prav storili. Mnogokrat je človeku voliti med krepostjo in strastjo, med resnico in lažjó, med večno in časno blaginjo, ali sodéč po laskajoči zunanosti, seže človek po strasti, laži in po begoči peni. Toda kmalu se oglasi kesanje, potrka na dušo
60 obup, in prepozno spozna človek, da je volil pogubno. Kedar vidim človeka v takim razmerju, vselej se spominjam stričevih darov in sam v sebi pravim: „Ta si je izbral opiljeni četrták!“

Fr. Maselj.

44. Kolikor narodov, toliko nošenj.

Narodi med seboj se ne razlikujejo samo po jeziku, veri in običajih, ampak tudi po obleki, ktero nosijo. Noša pri različnih narodih svetá je zeló različna. Kakor ona prislovica, ki pravi: „Kolikor ljudij, toliko mislij“, tako bi se tudi lahko reklo: Ko-
5 likor narodov, toliko nošenj. Da se na pr. Nemci, Francozi, Italijani, Hrvatje, Srbi itd. drugače nosijo, kakor mi Slovenci, to

ni nič čudnega, ker to so narodi drugačne krvi in drugačnega plemena, kakor smo mi, ki živimo po slovenskih pokrajinah. Pa tudi po krvi in plemenu sorodni narodi se nosijo različno, da, še celó jeden in isti narod se oblači po različnih krajih različno. 10 Ozrmo se le nekoliko po onih krajih, koder živé Slovenci, in videli bomo, da se štajerski Slovenci nosijo drugače, kakor Slovenci po Kranjskem in v Primorju; še celó na Kranjskem je velika razlika v obleki med Gorenjci, Notranjci in Dolenjci. In če je to tako že pri nas, ni se potém čuditi, da se tudi različni slo- 15 vanski narodi nosijo različno. Kdo bi se čudil, ako se Rusi drugače oblačijo kakor Poljaki, Poljaki zopet drugače od Čehov, a Čehi drugače kakor Hrvatje in Slovenci.

Obleka, bodisi ktere kakoli naroda, razlikuje se navadno le pri priprostem kmetskem ljudstvu. Vsi drugi, ki niso kmetje, 20 ampak rokodelci, trgovci, uradniki itd., nosijo se povsod jednako, to je: oblačijo se v tako imenovano gosposko obleko, ki je večinoma nemškega kroja, pa naj si bodo rojeni Nemci, Francozi, Čehi ali Slovenci. Jedino črnogorska gospoda nosi narodno obleko, ki pa je, to se zna, mnogo lepše in bogatejše izdelana, ka- 25 kor obleka priprostih ljudij. Da, še celó sam črnogorski knez nosi pravo črnogorsko narodno obleko tudi tedaj, če potuje iz svoje v kako drugo tujo deželo, zato ga pa lahko takoj po obleki spoznamo.

I. Tomšič.

45. Čaša nesmrtnosti.

„Kedar ob smrtni uri duša
stopi človeku do grla . . .
Kdo mu ponudi čarovne pijače,
da bi ga otél? . . .“
Koran, sura 75.

Turban pisan diči rôso glavo,
Damaščanka mu visi ob hoku,
Knjiga sveta je pred njim odprta —
Koran čita mladi Abduraman, 5
Koran čita, suro baš o smrti,
In o smrti in življenju večnem.
Svetel dan mu sije skozi okno,
Krasno jutro v izbo se smehlja mu,
Jasno jutro, déte vesne mlade.
Ali v duši jasno ni kalifu. 10
Težke misli misli Abduraman: . . .
„Smrt! Že zopet duha obletavaš,

Li

- Veša črna, misel nevesela?
Smrt? Umreti! — Moram li umreti? . . .
- 15 Allah, v srcu vžgal ti čut ljubezni,
Glavi vdihnil si modrosti duha,
Meč oblasti dal si roki moji.
Glej, kako naj ločim od ljudi se!
Veže nánje me ljubezni spona.
- 20 Glej, kako naj misliti prestanem!
V dubu nosim svet in — tebe, Allah.
Glej, kako naj z mečem se razstanem!
Najzvestejši mi je on tovariš . . .

- V težkih mislih je kalif kordóvski!
25 V težkih mislih tri pozove k sebi:
Zove k sebi Hákima, zdravnika,
Zove k sebi Žófra, čarovnika,
Zove k sebi derviša Rašida.

Stopi predenj prvi, Hakim, lečnik.

- 30 „Ni li léka zoper smrt na svéti?
Čemu duh nam, čemu véde bistré? —
Mora biti — véčno čem živéti.“

„Jasni emir, solnce zemlje španske!
Srečen sem, da smem pred tabo stati.

- 35 Moč veliko ima znanost naša,
Ali vsakdo večnosti ni — vreden! . . .
Ti nastreži si v kristalni čaši
Rose v polju, predno solnce vzide,
Stopi v rosi biserov mi morskih,
- 40 Pij pijačo mojo jutér sedem . . .
Večno živel bodeš, emir jasni!“

Jedva svita dan se nad Kordóvo,
S čašo v roki spé kalif iz mesta.
V polje ide, predno solnce vzide,

- 45 Roso streže v čašo si kristalno.
S polno čašo v grad nazaj prispéje,
Vrže vánjo biserov peščico,
Čaka, čaka na čarovno pitje,
Ali biser ne stopi se v rosi!

50 In že stopi predenj Sofer slavni.

„Svetli emir, mosleminov dika!
Neumrlóst dati će ti Sofer.
Mnogo more véda res zdravniška —
Vse premore véda čarovniška,

55 Alkimíja, sveta véda naša! —

Glej je čaše, ki nesmrtnost daje!
 Pij zdravilo njeno čudodelno,
 Pij zlató, v tej čaši raztopljeno —
 Pij iz kupe moje si nesmrtnost!⁴

„Sam poskusi jo poprej pijačo, 60
 Nágni krepko, Sofer moj učeni!⁴“

„Svetli emir, čaša ta ni záme —
 Ti jedini . . .!“

„Sam poskusi prvi!
 Déj, da vidim pitja prej učinek!⁴“

Dvigne Sofer kupó k ustnam svojim, 65
 A kalif nad Sofrom damaščanko.
 „Glejmo, je li pitje tvoje pravo⁴ —
 Abduraman mu odrobi glavo,

Stopi predenj stari Ali Rašid.

„Najmodrejši si v Kordóvi, sérec! 70
 E, povej mi in skrivnost razjasi:
 Ni li leka zoper smrt na sveti?
 Mora biti — večno čem živeti!⁴

Dvigne roko stari Ali Rašid,
 Derviš stari v halji siromaški, 75
 Siva brada mu do pasa pada,
 Dvigne desno, pa kalifu reče:

„Leka iščeš, mladí Abduraman,
 Leka rad bi, ki nesmrtnost daje,
 Pil zdravilo, ki ti večnost daje? 80

Iskal leka takega pri vračih,
 Iskal že si ga pri čarodejih —
 Prevarili pa so vsi te kruto . . .
 Sám imaš jo čašo čarodejno,
 Sám naredi pitje si nesmrtno! 85

Čaša tvoja je — življenje tvoje!
 Sám napolni z večnosti jo lekom!
 Čaša tvoja je — življenje tvoje.
 Vlivaj vánje vsak dan dela dobra,
 Dela slavna za rojake svoje, 90

Za rojake in za domovino!
 Zléga čina pa ni jedna kaplja
 V čašo to naj nikdar ti ne káne!
 Prej ne nehaj vlivati v posodo,
 Dokler polna tista ni do roba, 95
 Dokler polna čisto ni do — groba . . .
 Truplo tvoje pač strohni v gomili,

Ali čaša tvojih del ostane!
 Narod tvoj bo pil iz čaše tvoje,
 100 S pitjem njenim bode se napajal — —
 V delih svojih živel sam boš večno!“ . . .

Knjiga sveta je pred njim odprta,
 A ne čita mi kalif korana,
 Zre za starcem, kateri baš odhaja,
 105 Zre za njim, sam sebi si šepče:
 „Ta utegne čaša biti prava.
 Čaša tvoja, modri Ali Rašid.“

A. Aškerc.

46. Slepí konj.

Davno, kedar še ni bilo na svetu niti nas, niti naših pradedov, stalo je na morskem bregu bogato slovansko mesto, trgovska Vineta. V tem mestu je živel bogat kupec, Vsedom po imenu. Z dragim blagom obložene ladije so mu plule po daljnih 5 morjih. Vsedom je bil zelo bogat in živel razkošno. Morebiti je ime Vsedom ali Vsedomá dobil zato, ker je imel vse domá, kar je lepega in dragega na svetu. Gospodar, gospodinja in otroci so jedli samo iz zlatih in srebrnih posod, a hodili v soboljih in svilenih oblačilih.

10 V konjušnici je redil mnogo dobrih konj; a niti Vsedomova konjušnica, niti vsa Vineta ni imela bistrejšega in krasnejšega konja nad Ujemi-vetrom; tako ga je zaradi hitrih nog imenoval Vsedom. Nihče ni smel sesti na Ujemi-vetra razun gospodarja Vsedoma, kateri nikdar ni jahal nobenega drugega konja.

15 Primerilo se je kupcu, ko je sam jezdil po trgovini ter se vračal v Vineto, da pride skoz velik in temen gozd. Znoči se. Les je mrakovit in gost. Veter giblje vrhove črnih smrek. Konj, utrujen od daljnega pota, opeša na mali korak; a kupec ga ne priganja, ker mu je zelo omilel. Kar skoči izza grmov, kakor iz 20 tal, šest plečatih mož, srpih v lice, v kučmah, s kopji, sekirami in noži v rokah. Trije na konjih, trije peš. Dva razbojnika zgrabita kupčevega konja za uzdo. Nikdar bi ne bil Vsedom videl svoje Vinete, da je bil pod njim drug konj, a ne Ujemi-veter, kateri prhne, začutivši na uzdi tujo roko. S širokimi prsimi pobije na tla izmed 25 lupežev dva, ki sta ga držala za uzdo, zmane z nogami tretjega, stekšega naprej in mahajočega s kopjem, da bi zagrabil pot. Konj uide kakor burja. Razbojniki se spusté za njim. I oni imajo dobre konje, ali polži so proti Vsedomovemu. Ujemi-veter,

čeprav upehan, kedar začuje, da mu ženó za petami, prašči v tek, kakor strela s togega loka, in zdajci so daleč za njim raz- 30
 jarjeni sovražniki. Za pol ure dojezdi Vsedom do mesta Vinete na dobrem konju, ki meče pene prek glave. Potreplje Ujemi-
 vetra po strmem vratu in mu priseže, zgódi se karkoli, da ga nikdar ne prodá, niti nikomur ne pokloni, a niti z doma ne spodi. 35
 kedar se postara, temveč vsak dan do same smrti dá mu hoče dajati po tri mere ovsá najboljšé vrste. Zdaj Vsedom pohiti k ženi in otrokom, ostavivši konja; a leni hlapec ne izprevodi mokrega Ujemi-vetra, kakor je potrebno, a niti oddahniti se mu ne dá ter napoji vročega. Vsled tega je Ujemi-veter zbolehal, jel slabeti, 40
 otrpnile so mu noge, in naposled je oslepel. Kupcu je bilo vrlo žal, in pol leta se je res držal prisege. Oslepelí konj je stal kakor poprej v konjušnici, in pokladali so mu na dan po tri mere zobí. Vsedom si je kupil drugega jahánca. A za pol leta se mu je zazedlo raztrošno, slepemu konju, ne rabečemu, dajati po tri mere ovsá. Ukaže zatorej, da se mu utrga po jedna mera. 45
 Zopet mine pol leta; slepi konj je mlad, dolgo bi ga bilo še krmíti, in zategadelj mu vzemó k temu še jedno mero. Na koncu se tudi ta mera zdi kupcu preveč. Zapové Ujemi-vetra sneti z uzde in ga pognati, da ne bi stal zastonj pri jaslih. Hlapci ga z dvora poženo s palico. 50

Bedni, slepi Ujemi-veter, ne vedóč, kaj je, in kako je, ter kam bi se del, obstoji za dvorom, povisivši glavo ter žalostno strigóč z ušesi. Zmrači se, in sneg naletuje, a spati na kamenju bi bilo pretrdo in premrzlo ubogemu siromaku. Nekaj hipov postoji na mestu, a lakota ga prisili si poiskati hrane. Dvignivši 55
 glavo, povoha v zrak, da li dobi prgišče slame iz kake raztrgane strehe. Tako tava slepi konj, zadevajoč se vedno zdaj hiši ob ogel, zdaj ob plot.

A v Vineti, kakor po vseh starih slovanskih mestih, ni bilo kneza; meščanje so si vladali sami, zbiraje se na trgu, kedar je 60
 bilo treba. Tako zbirališče, ki je upravljalo narod ter mu sodilo, imenovali so véče ali sném. Sredi Vinete na trgu, kamor se je shajal sném, visel je med štirimi koli zvonec. Kedar je zazvonil, zbralo se je véče; a udariti ob zvon je mogel vsak, komur je bila kaka nevolja, da bi poprosil od naroda sodbe in obrambe. 65
 Drugače ni bilo zvoniti.

Hodeč po trgu, pride slepi konj slučajno do kolov, na kterih je visel zvon, ter misli, da li ne bi kako iz strehe izruval pest

slame, in z zobmi prijemši za vrvi, privezano k zvoncu, začne krepko potezati. Zvon zapoje, a narod, dasi za jutra zelo rano, 70 prispeje od vseh stranij na trg, da bi videl, kdo že zdaj kliče sodbo in obrambo. Vsi Vinéčanje so poznali Ujemi-vetra in vedeli, da je otel življenje svojemu gospodarju kupcu, in kako je bil kupec prisegel. Niso se mogli načuditi, sredi trga ugledavši konja slepega, lačnega, premrlega od mraza in ometenega s sne- 75 gom. Ko je narod slišal, da je bogati Vsedom spodil konja, ki mu je ohranil življenje, pristali so vsi na to, da je Ujemi-veter res imel pravico zvoniti. Poklicali so nehvaležnega kupca, in če se je tudi hotel izpričevati, ukazali so mu, naj drži konja kakor poprej ter ga krmi do smrti. Posebej so pridali moža, ki je 80 pazil, ali se izvršuje sodba, a sodbo samo so rekli vsekati v kamen, postavljen sredi zbornega trga, na spomin tega dogodka.

Po ruski prip. — A. Koblar.

47. Zimsko življenje.

Debel sneg pokriva zemljo, in drevje v gozdu se šibi pod težko snežno odejo. Mlada debela se uklanjajo težkemu jarmu, stare temne smreke pa se nočejo upogniti — v svojo pogubo; 5 podrte in polomljene ležijo pod težo. Gosta megla se vzdiga iz bližnjega potoka in zakriva zimsko solnce, ko stopim v tihi kraj.

Kako lepo je bilo tukaj spomladi, kako lepo po letu; kako življenje v vsakem grmu, kako letanje po gostem drevju! Mnogovrstne ptice, velike in male, v lepo pisanih suknjicah in v borni obleki, ptice izurjene pevke in ptice slabejšega glasú so se 10 dile od vejice do vejice, pele stvarniku hvalo in razveseljevale človeku srce. Ob robu so stale razne cvetlice in vzdigale ponosno, z jutranjo roso posute, lepo pisane svoje glavice. Še celó v grmiču, v travi je bilo vse živo. Žičci v mnogovrstni opravi so brenčali, mrmrali, šumeli po njej, in nad malo lužico se je 15 zibal ponosno v krasni obleki metulj!

Pa zdaj? Vse je tiho kakor v grobu! Kje so marljive živalice, kje pridni moji pevčki! Prazno je vaše stanovanje, ledene sveče visijo od pobeljenih vej, in ivje pokriva grmiček, v katerem je sladko prepeval slavček, kjer so šumele pridne bučelice. Led 20 se udira pod mojo nogo; čudno se razlega pokanje in moti sveto tihoto.

Ali glej! Krivično sem tožil mrzlo zimo; tudi ona ni brez lepote, brez življenja. Solčni žarek predere meglo, in kakor čisto zlató se zaleskečejo sveče po vejah in ivje na grmičju — oj, to ni več led! Sto in sto dragocenih biserov se zasveti. Kako se 25 leskečejo, kako barve izpreminjajo lepobrušeni, krasni demanti! In snežna odeja? Kakor zlato so se razlili solčni žarki po njej.

Tudi življenje ni popolnoma izginilo. Čuj, tok, tok, tok se razlega med temnimi hojkami. Žolna je, trdna žolna, ktere tudi najhujši mraz ni mogel pregnati. Kako sključena sedi na starem 30 deblu v zeleni suknji in rudeči kapici! Kar me zagleda, grdo se zareži nad menoj, ker sem jo motil pri delu, in odleti. Zopet je tiho, vendar ne dolgo. Čivkanje na bližnji hojki se zasliši; stopim bliže. Tropica malih senic, hrane iskajoč, pleza gor in dol po deblu; v vsako luknjico pokuka drobna živalica, v vsako razpoko 35 vtakne tanki kljunček, da bi našla črvička ali iztahnila kak mešiček — pa kaj, ker je pred vami že vse te kote detel prebrskal! Tam na visokem, golem drevesu sedi debeloglavec krokar. Na jedni nogi se ziblje, drugo je potegnil pod gorki kožuh, da si jo malo ogreje. Vrat steguje in siplje jednolične, žalostne svoje 40 glase črez les.

Dalje stopim. Na razvoženem potu skaklja nekaj strnadov, ali slaba je menda njih bira; ne godi se jim tako dobro, kakor predrznim njihovim bratom, vrabcem debeloglavcem, ki silijo človeku pod streho in izmaknejo tu in tam kako zrnice. Kaki 45 glasi pa so to? Iz bližnje meje mi bije na uho tiho, pa milo, milo petje. Varno se bližam, da bi ne motil malega pevca, pa slišal me je — umolkne — iz grmiča švigne mala taščica. Vrli ptiček, še celó zima te ne stori žalostnega in ti ne odvzame petja!

Polno življenja sem našel tam, kjer se mi je dozdevalo poprej 50 tiho in mrtvo kakor v grobu. Tudi zima nam daje obilo veselja.

A. Zupančič.

48. Zimski dan.

1. Solnce se od daleč skriva,	2. Tam na klancu je vse živo,
Vrana leta okrog hiše,	Vkup só iz vasi otroci,
Tanek veter zunaj piše,	Vsak sani v premrli roci
Tla pa debel sneg pokriva.	Vozi in drži se krivo.
3. Starec zre iz gorke hiše,	
In spomin se mu posili;	
Dni premišlja, ki so bili,	
In na tihem solze briše.	

S. Jenko.

49. Škrat ali skrkljič.

Živel je blizu koroške meje kmet, ki je imel veliko in prostorno zemljišče. Hiša mu je že malone razpadala, a nikakor ni vedel, kako bi jo popravil. Novcev ni bilo, a polja prodati se mu je smililo. Zgodi se, da je nekđaj hodil po gozdu in raz-
 5 mišljaj, kako bi se dokopal do novcev. Kar predenj stopi deček ter ga vpraša: „Kaj ti je?“ Kmet mu čemerno odgovori: „Čemu vprašaš? Ti mi ne pomoreš, ako ti tudi povem!“ Deček mu reče: „Le povej! Morebiti vendar pomorem.“ Kmet ga sprva ogleduje in ogleduje, a naposled mu pové, v kaki bedi da je.
 10 Deček se oglasi: „Lahko ti pomorem, ako hočeš.“ Kmet se začudi in reče: „A kdo si ti?“ Malič odgovori: „Skrkljič mi déjo; ali ne boj se! Ne storim ti žalega. Ako se hočeš meni zapisati, zdajci dobiš, kar bi rad imel.“ Mož je bil toliko prestrašen, da ni vedel, kam bi se del. No skrkljič mu začne obetati: „Še nocoj
 15 ti postavimo vso novo hišo; a če ne bode gotova, kedar zjutraj tvoj petelin zapoje prvič, svoboden bodeš ti in duša tvoja.“ Mož dolgo premišlja, predno mu vendar odgovori: „Bodi si! Zgotovite mi jo nocoj do prvega jutranjega (kuropénja!)“ Ko je to izustil, izgine mahoma skrkljič. Pokesal se je kmet potém res, da je
 20 skrkljiču zapisan, a to ga je ob jednom tolažilo, ker je upal, da hiše ne mogó izvršiti do prvega kuropénja. Pride mu na večer v sobo stara ženica ter ga poprosi stanú. Kmet reče, da je ne more prenočiti, ker bode nocoj mnogo dela in ona bi zaradi tega ne zaspala. Ali žena se ne dá odpraviti, ako ji ne pové, kakšno
 25 delo bode. Naposled ji mož raztolmači vse od kraja do konca. Ženica mu odgovori: „Jaz vendar ostanem tukaj. Inate li kakšno kad? Ako jo imate, spravite jo semkaj v sobo ter jo vode napolnite; a tudi prinesite petelina. Jaz hočem narediti, da bode vse prav in dobro.“ Kmet jo posluša in stori, kakor mu je velela.
 30 Jedva se zmračí, a kmetovo hišo obsuje premnogo skrkljičev, malih, a zeló močnih ljudij. Mahoma začno zidati vso novo hišo, ktera je kakor iz tal rastla pod njihovimi rokami. Kmet, videč, kako delajo, začne biti v strahu, da bode zidanje gotovo pred kuropénjem; a žena se je smejala. Kedar so skrkljiči
 35 poslopje že jeli pokrivati, pomoči ona hitro petelina v kad z vodo in ga izpusti. Petelin skoči na gredi, kjer se začne otrešati vode, povzdigne perotnice in zapoje na ves glas: krkulil!

Skrkljiči izginejo, kakor bi trenil. Vse je bilo dokončano, samo paža niso utegnili dodelati. Svoboden je bil kmet in duša njegova. Ženo je lepo zahvalil in obilo poplačal. A paža ni postaviti mogel potém nikoli nihče tej hiši, ki je še sedaj brez njega. 40

Nar. prav. — „Vrtec“.

50. Ruski jemšček.

Razgovornost naših voznikov obstoji skoro vsa v njihovem biču in kletvicah; z bičem in rotnjem se pogovarjajo s svojimi ubogimi konji. To je na Ruskem vse drugače. Jemščekov konj skoro ne pozna biča; Rus tudi preveč ljubi to zlahtno žival, da bi tako grdo ravnal z njo, kakor ljudje po drugih deželah. Jemščeku je njegov konj vse: njegov tovariš, njegov drug v veselju in žalosti, njegov varuh po dnevu, njegova blazina po noči. 5

Jemšček je potniku dragotina, da je ni mogoče preplačati. Ako si se pogodil z njim ter mu še povrh dal razumeti, da se more nadejati dobre napitnine, postane jemšček tvoj najzvestejši strežnik, tvoj voditelj in razkladalec v tujih mestih, tvoj mešetar in tvoj varuh pred vsako nesrečo. On skrbi, da se ti v hiši, kjer hočeš prenočiti, povsod dobro postreže, da te ljubo in prijazno sprejmó, in da po noči kolikor mogoče mehko postelj dobiš. Kakor hitro potnik kubitko (voz) zapusti, vzame jo on pod svoje varstvo; po noči spi pred njo s poratom v roci, in bodi tat še tako zvit in premeten, ne bode se ji približal, da bi ga ne prebudil iz lahkega spanja. Zjutraj, ko potnik še mirno in sladko spi, vzbudi jemšček gospodinjo in oskrbi, da je čaj gotov, ko se prebudi gospod. On se prepira za svojega gospodarja, on se dá zmerjati in tepsti zanj, on je njegov svetovalec, on vé v vsaki sili ali nevarnosti pomagati tako ali tako; pri vsem tem pa je vedno dobre volje in, kar je največ vredno za voznika, vedno trezen. 15 20

Jemšček se nikoli dolgo ne pripravlja; kako uro, in gotov je. Njega ne straši nobena pot, da si je tudi dolga; če je tudi celó ne pozna, pravi: „Ne boj se!“ in te besede mu vedno vlivajo pogum. Pokriža se, zažvižga svojim konjičem, zvončki zažvenkljajo, in kakor veter zleté naprej; saj je Bog povsod, in on se je ločil od svojih prijateljev in sorodnikov, ne pa od svojih zvestih hraniteljev — konjičev. 30

Če je tudi zima in pada sneg, da se mi v tople kožuhe zavijamo, vendar naš jemšček nima skoro nič drugega na sebi

kakor svojo srajco. Mi se temu čudimo, on pa sede na svoje mesto in pokrije svoje ude, kakor ravno more, s koncem kake
 35 vreče, ki je nosil oves v njej, ko je bila še cela. Potém prime za vajeti, katerih je za štiri konje vsa roka polna; vtakne bič, ki ga ne potrebuje, pod svoj sedež, obrne kos strehe, ki mu je še ostal od klobukovih krajev, proti vetru, ozrè se še enkrat po potnikih in zavpije nad konji: „Stopajte z Bogom! Tecite, tecite,
 40 prijateljčki, da nam dadó gospodje dober „na čaj“ (napitnino)!“ In odslej se ne neha pogovarjati s svojimi konji, piskati in lopotati, da pridejo do prve postaje. „Tako, mladički, tako! Le otresajte se, mali gospodički! Hurá, le naprej, prijatelji.“ — In zdaj jih zopet začne karati: „No, no, hitreje, hitreje, vi stare
 45 babe! Kaj omahuješ, vranko? Bolj pazi, čemu imaš pa oči? Hej, srče, kaj se plašiš? Ne bodi beba, jaz ne vidim nikakega strašila!“ Pri slabi cesti, ali če gre navzgor, začne žvižgati, ploskati, kričati, z rokami in nogami mahati, kakor da bi hotel svoje konje uveriti, da je sam vrag za njimi. Strašno zasuče korobač,
 50 toda le da bi konje ostrašil, a ne pritisne nikoli. Zdaj pa zdaj jim tudi obljubi, da jim bode kaj lepega zapel, in večkrat jim zares navzlic vetru in snegu zapoje pesmico za pesmico. Tako lepo ravna ruski jemšček s svojimi konji!

Fr. Jeriša.

51. I v e r i.

1.

Veséli se, číslan v svojem rodi,
 Samó ne kaži se previsók,
 A s tem ne rečem tí: bos mi hodi
 Ter brez skriljaka in golorok!
 In znaj, če doslej na življenja cesti
 Korak je bil srečen tebi in skok,
 Prej, nego na zaželenem si mesti,
 Pogoltne lahko te rupnik globok!

2.

Ko upanje v srečnejše dneve ti vpada
 In dušo razjeda strup gorjá,
 Ponosno, junaški trpi in mólci,
 O težkih udarcih usode ne gólci,
 Da trd je, ne dólži grešno Bogá,
 Ki v svoji brezkončni modrosti nam vlada.
 Sam dvigni se, in rad ti pomaga,
 Ne upaj v svet, ne pozivlji vruga!

3.

Od novega leta do svetka Silvestra
 Trpljenje nam brat in tožnost je sestra,
 A vendar prosjak in bogatec želita,
 Da mnogo in mnogo let še živita.

4.

Kmetič živahnega konja lovi,
 Da blizu pride, mu ovsu moli.
 Kedär v oblast ga dobode kmetič,
 Po stegnih, po rebrih žvižga bič.

J. Cimperman.

52. Deklica in pesoglavci.

Tedaj, ko so bili še pesoglavci po teh krajih, plela je neki mlada deklica sama na njivi. Kar je zagledala, da jih gre veliko krdelo mimo. Ker je vedela, da so hudi in zavoljo svojih pesjih in kosmatih glav strašni videti, zbežala je s polja. Pesoglavci vidijo, da je mlada, in pravijo: „Dajmo jo ujeti!“ Brž se 5 spusti vse krdelo za njo v dir. Deklica je vedela, da ne uide urnim petam, zato spleza na gosto smreko in se skrije med vejami. Pesoglavci imajo pa pesjo glavo in oči v tla obrnjene, zato ne morejo pogledati navzgor. Tako niso mogli videti, na kateri smreki deklica skrita čepi. Bodli so torej s svojimi dolgimi 10 sulicami ob deblih od smreke do smreke tako dolgo, da je po skorji nekega drevesa pritekla rudeča kri. Obstopili so tisto smreko in jo izruvali; tako jim je prišla deklica v pest.

Zaprli so jo potem v visok grad, ki ni imel nič vrat. Tam notri ni videla žive duše, kakor včasih pesoglavce, ki so zahajali 15 na noč domú, po dnevu pa zaklenili njo in jedno mačko; samo lino so ji pustili odprto, da je sijalo solnce skoz njo. Tam notri je vedno jokala in prosila Boga, da bi še enkrat prišla k očetu domú. Večkrat je mislila skoz odprto lino zlezti na streho in s strehe skočiti na tla. Pa vselej, ko je vzdignila nogo, skoči mačka 20 na lino in začne tako jezno renčati in brusiti kremplje, da je bilo deklico strah. Nekdaj posebno močno joka in prosi Boga. Kar zagleda starega dedca pred seboj. „Kaj ti je, dekle?“ nagovori jo dedec. „K očetu bi šla rada,“ pravi deklica. „Kako boš šla, ali ne veš, da pesoglavski grad nima vrat?“ reče dedec. 25 „Vem, ali jaz bi šla skoz lino, pa me ta mačja žival ne pusti,“ pravi ona. „Zato te ne pusti, ker ima v repu devet peklenskih

vragov, ki so vsi s pesoglavci zmenjeni. Daj mački kos mesa, in kedar ga bode pobirala, odreži ji rep, vrzi ga čez glavo devet
30 komolcev daleč skoz lino, in nič več ti ne bode branila.*

Tako je mož dejal in izginil, da deklica ni vedela, ne kdaj, ne kam. Storila je po njegovem nasvetu: dala mački mesa, v hipu ji odrezala rep, vrgla ga devet komolcev daleč čez glavo, in huda žival se je tiho potuhnila v kot. Deklica spleza precej v
35 mraku skoz lino na streho, in ko ni vedela, ne kam, ne kod dol ob zidu, vidi kosorepo mačko počasi in žalostno lezti po vrhu slemena na drugi konec poslopja. Leze za njo in pride do drevesa, ki se je s svojim vršičkom dotikalo strehe, in videč mačko po drevesu priti do tal, pleza še ona nizdol in srečno uteče.

40 Noč se je storila; pesoglavci pridejo domú in zagledajo koso-repo krvavo mačko. Brž uganejo, kaj je to, in dvanajst jih poišče sled in teče za ubežno deklico. Med tem je bila pa ta pritekla že blizu očetovega doma. Oče njen je imel kovačnico pri vodi zidano. Tisto noč ga ni bilo domá, ker je bil šel izgubljeno
45 hčer iskat. Zatorej ni klopotalo povodno kolo, ki je sicer gonilo kovaški meh, temveč vse je bilo tiho. Vrata so bila zaprta, okno z železno mrežo prepreženo, zato ni mogla noter. Dolgo je klicala ter klicala, pa očeta ni bilo, in že je mislila pred kovačnico na klopi zaspati, kar ji pride na misel: Morda bi me
50 zasledili pesoglavci, in še hujše bi mi bilo. Zato premišlja, kako bi prišla noter. Nazadnje ji pride na misel, da lahko sname navadno kolo in pri luknji pride v kovačnico, in res tako je storila. Jedva pa se notri oddahne in luč naredi, kar zasliši zunaj govoriti pesoglavce. Po sledu so bili prišli za njo. Brž podpre
55 vrata, še bolj z železom zasloni okno, v roke pa vzame široko sekuro, ki jo je bil ravno prejšnji dan naredil oče, in se vstopi k lini, skoz katero je prišla sama noter. Kmalu izvohajo pesoglavci to luknjo, in jeden pomoli pesjo glavo v kovačnico. Deklica mahne in mu jo odbije. Potém ga potegne popolnoma
60 noter. Drugi so menili, da je prvi sam zlezal noter, in pokazal se je še jeden in zopet drug skoz luknjo, kteremu je vsakemu tako primerila, kakor prvemu.

Ko je drugo jutro oče kovač prišel žalosten domú, našel je hčer in na kupu v kovačnici dvanajst pesoglavcev, ktere je vse
65 pobila deklica.

53. Božični večer na Kranjskem.

Pratika, zvesta družica vsaki slovenski hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo, in snežna odeja krije polje in travnike. Ob cesti oprézvajo sestradane vrane ter se leno preletavajo z drevesa do drevesa, med tem ko vrabci in strnadi, ščinkovci in škrlice prezebajo okoli pohištev in brskajo pri zidéh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka mrvica hrane. Poti in ceste so prazne, niti beračev ni videti. Božični prazniki so pred durmi, vsak je najrajši domá v svojem kotu; na te svete dni noče nadlegovati, dobro vedóč, da bodo zato gospodinje po praznikih tem radodarnejše.

Toliko živahneje pa je po hišah. Od gospodarja do zadnjega pastirja je vse pri domu, in če tudi mora kdo po kakem majhnem opravku z doma, podviza se in hiti pod domačo streho, kajti nocoj je sveti večer ali bádnjak, kakor govoré po nekterih krajih. Pravega dela nobenemu ni mar, zlasti moškim ne. Vsi se potikajo okoli peči, ki danes puhti nekamo posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati imajo veliko péko, in po vsej hiši se širé tisti dobri duhovi po poticah in gubanicah. Kraj mnogega peciva se odlikuje po velikosti posebno poprtnjak, ki bode na velike praznike ves čas ležal na mizi, in ki ga še le na svetih treh kraljev dan načne gospodar, odrezavši vsakemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu, niti kuretine pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo malo prej rečeno o nedelavnosti moških, ne velja pa ženskim. One imajo z umivanjem in čiščenjem izbe kuhinjskega in hišnega orodja toliko opraviti, da bi jim — ako se jim sme verovati — ne zadostovale štiri roke. Za čudo pridni so pa ta dan otroci, nič jim ni treba prepovedovati kepanja in drsanja, in kar je še posebno čudno, materi pred pečjo ne delajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gnetó za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno, vsi drugačni nego sicer. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šola v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec dovezel iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za „jaslice“. Zjutra rano, ko se še ni prav razvidelo, ne čakaje zajuterka, napotila se je hrabra četa pod vodstvom mestnega učenjaka s košem oprtnikom v log, nabirat mahú za jaslice. Vsi so šli, nobeden ni hotel ostati domá, celó najmlajši,

ki še platno prodaja, menil je, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snega kopali mah in ga trgali s skal in 40 z drevja. Otrpli so mu prstje, in malo da mu nista zmrznili svečici pod nosom. Ali vendar je bil vesel, neizrečeno vesel, da je tudi on nekaj pripomogel k jaslicam. Prinesli so mahú poln koš. Za pet takih jaslic bi ga zadostovalo.

Hlapec je med tem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu 45 veliko desko, in na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice. Od maha napravi goro, po gori se vije sem ter tja cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta vodi v Betlehem, ki se rumen, zelen in rudeč žari v kotu vrh gore. Pod goro, od ceste nekoliko v stran, postavi hlev, od smrekovega lubja lepo izrezan. 50 Vanj položi na slamico božje dete, ob straneh mu stojita osliček in volk in poleg božja porodnica s svetim Jožefom. Potém razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave, volke in pastirce, vse od lesá izrezane in živo pobarvane. Spređi utrdi vrsto drobnih voščenih svečic, tu in tam nastavi katero tudi po gori. Naposled 55 obesi na dolgo konjsko žimo od stropa dol božjega angelja, ki nosi v rokah: „Slava Bogú v višavah in mir ljudem na zemlji!“ kar oznanjuje preradostno vest, da se je narodil kralj nebeški, grešnemu rodu odrešenik. Tudi svete tri kralje je prinesel s seboj, toda ti se sedaj še ne smejo prikazati, še le zvečer pred 60 njihovim praznikom jim bode dovoljeno stopiti v borni hlev. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je kazala pot. Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sedé mlajši bratje in sestrice okoli njega mirno, kakor bi bili pribiti, in ne premaknejo očij od jaslic. Nebeška radost jim sije z zadovoljnih obrazov, ta dan so pozabljene vse igre, in kar je največje čudo — celó 65 jesti jim ni mar. Zadovoljujejo se s hlebčki, ktere je mati nalašč zanje spekla. Domačemu psu Belinu pa ne gre v glavo, da se ta dan nihče izmed otrok ne zmeni zanj, gleda jih in gleda, naposled skoči na klop in se nerodno rine med nje. Ko pa vidi, 70 da ga popolnoma prezirajo in ga nekdo celó krene po gobcu, zavleče se nevoljen zopet pod klop pri peči, zviije se in dremlje dalje. Najstarejša hči umiva in čisti med tem dolgo vrsto svetniških podob, sveto razpelo v kotu in briše prah s svetega duha, ki v steklu vdelan visi nad veliko javorovo mizo. Po končanem 75 delu tudi ona prisede k družbi, njej je celó dovoljeno, da sme tu ali tam nasvetovati kako izpremembo, in ima tudi to zadovoljnost, da mali mojster včasi posluša njen svèt.

V tem je solnce zašlo, dan se je stisnil, in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, ker jaslice so dodelane, in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrizke, izrezke in odpadke, 80

Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žerjavico in kadilo ter oboje podá očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški, in takoj se uredi izprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gre gospodar, meče kadilo na žerjavico in 85 glasno moli, za njim nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico in potém se vrsté drugi otroci in posli. Tako hodijo od hrama do hrama, od shrambe do shrambe, povsod kadeč, kropeč in moleč. Oče se ta večer otrokom zdé oblastnejši nego navadno, skoro pol duhovnika, in celó njihov glas zveni bolj praznično. 90

Ko se izprevod zopet vrne v izbo, prižgane so pri jaslicah vse svečice, in zdaj jih hiti vse gledat in hvalit mojstra. Mati pokleknejo, okoli njih otroci, za njimi dekle in celó moški, in iz pobožnih src se utrga stara božična pesen:

„Pastirci, vstanite,
Pogledat hitite!“

95

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njo pehar suhega sadja, orehov in lešnikov. Po večerji hodijo tudi sosedje gledat jaslice, soba se vedno bolj polni, mnogi so že oblečeni za polnočno mašo. Pripovedujejo si pravljice, svete pesni si pojó, in tako mine čas, da sami ne vedó, kako. Zdajci se oglasi veliki zvon; mogočno in veličastno, kakor nikoli po dnevu, zveni nocoj njegov glas, po vasi se čuje strel, ulice oživé, in ljudje nekako veselo hité v božji hram ob tej navadni uri. Nocoj je vse bolj praznično, orgle se krepkeje glasé, 105 pevci in pevke lepše pojó, in vsem nepričakovano naglo mine služba božja. Ko pa pridejo polnočkarji domú, čakajo jih že pečene klobase, krvavice in jeternice, ki jih je med tem gospodinja pripravila za nje.

Fr. Erjavec.

54. Godčeva balada.

1. Tu góslim se mojim vi čudite vsi —
Zakaj na teh goslih strun danes ni?
2. Z gostije sinoč sem se vračal domóv,
Polnoč že hrnéla je z vaškjh zvonóv.

3. Tam v gozdu, stoj! nekaj zastavi mi pôt,
Očij zaiskri se mi dvoje naprôt!
4. Križ božji! — črez lice brž križe tri —
A črna pošast se ne gane, stoji.
5. Najlepšo gredé si zagodem takoj,
Pošast za petámi lepo za menoj.
6. Po štirih? — posili že skoro me sméh —
Ne, „on“ ni! „On“ hodi prè vedno po — dvéh...
7. Kako vam to vleče kosmáè na uhó,
Kako mu po godu je goslanje tó!
8. E, da bi te! . . . Pridi mi rajši na dom!
Na toplem še lepše zagodel ti bom. —
9. Pa stopam in goslam, kar moči mi,
A struna tu prva že počí mi.
10. Obstanem, da struno bi novo napél,
Od goslanja si oddahniti sem htél:
11. Oči se strašilu še bolj zaiskré,
In ostre pokaže mi svoje zobé.
12. Lok goni po goslih mi skrivna moč,
A struna za struno — do zadnje je proč!
13. No zvesto na strani mi hodi pošast,
Poslušati godbo ji slast in strast.
14. Ne bode li konec že te noči?
In gaz ta snežéna mar v večnost drži?
15. Obstanem, da strun bi si novih navil,
Od goslanja divjega si počil:
16. Živeje vzplamté spremljevalcu oči,
Grozneje z zobmi nad menoj zarezí.
17. Na struni poslednji sem godel in pel,
Skoz drevje že dan se je svitati jel.
18. A zvesto kraj mene koraka pošast,
Poslušati gosli ji strast in slast.
19. Vse pesni sem goslal in pel na ves glas,
Pred nama leži tu že znana vas.
20. Nemiren tovariš si moj, se mi zdi . . .
Čuj, meni še bolj se mudi, mudi . . .
21. In goslam in pojem mrtvaško-vesél,
Strun zadnja mi počí — tam počí pa strél!
22. Kraj mene sestradan je črn in dolg
Ustréljen na stezo iztegnil se volk.

A. Aškerc.

55. Koledovanje pri Slovencih.

Dokler so bili naši predniki še neznabogi in neverci, malikovali in molili so mnogotere stvarjene reči. Videč na pr., od solnca jim dohaja toliko dobrega, da brez njega ne bi mogla ne zelišča rasti, ne živali živeti, mislili so, da je solnce bog, in njemu na čast so obhajali praznike. Tako so obhajali na 24. dan meseca grudna praznik, ki so ga imenovali „koleda“. Ta dan so se ljudje veselili, da se jim je jelo solnce zopet približevati; torej so prepevali in se radovali. Ker so pa tem pevcem dajali marsikterih darov, zato so te darove jeli imenovati koleda, tiste pa, ki so jih sprejemali ali nabirali, kolednike ali koledovalce. Koledi so postavljali tudi malike, in koleda jim je bil praznik razveseljevanja, radovanja, voščil in darovanja. Karamzin piše, da ruski otroci še dandanašnji koledujejo vsako leto, t. j. da hodijo na božič pred okna premožnejših ljudij ter prepevajo pesni, v katerih se večkrat ponavlja beseda: koleda. 15

Odkar je Slovanom zasijala luč krščanske vere, od tedaj so koledna razveseljevanja in šege večjidel prenesli na božič, vendar ime „koleda“ se ni izgubilo. Na Slovenskem hodijo dečaki ali možaki o božičnem času daleč okrog po duhovnijah in soseskah nabirat darov, na pr. za novo cerkev, oltar, zvonove itd. To nabiranje imenujejo koledovanje, nabiralci pa, ki koledujejo, so koledniki, koledovalci ali koledarji. Razni ti koledniki se imenujejo po pomočniku ali pomočnici tiste cerkve, za katero nabirajo darove, koledarji sv. Martina, sv. Marjete, matere božje itd.; za klobuki nosijo šopke ali vence in so pri ljudeh v posebnem spoštovanju. Kedar pridejo v hišo, veli jim darežljivi gospodar za mizo sestti ter jim prinese hleb potice, poprtnjaka ali kaj takega, in jih močno priganja, naj si ga režejo in jedó; vendar pa kolednik, bodisi še tako lačen, le kaj malega odščipne, ker bi mu sicer utegnili oponašati, da se grdo vede, in da ne zna lepo jesti. 25 30

Prav navadna in prava narodna šega je še dandanašnji v mnogih krajih na Slovenskem koledovanje na večer pred novim letom in pred sv. tremi kralji, ker se tudi ta dva večera imenujeta božična večera. Dečaki in dekleta, pa tudi možaki in žene hodijo, večjidel svete pesni pojóč, od hiše do hiše, kjer jim za 35 petje darujejo kak dar.

56. Sorodstvo in prijateljstvo v pregovoru.

Kdor matere ne uboga, tepe ga nadloga. — Če vlečeš očeta do praga, bodo te tvoji otroci čez prag sunili. — Kdor ne ljubi svojega brata, tega tepó tuja vrata. — Bratje in sestre se daleč narazen najbolj ljubijo. — Ako sva si tudi brata, mošnji si nista 5 sestri. — Tisti mi je brat, ki bi mi storil dobro rad. — Dober sosed je boljši nego deset stricev. — Dober prijatelj boljši kot denar. — Najboljši prijatelj je jasna pogodba. — Spomin je človeku najzvestejši prijatelj. — Kar sezidajo skrbni stariši, razde-
10 Kjer se botrina krega, zemlja križem poka. — Dokler prosi, zlata usta nosi; kedar vrača, hrbet obrača. — Po slabi tovaršiji rada glava boli.

57. Sv. Cirilu in Metodu.

1. Slovansko zemljo krije oblak temote,
Očetje naši v smrtni senci spijo,
Jim zvezdic jasnih žarki ne svetijo
V tej strašni noči — v grozni noči zmote.
2. Boga sinovi ne poznajo Slave;
Pozlačene scer zidajo hramove,
Al' v njih častijo krive le bogove,
'Z njih dviga se malikom dim v višave.
3. Triglav s človeškim rodом gospoduje,
Perunu silnemu se ogenj pali,
Se Ladi, Živi koljejo živali,
Kar trta dá, se Kurentu daruje.
4. Kak' dolgo bodo sini, oče mili,
Od tebe v zmoti ločeni živeli,
Lažnjivim bogom pesni slave peli,
Okol' oltarjev častne vence vili?
5. Saj stal na Golgati je križ visoki
Za svet vesoljni. Tudi za Slovane
So krvavele tvoj'ga sina rane,
Njih grehe spirali krvi potoki.
6. Narodi drugi križ že tvoj častijo,
Poznajo že Mesija blago rojstvo,
Te molijo, o trikrat sveto trojstvo,
Vstajenja srečnega se veselijo.

7. Pa zjasni lice si, moj narod dragi,
Naj se veselja srce tvoje taja,
Ker záte solnce lepših časov vzhaja,
Se bližajo že dnovi srečni — blagi.
-
1. Ciril in Metod, možaka častita,
Nevtrudno v dežele slovanske hitita;
Oblake želita neverstva pregnati,
Luč vere narodom slovanskim prižgati.
Možaka častita, Ciril in Metod,
Slovanski osrečiti hočeta rod.
2. Ne srašita truda se težkega dela,
In v kraje neznane hitita vesela;
Le dalje, le dalje érez hribe, doline,
Po trnjevih potih érez gole strmine!
Možaka častita, Ciril in Metod,
Slovanski osrečiti hočeta rod.
3. Zdaj tuga in skrb spremeni se v veselje,
Spolnjujejo njima presrčne se želje,
Ker znamenje križa Slovan že objema,
In Kristusa vero in krst že prejema.
Možaka častita, Ciril in Metod,
Osrečila blagi slovanski sta rod.
4. Al' Kristusa vera nikoli ne mine,
Spominu beseda pa ustmena 'zgine: |
Zatorej pa blagovest sveta dva brata
Slovanom v besedi slovanski podata.
Možaka častita, Ciril in Metod,
Osrečila blagi slovanski sta rod.
-
1. Oblak beži — nebo se kaže jasno,
Na njem pa sije solnce sreče krasno.
Maliki studni v prahu zdaj ležijo,
Ostanki njih v valove se valijo.
2. Slovani hrame večnemu gradijo,
Oltarji njemu sveti se bliščijo,
Na njih presveto jagnje se daruje,
Oblak kadila k nebu se dviguje.
3. V hramovih pojejo krščanstva sini:
„O trikrat slava tebi, trojedini,
Da je dobrota tvoja noč pregnala
In v srcih naših novo luč prižgala!“

58. Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod.

V mestu Solunu ob Egejskem morju sta se porodila slovanska blagovestnika, brata Konstantin in Metod. Njun oče Leon je bil višji cesarski uradnik, plemenitega rodu in po jeziku Grk, ime materino nam ni znano. Izmed sedmerih otrok Leonovih je 5 bil Konstantin najmlajši. Oba, Konstantin in Metod, bila sta jako nadarjena, zlasti pa prvi, ktereга so imenovali modroslovca zaradi njegove učenosti in modrosti. Kar se tiče časa njunega rojstva, ni znano nič izvestnega; mlajši brat Konstantin je bil 10 brž ko ne rojen leta 827. Ko je štel Konstantin 14 let, umrl mu je oče. Da bi bolj napredoval v znanostih, šel je v Carigrad in se ondi jako pridno učil modroslovja in drugih predmetov. Oba brata sta znala razun grščine še več drugih jezikov; slovanščine sta se bila naučila že v svojem rojstnem mestu.

Najbrž zaradi znanja slovanskega jezika je poslal tedanji 15 grški cesar Metoda za upravitelja v neko slovansko pokrajino, kjer se je popolnoma seznanil s slovanskimi običaji. Črez več let se je odpovedal tej službi in šel v samostan. Njegov brat Konstantin, ki je bival v Carigradu, bil je nekoliko časa učitelj mlademu cesarjeviču Mihaelu. Pozneje je zapustil tudi ta glavno 20 mesto ter šel k svojemu bratu v samostan.

Prej ko ne leta 861. sta se napotila oba brata h Kozarjem, ki so prebivali ob Azovskem morju, da bi jim oznanjala sveto vero. Med potjo sta se mudila nekoliko časa v Kerzonu, kjer se je posrečilo Konstantinu, da je dobil ostanke sv. Klementa, 25 četrtega rimskega papeža, in jih vzel s seboj, vrnivši se v glavno mesto grškega cesarstva.

V tisti dobi je vladal na Velikomoravskem knez Rastislav. Ta je poslal poslance k cesarju Mihaelu v Carigrad ter ga prosil, naj bi mu preskrbel takih krščanskih učiteljev, ki bi dobro umeli 30 jezik slovanski. Cesar je opozoril Konstantina in Metoda, da bi sprejela ponudbo velikomoravskega kneza, in to sta tudi rada storila.

V prvi polovici leta 863. sta prišla na Velikomoravsko, kjer sta začela delovati v prosep tamošnjih prebivalcev, kar jima je 35 bilo tem lažje, ker sta dobro umela in govorila slovanski jezik. Zadobila sta si tudi zato veliko zaslug, ker sta bila prva učena

pisatelja, ki sta pisala v slovanskem jeziku. Prevedla sta za časa svojega bivanja na Velikomoravskem iz grščine več obrednih knjig, ki so bile potrebne za cerkveno rabo.

Bistroumni Rastislav je kmalu izprevidel, da bi mu mogla 40 solunska brata mnogo koristiti v dosego njegovega namena. Trudil se je namreč, da bi postal v državnem in cerkvenem oziru popolnoma neodvisen od vzhodno-frankovskih kraljev in njihovih zvestih služabnikov, pasovskih škofov. Kar se tiče cerkvene neodvisnosti, hotel se je otresti vpliva tujih škofov in duhov- 45 nikov; da bi pa to dosegel, dobiti bi morala velikomoravska država svojega škofa. Konštantin in Metod bi naj postala prva škofa v velikomoravski državi, kar pa bi se moglo zgoditi le z dovoljenjem rimskega papeža. Rastislav se je torej pismeno obrnil v Rim do papeža in mu naznanil svoje želje. 50

Štiri leta in pol sta učila Konštantin in Metod po Velikomoravskem, predno sta se proti koncu leta 867. napotila v Rim. Velikomoravska država pa ni v devetem stoletju obsegala samo sedanjega Moravskega, temveč se je razprostirala tudi po severnem Ogerskem do reke Donave in do gore Matre. Takoj na drugi, 55 desni strani Donave pa je bila Panonija, ki je segala proti jugu do Save.

Konštantin in Metod, potujoča v Rim, prišla sta tedaj z Velikomoravskega v Panonijo k Blatnemu jezeru, kjer je vladal takrat slovenski knez Kocelj. Ta je sprejel slovanska blagovestnika 60 z velikim veseljem. Posebno pa se je vzradoval, ko sta mu pokazala v (staro)slovenskem jeziku pisane knjige, ktere je lahko razumel brez tolmačev.

Zapustivši Panonijo, potovala sta dalje skoz sedanje slovenske pokrajine v Benetke, kjer sta se mudila nekoliko časa. V 65 Rim sta prišla po smrti papeža Nikolaja I., in sicer potem, ko so bili že Hadrijana II. izvolili za njegovega naslednika. Ta ju je sprejel z veliko častjo. Všeč mu je bilo, da sta spisala evangelije in druge knjige v slovenskem jeziku, kar je pokazal s tem, da je sam blagoslovil dotične knjige. 70

Papež je v Rimu posvetil oba brata za škofa, njune učence pa za mašnike in dijakone, in Konštantin si je vsled papeževega dovoljenja namesto dosedanjega imena izvolil ime Ciril, ktero je zaradi zaslug aleksandrijskega Cirila posebno slovelo v grški in rimski cerkvi. Nató je Hadrijan II. dovolil rabo slovenskega je- 75 zika pri božji službi, vendar s tem pristavkom, da se naj čitajo

pri sv. maši evangeliji in listovi najprej v latinskem in še le potém v slovenskem jeziku. Ako bi se kdo predrznil grajati slovenske knjige in očitati slovenskim duhovnikom, da ne učé prave
80 vere, kaznuje naj ga cerkvena sodnija.

Jedva je Ciril, dospévši do škofovske časti, dobil ugodnejšo priliko za svoje delovanje, začel je bolehati in umrl v Rimu petdeset dnij potém, ko je bil posvečen za škofa, dne 14. svečana leta 869., še le v 42. letu svoje starosti. Truplo Cirilovo so po-
85 ložili k večnemu počitku v cerkvi sv. Klementa, kjer so tudi shranjeni ostanki tega svetnika, ki sta jih prinesla solunska brata papežu v Rim.

Po Cirilovi smrti so se začeli nad velikomoravsko državo zbirati temni oblaki, ki so jedno leto pozneje uničili za vselej
90 glavnega varuha in podpornika solunskih bratov, kneza Rastislava. Vihrala je takrat vojska med Velikomoravci in Bavarci. Metodu je torej kazalo, da bi ostal tako dolgo v Rimu, dokler se ne poleže bojni hrup po Velikomoravskem. A med tem časom je poslal panonski knez Kocelj svoje poslance k papežu ter izprosil
95 od njega, da je prišel Metod poučevat njegovo ljudstvo. To je bilo jako važno za panonske Slovence; zakaj pri njih je Metod najprej uvedel slovensko božjo službo. Panonija je postala središče Metodovi delavnosti, in odtod se je širil slovenski obred k drugim Slovanom.

100 Metod je bil posvečen za škofa, ali kot tak je bil še vedno odvisen od solnograškega nadškofa, kateri bi ga bil lahko oviral v njegovem delovanju. To so spoznali slovenski knezi in prosili papeža Hadrijana II., naj bi blagovolil povzdigniti Metoda za nadškofa čez tiste pokrajine, po katerih so vladali Kocelj, Rastislav
105 in Svetopolk, namreč čez Panonijo in Velikomoravsko, kar se je tudi zgodilo prej ko ne proti koncu l. 869., ko je bil Metod na željo Koceljevo prišel drugič v Rim. Proti zapadu je segala Metodova nadškofija do Karantanije in Vzhodne okrajine, tako da so predniki sedanjih Slovencev, stanujočih na zemlji današnje
110 ogerske in vzhodno-štajerske dežele, živeli v njegovi nadškofiji. Njihove takrat sezidane cerkve je blagoslavljal Metod in za župnike jim postavljal svoje v mašnike posvečene učence, ki so opravljali mašo in druge cerkvene obrede v domačem, slovenskem jeziku.

115 Tuji škofje, med njimi v prvi vrsti solnograški nadškof in pasovski škof, niso nikakor hoteli Metoda priznati za vladiko.

Po njih mnenju je spadala Panonija v njihovo področje. Solnograški nadškof, hoteč zopet dobiti Panonijo v svojo oblast, opiral se je na to, da je bila (ista) že mnogo let prej v rokah njegovih prednikov, katerim so jo podelili frankovski kralji. V začetku leta 870. so se zbrali bavarski škofje, da se posvetujejo, kaj bi bilo treba storiti glede panonskih zadev. Tudi Metoda so zvalili, da se je udeležil zborovanja. Brizinskega škofa so izvolili navzočni tovariši za sodnika, akoravno bi kakega nadškofa smel soditi le patrijarh ali papež sam. Tudi drugi zbrani škofje niso imeli pravice rešiti vprašanja o panonsko-velikomoravski nadškofiji, kajti bili so le tožitelji in bi nikakor ne smeli ob jednem biti tudi sodniki. Navzlic temu so nadškofa Metoda obsodili, vrgli v ječo ter ga imeli pri sebi na Bavarskem zaprtega tri leta. Kako sramotno so počenjali z njim njegovi tovariši, kažejo nam pisma papeža Ivana VIII., ki je postal po smrti Hadrijana II. leta 872. njegov naslednik.

Ko je zvedel Ivan VIII., kako so ravnali bavarski škofje z Metodom, pisal jim je ostra pisma ter ukazal, da ga izpustijo iz ječe. Z Bavarskega je šel Metod najprej k Svetopolku na Velikomoravsko, pozneje pa v Panonijo h Kocelju, pri katerem je ostal do njegove smrti (874), a potem se zopet vrnil na Velikomoravsko.

Leta 878. in 879. so bavarski škofje tožili Metoda pri papežu, da ne uči tako, kakor velewa sveta rimska cerkev. Tudi so si prizadevali, da bi dobili kneza Svetopolka na svojo stran. Metod se je nató tretjič napotil v Rim, da bi dokazal pred papežem svojo nedolžnost, kar se mu je tudi posrečilo. To je potrdil papež Ivan VIII. v svojem pismu, ktero je poslal leta 880. Svetopolku. Tudi je takrat papež znova zagotovil Metodovo nadškofijsko oblast čez Velikomoravsko in Panonijo.

Metoda so njegovi sovražniki tudi tožili, da še vedno opravlja službo božjo v nerazumnem slovenskem jeziku. A on je prepričal papeža, da je delal le na korist rimske cerkve, ko je rabil slovenski jezik pri službi božji. Papež je nato Metodu znova dovolil slovensko službo božjo, knezu Svetopolku pa je pisal med drugimi stvarmi tudi tó-le: „Po pravici hvalimo po pokojnem modrijanu Konstantinu izumljene slovenske pismenke, s kterimi bi se naj hvalil Bog po spodobnosti; tudi velevamo, da se v ravno tem jeziku oznanjujejo nauki in dela Kristova. Tudi zdravi veri in nauku ni nasprotno, ako se poje sveta maša v

slovenskem jeziku, čitajo v njem sveti evangelij in listovi iz novega in starega veka, ako so dobro prevedeni in razloženi, ter se opravljajo v njem vse druge cerkvene molitve; kajti ta, ki je
160 stvaril tri glavne jezike, hebrejskega, grškega in latinskega, naredil je tudi vse druge k hvali in slavi svoji.*

Ko so videli Metodovi nasprotniki, da ne opravijo nič proti njemu z obrekovanjem, poprijeli so se novega sredstva, da bi ga ovirali v njegovem delovanju. Zahtevali so, da mora jeden
165 mož njihove stranke postati škof v Svetopolkovi državi. Pripočili so za to dostojanstvo Vihinga. Papež temu ni ugovarjal, temveč je posvetil Vihinga za nitranskega škofa (na sedanjem severnem Ogerskem).

V zadnjih letih Metodovega življenja mu niso mogli nasproti
170 niki tako nagajati kakor poprej, ker so se izpremenile državne razmere med Nemci in Velikomoravci. Prijateljstvo med Svetopolkom in karantanskim vojvodo Arnulfom je leta 882. nehalo, in tedaj ni mogel več ta podpirati Vihinga proti Metodu, ki je v tisti dobi posebno deloval po Velikomoravskem. Leta 884. je
175 posvetil cerkev sv. Petra in Pavla v Brnu. Glas o njegovi svetosti in delavnosti je segel tudi v sosedne dežele. Češki vojvoda Bořivoj je prišel na Velikomoravsko, in Metod ga je krstil. Z njim vred je sprejelo takrat krščanstvo mnogo mož izmed njegovega spremstva. Po Cirilovi smrti je Metod tudi dopolnjeval prevod
180 sv. pisma, in pri tem težavnem delu so ga vestno podpirali njegovi učenci.

Ni se čuditi, da je začel Metod vsled vsestranskega svojega delovanja čim dalje bolj pešati. Pred smrtjo je priporočil svojega učenca Gorazda za naslednika. Na cvetno nedeljo dne 4. malega
185 travna leta 885. je bil že jako slab, a vendar je še šel v cerkev, ki je bila polna zbranega ljudstva. Tretji dan po cvetni nedelji, dne 6. malega travna, pa je umrl.

Po Metodovi smrti so začeli njegovi nasprotniki zopet povzdigati glavo. Napeli so vse žile, da bi izpodrinili Gorazda,
190 Metodovega naslednika. Njihov vpliv je rasel v Rimu s tako močjo, kakor nikdar poprej. Papež Štefan VI. je tedaj preklical, kar so dovolili Metodu predniki njegovi, prepovedal rabo slovenskega jezika pri svetih obredih ter velel, da se naj neubogljivi duhovniki po dvakratnem opominjanju izobčijo iz cerkve in pre-
195 ženó iz Svetopolkove države. In res, jedno leto po Metodovi smrti je že ukazal velikomoravski knez z vojaško silo izgnati iz

svoje dežele kakih dve sto duhovnikov, Metodovih učencev. Ti so šli v Bolgarijo in našli ondi zaželeno zavetje. *Fr. Kos.*

59. Začetek ruskega mesta Prejeslavlja.

(Po staroruskem letopisu Nestorjevem.)

V 992. letu po Kristu je šel ruski veliki knez Vladimir nad Hrvate. Ko se je vrnil s hrvatske vojne, pridejo Pečenegi (divji pogani) po oni strani od reke Sule. Vladimir se je vzdignil proti njim ter jih srečal na vodi Trobeži, na brodu, kjer je zdaj Prejeslavelj. Stal je Vladimir na tej strani, a Pečenegi na oni; zakaj ti niso smeli na ono, a oni ne na to stran iti.

Prijaha pečeneški knez k reki, pokliče Vladimira in reče njemu: „Izpusti ti svojega moža, a jaz svojega, da bi se borila, in ako tvoj mož ob tla udari z mojim, da ne bodemo vojevali tri leta; ako li naš mož udari z vašim, da bodemo vašo zemljo razdevali tri leta.“

Nató se razideta.

Vladimir pride v tabor in pošlje biriča po taboru, vprašujočega: „Ni li tu takega moža, kateri bi se prijel s Pečenegom?“

Ni se našel nikjer.

Za jutra pridejo Pečenegi in privedejo svojega moža, a ruskega ni bilo. Začne tožiti Vladimir in pošlje k vsem vojnikom. Pride star mož h knezu in mu reče: „Knez, imam mlajšega sina domá, a s štirimi sem prišel semkaj; od njegovega detstva nikdo ni udaril z njim ob tla. Bilo je, da sem ga svaril, ko je usnje ugnetal, a on se je razjezil náme in kožo pretrgal z rokami.“

Knez je bil vesel, to začuvši, in poslal ponj.

Privedó ga h knezu, in knez mu vse pové; a ta reče: „Knez, ne vem, morem li iti nanj. Izkusijo naj me. Ni li tu bika velikega in silnega?“

Našli so bika velikega in silnega, a on ga veli razdražiti. Naložili so nanj razbeljenega železa ter ga izpustili. Bik je zbežal mimo njega, a on ga je z roko prijel za bok ter snel z njega kožo z mesom, kolikor mu je zajela roka.

Reče njemu Vladimir: „Moreš se boriti z njim.“

Na jutro pridejo Pečenegi ter začno klicati: „Ni li moža? Evo, naš je dospel!“

Vladimir je bil ukazal to noč se obleči v orožje, in zdaj so pristopili oboji, Pečenegi in Rusi. Izpusté Pečenegi svojega moža, 35 ki je bil zeló velik in strašen. Izstopi tudi Vladimirov mož, in uzrè ga Pečeneg ter se posmeje, ker je bil srednjega telesa. Razmerivši prostor med vojskama, spusté oba k sebi. Sprijela sta se ter se začela krepko držati. Ruski udari Pečenega v rokah do smrti in udari z njim ob zemljo. Vladimirovi zakričé, a Pe- 45 čenegi pobegnejo, in ruska vojna požene za njimi sekóč ter jih zapodi.

Vladimir je vesel ustanovil na tem brodu mesto in ga imenoval Prejeslavelj; zakaj slavo je bil prejel njegov borec. Vladimir je velikega moža storil njega in očeta njegovega ter se 45 povrnil v Kijev z zmago in z veliko slavo. *Fr. Levstik.*

60. Roža Jerihonska.

1. Jesen se je ločila, puščoben bil je svet,
Potihnilí so plíči, je zvenil rozi cvet;
Frfral je po nižavi hripav samó krokár,
In zadnje líste stresal z dreves je hud vihár.
2. Oblaki pokrivali so svetli, modri svod,
Tišina in temota sta vladali povsod;
Leskeči le valovi hitijo in šumé,
Dosegli da bí brežje, kjer trate še cveté.
3. Na bregu bistre vode, pod vejami dreves
Spirala majhno krilce kraljica je nebes,
In tam v prenizki bajti — glej, lepo kot pomlad —
Je spalo nežno dete, presveti njen zaklad.
4. In blaga je devica — puščava ji je raj —
Ko včasí se obrne po bajtici nazaj;
Srce ji v prsih vriska, blišči se ji okó,
Ko detice poljubi s pogledom vsaj gorkó.
5. Storjeno je že delo, al' mesta najti ni,
Da krilce bi obes'la nebes presvetla hči;
Le tam na strni skali, kjer zeva pust brlog,
Stoji samotén grmek, jedini krog in krog.
6. H grmičku se napoti Marija zdaj, rekoč:
„Al' hočeš mi ustreči, mi bití na pomoč,
Da posuši se krilce za detice lepó,
Ki tam-le v revni zibki zaspalo je sladkó?“

7. In srajco razprostira, da hitro se suši:
Al' ko jo z njega sname, devica ostrmi,
Ker ovenéli grmič je hipoma zelen
In z listjem čvrstim, lepim obilno obložen.
8. In zdrav, cveteč in krasen je tudi publi stor
In z rož'cami ovenčan, še lepšimi kot zor;
Devica se upogne, in usta in roké
Mogočnega očeta v nebesih zdaj slavé.
9. Kot čudež je povzdignil ubogi grm nekda,
Takó so čuda polne njegove rože zdaj,
Ko steblo jim usahne, ko cvetke jim zvenó,
Oživlja jih spet voda, da koj se razcvetó.
10. In večno posvečene so božji materi,
So slika nje lepote in nje ponižnosti;
In dokler rod človeški bo gledal krasni svet,
Z veseljem bo pozdravljal te rože vsak pogled.

L. Pesjakova.

61. Pripovedka o Kurentu.

Dokler so stari Slovenci še malikovali, mislili so, da je bil v začetku sveta presrečni vek, ko je kruh rasel na drevju in klasovje pšenično bilo pol sežnja dolgo. Srečni ljudje so bili dobri; pa kmalu so se pokvarili in postali hudobni. Tedaj so sklenili bogovi svet pokončati. Silno je počelo deževati; vsa 5 zemlja je bila visoko z vodo pokrita. Vsi ljudje so poginili, samo štirje so se rešili, da niso bili pokončani v strašni povodnji.

O treh molči povest; kako se je pa četrti otel strašne povodnji, o tem se vé. Bila je namreč na visokem hribu vinska trta, ki se je dotikala z vršičem nebá. Prijel se je četrti te trte 10 in začel plezati v višino. Kurent, pri starih Slovencih jako spoštovan bog, razveseli se, videč, da mož na drevesu, njemu posvečenem, išče pomoči, in se usmili revnega človeka. Brzo je jela voda odtekati in se sušiti zemlja. Rešeni človek mora Kurentu, svojemu rešitelju, obljubiti, da bo vedno dve njemu sveti 15 zelišči ljubil in ji njemu na ljubo tudi rad užival. Ti zelišči sta bili vinska trta in pa ajda. Rešeni človek vzame v jedno roko trto, v drugo pa ajdino bilko ter se odpravi po širokem svetu iskat stanovanja. Na bregovih Jadranskega morja se ustavi; od vinske trte, ki jo je nesel v roki, odseka šibo in jo vtakne z vso 20 močjo v zemljo. Pri tej priči se strese vsa zemlja. In res, še

dandanašnji je v Proseku zeló dobro vino. A tudi ajdo je vsejal. Njegovi sinovi so se razširili po Kranjskem, in še zdaj se živijo Kranjci večjidel ob ajdi. — Ti štirje, strašne povodnji ošeti ljudje
25 so se razšli v štiri dele sveta in zopet napolnili zemljo.

Nar. prip. — *J. Bilec.*

62. Zmaj na Novem trgu v Celovcu.

Za svojih dijaških let sem imel veselje o velikih počitnicah potovati po tujih krajih in pregledovati reči, kterih nisem imel prilike videti domá. Očetu sevéda to romanje, kakor so rekli
5 mojemu potovanju, ni bilo nič kaj všeč, ker sem jih vselej nad-
legoval za denar, predno sem šel. „Domá bodi, domá,“ dejali so mi, „kaj boš hodil po svetu in trgal obuvalo, ker ti ni treba, pa zapravljaj denar, ki se tako težko služi.“ Ali mene se niso dosti prijele te besede, tako da so oče včasi rekli, vse le bob v steno, in jaz sem šel, ako sem le mogel.

10 Bil sem enkrat na svojem potovanju tudi v Celovcu. Ko pridem domú, obišče me star kovač, ki je svoje dni mnogo hodil po svetu, in me poprašuje, kaj sem videl tam, kaj tukaj. Dostikrat me je vprašal kaj takega, da mu nisem mogel zadostno odgovoriti, in to ga je najbolj veselilo. Tako se mi je zgodilo tudi
15 zdaj, ko mu povém, da sem bil v Celovcu.

„A, v Celovcu si bil, no to je prav čedno mesto; ali si videl „lintvera“ na Novem trgu, in ali si ga dobro ogledal?“

Jedva mu odgovorim na prvo vprašanje, že mi stavi drugo, rekoč: „Koliko zob ima ta črv?“

20 Tega mu nisem mogel povedati.

„E, še tega ne veš, malo si ga ogledal, saj ima usta odprta, kakor bi hotel vse mesto pogoltniti. Da boš vedel, koliko zob ima, povém ti jaz. Enkrat sem jih štel, in naštel sem jih sedem in pol, ker ima jednega pol že odbitega.“

25 „Zdaj pa mi povejte,“ rečem jaz, „kaj pomeni ta zmaj, in kdo ga je spravil na trg, in pa kdaj?“ To vprašanje mi je ostal dolžen ljubi kovač; hočem ga tedaj sam pojasniti, kolikor mi je mogoče.

30 Že za občnega ljudskega gibanja in preseljevanja je bilo Koroško precej obdelano in obljudjeno, ali potém so se prvi prebivalci nekoliko pogubili, nekoliko jih je še ostalo, in dosti je prišlo sem tujega ljudstva. Pasli so tu po gričih, hribih in ze-

lenih travnikov svoje črede, obdelovali rodovitno zemljo, hodili tudi na lov in si tako iskali živeža. Okoli Vrbskega ali Celovškega jezera je bila zemlja močvirna in ne pripravna niti za pašo, niti za polje. Ondi, kjer je zdaj glavno mesto koroške dežele, bil je nekdanj nerodoviten, pust, nevaren kraj. Ljudje niso mogli obsevati zemlje, ne obdelovati je in rabiti v svoj prid; naselili so se rajši po bližnjih hribih in gričih. Veselo prepevaje, gonil je pastir svoje črede na pašo, ali mnogokrat se je moral vrniti žalostnega srca k svoji koči. Ako se mu je namreč zateklo kako govedo ali ovca ali kaka druga žival v oni kraj, v to močvirno pustinjo, kjer je zdaj Celovec in njegova okolica z jezerom vred, ni je videl več. Gorjé mu tudi, ako se je predrznil in šel gledat in iskat izgubljene živalice; poginil je tudi sam. Mnogo ljudij je izgubilo v tem kraju svoje življenje, tako pripoveduje pravljica. Veselo petje in vriskanje zadovoljnih in brezskrbnih pastirjev se je razlegalo po prijaznih gričih in zelenih gozdčih; ali strašno tuljenje, neprijazni glas, ki je vsakega pretresel, čul se je iz vedno meglene pustinje ter nekako mrtvaško odmeval v bližnjih gozdih. Redko je bil kdo, ki si je upal stopiti v kraj, kjer je gospodoval divji prašič, divji bik, in še bolj redek je bil tisti, ki se je zopet vrnil. Kdo je pa oni ropar, ki vse pomori in požre, kar dobi živega, kdo vé to povedati, kdo ga je videl?

55

Ni ga videlo doslej človeško oko, ki bi bilo moglo prinesiti poročila o njem. Črna temota, neprijazna pusta megla, raztezajoča se vedno čez oni kraj, prikrivali sta ga, in temna goščava je bila njegova postelj. Vselej pa, ako je nastalo burno vreme, čulo se je navadno tuljenje in ravsanje iz one pustinje. Kaj je storiti, kako se iznebiti, kako se rešiti in odkrižati nevarnega, neusmiljenega roparja? To je bilo težko vprašanje.

Poglavar zapové najpogumnejšemu izmed svojih hlapcev preiskati oni kraj in umoriti strašno pošast, naj velja, kar hoče. Pa vse zastonj; lažje je zapovedati kakor storiti. Nikdo več si ne upa prestopiti meje, kjer gospoduje divja zver; kajti kdor je šel tja, bil je izgubljen. Zakrila ga je mrzla megla, zagreznila črna tema, pogostil se je z njim lačni zmaj, ni ga videlo več usmiljeno človeško oko, ni pomagalo materino plakanje po njem, ne sestrin jok — bil je izgubljen. Vse zastonj, tudi najpogumnejšega je preletel in stresel mraz, ako je čul v obližju zmajev glas. Vendar je treba pomoči, treba še poskusiti nekaj. Zvijajača

včasi nadomesti moč, da, dostikrat jo premaga. To je bilo znano že našim prednikom. Izkušnja človeka uči, nevarnost ga dela po-
75 gumnega, vzgled ga mika, plačilo vleče; združene moči zmagujejo.

Napravijo konec močvirja močen, silen stolp, s kterega je bilo mogoče videti in opazovati široko okolico, kje in kdaj se prikaže požrešna zver. Daleč, daleč se je videlo. Zbralo se je nekoliko pogumnih korenjakov, in šli so na nevarni lov. Poglavar
80 je namreč rekel: „Kdor si upa, bodisi z močjo, bodisi z zvijačo, premagati zmaja, tega je stolp in zraven še mnogo plače. Vsa zemlja in ves kraj, kjer gospoduje zdaj zmaj, bo zmagalčeva last, in prost bo, ako je suženj.“

Marsikdo bi se bil rad poskusil sam, ali tresle so se mu
85 hlače, bilo mu je več za življenje kakor za vse drugo. Bili so zopet drugi, ki so mislili, če bo, bo, če ne, pa ne. Zbralo se jih je več skupaj, kajti skupne moči zmagujejo, in šli so na boj. Vzamejo silnega starega bika in močen, oster, železen, nazaj zakrivljen kavelj in privežejo oboje na železno verigo k stolpu. Bik
90 začne rjuti, zver se oglasi in prilomasti, da se strese zemlja pod njo, proti stolpu, hoteč zgrabiti nevarno jed. Vrže se na privezanega bika z odprtim žrelom, ali prej kakor bik je šel v požrešno grlo železni kavelj in se zapel v mehko meso. Zdaj zgrabi
95 ujeti zmaj ubogo žival z ostrimi kremplji, ali dobil je, kar je zaslužil. Korenjaki padejo po njem s težkimi bati, nasajenimi z ostrimi žreblji in ga razmesarijo do dobrega. „Kdor išče, ta najde,“ pravi pregovor. Dobila je tudi pošast vendar še več, kakor je želela.

Okolica je bila rešena strašnega sovražnika.

100 Na mestu, kjer je stal stolp, sezidajo grad, okoli njega nastane kmalu majhna vas, in kakor pregovor pravi, da iz malega raste veliko, tako se je zgodilo tudi tukaj. Iz vasi je postal črez nekoliko časa trg, ta se je izpremenil v mesto, glavno mesto koroške dežele, v današnji Celovec.

105 Človeški duh ne pusti, da bi izginile znamenite prigodbe iz spomina. Sivi starček pripoveduje mlademu vnuku, kaj je doživel, stara mati mladim otročičem, ki jih pestuje. Pišejo se povesti in dogodbe, stavijo se spomeniki, ki govoré, akoravno nimajo glasú, in pripovedujejo (trudnemu) zemeljskemu prebivalcu,
110 kaj se je zgodilo v teh ali onih krajih, ki govoré o pogumu in vrednosti ranjcih mož in korenjakov, pridnih delavcev in pogumnih vojskovalcev. Oni nam kličejo na ušesa, da čas beži, da

se ne vrne zopet, vendar pa ostane to v človeškem spominu, kar se godi v bežečem, minljivem veku.

Leta 1590. so napravili v Celovcu spomenik, ki nas spominja na ono dogodbo, na boj z zmajem. Na Križevem griču blizu mesta so izsekali velikansko skalo, spravili jo v kamnorednico pri cesti, ki pelje iz Celovca v Beljak, in izdelali iz nje podobo, ki jo vidiš dandanes na Novem trgu v mestu. Tri sto mladeničev jo je privleklo ali prav za prav privaljalo na valjarjih 120 v mesto.

Pred zmajevo podobo stoji silna moška oseba z debelim batom, okovanim z železnimi žreblji, v desni roki, ki hoče udrihati po rohnečem zmaju. Ta postava nam ne zaznamuje Herkula, kar bi marsikdo lahko mislil, ampak korenjaškega Korošca, 125 kakoršni so bili tisti, ki so se bojevali zoper divjo zver.

„Besednik“.

63. Č a s.

1. Gospod je sam, iz vekov dihne,
In mene dih njegov rodi;
Svetove iz desnice pihne,
Kolesom mojim izroči.	4. Na srcu svôtm rodim narode,
Na svojih prsih jih gojim;
Mrjoče gonim v dlan usode —
Kolesa pa naprej vrtim.
2. Drvim jih, kakor mi veleva,
In kamor kaže prst njegov;
Oklepai bodem jih do dneva,
Da počil bo obroč njihov.	5. Kot burja kaplje z vej drevesa
Škropi po črni zemlji tje,
Kot piš rumeni list otresa:
Otresam ljud s perotnice.
3. Če svoj obraz od njih obrnem,
Se v brezno ničnosti vtopé,
Z nočjó neskončno jih zagrnem,
Na vek izbrišem jim imé.	6. V odprte knjige zapisujem
Stvarém posojene dari:
Zgubljenih ur ne povračujem,
Moj dih mrlícev ne budi.

7. Z obrestmi vzel bom posojilo,
Ko prišel bo poslednji dan;
Po črki mojih knjig plačilo
Delil pa bo sodnik strašan.

Fr. Cegnar.

64. Bitva na Grobniškem polju.

Kakor strašen, črn oblak, pripoveduje kiška ljudska pripovedka, tako so pridivjali pesoglavci Turki (Tatari, 1241) po zemlji in po zraku. Pobožni Frankopan jih je čakal s svojimi kmeti,

ki niso imeli drugega orožja kakor poljske pralice. Trikrat pa-
 5 dejo kristjani v molitvi na zemljo. Po prvi molitvi se razdeli
 prva gora; v razpoklini se pokaže Grobniško polje, obdano s str-
 mimi hribi, polnimi nasutega kamenja; po drugi molitvi se iz-
 premené pralice v ostre sulice, in po tretji se prikaže na ognje-
 nem konju nebeški junak. Junak odbije pesoglavemu vojvodi,
 10 najhujšemu veščaku, glavo; kmetje pa vsipljejo od strani s pečin
 na pogane kamenje, a od spredi jih napadejo s svojimi sulicami.
 Potokoma je tekla kri; vsi pesoglavci poginejo, pa tudi mnogo krist-
 janov umrje za vero. Kjer je tekla krščanska kri, tam je zdaj
 zeleno, rodovitno polje, kjer pa poganska, tam je kamenita puščava.

Nar. prip. z otoka Krka. — *J. Trdina.*

65. K o v a č.

Neka mati je imela sina, ki je bil jako šibek, ali vendar
 strašno močan. Ko je bil že dosti star, dala ga je, da se je učil
 črevljarstva. Pa nastavnik (mojster) ga ni mogel imeti na uku;
 nikoli mu ni bilo drete dosti — vso je potrgal, celó črevlje je
 5 pokvaril včasi, šila, krivce, skratka vse, kar je vzel v roko — vse
 je potrl in pokončal.

Moral je torej ostaviti črevljarstvo.

„Ti nisi za tako rokodelstvo,“ dejal mu je nastavnik. „hodi
 se rajši učiti kovaštva.“

10 Mladič je slušal in šel. Prišel je k nekemu kovaču. Po-
 prosil ga je, da bi ga sprejel, češ, rad bi se učil kovaštva.

Kovač pa se je začudil: „Sirota, kaj pa bi s teboj?! — Ti
 nisi za moje delo — za kovača, kovač mora biti močan človek.“

A mladič je dalje prosil: „Le sprejmite me le, saj nisem
 15 slaboten tako, kakor se vam zdim, da sem; preverili se boste,
 da ne.“

„I, pa naj bode no, pa ostani, saj se lahko precej prepri-
 čam, ali imaš kaj moči ali ne.“ Po tej opomnji je kovač vzel
 prav veliko kladivo v roko in ga dal mladiču, ki je takoj moral
 20 prijeti za delo. Nastavnik je svojemu novemu učencu rekel, naj
 mu pomaga tanšati razbeljen železni drog. Ali mladič je bil še
 le prvič, drugič mahnil po drogu na nakovalu, a vdrlo se je pol
 nakovala v zemljo. Mnogi kovačevi pomočniki so hodili okrog
 nakovala in poskušali, kako bi ga izruvali iz tal, pa ga niso

mogli niti omajati, a mladič se ga je oklenil — in izdrl ga je 25
kakor kakov kolec iz plota. Kovač je kar ostrmel, tako se je za-
čudil, češ, tako šibek in mlad človek, pa ima tako moč. Dejal mu
je: „Ti si pravi, le ostani pri meni, dokler se ne izučiš, pa še
potém bodeš ti meni dobra pomoč; takega kovača še nisem imel
doslej.“ 30

Mladič je ostal v njegovi kovačnici in se dobro izučil ko-
vaštva.

Ta kovač je imel dvanajstero pomagačev. A ker mu je iz-
učeni mladenič delal záse in za vseh dvanajstero pomočnikov, iz-
pustil jih je iz službe, njemu pa je obljubil na leto toliko pla- 35
čila, kolikor ga je dajal vsem onim, in kolikor je sam zaslužil.

Ze več let je mladenič delal pri tem kovaču, a nastavnik
mu ni bil še nič plačal; zato ga je močno skrbelo, kako ga iz-
plača, kedar bode treba. Ali vse je izteklo ugodnejše, nego je
pričakoval. 40

Nekega dne opomni mladenič svojemu nastavniku, da pojde
po svetu; naj mu torej dá sto goldinarjev za vso njegovo pomoč.
Kovač se ne brani, vesel mu odšteje denar. Pomočnik ga še po-
prosi, da bi mu dal železno palico, težko pet stotov, da mu bode
na potu podpora. Kovač mu je dal rad tudi palico. 45

Pomočnik se poslovi od kovačeve hiše ter odide. Do ve-
čera pride do neke hoste. V tej lozi zagleda drvarja, podiral je
z nogo drevje in ga pulil kakor kako navadno korenje. Mladi
kovač reče drvarju: „Jaz sem tudi tako močan, kakor si ti;
nujva, izpukniva vsak nekoliko dreves in jih donesiva tvoji ma- 50
teri na dom, da bode imela drv za kurjavo.“

Res sta izdrla vsak dve drevesi, odnesla ji na drvarjev dom
in odšla dalje. Prišla pa sta do nekega mlinarja, ki je mlinski
kamen držal na kolcu in ga klepal.

Kovač drvarju opomni: „Znaš, kaj? — Ta bi nama utegnil 55
še kdaj biti na korist; trije močni bi pač kaj učinili,“ in ogo-
vori mlinarja: „Midva sva tudi tako močna, kakor si ti; hodi
z nama!“

Mlinar se jima pridruži, ali žalibože, niso znali, kateri izmed
njih bode prvi; zato pokaže kovač kamen in nasvetuje: „Kteri 60
izmed nas bode tá-le kamen zagnal više, tisti bode prvak, ki se
mu bosta morala uklanjati ostala dva.“

Pa mlinar je kamen zagnal visoko, tako da ga ves dan ni
bilo nazaj. Drugi zažene kamen drvar, a ni ga bilo nazaj dva

65 dneva. Naposled ga zažene i kovač, in kamena ni bilo nazaj tri dni; torej je kovač bil prvi.

Šli so naprej vsi trije in prišli do nekega grada, ki je bil izdan ali zaklet. V tem gradu, naroči kovač, naj mlinar zaneti ogenj in skuha obed; kedar pa bode kuhano, naj pozvoni, in
70 odšel je z drvarjem vred. Pa prišel je neki berač in mlinarja poprosil, naj bi mu dal malo mesa, in dal mu ga je, a padlo mu je iz rok na tla. Berač zopet poprosi mlinarja, da bi mu pobral meso, in pobral mu ga je. Ali berač jè v tem mlinarju skočil na hrbet in mu ga zlomil. Mlinar ni pozvonil, ko je bil
75 kuhan obed.

Ko sta bila kovač in drvar prišla nazaj, pokara kovač mlinarja, zakaj ni pozvonil, mlinar pa je dejal, da mu je bilo slabo, da ni mogel pozvoniti.

Kovač naroči sedaj drvarju, naj on kuha obed, in kedar bode
80 kuhan, naj pozvoni, pa odide. Ali drvarju se je pripetilo to, kar se je bilo poprej dogodilo mlinarju.

Ko je bil kovač zopet prišel nazaj, razsrdil se je ter dejal: „Vidva nista za nič, ostanem pa jaz tu, da bodem kuhal!“ In res je ostal in kuhal in železno palico je imel pri sebi, drvar in
85 mlinar pa sta odšla. A zopet je prišel stari berač in ga poprosil malo mesa. Kovač mu ga dá, ali padlo mu je na tla. Berač ga poprosi, da bi mu pobral meso, a kovač mu ni hotel pobrati mesa, temveč mahnil ga je s palico, berač pa je zbežal v luknjo.

90 Kovač pozvoni, drvar in mlinar se vrneta. Jako sta se mu čudila, ker je bil pozvonil. Kovač jima ukaže, naj začneta koptati luknjo, ki je bil berač pobegnil v njo, in naj izkopljeta veliko jamo. In izkopala sta toliko jamo, da ni imela ne konca, ne kraja. Kovač reče, naj gre mlinar v to jamo, da ga bosta na
95 vrvi spuščala v njo. Dal mu je zvonec in naročil, kedar mu bode hudo, naj pozvoni. Ko je bil mlinar prišel do srede jame, pozvonil je. Kovač ga popraša, kaj mu je bilo, mlinar pa odgovori, da ga je bilo strah. Tudi z drvarjem je bilo tako. Naposled se kovač spusti v jamo — in ko se je bil pripeljal do
100 srede, prešinila ga je neka groza, pa vendar ni pozvonil, temveč spustil se je do dna. Tu so bila velika vrata, kovač potrka prvič, drugič, a niso se odprla, tretjič pa je kar udaril po ključavnici in po vratih, da jih je razbil. Držala so v veliko zgradbo. V zgradbi je bil hudič, pri hudiču pa zakleta kraljičina. Hudič

kovača popraša: „Kaj hočeš?“ Kovač odgovori: „Kaj tebe to 105
skrbi!“ Hudič reče: „Poskusiva se!“ Kovač pa ga je udaril s
palico tako, da je bil ves omamljen. Otel je kraljičino, da ni
bila več izdana. Hotel jo je po vrvi odpeljati na svet, ali vrvi
ni bilo več nikjer. Kraljičina odpelje rešitelja iz prve sobe v
drugo, iz druge v tretjo, in tu mu je dala prstan in ga opom- 110
nila, da ji bode ta prstan, če se kdaj snideta, priča, da je njo
otel; po njem ga bode spoznala. Iz tretje sobe sta prišla v če-
trto; kraljičina izgine. V tej sobi je bival tisti berač. Kovač mu
je ukazal, naj mu gre pokazat pot na zemljo, če ne, udaril ga
bode, da ne bo nikoli več motil ljudij po svetu. 115

Berač mu nasvetuje, naj gre in si odreže šibico, in kamor
bode udaril z njo, povsod se mu bode odprlo vse. Ali kovač
ni hotel iti, temveč primoral je berača, da mu je sam urezal
šibico in kazal pot. Berač se vrne, kovač pa pride do nekega
morja, ki ni mogel čreznje. A prileti velik orel in vpraša ko- 120
vača, kaj dela tu. Kovač mu pové, da je na potu na svet, pa
ne more priti črez morje.

Orel mu reče, naj ga zasede, in kedar bode videl, da se
spušča proti tlom, naj nareže prst in mu dá piti svoje krvi, in
srečno bosta prišla črez morje zopet na svet. 125

Kovač je slušal in prišel srečno nazaj na zemljo. Šel je
in prišel v mesto. V tem mestu je pri nekem zlatarju stopil v
službo za delavca. V zlatarjevi službi je imel mnogo dragih
prstanov, a najlepši in najdražji je bil prstan, ki mu ga je bila
dala kraljičina. Prišla je nekega dne k njemu krasna devica in 130
ga vprašala, ali bi prodal tisti lepi in dragi prstan. Pomočnik
odgovori, da ga ne more in ne sme prodati, ker mu ga je dala
krasna kraljičina, ki jo je otel nesrečne zakletosti.

„Tedaj si ti tisti, ki si me otel!“ dejala je in ga vzela
s seboj v poprej izdani, a sedaj oteti grad; drvar in mlinar 135
sta jima služila, onadva pa sta ženitovala, in jaz sem na tej
ženitvi plesal in se radoval. Jedel sem iz naprstnika, pil iz re-
šeta, da imam še zdaj jezik moker.

Nar. prav. — *L. Gorenjec.*

66. Izvor pomladi.

1. Ko stvarnik je zemljo ustvaril
In solnce obrazil nad njo,
V svetlobi razzaril je solnce,
S krasoto obdaril zemljó.
Svetovom vesoljnim je velel:
„Nad vami moj blagoslov čuj,
Ljubezen zadružna in sloga
Na veke med vami kraljuj!“
2. Tedajci do zemlje prešini!
Najprvi je solčni porod;
Do solnca ozrla se zemlja
Na nebni prostrani je svód;
Vzdrhtela je obla nebeška,
Zvrtela se zemlja krog nje:
Zvestobo je solncu prisegla,
Ljubezen do zadnjega dné...
3. To videlo solnce kraljevo
In zemeljski videlo kras,
Z zemljó poročilo se ono
Na vekov ti večni je čas.
V ozračju krožili svetovi
Po potu odmerjenem vsak;
Od solnca prejela je zemlja
Ljubezni naklonjene znak.
4. Sijalo je jutro v prirodi,
V blaženstvo je svet bil odet —
Iz zemlje čez noč se porodil,
Duhtél zdaj — ob cvetu je cvet...
Veselja poslanec do logov,
Do gor je prispel in livád:
Družici v darilo zaročno
Poslalo je solnce — pomlád.
5. Stoletja od tedaj obnavlja
Po zemlji sé vigredi svit,
In v zemeljski solnce naróčaj
Razsiplje pomladnji nakit —
A slednja pomlad, ki cvetoča
Pripluje iz solnčnih višin,
Zvestobe je zemlje in solnca,
Ljubezni je trajne — spomin!

Stébor.

67. Zlata ruda.

Kmet, ki je nerad delal, pač pa želel obogateti, najme si delavcev, da bi mu kopali zlato rudo, kakor je sam trdil. Grebli so po zemlji pošev in navpično. Izkopali so sivo kamenje, v katerem so se lesketali majhni, svetli kristali. Da je ta svítal pravo zlato, o tem je bil kmet za trdno prepričan in že si je v mislih stvarjal brezskrbno življenje v prihodnjosti.

Poslje tedaj v mesto po rudarja, da ogleda rudnik in ga pouči, kaj in kako mora začeti v prihodnje. Plemeniti mož stopi z vozá in peš korači po klancu k rudniku. Ogleduje pašnike na levici, travnike in njive na desnici.

Kmet ga vesel sprejme ter mu pokaže kamen, ki ga je imel za zlato rudo. Rudar pogleda na kristalčke, popraska njih jed-

nega in ogleda rudnik, potem pa vprè oči v kmeta, rekoč: „Čemu brskate za zlatom v zemljo; saj vam polno zlatá in srebra leži vrh zemlje. Imate mastne pašnike in rodovitno polje. Redite mnogo goved ter skrbite, da se vam odebelé! Njive gnojite in obsevajte, da vam rodi bogato žito! Živino in žito lahko na semnju izpremenite v zlató in srebró. A če bodete grebli v dno zemlje, njeno površje pa puščali v nemar, ne dobite drugega nego malo bakrenega kršca. In kar leži raztreseno vrh zemlje, 20 čemu isto iskati v zemlji?“

Te modre besede so spametile kmeta. Še tisti dan je pustil jamo ter prijel za plug. In z oralom je obogatel.

J. Gradáčan.

68. Zlato in bogastvo v pregovoru.

Ni vse zlato, kar se sveti. — V sredi, v zlati skledi. — Rana ura, zlata ura. — Zlat ima v prahu vrednost, katero v mošnji. — Kedar zlato govori, vse molči. — Zlato ne govori, pa znore vse. — Zlato lepo, pamet lepša. — Kdor se z zlatim orodjem bojuje, gotov je zmage. — Zlat ključ vsaka vrata odpre. — 5 Zlata roka železna vrata prebije. — Zlata veriga ne dá svobode. — Zlatemu maliku se vse klanja. — Okoli zlatega teleta svet na sapo pleše. — Brez zdravja ni bogastva. — Bogastvo človeku smrti ne odpravi. — Ob svojih žuljih je malokdo obogatel. — Kdor ne hrani novcev, ne šteje zlatov. — Bogastvo iz odrtije se 10 nagloma razbije. — Bogate pojedine izpraznijo mline. — Srebrno sedlo še ne stori dobrega konja. — Več vreden pošten glas nego srebrn pas.

+ 69. Postojnska jama. *memor.*

1. Marsiktere dežele
Slovijo na moč,
Meglena tud' Kranjski
Umira že noč.	3. Ponosno poprašam
Dežele okol':
„Imate kot Kranjska
Tak' slaven podmol?“
2. Na Krasu prekrasnih
Dost' biva rečij,
Njih slava črez goro
In morje doni.	4. Kon'c Pivške doline
Postojna stoji,
Tam Pivka peneca
'Spod skale bobni.

5. Pod zemljo se skrije,
Skoz gore drvi,
In živo skalovje
Kot pesek drobi.

6. Popotnik, glej, jako
Se čudo odpre!
Stvarnika, ga čutiš
Pod zemljo al' ne?

7. Kdor bliske in treske
Vladuje in grom,
Si nad in pod zemljo
Sezida svoj dom!

8. Kamnite podobe
Nad tabo visé,
Od veka do veka
Stvarnika slavé!

9. Cvetlice tak' bele
Pod nebom je ni,
Kot bela iz kaplje
Se doli rodi!

10. Res, jame jednake
Na svetu je ni,
Nje slava čez goro
In morje doni!

M. Vilhar.

70. O Postojnski jami.

Ni kmalu na svetu dežele, ktera bi se na tako majhnem prostoru mogla ponašati s tolikim številom veličastnih, spomina vrednih prirodnih stvari, s kolikoršnim se more kranjska vojvodina. Najčudovitejše pak so po Notranjskem neštevilne podzemeljske votline, med katerimi je najslavnejša Postojnska jama s svojimi umotvori, ktere je napravila sama priroda. Najkrasnejša v vsem cesarstvu je ta jama. A tudi v nobeni drugod po Evropi ne dobiš toliko združenih posebnih lastnostij, kolikor v tej, ki ima preobširen prostor, veliko množino raznovrstnih kapnikov, tomune poleg suhega prostora, čist zrak, dobro uglajene poti itd. V le-tej je tudi še ta posebnost, da ne prideš kakor po drugod precej v tisto ozračje, kakoršno se navadno nahaja po jamah; kajti njen prvi prostor, velika cerkev, ima zaradi sopara iz Pivke 5—6 stopinj več gorkote, nego notranja votlina, kjer na-
hajamo pač le po 6—7 stopinj toplote.

Postojnska jama se deli v veliko cerkev, staro in novo jamo. Velika cerkev se razprostira takoj v začetku v dolgosti nad 100 m, v širokosti 45 m in v največji visokosti dobrih 30 m. Velika cerkev obstoji iz samega vapnenika in je skoro brez kapnikov, bodisi stalagmitov ali stalaktitov, t. j. stoječih ali visečih kapnikov.

Iz velike cerkve proti levi prideš čez kakih 15 m dolgo in 4 dm široko prirodno brv v takozvano staro, zdaj zapuščeno, nekdam pa jedino znano jamo. Stara jama znaša v dolgosti blizu 200 m in ima primerno več in mnogovrstnejših kapnikov nego nova, večinoma stalaktitov.

Na desno drži iz velike cerkve pot v novo jama, največji in najlepši del Postojnske jame. Nova jama ima mimo glavnega hoda tudi več stranskih. Glavni, dobre pol ure dolgi del se deli v dve precej jednako veliki polovici, od katerih ima prva jeden sam, druga pa dva hoda, ktera se zopet zjedinita v koncu jame 30 pred Kalvarijo. Največji del glavnega hoda je svetovno znana Kalvarija, prosto se dvigajoč, blizu 60 m visok, s kapniki preobložen grič, na čegar vrh drži nad 200 m dolga pot. Visočina od podnožja Kalvarije do stropa znaša skoro 80 m, od vrha Kalvarije do stropa pa še vedno skoro 25 m. Vsa votlina skupaj 35 meri od podnožja do zadnje stene za vrhom nad 200 m v dolgosti, Kalvarija je tedaj največja podzemeljska votlina na svetu.

Od glavnega hoda nove jame se odcepi več stranskih jam, med njimi najvažnejša, pol kilometra dolga „Jama nadvojvode Ivana“. Od glavnega hoda se odloči precej na sredi, namreč pri 40 pregrinjalu. Druga stranska jama, precej v koncu glavnega hoda, veže vrata Kalvarije s tartarom, to je s 96 m dolgim, 48 m širokim brezdnom; v dolgosti znaša pa le nekoliko več nego prejšnja. Takoj v začetku nove jame drži proti desni v stran nad 100 m dolga, (na kapnikih bogata jama, skoro vstric z veliko 45 cerkvijo. Od velikega „plesišča“, t. j. od 50 m dolgega, 30 m širokega in nad 120 m visokega prostora v prvi polovici glavnega hoda, drži pot po zelo ozkem in tudi le 3 m dolgem stranskem hodu na malo, 5 m visoko in 8 m široko, z velikim plesiščem vstricno) plesišče; omenjena stranska jama znaša v dolgosti 40 m. Razun 50 teh je še več drugih stranskih jam, ki so deloma daljše od doslej popisanih, ki so pa sicer celó nepomenljive. Največ se jih odloči od Kalvarije.

Kapniki, večinoma stalagmiti, nahajajo se v Postojnski jami v veliki množini in v mnogovrstnih oblikah. Vsled tega jim je 55 pridala domišljija imena oseb ali stvari, na ktere morebiti spominjajo. Da se je dostikrat risalo preživo, to je lahko razvidno, če pomislimo, da je v Postojnski jami skrbljeno za vse. Pobožnik ima takoj priliko opraviti svojo pobožnost. Postojnska jama ima namreč razun velike cerkve sploh tudi še milansko stolno 60 cerkev, potém ponižno vaško cerkvico. Jama ima popolno cerkveno opravo: malo in veliko leco, mali in veliki oltar, mali in veliki zvon, krstni kamen, izpovednico, tabernakelj, orgle, lesteneč in zastave. Tudi za svetnike in svetnice v oltarjih je že skrbljeno; jama ima dve podobi Marijini, podobe sv. Antona Pado- 65

vanskega, sv. Petra, sv. Nikolaja in sv. Štefana. Da tudi ne smemo pogrešati za vsako cerkev važnega vhoda, to je samo ob sebi umevno.

V Postojnski jami se kaže priroda s svojimi posebnimi pri-
 kaznimi; jama ima veliki in mali, pa tudi celó rudeči slap, vodo-
 met, severni sij; v jami sveti luna in gre dež; jama ima velik
 ribnik, tudi biserov ne pogreša. V jami dobiš več vrst dreves,
 ves vrt in zraven tudi še šopek cvetic. Jama imà ves zverinjak:
 navadnega in morskega leva, delfina, želvo, sovo in lisico; tudi
 75 senice se lovè v njej. V jami se do dobrega okrepeš, tu najdeš
 namreč gostilno, dve kuhinji, mesnico z debelimi kosi mesa; za
 prikuho si vzameš lahko gob ali karfijola: če bi ti ne bila po
 godu govedina, vzameš si lahko salam; če se rad posladkaš,
 dobiš sladoleda na nalašč za to pripravljenem malem krožniku.
 80 Umrjoča stvar si, in jama te tega spominja, da boš moral umreti;
 kaže ti grob, mrtvaško glavo in tartar.

V jami oživè svetopisemski časi; tu nahajaš Rudeče morje,
 Kalvarijo (ne daleč proč v Planinski jami tudi Golgato), Noetovo
 ladijo in Lotovo, v gol izpremenjeno ženo. V jami so morali
 85 stanovati nekdanj Egiptčanje, tu je namreč več hieroglifnih napisov,
 mumij, obeliskov itd. Prebivalci jame so se morali marljivo pe-
 čati s kiparstvom; na razpolaganje stojè vsakovrstni stebri; jamo
 krasijo bogati črni, rudeči, s pregrinjali zastrti dvori, vse gotovo
 iz grških in rimskih časov. Tudi obrtnost je morala tu nekdanj
 90 cvesti; tu dobiš namreč rokavice, rjuhe, perilo, pregrinjala, pa-
 lice in turško sabljo. Prebivalci jame so se radi razveseljevali,
 ker so imeli dve plesišči in jahalnico; kaznovali so zločince in
 jih zapirali, v dokaz ječa; žgali so oglje, v dokaz še vsa kopa;
 pripravljali so vosek, in ohranila se ga je še polna shramba;
 95 pridelovali so seno, ostal je še skedenj za seno. Bili so tudi zeló
 uljudni; na Kalvariji vidimo moža, ki nese svojo utrujeno ženo
 na vrh. Kar je bilo pa še najpametnejše: nastavili so si paznika,
 da čuva nad bogastvom njihove jame. Kako pametna je bila ta
 misel, vidimo lahko iz tega, da so v današnjem stoletju, odkar
 100 je bila jama znana in vsakemu vstop prost, tujci, posebno ne-
 avstrijski, močno oplenili jamo, dokler se ni to preprečilo s tem,
 da jo zapirajo.

Postojnska jama ima sedaj svoje lastno nadzorstvo, da skrbi
 za njo. Kdor jo hoče videti, mora se oglasiti pri jamskem bla-
 105 gajniku. Vsako leto pa je na binkoštni pondeljek popoldne jama

vsakemu odprta. O tej priliki je veliki pot po jami tja do vrha gore Kalvarije tako razsvetljen z električno lučjo, da je vsakemu čisto nepotreben kak voditelj. Posebno veliko svečave je po najlepših razdelkih, kakor na pr. v cerkvi, na plesišču, okoli zagrinjala, po razgledu in po gori Kalvariji, po kateri sveti po več tisoč 110 lučic, na plesišču pa godejo, in ljudje se vrté v radostnem plesu.

Kdorkoli je videl jamo tako čarobno olepšano, temu ostane njena lepota do smrti nepozabljena. Ali vse to se vendar nikakor ne more primerjati tistim velikim napravam, ktere so jo krasile dne 11. sušca 1857. leta, ko sta bila v njej cesar Franc Jožef in 115 cesarica Elizabeta. Mislil je človek tedaj, da živi v tistih pravljicah, ki so popisane v „Tisoč in jedni noči“; mislil je, da v spanju okrog njega skačejo sanje prijetnih podob; mislil in veroval je vse, le tistega ne, kar je v resnici videl pred seboj. Vso to krasoto — kdo bi jo mogel tako naglo z duhom objeti! Kdo 120 bi jo mogel popisati! Ti vsestranski lučni žarki, ta obilica povsod razširjene svetlobe, kakoršna je bila meseca sušca 1857. leta, ne daje prostora tisti grozi, ktera obhaja človeka, ko le poleg majhne svečave ogleduje veličastne stebre in arabeske, ki se dvigajo od tal gor po stenah. Živo se prikaže mnogo krasnih podob, 125 ktere sicer le noč zagrinja. Svetloba od luči, ki pada na vse strani, buđi neskončno blesketanje in krasno mrgolenje. Obok velike cerkve je podoben, kakor bi ga neizmerno velikega bila iz čistih dragocenih biserov mozajično sestavila kaka čarodejna vila, in iz reke, globoko spodi tekoče, odsvitava se zopet nazaj vsa 130 blesketajoča svetloba. Vsaka stopinja podaje nova čuda strmečemu gledalčevemu očesu. Vse bogastvo raznih podob, kterih kaže sicer zemlja obilo po svojem vrhu, ima tukaj priroda shranjeno pod samotno žalostno odejo v skrivni noči. Priroda sama sebe ni čutila in si ni bila v svesti, kaj dela, pa vendar je na 135 pravila umotvore, kterim se bode večno čudil um človeški.

In kedar vse to: cvetlice narejene iz kapnika, drevje z dolgimi vejami in majhnimi listi, poslopja, veže, podobe, stebre, objemlje svetloba premnogih in mnogih lučij, da pred teboj vse leskeče in igra kakor demantna rosa v jutranjem solncu, kaj so 140 pač tedaj najkrasnejše sanje najbogatejšega človeškega duha, če jih primerjaš temu veličastvu!

Ko se pomudiš v jami, čim dalje bolj se ti dozdeva, da si prenesen v delavnico pridnega umetnika. Tu se dviga pred teboj steber iz tal, toda še le na pol dodelan, kakor da bi ga bil 145

kdo odrezal, a od bliščečega stropa mu že naproti hiti, že mu roko podaje druga polovica; še nekaj let, pa bode iz obeh kosov zlito samo jedno, krasno umotvorsko delo. Tam iz tal moli čudovit parobek; še nekaj časa naj preide, pa se povzdigne do
150 onega kapnika, ki visi nedodelan od kamenene, leci jednake, bogato okrašene podobe — in tako bode gotov steber, na kateri se naj opira leca.

Pri nobeni izmed vseh podob, kolikor jih je naredila jama, pa ne zapaziš, da bi bila priroda tako čutila in vedela, kaj dela,
155 kakor pri kapniku, kteremu pravijo zagrinjalo, ki se zavija tako čarobno dol po lesketajoči steni, kakor da bi mu bil kak bistroumen grški umetnik naredil tanke gubice in nabrance iz mramora, ki se je lomil na otoku Paru. Rob je prozoren, pomarančnega, rujavega in rudečkastega cveta, zagrinjalo pa je tako belo, da se sveti.
160 Vse je izdelano, kakor bi prišlo iz rok najbolj miločutnega, najbolj izobraženega umetnika, pa vendar je ta čudež stvarila v nočni temoti priroda brez očíj!

Po *E. Lahu* in *Fr. Costi*.

71. Zlatica v Bogatinu.

1. „Ne bom železa več koval,
Zlatá mi divjí moží bo dal.“
Gredé kovač za Bistríco
Sí kreše upa iskrico.
Pa ne na bregu, ne na prodi,
Po vodi divjí moží le hodi.	4. Peneča voda zašumi,
Prot' skali divjí moží drčí.
Kovača klicu on je gluh,
Ne zmóti ga še vinski duh,
Ne dá se vjeti v mične mreže,
Še trezen — rajši v mah se vleže.
2. „Boš šel, predrzni ti kovač,
Iz moj'ga dvora, postopač!“
Odpře besede hripave
Ter vznak na skalo vleže se.
Kovač ponuja vina sodec,
Ga v gostje kliče zviti godec.	5. Kovač zapustil zdaj je prod,
Napolnil z vinom večji sod;
In drugo jutro pride tje,
Pa koj vabití ga začne,
Ko sred' vodé ga v mahu vidi:
„O, pridí v gostje k meni, pridí!“
3. Peneča voda zašumi,
In divjí moží na prod' stoji,
Pokuša vinčice sladkó,
Kovač pa pravi mu takó:
„Povej mi, kje leží zlatica,
In z vinom bom ti vžigal lica.“	6. Peneča voda zašumi,
In divjí moží za sod drží,
Ga vleče, pije, se gosti,
Da punčica mu otemni;
Navduši se divjak kosmati,
In tak' začne besedovati:

7. „Ključar zlatice — vseh rudnin —
Nad jezerom je Bogatin,
Za dvorom trden grad stoji,
Do dvora pa so tri brvi.
Gorjé, nazaj se kje ozreti,
Ak' strašni psi začno se dreti!“
8. Moža in sod kovač pusti,
Prot' Bogatinu se vpoti.
Z lopato, krampom jo pridrl
Je že črez prvo, drugo brv,
Pod črne pa peči gorate
Ga peljejo steze robate.
9. Tihoto moti ljuti jek
Po brezdnu iz deročih rek,
Počrez pa hlod je okamnel,
Podrt ročnik, že ves strohnel,
In grom neznan in strah pretresa
Kosti in drob mu in ušesa.
10. Potipa brv — zatrepetá —
Življenja cena le veljá!
Obrne prazen se nazaj,
Pa jedva stopi za lučaj:
Oj, druga brv in prva tudi
Pred njim se v skalno brezdno zgrudi.
11. Od mrtvorosnih pa skrbij
Kovač obupni okamni. —
Zlatica cela je še zdaj,
Jo Bogatina sužnji zmaj
Za srčne le varuje sine,
Ki pridejo črez podrtine.
12. Če kaj svet'vati, bra'c, ti smem,
Le to ti v varstvo še povém:
„Z divjaki, zmaji črnimi,
Z duhovi se pečati ni.
Zlatica naj ti pridnost bode,
Ki zlaté kuje ti usode!“

„Novice“

72. Ni nesreče brez sreče.

Pred kakimi šestdesetimi leti je živel na Češkem v selu, Nepomuk imenovanem, kmet, ktereга je obdaril Bog obilo z otroki, pa slabo s premoženjem. Ta Nepomuk pa ni mestice jednakega imena, v katerem je bil rojen sv. Janez Nepomučan; stoji pa vendar v klatovskem okrožju ne daleč od meje bavarske.

Kmetič je bil vdovec in obdeloval z žuljavimi rokami košček svojega posestva, da je preživil sebe in svoje otročiče. Nekega dne orje in orje precej globoko, kakor se ondi prilaga zemlji. Ko pride na konec njive, hoče plug obrniti, ali črtalo se mu upre in zlomi, iz prsti pa se izvali precej velik kamen, ktereга je 10 zadelo črtalo.

Kmetič zaškriplje z zobmi in premišljuje nesrečo, ktera ga je zadela. Sevéda je bilo zdaj konec oranju. Čeh je pa sploh dosti umen in pogleda vsako reč od vsake strani. Naš kmetič tudi ogleda izorani kamen, kar vidi, da se nekako svetí. Sklene 15 ga tedaj nesti na svoj dom, položi ga na voz in pelje s seboj.

Otroci njegovi so se pač veselili, ko so videli kamen, ki se je lesketal, kakor da bi bil z zvezdicami obsejan. Pa kmalu so se ga do sitega nagledale njihove oči, ker jih začne opominjati glad,

20 da prazen želodec vasuje pod rebri. Zakaj ni ga bilo hleba pri hiši, da bi jih oče nasitil. Kaj je bilo tedaj storiti očetu? Da ohrani mir in slogo domá, gre v mesto Klatove, jedva upajoč, da bi morda toliko dobil za kamen, kolikor ga bo stala pot. Ali kamen je bil presvetel, in to je vnelo upanje ubogega kmetiča. Prime
25 tedaj za sekiro in mahne po kamenu in odkruši ogel, da bi ga nesel v mesto pokazat.

V Klatovih je bil jeden sam zlatar. K temu gre kmetič in mu pokaže košček kamena, vprašujoč ga, ali bi mu bil kamen za kako rabo. Zlatar ogleduje in ogleduje kamen ter reče pošteno:
30 „Ljubi prijatelj, toliko ne premorem, da bi kupil ta kamen od vas; če mi ga pa zaupate, bodem ga pokazal bogatim ljudem, kateri morda dadó kakih dve sto goldinarjev zanj.“

Ves vesel mu reče kmet, da je to le košček velikega kamena, katerega ima še domá, in ki je najmanj dvanajst kilogramov
35 mov težek.

Zlatar mu noče verjeti in reče: „To je, česar še ne veste, takozvani zlati topaz, to je jeden izmed dragih kamenov; svoje žive dni pa še nisem slišal o tako težkih topazih.“

„Pojdite le z menoj,“ odgovori kmet, „in prepričali se bo-
40 dete, da govorim resnico.“

Zlatar zapre prodajalnico in gre s kmetom v Nepomuk. Ko vidi kamen, pové mu naravnost, koliko more biti vreden. Pogodita se tedaj, da pojde zlatar s kamenom v Prago ga prodajat, in da ostane za plačilo tretji del tega njemu, kar bo skupil zanj.

45 In tako se je zgodilo. Bil je ravno tisti čas nadvojvoda, poznejši cesar Ferdinand I. v zlati Pragi. Stanovi češkega kraljestva so sklenili, da poklonijo njemu v čast darilo, in izvolili so kupico v to, koja je bila izrezana iz imenovanega kamena, ki je bil največji doslej znani topaz te vrste.

50 Koliko je stala ta kupica češke stanove, to se ne vé; da so pa morali za kamen veliko dati, pa je gotovo, ker si je kupil nepomuški kmet veliko kmetijo v Kleneču in je veljal do svoje smrti za najpremožnejšega kmeta v vsem klatovskem okraju.

„Novice“.

73. Avstrija moja.

<p>1. Domovje moje, Avstrija,
Ti biser vsega si sveta!
Záte jaz gorim,
Záte jaz živim.
Ko bi izbiro dal mi Bog,
Da dom poiščem si okrog,
Ne dvomil bi in rekel koj:
Ti Avstrija, ti dom si moj!</p>	<p>2. O domovina, Avstrija,
Ti biser vsega si sveta!
Bogastvo ti rodi morjé,
Visoka gora in polje!
Goji se v tebi mož krepost,
Domá je ženska tu čednost;
Zató mi duša vneta poj:
O Avstrija, ti dom si moj!</p>
<p>3. O domovina, Avstrija,
Ti biser vsega si sveta!
In kaj drži te, kaj krepi,
Da vsak sovrag se te boji?
Jedínost tvoja njim je jez,
Jedínost Avstriji je vez;
Jedíni gremo za njo v boj:
O Avstrija, ti dom si moj!</p>	

J. Kersnik.

74. Rudolf Habsburški.

Rudolf Habsburški je slavni praded naše avstrijske cesarske rodovine in mnogih nemških cesarjev. Grof Rudolf je bil posestnik v Švici; njegov grad, že davno razvalina, imenovali so Habsburg, zato njegov priimek — Habsburški. Znano je, da so nemški knezi več stoletij volili svoje cesarje. Grof Rudolf je bil prvi svoje rodovine, ki ga je došla ta čast leta 1273.; došla ga je bila nenadoma, ker ni bil bogat niti mogočen. Zakaj pa so se bili volilni knezi ozrli nanj, razjasnjuje marsiktera prigodba iz njegovega možatega, vrlega življenja.

Nekdaj gre Rudolf na lov. V gozdu počivaje zraven svojega konja, zasliši zvonček. Poslušá, kaj to pomeni, in kmalu opazi, da gre duhovnik obhaját. Bilo je pa v silno neuljudnem kraju, pot jako blatna, nekod celó močvirna. Spotoma stopi Rudolf k duhovniku, reče mu sesti na konja ter pelje sam konja za uzdo do bolnikove hiše. Ko duhovnik dokonča sveto opravilo, hoče se s prepoštljivimi besedami zahvaliti in posloviti od grofa. Le-tá pa mu dé: „Kar sem storil, storil sem iz spoštovanja do najvišjega; konj pa ostane vaš v polajševanje vaših težavnih opravil.“

20 Isti duhovnik je prišel pozneje v Moguč (Mainz) na dvor škofa Venerja in je ondi duhovskim in posvetnim knezom na vso moč priporočal Rudolfa Habsburškega, da so ga izvolili za cesarja.

O svečanosti, ko so ga venčali v Cahah (Achen), moral je po stari šegi več knezov znova potrditi v posestvu njihovih dežel. Toda
25 ravno ni bilo žezla ali kraljeve palice pri rokah; knezi se hočejo raziti, Rudolf pa prime sveto razpelo in pravi: „Sveti križ, ki je odrešil svet, bode veljal tudi za kraljevo palico.“ Knezi se oveselé takih besed, ostanejo in se dadó potrditi s svetim križem.

Kot cesar je bil srčno dober in milostljiv, dasiravno ostro
30 pravičen. Očitali pa so mu njegovi bližnji pogostoma, da je predober. Ali odgovarjal je: „Preljubi, večkrat sem se kesal, da sem bil preoster, nikdar, če sem bil predober.“

Ko se je bojeval s češkim kraljem Otokarjem, potoval je z vojsko o silni suši. Razpošlje nekaj mož iskat vode. Le-ti gredó,
35 pa ne dobé nikjer drugje nič, kakor na neki njivi pri žanjicah. Morali pa so jim vrč s silo vzeti, ker je bilo jako hudo za vodo. Vojaki povedó cesarju, kako so dobili pijače. Kaj stori cesar? Resno zaukaže: „Brž nesite vodo nazaj; ne bom si gasil žeje s tako krivičnim blagom!“ In morali so nesti vodo žanjicam.

40 Tudi nekaj šaljivih dogodkov pripovedujejo o njem, kakoršnih je mnogo znanih o njegovem slavnem vnuku, cesarju Jožefu II.

Nekega dne sreča Rudolf s kočijo kmeta z vozom. Kmet se ne more ogniti dovolj in rentaći: „Kam naj pojdem! Ali
45 mora cesarjev nos toliko prostora imeti?“ (Bil je Rudolf precej nosát.) Rudolfovi spremljevalci so se čudili kmetovi predrznosti in radovedno pričakovali, kaj poreče cesar. Le-tá pa se prime za nos, obrne ga v stran in veli kmetu: „Ali boš zdaj mogel mimo?“ Prestrašen požene nató kmet in zdrdra mimo po potu.

50 Nekdaj, že na svoje stare dni, imel je opraviti v vojski pri Moguču. Bilo je pozno v jeseni. Proti jutru gre sam v mesto v siromaški obleki, kakor mnogokrat v svojem življenju. Jame pa ga zebsti. Kar zagleda pri nekem peku žerjavico in se gre gret. Naleti pa na staro babše, ki se čemerno
55 nareži nad njim: „Ti vojaška pokora, spravi se! Pojdi k svojemu lačnemu kralju!“ Rudolf bi jo rad potolažil, ali zastonj, starka ga celó z vodo polije.

Opoldne pri kosilu pa izbere Rudolf najboljših jedij in najboljšega vina ter reče nekemu vojaku: „Na, nesi to k stari pe-

kovki v mesto in povej, da se ji zahvalim za jutranjo kopel.⁶⁰ Pekovka izprevidi zdaj, kdo je bil pri njej. Urno se odpravi k cesarju, poklekne predenj in ga prosi odpuščenja. On pa jo vzdigne in ji dá za pokoro, da mora od besede do besede in ravno s tako kislim obrazom ponavljati vse, kakor ga je oštevala zjutraj. To je bil smeh pri cesarskem kosilu!

A. Umek. 65

75. Pozdrav pomladi.

1. Pozdravljena bodi, vesela pomlad,
Pozdravljena tisočkrat bodi!
Minila je zima, odšla je od nas,
Že vzela slovò je povsodi.
2. Vse polno je rožic, vijolic, zlatic
In drugega nežnega cvetja;
Dolina, dobrava, planina in breg
Odmeva od ptičjega petja.
3. Čarobno škrjanec, glej, v zraku žgoli,
Bučela strdi si nabira;
Po logu pa čuje veseli se tek
Glasnò žuborečega vira.
4. Na gori zeleni prepeva pastir,
Da daleč okoli odmeva;
A z bližnje planine črez cvetni tja dol
Vesel mu tovariš odpeva.
5. O rajska, vesela in mila pomlad,
Ne daješ samò nam zelenja;
Ti v dušo nam mrzlo in v tožno sreč
Pokladaš sladkosti življenja.
6. Zatorej pozdravljena bodi, pomlad,
Pozdravljena tisočkrat bodi!
Minila je zima, odšla je od nas,
Že vzela slovò je povsodi.

A. Pin.

76. Boj Otokarja II. z Rudolfom I.

Ko je Rudolf Habsburški leta 1273. sédel na nemški prestol, ni ga hotel za svojega gospoda pripoznati mogočni Otokar, kralj češki. Premagan je bil leta 1276. od Rudolfa in moral temu

odstopiti vse dežele razun Češke in Moravske. Teško je prenašal 5 kralj to sramoto in kmalu je ponovil vojsko.

Dne 27. rožnika leta 1278. se je poslovil Otokar od žene in otrok ter zapustil zlato Prago; kakor da bi ljudstvo slutilo, da ne bode nikdar več videlo preljubljenega vladarja, spremilo ga je iz mesta v izprevodu, z duhovščino na čelu, voščilo mu srečno 10 pot ter glasno plakalo.

V Brnu se je zbirala vojska; potem je šel Otokar meseca velikega srpana čez mejo in se pomikal z glavno vojsko po moravski ravnini, druga četa pa je krenila proti Kremisu. Že 24. velikega srpana sta si stala sovražna vladarja tako blizu, da ni bilo 15 od jedne vojske do druge več nego jedna milja. Dne 25. velikega srpana sta se obe vojski postavili v bojno vrsto pri Suhih Krutih (Dürnkrot) na Moravskem polju.

Poglejmo si sedaj nekoliko znamenita borilca Rudolfa in Otokarja v prevažnem trenutku, ko sta namerjavala rešiti vpra- 20 šanje, kateri vpliv bode vladal po obširnih deželah med Donavo in Jadranskim morjem, ki so na meji zapadnega in vzhodnega življenja. Priznati moramo, da sta po izvrstnih svojih lastnostih oba borilca bila vredna gospodariti velikim državam. Rudolf je imel takrat 60 let. Bil je mož previsoke rasti (meril je nad dva 25 metra), suh in koščen; malo plavih las mu je pokrivalo teme, nos mu je bil orlovski, pogled oster, obraz imeniten. Prijazen in šaljiv v pogovoru, prost v svojem vedenju, trezen in zmeren (nosil je dostikrat celó zakrpano obleko), vtisnil se je tako spominu svojega naroda, da se je veliko pripovedij ohranilo o njem. 30 Da je bil izboren vojak, to pričata zlasti njegovi vojski zoper Otokarja; bil je pa tudi izreden državnik, previden mož, brez vsakih domišljij; ogibal se je skrbno visokosegajočih namer prejšnjih cesarjev, posebno Hohenstaufov, ter je v prvi vrsti skrbel za svojo rodbino.

35 Češki Otokar pa je štel tedaj okoli 48 let; popisujejo ga nam kot moža bolj majhne, pa krepke rasti, črnkastega obraza in posebno močnih, širokih prsij. Hraber v boju, da mu ni bilo jednakega, pobožen po srednjeveški šegi, olikan v vedenju in ve- 40 selega srca, izboren govornik in odličen državnik, bil je vzgled viteškega življenja, kralj od nog do glave, zatiranim in ubogim podložnikom zavetje, prevzetnim in nesramnim strah.

Že dne 25. velikega srpana popoldne se začnó priprave za odločilni boj v obeh vojskah. Iz Otokarjevega tabora se nam pri-

poveduje naslednji ginljivi prizor. Ker je češki kralj dobival tajna poročila, da ima mnogo izdajalcev med svojimi, skliče svoje ple- 45 menitaše ter stopi neoborožen med nje, rekoč: „Glejte, brez orožja stojim med vami, in dasi trdno zaupam v vašo zvestobo, bilo bi vendar bolje, če kdo misli na izdajo, da me takoj samega usmrti, kakor da jutri v bitki z menoj vred pogubi mnogo tisoč možakov.“ Nihče si ne upa vzdigniti svoje roke proti kralju, ali da 50 s tem še ni bila uničena zarota v Otokarjevem taboru, videlo se je drugi dan na krvavem bojišču, kjer se je odločevala usoda avstrijske države.

Napoči jutro 26. velikega srpana, in v obeh vojskah je bilo živahno gibanje. Vsak je slutil, da bode boj resen in krvav, ter 55 se je pripravljaj na težke trenutke. Rudolfovi vojaki so se izpovedali in s sv. zakramenti prevideli; mnogoteri je dal napisati svojo oporoko. Bazelski škof Henrik je jezdil v svoji redovniški opravi ob dolgih vrstah ter s krepkim glasom opominjal in izpodbujal borilce k vztrajnosti in viteški hrabrosti. Rudolf sam 60 je odložil, kakor se je to čestokrat zgodilo, svoja kraljeva znamenja ter šel v priprosti obleki v boj. Vsa njegova vojska, ne izvzemši Ogrov in poganskih Kumanov, prilepila si je na prsi znamenja sv. križa in povzdignila bojni krik: „Hie Rom“ in „Kristus“. Tudi Otokar stori vse, da očvrsti svojo vojsko; jezdec 65 med svojimi krdeli, prigovarja jim z odlično zgovornostjo, izpodbujaja jih ter obeta najhrabrejšim bogata darila. Bojni krik je Čehom: „Budějowice, Praha“; kmalu se čuje po češki vojski staročastna bojna pesen: „Gospodine, pomiluj ny (= nas)!\", med Rudolfovimi vojaki pa se razlega druga materi božji na čast. 70 Takoj potem trčita obe vojski jedna na drugo, in — krvav boj se je vnel.

Boj se je pričel okoli devete ure zjutraj. Rudolf sam je napravil iz svoje vojske štiri oddelke, dva madjarska pod po- 75 veljem Matije grofa Trenčinskega, tretjega iz Avstrijcev, katerim je zastavo nosil več kot stoletni starina Haselavski, četrtega pa iz svojih švabskih rojakov, potem iz solnograških in goriških vojakov ter iz štajerskih, koroških in kranjskih čet. Pri tem mešanem oddelku je bil Rudolf sam. Vojni red si mislimo tako, da so bili Madjari na levem, Rudolf pa z ostalima oddelkoma na 80 desnem krilu, bolj proti vzhodu, tja do Morave. Na holmu, kateri zložno proti zahodu zagraja ravnino, postavil je Rudolf svojo založno vojsko (rezervo), nekaj težke konjice pod vodstvom Ulrika

Kapellerja. O Otokarjevem vojnem redu ne vemo nič gotovega; 85 le to se nam poroča, da je bil povelje založni vojski izročil nekdanjemu deželnemu glavarju na Štajerskem, Miloti z Dëdic.

Boj prično Kumani, kateri s puščicami obsipljejo vrste čeških borilcev. Kmalu potisne madjarsko presilje sovražnika nazaj ter ga zasleduje proti Lavi, na desnem krilu pa je bitka mnogo 90 bolj neodločena, in vztrajno se upirajo Rudolfu češki konjiki, njim na čelu Otokar sam, kateri se bojuje z veliko hrabrostjo. Tako se suče boj več ur sem ter tja, ne da bi jedna ali druga stranka mogla prodreti. Krepko udarijo tudi naši kranjski predniki, in pohvalno jih omenja štajerski pesenski letopis (pripisujejo ga Otokarju Horneškemu), češ, da so storili, kolikor so mogli.

Ali končno se vendar posreči Čehom, da nazaj potisnejo umikajočega se Rudolfa ter malo da ne proderó njegove vrste. Junaški Habsburžan je sam v smrtni nevarnosti; po visoki rasti ga spozna neki vitez iz Otokarjeve vojske, drzno ga napade, in 100 ker ga raniti ne more, prebode mu konja, tako da se zgrudi na tla. Rudolf se zvrne v strugo plitvega potočiča, težki konj se zavali nanj ter ga skoro zaduši, smrt mu preti od sovražnega meča ali pod konjskimi podkvami; trenutek še — in drugačen zgodovinski razvoj bi bil namenjen našim deželam!

Ali božja previdnost je varovala ustanovitelja naše cesarske rodbine in odstranila smrtno nevarnost. Neki alemanski vitez mu priskoči, izvleče ga izpod konja ter ga posadi na drugega. Ime tega vrlega moža vemo iz listine, v kateri ga imenuje Rudolf sam, hvaležno priznavši veliko njegovo zaslugo. Bil je Henrik 110 Walther iz Ramswaga, domá v švicarskem Thurgavu. In jedva je to nevarnost srečno prestal, že se izpremeni bitka, Čehom v pogubo, Rudolfu v slavno zmago!

Z višave namreč, na katero je bil postavljen, zagledal je Ulrik Kapeller zmešnjavo in nered v vojski svojega gospoda in takoj 115 mislil, da je sedaj pravi čas, udeležiti se silnega boja s svojimi neutrujenimi vitezi. Njegova četa, morda le kakih 50—60 težko oboroženih konjikov, vrže se kakor vihar napredujočim Čehom v stran ter s silnim napadom razcepi njihova krdela. Sedaj se ohrabrijo Rudolfovi vojaki, z novo srditostjo se vname bitka in 120 postane kmalu nevarna za češkega kralja. Desno njegovo krilo so že premagali Madjari, sedaj preti jednaka usoda tudi njemu; kajti njegovi vitezi, utrujeni od boja in vročine, branijo se le težko proti Rudolfu, ktereга nahajamo zopet v najgostejšem kupu

sovražnikov, in proti obstranskemu napadu Kapellerjevemu. V tem usodepolnem trenutku ukaže češki kralj poveljniku založne 125 vojske, Miloti, naj prihiti na pomoč s svojimi čilimi četami. Ali zaman so njegovi ukazi — izdajalski Milota, ki je bil že leta 1265. zapleten v zaroto, v kateri mu je poginil rodni brat, zapustil je s svojimi krdeli bojišče, ne da bi se bil lotil boja; sedaj ni bilo več rešitve za češko vojsko, in Otokarjeva usoda je bila odločena. 130

Groza in strah prešine sicer tako hrabre češke čete, spusté se v divji beg ter se neredno valé proti severu ali proti vzhodu, kjer jim široka Morava brani uteči, njim za petami pa je zmagujoči protivnik. Otokar vidi, da je vse izgubljeno, ali strahopetnost se ne loti hrabrega njegovega srca. Z malim spremstvom 135 se zakadi v najgostejše sovražno krdelo, dolgo se bojuje in tako srčno, da se skoro nikdo ne upa v njegovo smrtonosno bližino. Nazadnje se pa konj zgrudi pod njim, in do smrti utrujen od dolgega, nejednakega boja, skoro brez zavesti, mora se kot ujetnik udati svojim nasprotnikom. Po mednarodnem pravu in po vi- 140 teški šegi je bilo Otokarjevo življenje sedaj varno in sveto, ali drugače je mislila tolpa morilcev, katerim je prišel nesrečnež v roke. Razorožijo ga, razbijejo mu svetlo čelado na glavi, potém pa, da ukroté svojo nizko maščevalnost, prebodejo s sulicami in meči plemenito truplo češkega kralja. Tako je bil Otokar ubit, 145 ne v viteški borbi, temveč na zavraten način in od roke morilske. Ne dá se več natančno določiti, na koga pada sramota tega umora; le toliko je gotovo, da so umor dovršili avstrijski in štajerski plemenitaši, kateri so nekdam čutili njegovo strogo pravicoljubje. 150

† Ko je bil Otokar izdihnil svojo dušo, zapusté ga morilci, sramujoč se svojega čina, in njegovega trupla se polasti tolpa krutih vojakov, oropa ga, sleče mu dragoceno obleko ter uganja surove šale z mrličem; naposled ga pusté nagega v krvi ležati.

V tem položaju ga najde Rudolf, kateri je bil, zvedevši, da 155 je njegov protivnik ujet, takoj ukazal, naj se skrbi za njegovo varnost. Hiti k njemu, ali najde ga ubitega in oropanega. Žalost prešine plemenitega zmagalca, ginjen gleda nemo truplo onega, kateri je bil svoje dni najodličnejši vladar evropski; nestalnost človeškega sijaja in bleska prevzame njegovo blago dušo, 160 in s pomenljivimi besedami razodene svoje čute vitezom svojega spremstva. Mrliča ukaže oprati, potém pa čez Marcheck peljati na Dunaj, kjer so ga pomazilili in postavili več tednov na

ogled, da se je vsakdo lahko prepričal o istinitosti Otokar-
165 jeve smrti.

Takoj potem jo udari Rudolf za bežečim sovražnikom, za-
sleduje ga odločno in brez usmiljenja ter prodere še tisti dan
brez vsake zamude tri milje proti severu, kjer ga najdemo v
Feldbergu. Baš to krepko zasledovanje premaganega protivnika
170 dovrši Rudolfovo zmago: češka vojska je bila čisto pobita in raz-
kropljena, najmanj 12.000 vojakov je bilo ubitih v boju in na
begu, ali pa so utonili v valovih Morave, in po vsej pravici je mogel
Rudolf sijajno zmago naznaniti papežu z besedami: „Naša vojska
je potisnila vojnike češkega kralja v bližnjo reko, tako da so bili
175 skoro vsi z mečem usmrtnjeni ali utopljeni ali ujeti; le malokterim
je bilo mogoče se rešiti, skoro vsi so bili ujeti ali mrtvi.“

Tako je bila končana bitka dne 26. velikega srpana leta 1278.
s popolno zmago Rudolfovo ter s popolnim uničenjem češke
vojske!

Fr. Šuklje.

77. Velikonočna pesen.

1. Na dan, na dan, kar kod cveteva,
Kar v zimskem snu še omedleva!

Na dan, vijolica duhteča,
In tudi zvonček beloglav
Ter jaglec, résa z lesk viseča,
Cvetovi drevja in goščav!

Na dan, na dan, čarobno mladoletje!
Na dan, veskresno te obuja petje!

2. Škrjanec vriska na višavi

In tisoč glásov po dobravi;
Šumeče reke in potoki,
Na vedrem nebu solčni žar,
Planine strme, svet široki,
Čuteča vsaka živa stvar

Oznanja, da oblast ljubezni mile
Močnejša je od temne smrtne sile.

3. Na dan, kar je molitev svetih,

Kar v prsih pesnij je prevnetih!

Na dan, duhovi vsi potri,
Iz žalosti se spet budeč;
Razpelo glejte, grob odprti,
Pretakajte solzé, hvaleč!

Vam odkupljenje bilo je storjeno,
Ter vam na zemlji vse je prerojeno!

4. A ve, cvetlice zornolike,
 Ve nežnosti, veselja slike,
 Vi vsi, o katerih posvečeni
 Človeški sin dejal nekdanj:
 „Nedolžnim ne branite k meni,
 Ker njihov je nebeški raj“:
 Vi srce svoje njemu izročite,
 Klečé moleč veliko noč slavite!

L. Pesjakova.

78. Snegurka.

Živel je nekdanj kmet Ivan; žena mu je bila Marija, pa nista imela dece. Ivan in Marija sta živela v ljubezni in spravi. Tako sta se tudi postarala; ali dece le nista dobila. Silno sta se zato žalostila ter se le oveseljevala, oziraje se po tuji dečici.

Neki dan, ko je prišla zima, da je zapadel mladi sneg do 5
 kolena, pridere deca na ulice se igrat, stari Ivan in stara Marija
 pa sedeta k oknu gledat. Deca je tekala, drvila se ter začela
 delati babo iz snega. Ivan in Marija jo gledata molčé in vsa za-
 mišljena, kar se Ivan zasmeje in reče: „Pojdi, žena, da si na-
 rediva tudi tako babo!“ Znano se je Mariji, da je prevzelo ve- 10
 selje tudi njo. „Zakaj pa ne?“ odgovori ona, „pojdiva, poigravja
 se na starost! Ali čemu bi si delala iz snega... babo. Nare-
 diva si rajši iz snega dete, ker nama ni dal Bog živega.“ — „Kar
 je res, to je res,“ veli Ivan, vzame kučmo, pa odide z ženo
 na vrt. 15

Res se lotita si narejati iz snega — punčico; napravita čok
 z ročicami in z nožicami, pritakneta vrh kepo snega ter ugladita
 iz nje glavico.

„Bog daj srečo dobro!“ nazove vsak, kdor je šel mimo.
 „Bog daj zdravje!“ odgovarja Ivan. „Božja pomoč vsemu do- 20
 bremu!“ pritakne vselej Marija in se nasmeje.

No, zdaj sta napravila nosek in bradico ter izvrtala dve ja-
 mici v glavo; ali toliko da prereže Ivan ustica, kar dahne detešče
 iz njih s toplo sapico. Ivan na naglem roko izmakne in kar
 strmi. Jamici pod čelom sta bili že izdolbeni; iz njiju pogledajo 25
 mile oči. Glejte tudi že ustnic, ki so rudeče kakor jagode ter
 se držé na smeh.

„Kaj je to? Bog bodi z nami! Je li to kakšna prikazen?“
 veli Ivan in se prekriža. Punčica nagne k njemu glavico, prav

30 živa je ter se zavrti z ročicami in z nožicami na vsem svetu tako, kakor pravo čvrsto dete v plenicah.

„Oh, Ivan, Ivan!“ zakriči Marija, ki je zadrhtela od radosti. „Poglej, Bog nama je dal dete,“ in začne objemati Snegurko; s Snegurke pa se je odvalil ves sneg kakor lupina z jajca, in res
35 je Mariji v naročju živa deklica. „Oh, draga moja Snegurčica!“ zavpije ženica, objemajoč svoje detešče, ki si ga je želela, pa ne nadejala, ter zbeži z njim v izbo.

Ivan toliko da se je zavedel od takega čuda, a Marija ni vedela sama záse od veselja.

40 In glejte, Snegurka raste — ne po dnevih, temveč po urah, čim dalje bolj. Ivan in Marija se je ne moreta naveseliti. Veselje je bilo pri njih domá. Deklice iz vasi so nenehoma pri njih; delajo starkini hčerki kratek čas in jo napravljajo prav kakor kako punčico; pogovarjajo se z njo, popevajo ji pesni;
45 igrajo z njo vsaktere igre in jo učé vsega, kako se kaj pri njih godi. Snegurka je pa tudi kaj pametna; na vse pazi in vse si zapomni ter se razcvete po zimi res kakor kakšna trinajstletna deklica; vse umeje, o vsem zna govoriti, in to s tako milim glasom, da bi jo kar poslušal. In kako je dobra, pridna in vsem
50 priljudna! Života je pa belega kakor sneg, oči so modre kakor potočnice, svetlo-beli lasje ji segajo do pasa; niti jedne rudeče pižice ni nikjer, kakor da bi ne bilo žive krvi v telesu; pa tudi brez tega je bila tako lepa in brhka, da bi se bil človek kar zagledal v njo; in kakor se ji je znalo, bila je tako veselega srca,
55 tako prijetna, da živa duša ne tako. Vsi so si Snegurko jako priljubili; neizrečeno rada jo je pa imela stara Marija. Večkrat veli možu: „Glej, Ivan, dodelil nama je Bog vendar radost na starost! Minila je i moja srčna žalost!“ Ivan ji je pa odgo-
varjal: „Čast in hvala Bogu!“ Ali tukaj veselje ni večno, žalost
60 ni brez konca.

Prešla je zima. Lepo ti zasije na nebu pomladansko solnce in ogreje zemljo. Na kopnih mestih zazeleni trava in zažvrgoli škranček. Zbrale so se že tudi lepe deklice v kolo blizu vasi ter zapojó:

65 „Pomlad krasna, kak si prišla,
Na čem prihajala? . . .
Na drevescu in na brani.“

Snegurka pa postane jako otožna.

„Kaj ti je, zlato moje dete?“ reče ji večkrat Marija, ho-
70 žaje in stiskaje jo k sebi; „nisi li bolna, ker si tako žalostna

in ti je obličje tako upadlo? Ni li te pogledal že kak zločest človek?"

Snegurka pa ji odgovori vselej: „Nič mi ni, mamica, saj sem zdrava.“

No, poslednji sneg je že bila pregnala pomlad s svojimi 75 lepimi dnevi. Zacvetli so vrtni in travniki; zapel je slavec in vsaka ptica, in vse na božjem svetu je oživelilo ter se veseli.

Presrečni Snegurki se je pa začelo še bolj tožiti; tovaršic se ogiblje in se skriva vedno solncu pod senco kakor jurjevica (šmarnica) pod drevesom. Nič drugega se ji ni hotelo, nego 80 pljuskati pri studencu pod zeleno vrbo. Snegurki je ugajala le senca in pa hlad, še bolj od tega pa na vmes dežek. ☉ dežu in o mraku se je vselej oveselila. In ko se je neki dan privabil siv oblak, da se je usipala debela toča, oveselila se je Snegurka tako, da ne bi bila ktera druga deklica tako vesela niti razsipanih 85 biserov. Kedar je pa pripeklo zopet solnce ter se toča raztopila, zajokala se je Snegurka za njo tako strašno, kakor da bi se bila hotela utopiti v solzah — kakor se joka prava sestra po bratu.

Glej, že je pomladi konec; prišel je kres. Deklice iz vasi so se zbrale na prešet v log in so šle k Snegurki ter stopile pred 90 Marijo: „Pusti, pusti Snegurko z nami!“ Marija je od straha ni hotela pustiti; tudi Snegurki se ni hotelo iti z njimi, toda nista se mogli izgovoriti. Vrh tega pomisli Marija, morda se njena Snegurka šetaje razveseli. Potem jo napravi, poljubi in reče: „Pojdi le, zlato moje dete, poveseš se s tovaršicami, vi pa de- 95 klice, pazite, glejte na mojo Snegurko! Saj znate same, da mi je jedro v očesu.“

„Prav, prav!“ zakričijo vesele, primejo Snegurko in odidejo vse vkup v log.

Tam so si spletale vence, vezale šopke iz cvetlic in popevale 100 svoje žalostno-vesele pesni, Snegurka je bila vedno pri njih.

Ko zaide solnce, naložijo deklice grmado iz trave in drobnega šibja, zažgó jo ter se vstopijo vse ovenčane v vrsto, dekle za dekletom, a Snegurko postavijo vzadi za vse druge. „Poglej,“ reko ji, „kakor me poletimo, tako teci tudi ti brž za nami; ne 105 zaostajaj!“ Zdaj zapojó „kupalovo“ (kresovo) pesen in poskačejo črez ogenj.

Kar nekaj za njimi zašumi in žalostno zaječi. V strahu se ogledajo, pa nikogar ni. Začnó se spogledovati, pa ne vidijo med seboj Snegurke. „☉, nemara da se je skrila, ta neposajenka!“ 110

pravijo in se raztekó je iskat; ali niso je mogle najti nikjer. Klicale, javkale so; ona se ne oglasi. „Kam je neki izginila?“ pogovarjajo se deklice. „Morda je pobegnila domú,“ rekó potém in gredó v vas; ali Snegurke tudi v vasi ni bilo.

115 Iskali so jo drugi, iskali so jo tretji dan; preiskali so ves log, grm za grmom, drevce za drevcem; o Snegurki pa le ni bilo ne sluha, ne duha.

Dolgo sta Ivan in Marija žalovala in jokala za svojo Snegurko; dolgo je še hodila uboga starka vsak dan je iskat v log
120 ter klicala kakor nesrečna kukavica:

„Oj, oj, Snegurčica!

Oj, oj, golobica!“

Večkrat se ji je zdelo, da se ji odziva Snegurka: „Oj!“ Snegurke pa le ni ter je ni!

125 Kam je pa izginila Snegurka? Je li jo požrla huda zver v goščavi? Ali jo je ujedna ptica unesla k sinjemu morju?

Ne, ni je požrla huda zver v goščavi, ni je unesla ujeda k sinjemu morju; temveč kedar je potekla za tovaršicami in skočila v ogenj, mahom je izpuhtela na vrhu kakor lahki sopar,
130 zvila se v tanek oblak in poletela visoko, visoko pod nebo.

Nar. ruska. — I. Navratil.

79. Jelen.

Na jednom očesu slep jelen se je hodil past poleg morja; slepo oko je vselej obrnil proti morju, češ, od te strani se mu ni nič bati, na ono stran pa vidi. Primeri se pa enkrat, da prilplava ladija; z nje zagledajo jelena in ga ustrelé. Jelen se zvrne
5 in, predno pogine, pravi: „Pač sem bil neumen; od one strani sem se bal, morju pa mirno zaupal, ktero mi je prineslo smrt.“

Marsikoga ondi nesreča najde, kjer si je je najmanj v svesti.

Fr. Metelko.

80. Pomlad.

1. Sneg za to leto slovó je že vzel,
Hranil je starček svoj čamer vesel,
Zeb'ca zapela,
S parne zleteja:
„Nis' me še, mrazek ti, vzel!“

2. Slišiš po gaju prepevati tam!
Ptički veseli spet prišli so k nam;
Kak' žvrgolijo!
Tebe hudijo:
„Lepa nedolžnost, le vstan'!“
3. Tamkaj po polju, po njivah, povsod
Zgodaj prepeva škrjančičev rod;
Kvišk' se podaja,
Lepo obhaja
Solca veselega god.
4. Tamkaj, kjer solnce potoke srebri,
Pen'ca vesela na vrbi sedi,
Lepo prepeva
In se ogreva,
Stvarnika svoj'ga časti.
5. Tebi stvarnica na smeh se drži,
Ona zdaj novo obleko dobi;
Travn'ke zelene,
Rož'ce rumene,
Káko nas to veseli!
-
6. Črešnja vsa bela na griču stoji,
Gleda na breskev, ki v vrtu cveti;
Vse razcveteno
In omlajeno
Teb' se naproti smeji.
7. Vse se zdaj giblje, veselo živi,
Cvetu na vsakem bučel'ca sedi;
Tam po ravnini,
Lepi ledini
Deček metulje lovi.
8. Tamkaj po solnčnatih holmeih — aj, aj!
Pridni pastirci imajo svoj raj;
Ovčke pasejo,
Lepo pojéjo,
Hóla! kak' juckajo zdaj.
9. Mnogo veselja res vigred nam dá,
Urno pa nas do poletja peljá;
Leto brž mine,
Jesen tud' 'zgine,
Zima nam roko podá.

10. Tak' bo minila tud' tvoja mladost,
 Se spremenila življenja sladkost;
 Vse bo minilo,
 Vse se stemnilo,
 Prišla bo smrtna bridkost.

V. Orožen.

81. Vmeščanje koroških vojvod na Gospo- svetskem polju.

Ni lahko na vsem slovenskem svetu najti kraja, ki bi imel za Slovence več zgodovinske imenitnosti in vrednosti kakor Gospo-
 svetsko ali Virunsko polje na Koroškem.

To polje v širjem svojem pomenu je prav za prav pradbno
 5 jezerišče. Gore, ki ga obroblyajo na obeh straneh, so večjidel
 sam plavuč, obstoječ iz grušca, ki so ga svoje dobe nanesele
 prstene in peščene naplazine.

Dandanes je Gospo-svetsko polje, samo na sebi, del Glinske
 doline, ki jo preteka Glina v mirnolenem teku od severa proti
 10 jugu v neštevilnih večjih in manjših ovinkih.

Nekdaj je pokrivala globoka voda vse te sedaj rodovitne
 ravnine in doline, in vrhunci višjih obmejnih gor so kot otoki
 in polotoki moleli iz vodne površine.

Gospo-svetko polje se začenja uro hodá severno nad Ce-
 15 lovcem, kjer zapušča glavno cesto na levi vožnja pot, držeča v
 Krnski grad pod Šenturško goro.

Na vzhodni strani objema to polje po vsej njegovi dolžini
 Gospo-svetska gora, kateri se pozneje pridružuje Magdalenska ali
 tudi Helenska gora noter do severnih šentvidskih brežulkov, ob
 20 zahodni strani jo pa zapira Šenturška gora s svojimi nižjimi
 obronki.

Vsa površina Gospo-svetskega polja meri kakih petnajst štiri-
 jaških kilometrov in je obmejena od črte, začenjajoče brž za Vi-
 sličnim holmcem pri Gospo-svetski gori proti zahodu k Podpolju,
 25 kjer se potém zavije proti severu ob vzhodnih obronkih tamoš-
 njega gorovja na desnem bregu reke Gline in gre pod Krnskimi
 gradom proti Zagradu, v Rakovo selo, v Dvore in Nižjo vas. Tam
 prestopi črta mejašica dolino na vzhodno stran proti Sv. Donatu
 in se zavije na južno stran ob podnožju Magdalenske gore za
 30 Nemškim Šmihelom h Gospej sveti in njenemu gorovju, kjer se
 združi z začetno piko.

Najvišji kraj vsega Gosposvetskega polja je znana postaja Rudolfove železnice Glinja vas, kakih 18 kilometrov od Celovca oddaljena.

To je tedaj slavnoznano Gosposvetsko polje v vsej svoji razteglosti, na katerem je stalo nekdanje rimsko mesto, stari Virun, in na katerem stojijo dandanes Krnski grad, nekdanja, zdaj razrušena prestolnica koroških vojvod, veličastna starodavna gosposvetska cerkev in vojvodski stol.

Vmeščanje koroških vojvod se je začinjalo v Krnskem gradu, katero slovesnost nam opisuje prvi domači letopisec, opat Janez Vetrinjski, ki je živel koncem 13. stoletja, blizu také-le:

Prvi dan kimovca leta 1286., tako piše Janez Vetrinjski, bil je Majnhard Tirolski po starodavni šegi slovesno povzdignjen na vojvodski stol.

Nahaja se namreč na podnožju Krnske gore (sub monte Carinthiano), zdaj gore sv. Urha blizu cerkve sv. Petra kamen, na kterega se vsede svobodni kmet iz roda Edlingerjev, ki je imel to pravico od starodavnih časov po dednem pravu v svoji lasti.

Z jedno roko drži kmet marogastega bika, z drugo pa jednake barve kobilo. Ne daleč od njega, v sivo raševino oblečen, v kmetske črville obut, stal je deželni knez z deželno zastavo, obdan od plemičev in vitezov deželnih. Med njimi je možegal goriški pomejni grof kot grof deželnega dvorca, z dvanajsterimi zastavami, poleg njega pa pokneženi grof tirolski kot deželni grof in vsi drugi deželni velikaši v najsijajnejši praznični opravi.

Vojvoda s palico v roki se približa kmetu na kamenitem sedežu, in ta vpraša v slovenskem jeziku: „Kdo je oni, ki tako prihaja?“ Okoli stoječi odgovoré: „Deželni knez je.“ Kmet dalje poprašuje: „Ali je pravičen sodnik, ki išče blagor domovine? Ali je svobodnorodjen in prijatelj in zaščitnik prave vere?“ Vsi odgovoré: „Je in bode.“ — „Po kateri pravici,“ nadaljuje kmet, „pa more pregnati mene s tega sedeža?“ — „Dobiš šestdeset beličev, marogastega bika, kobilo in obleko, ki jo ima zdaj knez na sebi, prost bodeš ti in vsa tvoja hiša vsakterega davka.“

Zdaj se rahlo dotakne kmet z desnico kneževega lica, opominjajoč ga še enkrat svete dolžnosti pravične sodbe. Odstopivši z vojvodskega sedeža, odvede oboje živinčet s seboj.

Knez pa se postavi, oblečen, kakor je, na priprosti kamen, kterega je ravnokar zapustil prosti kmet, potegne svetli meč, in zavihitivši ga na vse štiri vetrove, roti se in prisega, da hoče vsem

biti sodnik po dolžnosti in pravici. Pridružila se je še navada, vsled
 75 ktere se je knez še iz priprostega kmeškega klobuka napil čiste
 studenčnice, kakor je to navada na kmetih, narodu v pouk, naj
 se zadovoljuje s tem, kar prinaša in prireja domača dežela, ne
 hrepeneč premočno po vinu in po drugih inozemskih nasladninah.

Sploh pa je bil vojvoda vsakemu, ki ga je pozval pred ce-
 sarja na odgovor, dolžan le v slovenskem jeziku dajati odgovor.

Zraven že omenjenih šeg je treba še opomniti službe poži-
 80 galnika, ki je v trenutku, ko je vojvoda na kamenu vihtil meč
 in prisegal, nekoliko grmad v bližavi zapalil v dokaz goreče lju-
 bezni in udanosti vsega naroda do prihodnjega kneza.

3. — Izpod Krnskega grada se je vmeščeni vojvoda napotil prek
 Gosposvetskega polja od zahodne na njegovo vzhodno stran v
 85 starodavno in veličastno gosposvetsko cerkev, kjer je najvišji de-
 želni duhovni dostojanstvenik pel slovesno sveto mašo, pri kateri
 so mu stregli drugi višji duhovniki.

Pri božji službi v gosposvetski cerkvi je mašujoči višji du-
 hovnik deželnega kneza, ki je bil doslej še vedno v kmeški ob-
 90 leki, blagoslovil in posvetil po cerkvenih naredbah.

Po končani božji službi se knez preobleče in sede s svojim
 spremstvom za mizo k slovesnemu, sijajnemu obedu, pri katerem
 so deželni maršal, deželni stotnik in deželni pridvorni vinotočaj
 spodobno opravljali svoje službe.

95 Po slovesnem obedu se knez z vsem spremstvom odpravi
 na bližnjo Virunsko polje pod Gospo sveto, kjer še dandanašnji
 stoji vojvodski stol. Izklesan in sestavljen je iz kamenja tako,
 da ima dva sedeža, jednega na vzhodno, drugega na zahodno
 stran obrnjenega. Na prvem je sedel sam vojvoda, deleč deželne
 100 najeme in pravico, kdorkoli je je zaprosil od njega, na drugem
 pa je goriški pomejni grof kot nadvornik (Pfalzgraf) koroške de-
 žele delil svoje najeme.

Tako tedaj pripoveduje Janez Vetrinjski.

Prvi, o katerem zgodovina izrecno poroča, da je bil na opi-
 105 sani način slovesno vmeščen na stol koroških vojvod, bil je
 Majnhard Tirolski leta 1286. Toda ta obred je mnogo starejši.
 Trdi se, da ga je prvi uvedel slovenski vojvoda Ingo že koncem
 osmega stoletja, t. j. tedaj, ko je kristjanska vera izpodrinila po-
 ganstvo in so jeli le kristjanski knezi zasedati vojvodski stol
 110 korotanski.

Po Majnhardovem vzgledu se je dal prvi iz knežje rodovine habsburške po starem običaju za koroškega vojvodo vmestiti Oton Veseli dne 2. malega srpana leta 1335. Njegovim avstrijskim spremljevalcem so se sicer ti priprosti običaji zdeli smešni, ali Oton je imel oni rahli čut habsburžanski, kateri ga je učil, kaj 115 premore narodova navdušenost v dnevih nevarnostnih, in zato ga opazke pobliznjih njegovih spremljevalcev niso mogle odvrniti od stare deželne navade.

Kakor Oton se je dal tudi Albreht Modri ali Hromi, ko mu je leta 1338. od Luksenburžanov pretila nevarnost, po stari navadi 120 vmestiti za koroškega vojvodo.

O vojvodi Rudolfu IV. in njegovih naslednikih Albrehtu III., Leopoldu Vrlem, Viljemu in Leopoldu Tolstem ne vemo, ali^a so bili po stari šegi vmeščeni ali ne.

Vojvoda Ernest Železni je obnovil prejšnji običaj v vsej nje- 125 govni obliki in se dal dne 18. sušca leta 1414. na kamenu v Krnskem gradu vmestiti in je potém pod Gospo sveto na Virunskem polju na vojvodskem stolu delil po redu najeme in pravice.

Vmeščenje vojvode Ernesta je bilo zadnje na Koroškem, katero se je vršilo popolnoma po starodavnem obredu in z veliko 130 slovesnostjo; kajti cesar Miroslav IV. se je baje že zaradi previsokega cesarskega dostojanstva odtegnil temu obredu. Vmestili so ga, in on je delil najeme le v Sv. Vidu, nekdanjem glavnem mestu dežele koroške.

Sin njegov, cesar Maksimilijan, sploh Slovencem naklonjen, 135 pa je bil sicer obljubil, da se bode dal po stari šegi vmestiti, toda vmeščenje je izostalo iz neznanih vzrokov in zadržkov. A nadvojvodi Karolu, ki je leta 1564. nastopil vlado in potém sam prišel na Koroško, prisegali so Korošci na vojvodskem stolu pod Gospo sveto in tako tudi njegovemu sinu, poznejšemu cesarju 140 Ferdinandu II. (dne 28. prosinca leta 1597.).

Odslej naprej je začel ta osebni čin izostajati. Cesar Ferdinand III. je sprejel prisego na Gosposvetskem polju le po posredovanju odposlancev dne 20. velikega travna leta 1631. in ravno tako za njim Ferdinand IV. leta 1651. 145

Cesar Leopold, prišedši sam na Koroško, dal si je l. 1660. v deželni hiši v Celovcu prisegati in tako tudi cesar Karol VI. l. 1728.

Odslej naprej pa so se koroški stanovi svojemu novemu deželnem knezu poklanjali in mu prisegali le v cesarskem gradu na Dunaju. 150

Sploh se je tekom časa ves ta čudoviti in častitljivi običaj do cela izpreobrnil. V starodavnih časih so prisegali vojvode narodu, da mu bodo pravični sodniki, vestni oskrbniki domovine, krepki branitelji in zaščitniki prave vere, sirot in vdov, 155 v novejši dobi pa je prisegal in obljuboval narod svojim vladarjem neprelomljivo zvestobo do smrti, katero si je pa tudi vedel noter do današnjega dne ohraniti neomadeževano.

Vojvodski stol, leta 1834. od koroških stanov popravljen in z dvojno ograjo zavarovan, stoji še dandanes na istem mestu 160 Gosposvetskega polja kakor nekdanj ter je vidno znamenje nekdanjih narodovih in vojvodskih pravic in dolžnostij. Vojvodski stol je znamenit zgodovinski spomenik, segajoč daleč nazaj v starodavnost, morda celó nazaj v prazgodovinsko dobo naših pradedov, ki oznanjuje in bode oznanjeval svobodo, detinsko pripro- 165 ščino in srčno plemenitost prebivalcev na zemlji koroški.

Takozvani knežji kamen pa ne stoji več na Krnskem gradu pód Šentursko goro, temveč je shranjen v deželni hiši glavnega mesta koroškega, kjer priča kot narodna svetinja, kako si je nekdanj narod sam vmeščeval kneze svoje.

J. Majciger.

82. Trepetlika.

- Po trati je hodila sveta devica,
 Nebeška jedina in večna kraljica.
 Cveteli so gozdi, livada in log,
 Cvetela priroda je krog ino krog;
 5 Cvetela je pomlad, ko nikdar popred,
 77 Veselje (poživljaj in mir je) pogled.
 Vijole dihľajo Mariji naprot',
 Ponižno jo spremljajo rože povsod;
 Metulji in brošči, bučelice vse
 10 Priklanjajo nežno ji svoje glavé;
 Škrjanci in slavčki ji hvalo pojó,
 In rib'cam se bliska od sreče okó.
 Rastlinje in klasje in trava in les
 Se nagne globoko le hčeri nebes.
 15 In tis se upogne in jelka in bor
 In javor in smreka in hrastov c'lo štor.
 Dreves jedno samo prevzetno stoji,
 Dreves jedno samo se nagnilo ni;
 Ošabno drevo — trepetlika je bila,
 20 In le trepetlika se ni upognila.

Po njej se ozira Marija devica,
 Po njej se ozira nebeška kraljica,
 In mirno jo gledajo rajske oči,
 Pred kterimi solnce na nebu bleđi,
 In drévo strepeče — trepeče še slej, 25
 In bo trepetalo brez konca naprej.

L. Pesjakova

83. Pomladanski dan.

Lep božji dan je danes. Solnčna gorkota je razkadila mokrotne megle, ki so se vlačile dolgočasno po dolinah od gozda do gozda. Umirili so se tudi mrzlotni vetrovi, tih mir kraljuje v zraku. Jedva je čutiti toplo sapo, ki se igra z mladim cvetjem stare jablane pred našo hišo. Davno že ni sijalo solnce tako 5 prijazno na zemljo, in topli žarki vzbujajo povsod novo življenje. Nešteta množica bilk in trav, brstov in cvetov rije sedaj iz nje. Novo živo zelenje odeva zopet gozd in loko, katero je bila poprej posušila in obrila mrzla burja.

Na kraju gozda se pase zopet živina. Pastir piska na pi- 10 ščalko, ki si jo je izvil iz vrbove šibe. Po njivah je vse živo. Karkoli more gibati, vse orje, seje, koplje, sadi, kakor velewa v zraku škrjanček: „Delaj, delaj, delaj; orji, orji, orji; sej, sej; vrzi, vrzi!“ Le stara bolewna ženica je ostala domá. Vso zimo si je želela, da bi ji Bog dal učakati pomladi. In učakala jo je. Danes 15 je prvokrat sedla na klopico pred hišo, mlado zelenje dobro dé njenim očem, in solnce ji pregrewa premrle ude. Ženica je vesela lepega dne in hvali Boga in njegovo dobroto.

Ne daleč odtod pod lipo sredi vasi se je zbrala mladina, brezskrbna skače po mehki travi ter se igra, kakor se je igrala 20 lani in predlanskim, in kakor se je igrala mladina pred sto in sto leti. Tako se je tudi igrala nekđaj siva žena na klopici v onih letih, ki ji sedaj že uhajajo iz spomina.

Karkoli živi, vse je veselo življenja; kakor prerojena je vsa priroda. Veselimo se tudi mi! Odložimo za čas vsakdanje skrbi 25 in težave, [užijmo se lepega časa!

„Podaj mi, bratec moj, rokó,
 Pod milo pojdeva nebó,
 Kjer njiva zopet zeleni,
 Nad njo škrjanček žvrgoli.“

30

Iz vasi gremo črez loko proti gozdu. Domači pes nas je ugledal in pritekel za nami. Ker tako veselo skače okoli nas in

nam se tolikanj dobrika, pustimo ga, da gre z nami. Lepo uglajena steza nas pelje ob potoku.

35 Voda v njegovi strugi hitro skaklja od kamena do kamena, od grma do grma, kakor bi se ji Bog vé kako mudilo v vas. Ko bo pa prišla tja, vendar ne bode ostala ondi, ampak hitela še dalje do velike reke.

Domače goske se però na potoku, race pa vtikajo glavo v
40 vodo, ker iščejo v blatu črvov, polzev in druge sodrge. Ona nemirna ptica pa s privihanim repkom in z belim predpasnikom, ki je ravnokar sedla na kamen sredi potoka, to je povodni kos. Z gore je prišel iskat vodnih žuželk.

Ob potoku se solnčijo žabe; ko pa čutijo naše stopinje,
45 hitro zopet na glavo poskačejo v vodo, da male ribice preplašene begajo sem ter tja. Izpod grma je naš pes spodil dolgokljunato ptico, ki ima prelepo zeleno in modro perje. To je vodomec (Eisvogel). Pod grmom je prežal na ribice, mi smo ga zmotili v poslu in tako morebiti rešili življenje mladi ribici, ako je ne
50 ujame požrešna ščuka, ki je ravno sedaj priplavala izpod gostega šaša.

Naša steza zapusti potok in nas vodi črez loko v gozd. Po cvetoči loki se podé razno pisani metulji, po zraku se sučejo mušice in druge krilate žuželke, po zemlji lazijo črni žužki in ska-
55 čejo lahkonožne kobilice. Okoli živine na paši posedajo pastirice in tresljajo z dolgimi repki, na hrastu sreli loke sedé sive vrane, in visoko nad nami opazimo orla, ki v velikih krogih mirno plava po zraku.

Sedaj se bližamo gozdu. Že od daleč čujemo glasno trkanje,
60 kakor bi kdo kaj pribijal. To je detel. V lepi pisani suknji pleza po stebli sedaj gor, sedaj dol in tolče s krepkim kljunom po skorji, da bi prepodil in potém pozobal v njej skrite žužke, ki izjedajo drevó. Ko se čudimo lepemu plezalcu, zašumi nam nekaj pod nogami. Sivomodra belouška je, nje se ne bojimo, ker vemo,
65 da ni strupena. Tudi je nočemo ubiti, ker nam je znano, da požre mnogo žab in drugega mrčesa.

No sedaj smo v gozdu. Suho listje pod našimi nogami dela velik šum, in po drevesih umolknejo preplašene ptice. • Sédimo na ono posekano deblo! Kako tiho je vse okoli nas, le visoko
70 v vrhah šepeta in šumlja listje, kakor da bi se drevo pogovarjalo z drevesom. Na enkrat se oglasi blizu nas kukavica; njen glas čujemo, ali ptice ne vidimo. Za njo se prva oglasi šoga z ne-

prijetnim glasom, in kmalu je zopet vse živo okoli nas. Iz grmov in izpod vej drobé in gostolé male pevke svoje pesmice, nektare bolj tiho, nektare bolj glasno, kakor je kateri dano. Iz dna gozda se včasí razlegajo zamolkli glasovi. To so glasovi vodnih in močvirnih ptic, ki gnezdiijo v močvirju onstran gozda.

Vse živi, vse se giblje, vse se veseli in tako slavi, če tudi nevedoč, svojega stvarnika, slavi njega, ki umeje jezik svojih živalij, komur je svella kronica vsake bilke znana, ki vé pota vsakega žužka. Kamor on veli, tja bucé vetrovi, njegov prst kaže pota rekam deročim.

Fr. Erjavec.

84. Pastirska.

1. Na hribu zelenem
Mi hiša stoji,
Okoli nje drevje
Prijetno cveti.	6. Kaj tamkaj počnejo
V dolinah ljudjé,
Kaj v tujih deželah,
Skrb malo mi je.
2. Tam v hlevu lesenem
Živino redim,
Na pašo jo gonim,
Veselo živim.	7. Na gorah visokih
Stanuje pastir,
Kjer vedno kraljuje
Tihota in mir.
3. Na paši veselje
S piščalko imam,
In pesmice peti
Premile tud' znam.	8. Le včasí oblaki
Vojskujejo se,
In švigajo strele
In v dole leté.
4. Radujem se, pojem
Pri čredi vse dni,
Kot ptica v goščavi
Živim brez skrbi.	9. Al' vendar se groma
In bliska požar
Sosedove hiše
Ogiblje vsekdar.
5. Najprvemu solnce
Mi hišo zlati,
In prvemu potok
Mi žejo gasi.	10. Na gorah visokih
Pri čredi vse dni
Se smejem in pojem,
Živim brez skrbi.

J. Bilec.

85. Gospodov dan.

Tema pokriva zemljo, in v sladkem spanju počivajo ljudje in živali. Pa čuj, že se sliši v bližnji vasi petelinov glas, ki nannanja sosedom jutro; že ugaša na modrem nebu zvezda za zvezdo,

in jutranja zarja ozlati najprej nebó in potém vrhe goram in
 5 gričem. Tiho je vse v prirodi, le tu pa tam se vzbudi kaka
 ptica iz ponočnega spanja, otrese rosne peroti in začne krožiti
 svojo pesen.

Sredi vasi na zelenem griču so sezidali sosedje prijazno
 cerkev; njen zvonik se vzdiga izmed vej sivih starih lip, kakor
 10 veličasten prst, ki kaže proti nebu in opominja ljudi, naj se pri
 vseh svojih delih in opravkih vedno spominjajo, da je le jedno
 potrebno — skrbeti za nebesa. Iz zvonika se oglasi veliki zvon,
 in kmalu zapojeta še dva druga milo in čisto, da se duh člo-
 veški kakor na perotih povzdigne k stvarniku. Kaj pomeni to
 15 slovesno zvonjenje o zgodnjem, tihem jutru? Ubrani glasovi
 zvonov pozdravljajo dan gospodov — sveto nedeljo; zvoni zdaj,
 kakor vaščani pravijo, sveto jutro. Ljudje vstajajo, oblačijo se
 v pražna oblačila, čedijo in umivajo se ter se odpravljajo v cerkev
 k sveti maši. Vsi so čedni, vsi bolje oblečeni, da lahko že po
 20 vnanjem spoznaš, da je ta dan gospodu posvečen. Nekaj ljudij
 gre k prvi sveti maši, posebno gospodinje, ki morajo pozneje
 varovati dom in napravljati kosilo, nekaj pa k veliki ali deseti
 maši. Kteri daleč od cerkve stanujejo, teh ostane veliko pri
 cerkvi še do popoldanskega duhovnega opravila.

25 Po popoldanski božji službi gre vsakdo na svoj dom. Tu
 se zbirajo mladeniči na kakem vrtu, da igrajo kako posebno igro,
 tam prepevajo deklice domače svete pesni in se razveseljujejo v
 pošteni družini. Tu obiše ženica ženico; druga k drugi pri-
 sede na prag ali na trato pred hišo in se pomenkujejo o raznih
 30 domačih stvareh; druga drugi toži svoje bridkosti in nadloge,
 druga drugo tolaži. Tam pod lipo glej trumo možakov; tudi
 oni se menijo, ali njihovi pogovori se sučejo okoli drugih rečij;
 pogovarjajo se o slabi letini in draginji, o nekdanjih boljših
 časih; pa tudi o vojski vé marsikdo kaj povedati, posebno ako
 35 je že nosil kdaj puško. Med pogovori si polnijo male okovane
 pipice ter pridno spuščajo dim iz ust, ki se vzdiga kvišku v
 kodrastih meglicah.

Solnce se je nagnilo proti zahodu, kmalu bo vzelo slovó;
 tudi naši možaki se po malem razidejo, nekteri proti domu, drugi
 40 pa k očetu krčmarju na kozarec zlate kapljice, češ, zakaj bi si
 človek, ki se trudi in muči ves teden, ne privoščil v nedeljo ko-
 zarca vina? Bog jim ga blagoslovi, da ga le zmerno in v pošteni
 družbi, med poštenimi pogovori pijó! — Zdravo Marijo je od-

zvonilo, v vsaki hiši se opravi skupna večerna molitev, in kmalu potihne vse po vasi. Mlado in staro gre k počitku, da si okrepi 45 telo ter novih močij pridobi za prihodnji dan k novi delavnosti.

J. Bilec.

86. Veseli majnik.

1. Otroci, zopet sije
Cvetoči mesec maj,
Ki zemljo je predramil,
Oživil v sladki mlaj.	3. Na lehi že zeleni
Otročji zbor igra,
Kipi jim radost glasna
Iz mladega srca.
2. Po drevju, po grmovju
Prepeva ptica spet;
Po travi in po vejah
Bučela bere med.	4. Zlaté se žarki solnčni
Po hribih, po doléh,
Očarali prirodo
V pomladnji sladki smeh.
5. In kamor se ozira
Po svetu mi okó,
Povsod je vse veselo,
Povsod je vse novó.	

P. Gros.

87. Železo.

Zares čudna je človeška narava! Zlato in srebro vsakdo čišla; prištevamo ju k dragim kovinam in smatramo za izraz posebnega bogastva. Kako malo pa cenimo proti njima železo! Je li to pravično?

Res je, da se zlato in srebro malo ali nič ne izpreminjata 5 v zraku. Njiju se rja ne prime, in zatorej si ohranjata svojo lepoto, svojo sijajnost ves čas ali vsaj dolgo časa. Toda sama sijajnost bi še menda ne bila zadosti, da bi pridobila zlatu in srebru toliko vrednost. Ali ni cvetlica na polju, bistra voda v potoku, v solnčnem žarku se lesketajoča, in obilno drugih rečij 10 mnogo lepših od zlata? Pa jih malokdo mara. Korist zlata in srebra pa nikakor ni tolika, da bi ju železo mnogokrat ne presežalo v tem. Ni lepo povedati, a vendar je tako: Zlatu in srebru je pripomogla do tolike vrednosti zgolj človeška gizdavost! Zlato in srebro se namreč nikjer na svetu ne nahajata v preobilni 15 meri. Toda človeška slabost je takšna, da bi vsakdo rad imel kaj posebnega, česar drug ne more imeti. Zato žrtvuje obilno truda in denarja, samo da se lahko pobaha pred drugimi s tem,

česar oni nimajo, ali kar ima le malokdo. Ko bi bilo zlata in
20 srebra kakor kamenja na cesti, malokdo bi ju pobiral.

Ko bi sodili vrednost različnih rečij po njihovi koristi in
porabnosti, a ne po vnanjem blesku, morali bi prvo mesto med
kovinami prisoditi — železu. Kaj se ne dela vse iz železa! Mi
ne znamo samo upodabljati te kovine v meče in topove, ampak
25 iz železa izdelujemo tudi plug in nož in tisočerna, razna orodja
in stroje od priprostega mliniča za kavo do čudovitega parnega
stroja. Železo je most, po katerem hitimo črez hribe in doline s
čarobno hitrostjo.

(S pomočjo železa so dospeli obrti in umetnosti do stopinje,
30 ki jo zavzemajo. Železo je izmed najglavnejših pogojev naše iz-
obraženosti. Zlato nahajamo čisto na zemlji; nič drugega ni
treba, nego da izperemo prst nekterih dežel ali pesek nekterih
rek, pa imamo čisto zlato. Drugače je z železom, ki se ne na-
haja do malega nikjer samorodno na zemlji; temveč s pomočjo
35 umetnih stavb moramo iskati železne rude v globini zemlje, in z
umetnimi pripomočki moramo dobivati iz rud železo. In ko smo
ga dobili, vendar še ni, da bi ga rabili; ampak na novo ga je
treba prelivati in marsikako predelovati, da dobi lastnosti, zaradi
kterih ga toliko cenimo. Zlato nam priroda ponuja v dar, železo
40 pa si moramo s trudapolnim delom pridobivati, napenjaje duševne
in telesne sile. Prav zato je železo postalo blagoslov deželam, ki
se bavijo s tem, da ga dobivajo in izdelujejo. V njih nahajamo,
kakor nas uči zgodovina, blagoslov dela: zdravje, zadovoljnost,
blagostanje in duševni napredek v večji meri, nego v deželah,
45 kjer imajo zlata v obilju, pa so se pri tem odvadili dela.)

Še v drugem oziru je železo za nas preznamenita kovina.
Marsikom se bode to čudno zdelo, a vendar je neovržna res-
nica, da se železo tudi nahaja v rastlinah in v človeški in živalski
krvi. Pa ne samo to, ampak železo je rastlinam in živalim,
50 kakor tudi ljudem neizogibno potrebno, tako da bi brez njega ne
moglo biti nič živega. Rastlinoslovci so jasno dokazali, da rast-
lina ne ozeleni, ako ni železa med njenimi redilnimi snovmi. Sicer
je rastlina zadovoljna z jako malo množino te kovine, a nedo-
stajati je ne sme, da ozeleni. Zelena barva, ki je tako razširjena
55 v rastlinstvu, pa je za rastline neizmerne važnosti, kajti brez ze-
lenih delov (listja, stebel itd.) se ne more rediti nobena rastlina.
Pretvarjanje hranilnih snovij, ki jih sprejema rastlina iz zemlje,
v rastlinske tvarine (škrob, sladkor, staničnina itd.) se vrši samo

v zelenih rastlinskih delih. Zdaj pa le pomislimo, kaj sledi iz tega! Ko bi se ne mogle rediti rastline, ne mogle bi se niti 60 živali in tudi človek ne; kajti človek in živali se redijo neposredno ali posredno od rastlin. Brez rastlin ne bi imeli ljudje in ne živali nobene hrane. Zatorej je železo izmed glavnih pojgovjev vsega organskega življenja.

Nič manj važno ni železo v živalski in človeški krvi. Kakor 65 je rastlinska zelena barva zavisna od železa, ravno tako ima tudi kri svojo rudečo barvo od železa. Znani krvni bolezni, ki ji pravijo bledica, je vzrok pomanjkanje železa v krvi. Zategadelj naročajo zdravniki takšnim bolnikom za zdravila železne spojine in jim posebno priporočajo, da pijejo železite vode. 70

Zares čudovito važnost je najvišja modrost podelila neznanemu železu! Skromno železo, ki ga marsikdo poleg bliščečega zlata zaničuje ali vsaj malo čišla, je neizmerne važnosti v velikem stvarjenju, in ponosno se leskeče zlato v vsem svojem blesku in v vsej svoji krasoti ni za nič drugega, nego da služi gizdavosti 75 in ničemurnosti človeški. Da bi si le vsakdo zapomnil to resnico! Pohlevni korenjak najde v njej tolažilo, ako ga svet ne ceni in ne čišla, kakor bi zaslužil. Prazni ošabnež pa naj pomisli, da mnogo čislano zlato nima prave vrednosti. Prave vrednosti človeške ne določujeta slava in hvala svetá, ampak jeklen 80 značaj in iz njega izvirajoča mirna vest.

Ko bi kdo hotel iskati v prirodi čistega železa, moral bi potovati daleč po svetu, in končno ne bi našel nič ali kvečjemu nekaj drobnih železnih zrnice, vrastlih v nekterih hribovinah, toda teh ni toliko, da bi jih jemali v poštev. Ista zanimajo učenjake 85 le zato, ker dokazujejo, da imamo res izvirno na zemlji se nahajajoče železo. Pravimo mu pozemno železo.

Razun tega se nahaja kot velika redkost včasih tudi večja gruča malo ne čistega železa na zemlji. Pri Krasnojarskem v Sibiriji na pr. so našli 869 kg, pri Elbogenu na Češkem 96 kg težek 90 kos čistega železa; 10, 100 in 250 stotov imajoče kose so našli v Ameriki. Že v starih časih je bila pri mnogih narodih govornica, da so te železne gruče padle izpod neba iz neizmernih višin na zemljo, samo da tega niso verjeli. Dne 26. majnika leta 1751. pa je pri Hrašćini blizu Zagreba več ljudij videlo na svoje 95 oči, da je padel izpod neba 40 kg težek kos železa, ki ga hranijo

sedaj v c. kr. rudninski zbirki na Dunaju. Ta resnični dogodek so potrdile dotične osebe, ko so jih izpraševali pri škofljskem konzistoriju, tako da je neovržno potrjeno, da pade večasi izpod
100 neba železo v podobi žarečih gruč. Takšnemu železu pravimo izpodnebno železo.

+ Gledé na ogromne množine železa, ki ga rabijo na svetu, ni, da bi se jemalo samorodno v poštev. To železo le kot veliko redkost jako drago plačujejo ter ga hranijo v rudninskih zbirkah.

105 A na veliko srečo so železne spojine ali železne rude v prirodi izredno razširjene. Kolikor toliko železa ali vsaj sledove o njem nahajamo v vseh rudninah in hribinah. Rudeče, rumene, rujave in temnozeleno barve, ki jih pogostoma imajo rudnine, so največkrat od primešanih železnih spojin. Tudi zemlja ni nikoli
110 brez železnih spojin, in celó v studenčnici in mornici se dá zasledovati železo. Na mnogih krajih pa so železne rude v ogromni množini nakopičene, a čudno je, da se nahajajo iste navadno bolj proti severni strani naše zemlje, dočim so drage kovine rajši bolj proti polutniku.

115 V slovenskih deželah nahajamo precej obilno železnih rud na Kranjskem, na Koroškem in na spodnjem Štajerskem. Še več jih ima gornje Štajersko, kjer je glasovita gora „Erzberg“ pri Eisenerzu. Štajerski železni rudniki so že sloveli za starih Rimljanov, ki so dobivali iz Erzberga visoko cenjeno noriško železo.
120 Razun slovenskih dežel prideluje naša avstrijska država obilno železa tudi v drugih neslovenskih deželah. V vrsti dežel, ki največ železa pridelujejo, zavzema Avstrija peto mesto, Angleška pa prvo.

Navadno razlikujemo trojno železo, namreč surovo železo ali grodelj, kovno železo in jeklo: toda te vrste se ne dadó strogo lo-
125 čiti, kajti nektero železo je bolj surovemu, drugo bolj jeklu podobno, ne da bi imelo odločno vse lastnosti jedne teh vrst.

Železo, kakšno dobivamo iz plavžev, imenujemo surovo ali lito (grodelj). To železo se odlikuje s tem, da ima največ ogljika v sebi (3—5%) in poleg tega tudi kolikor toliko drugih snovij.
130 Ker so pa od množine ogljika, v železu se nahajajočega, v prvi vrsti zavisne žilavost, prožnost, trdota in taljivost železa, tedaj je surovo železo krhko, malo žilavo in se torej ne sme kovati niti variti, a zato je lahko raztalno (tali se pri 1100—1200° C.).

Kovno železo ima nasproti surovemu jako malo ogljika (0.01
135 do 0.5%); zatorej je raztezno in žilavo, tako da se dá v pločevine kovati in raztezati v žice. Tališče kovnega železa je visoko

(1500—1600^a C.). Predno se raztali, zmehni v žerjavici, kakor vosek ali steklo. Vsled tega je mogoče, da se dva žareča kosa tega železa skujeta ali zvarita v jeden kos. To lastnost imenujemo zvarnost. Kovno železo je tedaj zvarno, in to lastnost imata 140 le še platina in nikelj. Vse druge kovine se pri segrevanju talijo kakor led, ne da bi zmehnele poprej. Kovno železo je mehko ter se dá obdelovati z jeklenim orodjem.

Jeklo je sredi med surovim in med kovnim železom ravno tako gledé na kolikost ogljika, kakor tudi gledé na lastnosti. 145 Ogljika ima 0.6—1.9%. Toda jeklo odlikuje neka posebna lastnost, zaradi ktere je isto izmed vseh tvarin najpripravnejša snov za mnogotera orodja, posebno za različna rezila (nože, sekire, kose itd.). Ako namreč jeklo razbeliš in potem urno shladiš, na pr. na ta način, da razbeljeno pogrežeš v vodo, tedaj močno 150 otrdi. Jeklo je utrdljivo. Znano je, da kovač orodje, ki ga je dodelal, v vodi kali. Razbeljeno jeklo utrdiš, ako ga ukališ; tako postane jedna izmed najtrših tvarin, a ob jednem je sevéda ukaljeno železo tudi krhko. Ako pa vroče jeklo bolj polagoma shlajaš, postane bolj prožno, a manj trdo. Zeló polagoma shlajeno jeklo 155 je raztezno in zvarno, kakor kovno železo. Jeklo tedaj lahko utrdiš ali umehčaš, kakor ga ravno potrebuješ, ter napraviš, da je krhko ali prožno.

Pri teh tako različnih lastnostih se ni čuditi, da nam služi železo v neštevilnih slučajih jako, jako koristno. Kdo bi 160 naštel vse različne slučaje, v kterih nam je železo neprecenljive koristi? Saj je ni tako revne kočé, da bi ne bilo v njej marsičesa iz železa. Največjo vrednost pa ima železo zato, ker si izdelujemo iz njega različna orodja, s kterimi obdelujemo vsakojako drugo tvarino. Res je, ko bi izginilo vse zlato s sveta, ne 165 bi se nič izpremenilo v našem življenju. Kako pa bi shajali brez železa, tega si niti misliti ne moremo. Morebiti se bode zdelo komu neverjetno, da se more železo tako izdelati, da je več vredno od samega zlata. Kratek račun nas bode prepričal o tem. Pero v žepni uri tehtá $2\frac{1}{2}$ mg in velja sedaj kakih 20 novcev. Ko bi 170 se ravno toliko zlata še tako umetno izdelalo, ne bilo bi več vredno, nego kvečjemu 1 novce. Za 1 kg surovega železa se plača okoli 10 novcev, 1 kg gori omenjenih peres pa bi stal 80.000 goldinarjev. Vrednost 1 kg surovega železa bi se pomnožila po tem računu 800.000krat. Nasproti temu pa velja 1 kg čistega 175 zlata blizu 1650 gold., in 1 kg umetno izdelanega blaga iz zlata

bi stal kvečjemu 225.000 gold. Vrednost zlata bi se tedaj vsled izdelovanja pomnožila kvečjemu za 130—140 krat.

Železo je bilo ljudem že v starodavni dobi znano. V svetem
 180 pismu se omenja, da je bil Tubalkajn prvi kovač, ki je koval
 železo. Tudi na drugih mestih sv. pisma se omenja v starem
 zakonu železo. Najstarejši kos železa, ki ga poznamo, našli so
 v zidanega v Gizejski piramidi v Egiptu; ta kos je že 4900 let
 star. Morda je bilo prvo železo, ki so ga kovali, izpodnebno. A
 185 tudi o tem ni dvomiti, da so se ljudje precej zgodaj naučili do-
 bivati železo iz rud; kajti železne rude so jako razširjene, na ne-
 kterih mestih jih je lahko najti, in iz nekterih je tudi lahko do-
 biti železo brez posebne umetnosti. Nič drugega ni bilo treba,
 kakor da so jih raztalili na kupu žarečega oglja, in dobili so iz
 190 boljših rud precej čisto železo, katero so potém, dokler je bilo
 žareče, kovali s kladivom in dobro očistili. Grška pripovedka
 pravi, da se je čisto železo prvič naredilo pri gozdnem požaru na
 gori Idi, ko so se v žerjavici raztalile ondi se nahajajoče železne
 rude. To naključje je baje napotilo Grke, da so se naučili iz rud
 195 dobivati železo. Toda v stari dobi niso znali pridobivati železa
 na veliko kakor dandanes. Tedaj je bila še kovačnica ob jednom
 tudi plavež. Iz tega vzroka so mogli na enkrat pridobiti le malo
 kilogramov železa, in še le tedaj se mu je znižala cena, ko so
 se naučili ljudje ga pridelovati na veliko. Ščasoma so se tudi
 200 bolj in bolj seznanili s koristnimi lastnostmi železa ter se naučili
 te lastnosti izpreminjati, kakor so jih baš potrebovali. In odsihdob
 je stoprav zadobilo železo svojo polno veljavo. *H. Schreiner.*

88. Pomladnji izprehod.

1. Za mano ostani, zidovje,
Iz mesta radósten bežim;
Črez travnik, poljè in grmovje
Od holma do holma hitim.	3. Studenec in reka se taje,
Ter pokati popje hiti;
Razhaja v prekopne se kraje
Družina veselih ljudij.
2. Sijati je vesna začela,
Gorkoti umiče se mraz;
Vsa zemlja je zopet vesela,
Vesel je človeški obraz.	4. V najkrasnejši dobi nam leta,
Če človek je star ali mlad,
Veselja up največ obeta,
Obeta še cvetje in sad.

5. O, kar je života po sveti,
In kar je po zemlji stvarij,
Ko solnce začenja spet greti,
Vse giblje se, vse veseli.
6. I meni srce se dviguje,
Skrbi so za goro zašle;
Iz misli se misel mi snuje,
Iz radosti radost cvetè!
7. Veselje mi daje peruti,
Kot ptiču, ki ječe je prost,
Da zemlje mi noga ne čuti;
Napaja me up in mladost!

Fr. Levstik.

89. P r e g o v o r i.

Izkušnja je kos proroka. — Dober glas seže v deveto vas.
— Lepa beseda lepo mesto najde. — Od dobrih besedij se nihče
ne zredi. — Dosti besedij dosti dobrega ne rodi. — Iz veliko be-
sedij malo sveta. — Kdor molči, desetim odgovori. — Malo go-
voriti, veliko povedati kaj veljá. — Kdor se izpričuje, ta se ob- 5
tožuje. — Kar je v srcu, to je na jeziku. — Kolikor glav, toliko
mislij. — Stojèč mlin, molèèč jezik nič ne koristita. — Kdor le
z glasom pomaga, malo pomore. — Kdor se pred bojem veliko
hrusti, prvi mesto zapusti. — Kdor iz dežele gleda, s tem se ni
dobro na solncu greti. — Sloga jači, nesloga tlači. — Kamen do 10
kamena palača, zrno do zrna pogača. — Če dolgo sekaš, mora
pasti i najdebelejši hrast. — Kjer pri obeh koncih voz vlekó, ne
pride voz z mesta. — Bogat v prepiru, ubog v miru. — Poštenje
več velja, kakor sto oralov svetá. — Častna obleka sramote ne
zakrije. — Čistemu obrazu malo vode treba. 15

90. Hudobni sinovi.

Živi majka devet milih sinov
S preslico in pridno svojo roko.
Vseh devet je oženila majka,
In ko jih je oženila majka, 5
Pa sinovi govorijo majki:
„Naša majka je sramota naša;
Da bi proč šla stara naša majka,
Bi pobrala se v zeleno goro,
E, da bi jo kaka zver požrla!“

To začuje mila stara majka, 10
Pa storilo se ji je inako,

Vzame v roko palico in ide
 In odide na zeleno goru.
 In nobeden noče za njo iti,
 15 Da, nobeden, le dva mlada vnuka:
 „Vrni k nam se, stara naša majka!“
 Noče majka se na dom vrniti.

Sreča majko sveti Dimitrija,
 Pa besedi sveti Dimitrija:
 20 „Hodi nazaj, mila stara majka!“
 Stara majka svetnika uboga;
 Kedar ona se na dom povrne,
 Doma najde devet milih sinov,
 Devet sinov, devet trdih kamnov,
 25 Devet snašic, devet mrzlih pažev,
 Dva unuka, dva goloba zlata,
 Letata od paža pa do paža.

Nar. srbska. — *Fr. Cegnar.*

91. „Beseda“ na kraški zemlji.

Tudi letošnje pomladi (1877) se me je polastila želja za potovanje. Mlado leto se je rés še borilo z zimo, ali to me ni moglo zadrževati. Šel sem, kakor se poje v narodni pesni, šel sem „črez tri gore zelene, črez tri vode studene“ ter sem prišel na 5 trda kraška tla. Nekega dne sem že več ur v težkih škornjih tolkel po skalnatih tleh. Kraj je bil nekam pust, rekel bi prazen, dan čeméren in dremoten. Megla je bila padla na morje, nebo je bilo pa prek in prek zastrto liki s sivo plahto, in jelo se je mračiti, dasi je ura kazala še le štiri črez poldne. Nehoté 10 sem jel hitreje stopati med neskončnimi, iz sivega vapnenca zloženimi ogradami. Pred menoj se je vzdigal širok vrh golih reber, pod njim je po pohojenem kamenju bilo poznati slabo stezo, ko pa se po njej popnem na razbreg, ugledam pod seboj prijetno dolino, premreženo z vinskimi trtami, a okna v tej mreži 15 so bila zadelana z brstno, kakor smaragd zeleno ozimino, na koncu polja pa je stala velika, skoro trgu podobna vas. Radostno je plavalo oko po krasnem zelenilu, ki je ugajalo tem več, ker je bilo oko utrujeno sive jednoličnosti.

Mrak se je že lovil okoli ostrejšij, ko sem dospel v vas. La- 20 vorov venec, viseč ob zidu najlepše hiše, bil mi je kažipot, kajti medli želodec je prihajal čeméren kakor vreme, in treba ga je bilo zopet nekoliko udobrovoljiti. Kmalu sem sedel na klopici

pri dobrodejnem ognju. Možje, ki so imeli najlepše prostore zasidane, zmeknili so se radovoljno, in gospodinja je hotela ugajati mojim potrebam.

25

Primorci stavijo svoja prebivališča drugače kakor mi, dalje za njimi v deželi stanujoči. Kar je pri nas „izba“ s častljivo velikansko pečjo, to je njim „hiša“ z velikim, kake tri pedi od tal vzdignjenim ognjiščem, na katerem gori ogenj skoro neprenehoma. Na samem ognjišču stojé nizke klopi ob treh obzidanih straneh, samo prednja stran je prosta; ondi se suče gospodinja, in da more lažje do kozic in loncev in do kotla nad ognjem, izrezano je ognjišče spredi v polkrogu. Na ognjišču stoji še železno vzglavje, kamor naslanjajo polena, da lepše goré, in velikanske ročice na vzglavju so zgoraj tako izdelane, da lahko vanje postaviš bučo vina. To ognjišče je središče, okoli kterega se vse zbira; okoli njega se vrti Primorcu velik kos življenja. Tu se najrajsi gnete mladina, pa tudi živali, psi in mačke, zlasti po zimi, ko nikoder drugod ni blagodejne topline. Zato bodé tudi vsakemu doumno, zakaj po teh krajih toliko otrok po ognju pride v nesrečo. Tu se gospodar počije po trudapolnem delu, tu nekoliko popestuje najmlajšega otroka, tu si pripovedujejo novice in pravljice v dolgih zimskih večerih. skratka: Primorcu je domače ognjišče v resnici to, kar je nam drugim samo v prenesenem smislu, v podobi. V „hiši“ ni druge oprave, kakor mize, stoli in kaka omara, po stenah pa je razobešeno vse polno medénega in kositernega posodja, ki se mora vedno svetiti kakor solnce. S to posodo se ponaša pridna gospodinja. Po drugi strani so pa dolge police, po njih je razstavljena vsakovrstna porcelanasta posoda, sklede in skledice, pladnji in še drugo, kteremu niti imena ne vem, vse lepo po velikosti in obliki razvrščeno. Vse skupaj pa stori, da se ta „primorska hiša“ človeku hitro priljubi, in da se čutiš v njej domačega.

Tudi jaz sem se kmalu sprijaznil z njo. K temu je gotovo tudi mnogo pripomoglo čuda dobro kraško vino, črno, mastno vino, ljubko v ustih, zdravo v želodecu. Pravi terán! Prav čutil sem, kako mi gre v žile, in kako ugodno se razlezava po životu. Možém, sedečim kraj mene, zdelo se je kaj dobro, ko sem po pravici pohvalil to njihovo božjo kapljo. „Vince, kakor mleko,“ oglasi se jeden, „Bog mi tega ne šteje v greh, ali še na smrtni postelji bi ga pil.“ Možje so bili zadovoljni, da sem se podal v govor; kajti hudo jih je že imelo zvedeti, kdo sem, kaj sem in

60

odkod. Niso mogli umeti, čemu hodim po teh krajih, ako ni-
česa ne skupljudem, niti zemlje ne merim, niti orgel ne poprav-
65 ljam, ker sem rekel, da jih ne.

Že sprva, ko sem vstopil, opazil sem po hiši neko nena-
vadno živahnost, ki je z nočjo prihajala tem večja. Tudi pri-
prave na ognjišču in okoli ognjišča so se mi zdele za navaden
večer prevelike. Ravno sem hotel poprašati, čemu vse to, kar
70 začujem od nekod lepo ubrano petje. Na moje vprašanje, kaj
je s tem petjem, doznam, da imajo domači pevci poskušnjo za
nocojšnjo „besedo“. Ne vem, s kako novico bi me bil mogel
tisti večer kdo bolj razveseliti, kakor me je oveselila vest o „be-
sedi“ na kraških tleh. Že zdavna sem si bil želel prisostvovati
75 besedi, ki ni osnovana po splošnem kopitu takih veselie v naših
mestih in trgih, ki so si vse podobne, kakor jajce jajcu.

Vretje v hiši je bilo vse večje in večje. Prišel je tudi go-
spod župnik, sivolas, suhoten mož, črnikastega obraza, živih očij
in šegave govorice, ki je za vsakega imel prijazno ali šaljivo be-
80 sedo. Na moj poziv se posede k meni, in začne se pogovor, kakor
je navaden pri neznanih ljudeh, ki se prvokrat vidijo. Govorica
pa kmalu oživi, ko zasukneva na domače polje in na nocojšnjo
besedo. Zvedel sem, da je današnje besede dohodek namenjen
v korist dvema sirotama, kterima je očeta v „velikem lomu“ pri
85 morju posulo kamenje. Omne tulit punctum bil mi je prav
na jeziku, ko pride mlad mož in naznani župniku, da je vse v
redu. Nató vstane župnik in na njegov poziv vsi drugi, sama
gospodinja z dekle je ostala pri ognjišču.

Po nekih vegastih stopnicah pridemo do vrat, pred kterimi
90 je pri majhni mizici sedel star, častitljiv mož. Položivši predenj
svoj óbol, vstopimo v velik, za silo razsvetljen prostor, kterega
je bilo pa občinstvo do malega že napolnilo, stari in mladi, moški
in ženske vse vprek. „Dvorani“ se je pač videlo, da je stavbenik
ni namenil za hram modricam, toda vse, kar bi bilo moglo koga
95 motiti, bilo je umetno pokrito z raznimi preprogami in grbi, za-
stavami in napisi; a vse to, kakor tudi pročelje glediščnega odra
je bleščalo — da ne rečem kričalo — v raznih barvah. Po sredi
so bile postavljene dolge klopi, spredi pa tudi stoli raznih barv
in raznega dela. Klopi so bile vse zasedene, nekaj stolov spredi
100 pa je bilo prihranjenih za župnika in za nas, ki smo prišli v

njegovi družbi. Jaz sem sedel nekoliko v stran, tako da sem lahko videl na oder, ob enem pa tudi imel prost pogled po občinstvu. Kmalu potém, ko posedemo, začne se zagrinjalo na odru, sicer malo nerodno in počasno, motati navzgor. Pred nami stoji kakih dvanajst pevcev, večinoma kmetski mladeniči in mladi 105 možje, pa tudi gospod kaplan je bil med njimi in še dva ali trije drugi v gosposkih suknjah. V občinstvu, ki pa tudi že prej ni bilo preglasno, nastala je zdaj tišina, kakor v cerkvi pred pridigo. Izmed pevcev stopi jeden — bil je učitelj — za korak naprej, pogleda po pevcih, zamahne z roko, in iz krepkih grl zagrmí naš „Naprej“, ktereга, dasi ni več nov, človek še vselej rad 110 sliši, ako se poje tako živočutno in navdušeno, kakor so ga ta večer peli Kraševci. Pevci izpojó. Ploskanja in klicanja ni konca, ni kraja. Morali so ga ponoviti, a zdaj niso peli samo pevci, pelo je tudi občinstvo po dvorani. V tem pa ni bilo nič narejenega, 115 prišlo je kar samo po sebi. Nekdo izmed poslušalcev je začel bolj potihoma, drugi za njim in tako naprej, kmalu je vršelo in donelo po vsej dvorani. Meni je bilo to kaj novega, a ne mogel bi reči, da mi to na tem mestu in od teh ljudij ni bilo po volji.

Ko se je občinstvo, ki je iz poslušalcev tako nenadoma hitro 120 prestopilo med izvrševalce, nekoliko pomirilo, začne se zastor zopet hrupno vzdigati. Na odru je stal učitelj z goslimi v roki in trije pevci. Peli so narodno pesen, ki je znana pod imenom „Zagorska“, a učitelj jih je spremljal na goslih. Moški glasovi in gosli so se čuda lepo ujemali. Pevci sicer niso bili Bog vé 125 kako izšolani, ali peli so dobro in, kar je bilo največ vredno, s pravim notranjim čutom; videti je bilo, da so dobro umeli, kaj je hotel neznani pesnik in skladatelj vložiti v besede in napev, ter so to znali tudi primerno izraziti. Ljudstvo je poslušalo v vidnem genotju, tako da je na koncu celó pozabilo pohvaliti 130 pevce. Še le ko so ti odstopili in je zagrinjalo zaropotalo v svoj navadni položaj, vzdramilo se je, rekel bi, ter obilno popravilo prejšnjo zamudo.

Nastal je daljši presledek, kajti sedaj je bila na vrsti igra, za katero je bilo treba večjih priprav na odru. Igrali so burko 135 „Dva prijatelja“, katero je gospod kaplan prav srečno presadil iz nemščine na domača tla. Igralke in igralci so pošteno storili svojo dolžnost, nekteri celó nepričakovano dobro. Toda bolj kakor igra in predstavljalci me je zanimalo občinstvo. Tako hvaležnih poslušalcev bi želel vsem glumcem. Ne samo vsak dovtip, 140

vsak smešni položaj, temveč vsaka beseda, ki je le količkaj cikala na šaljivo, bila je sprejeta s trzajočim veseljem. Ne daleč od mene je sedel majhen, dobro rejen mož, drobnih očij in na kratko ostrizjenih las. Ta mož se je neprenehoma tako glasno
145 in od srca smejal, da sem ga v resnici zavidal. V roki je držal velik rudeč robec, ki je bil nazadnje že ves premočen, ker z njim si je brisal skrita očesca, ki so bila vseskoz zalita s solzami.

Po igri smo čuli zopet nekaj petja, namreč Ipavčevo „Domovino“, ki je posebno dopadala, in potem še po vrhu Nedvedov
150 „Mili kraj“. Jedna in druga teh pesnij je polna melodij; vsak slovenski poslušalec, če tudi ni strokovnjak v glasbi, razume jo lahko, vsak hitro čuti, da je to cvet z domačega vrta, da je nekaj njegovega: to mu govori k srcu, to ga bóža in ob jednom povzdiguje. In ravno s tem se mi je „beseda“ na Krasu prikupila,
155 ker je vse, kar se je predstavljalo, govorilo in pelo, bilo primerno poslušajočemu občinstvu.

Zadnji glasovi poslednje pesni so nam še zveneli po duši, ko stopi pred nas ljubezniva prikazen, ki si je prvi mah, še predno je odprla usta, osvojila vsa srca. Bila je vitka deklica
160 cvetočega obraza. Dve težki kiti kostanjevih las je imela liki venec oviti okrog glave, a iz lepih, mirno gledajočih očij ji je sijala nedolžnost. Deklamovala je času primerno Boris-Miranovo pesen „Turki na Slévíci“. Sprva se ji je glas malo tresel, stavke je izgovarjala nekoliko preveč presekano, ali že pri drugi kitici
165 se je ujunačila, jasno in čisto so ji vrele dobro naglašene vrstice iz zgovornih ust, in besede pesnikove, prihajajoče iz občutnega srca, zadele so tudi prave strune v srcih poslušalcev. Od kitice do kitice je rastlo zanimanje v občinstvu, in ko je deklamovalka končala, strmelo je še nekaj časa in čakalo; kaj takega bi bilo
170 menda poslušalo ves večer. Ko pa deklica, lahko priklonivši se, odstopi, zagrmi dvorana glušečega ploskanja, ki ni hotelo prenehati, predno se ni deklica zopet pokazala. „Še enkrat, še enkrat,“ klicalo se je od vseh strani, in res ni bilo poprej miru, predno ni ponovila deklamacije. Končno še enkrat nastopijo
175 pevci in zapojó „venec narodnih pesnij“. Tudi to točko so izvršili na splošno zadovoljnost, in beseda je bila končana.

Fr. Erjavec.

92. Lev in lisica.

Lev je v starosti obnemogel, preslab je bil si iskati živeža; zato se domisli posebne zviijače. V svojem brlogu kakor umirajoč bolnik stegnjen leži; vse štirinoge živali ga hodijo obiskovat in milovat, ali zaporedoma jih je davil in žrl. Ko je bil že veliko živalij požrl, pride tudi lisičica k brlogu, pa zunaj obstoji ter 5 gleda skrbno okoli sebe. Lev jo vpraša, zakaj k njemu ne pristopi. Ali odgovori mu: „Zato ker vidim veliko stopinj proti tebi obrnjenih, nazaj pa nobene.“

Kdor je moder, kmalu spozna stopinje proti nesreči, da se ji vé ogniti.

Fr. Metelko. 10

93. Miloš Obilič, obdolžen izdajstva.

- God praznuje srbski knez Lazare
V taborišču na Kosovem polju.
Vso gospodo posadi za mizo,
Vso gospodo in gospodičice.
- 5 Z desne strani star'ga Jug-Bogdana,
Zraven njega devet Jugovičev;
A na levi Vuka Brankoviča,
In po vrsti drugo vso gospodo.
Seb' nasprot' pa vojvodo Miloša
- 10 In do njega dva vojvoda srbska:
Jeden njiju je Kosančić Ivan,
Drugi njiju je Toplica Milan.
- Car povzdigne zlato kupo vinca,
Pa besedi vsej gospodi srbski:
- 15 „Komu naj li kupo to nazdravim?
Ak' napijem naj jo po starosti,
Star'mu bi napil jo Jug-Bogdanu;
Ak' napijem naj jo po gospodstvu,
Vuku bi napil jo Brankoviču;
- 20 Ak' napijem naj jo po ljubavi,
Deveterim bi napil jo svakom,
Deveterim svakom Jugovičem;
Ak' napijem naj jo po lepoti,
Bi napil jo Kosančić Ivanu;
- 25 Ak' napijem naj po visokosti,
Bi napil jo Toplici Milanu;
Ak' napijem naj jo po junaštvu,
- Vojvodi napil bi jo Milošu.
A nikomur drug'mu ne napijem,
Kot na zdravje Miloš' Obiliču: 30
Zdrav, Miloše, vera in nevera,
Sprva vera, a poznej' nevera!
Jutri me izdal boš na Kosovem,
K turškemu pobegneš car-Muratu,
Zdrav mi bodi in popij zdravico: 35
Vino izpij, v dar ti bodi kupa!“
- Skoči Miloš brž na lahke noge,
Se prikloni do zemljice črne:
„Hvala ti, oj slavni knez Lazare,
Lepa hvala na zdravici tvoji, 40
Na zdravici in na tvojem daru,
A ne hvala na besedi taki;
Kajti, naj me vera ne ubije,
Iznevernik jaz nikdar bil nisem,
Nisem bil še in nikdar ne bodem, 45
Ampak jutri mislim na Kosovem
Hrabro vmreti za krščansko vero!
Pri kolenu ti sedi nevera,
Izpod krila pije hladno vince,
A prokleti Vuče Brankoviče! 50
Jutri bode svet'ga Vida praznik,
Vid'li bomo na Kosovem polju,
Kdo je vera, kdo li je nevera!
Pa takó velikega mi Boga,

55 Jutri v Kosovo oditi hočem,
 Turškega zaklati car-Murata,
 In z nogó mu stopiti pod grlo;
 Ako Bog mi dá in sreča moja,
 Da se zdrav spet v Kruševac povrnem,
 60 Vjeti hočem Vuka Brankoviča,
 Privezati ga na bojno kopje,

Kakor žena k preslici kodeljo,
 In ponesti v Kosovo ga polje.*

Pa poskoči brz na lahke noge,
 Za Milošem oba pobratima; 65
 Razdelé se vrata na šatoru,
 In odšli so na Kosovo polje.

Nar. srbska. — *J. Mohorčič.*

94. Boj na Kosovem polju.

Kosovo je tisto ime, ki prešine slehernemu sinu hrabre Srbije kosti in mozeg, kajti na Kosovem je pokopana slava nekdanj tako krepkega carstva srbskega; na Kosovem polju spijo junaški pradedje zatiranega in toliko let v železne sponse vkovanega naroda. Boj na Kosovem polju kaže očito, kako rodi sebičnost nesloga, nesloga — pogin.

Zadnji srbski car je bil Lazar. Nastopil je vlado leta 1376. Venčan je bil slovesno vpricho patrijarha srbskega in poslancev carigrajskih. Slavno in svetlo je caroval car Lazar na slavnem 10 prestolu slavnih prednikov. Pa sijajni dnevi so kmalu minili, nastopili so dnevi skrbni in nemili. Črni, hudourni oblaki se privlečejo nad lepo Srbijo.

Turški sultan Murat I., grozen in ljut, kakor krvoželjni tiger, bliža se s svojo nebrojno, brezpašno vojsko, grozeč poteptati sveti 15 križ, pokončati ime kristjansko, izpremeniti v pustinjno cvetoče dežele — zatreti omiko evropsko. Že je podjarmil narod bolgarski, in zdaj se je napotil nad narod srbski.

Car Lazar, zapazivši silno nevarnost, pošlje k Madjarom, pošlje h knezu bosenskemu prosit pomoči, pa je ne dobi, med 20 tem ko Turkom vedno bojne čete prihajajo in se jim družijo. Usoda se je kasneje grozno maščevala nad sebičnimi sosedi; tudi ti so zapadli polmesecu, tudi ti so postali robí turške oholosti.

Da bi odvrnil sramoto veri Kristovi in mili domovini, pošlje car Lazar še enkrat poslance do pravoslavnihi knezov, da 25 bi mu pristopili in pomagali se bojevati proti krutemu sovražniku. In res, sedaj ni bilo zastonj. Sorodni bolgarski, albanski in tesalski zavezniki mu sporočé, da se hočejo z njim zjediniti in otresti turški jarem. Z zaupanjem in pogumom je navdušilo to poročilo carja Lazarja. Že je v duhu radosten gledal kristjanske 30 pokrajine oproščene oholega sovražnika, že je videl Turka poni-

žanega, premaganega, iztiranega z balkanskega polotoka; videl je sv. vero oteto, povzdignjen sv. križ. Pa žalibog, v vojsko kristjansko se vrine pogubljiva nesloga.

Najveljavnejša poveljnika srbske vojske sta bila Vuk Branković in Miloš Obilič, zeta carja Lazarja. 35

Vuk Branković je bil najmogočnejši knez vse carovine, kajti bil je visokega rodu in carjev namestnik v več pokrajinah. Miloš Obilič pa je bil bornih starišev sin, ali hrabri čini so ga bili povzdignili visoko in mu pridobili carjevo hčer za soprogo.

Med tema junakoma je nastal usodepoln razpor, po katerem 40 je propadla starodavna Srbija.

Vzrok razpora pa je bil tá-le: Vukasova, soproga Miloševa, hvali pogum svojega moža; njena sestra Milica pa slavi hrabrost Vuka, soproga svojega. Beseda dá besedo. Milica zasramuje Miloša, Vukasova se raztogoti in udari sestro po licu. Od jeze 45 ihté, gre Milica k soprogu, da mu pové in razodene razžaljenje in zaničevanje, ki ji je došlo po sestri.

Vuk pokliče Miloša na dvoboj, naj si bo, da osveti razžaljeno soprogo, naj si bo, da mu je častilakomno in zavidljivo srce tako velevalo. Nerad je car Lazar dovolil v dvoboj. Izid je 50 bil sramoten za Vuka, kajti Miloš ga je premagal in vrgel raz konja, pa vendar nič poškodoval.

Te sramote Vuk ne more prenašati. Sklene se maščevati, in ker druge prilike ne najde, črni Miloša pri carju, da mu ni zvest, da je v skrivni zvezi s Turki, da je izdajalec očetnjave. 55 Tako je vrlega Miloša pri carju oskrunil hinavec, ki je sam v zlobnem srcu nosil in gojil naklep izdajstva.

Med tem se vedno bolj bližata srbska in turška vojska. V južni Srbiji, na Kosovem polju, na široki planjavi se postavita druga drugi nasproti, pripravljene za krvavi boj. Da bi se pre- 60 pričal, je li Miloš zvest ali ne, povabi car Lazar zvečer pred bitko svoje vojskovodje na večerjo. Ko so bili dobre volje, prime Lazar za čašico in, proti Milošu se obrnivši, napije mu, rekoč: „Tebi napijem, Miloš Obilič, čeravno me boš v jutrajšnji bitki izdal sultanu.“ 65

Milošu so te nepričakovane besede razdvojile srce. Ves osupel skoči na noge, zgrabi za kozarec, in opravičujoč se zoper sumljivo mnenje, priseza carju pri vsem, kar mu je sveto in drago, da mu hoče jutri pokazati, da je zvest svojemu gospodu in carju, zvest domovini, zvest sv. veri. 70

Drzna misel mu pride, naznani jo samo svojima junaškima prijateljema, pobratimoma Milanu Toplici in Ivanu Kosančiču. Vsi so jednih mislij, vsi brezmerno pogumni. Drugi dan zarana se napotijo trije junaki v turški tabor, da bi umorili poveljnika
 75 Murata in tako pripravili sovražno vojno v nered in zmotnjavo. Pa ravno to, da je Miloš tako na tihem zapustil srbski tabor, rodilo je slab sad. Mislili so car in drugi, da je Miloš res izdajalec, in da je gola resnica, kar je rekel Vuk Brankovič. Zato nastanejo homatije v vojni srbski, in ni nedostajalo takih, kateri
 80 so carju svetovali, naj se dobrovoljno podá Turkom. Ali car Lazar je bil drugih mislij. Pogumno, kakor se spodobi carju slavne Srbske, nagovori vojno ter jo tako vzplameni, da se z besnim pogumom in z neomahljivim zaupanjem vzdigne proti krvooločnemu vragu.

85 Med tem pride junak Miloš s svojima pobratimoma v turški tabor. Tu naznani po navadnem običaju, da je prišel v miru k Muratu. Sevéda je bil Turkom zavoljo svoje slave prav ljub begunec, kakor so mislili. Precej ga peljejo v sultanov šator. Vanj stopivši, prikloni se Miloš globoko, poklekne in stori, kakor da
 90 bi hotel sultanu poljubiti roko, pa naglo kakor blisk izvleče skrito bodalo ter ga porine Muratu v prsi. Sultan strašno zakriči in se zvrne. Zdaj planejo na Miloša okoli stoječi Turčini. Miloš, hoteč se rešiti, skoči iz šatora in jih mnogo pobije, predno sam ranjen obnemaga in pade. Sultan je še nekoliko časa živel, dajal
 95 še povelja in k smrti obsodil carja Lazarja.

Pa predno se je razglasilo v srbskem taboru, da je sultan Murat umorjen, prestopil je izdajalec Vuk z oddelkom, kateremu je zapovedoval, k sovražniku.

Najpogumnejše se je bojeval oddelek, kateremu je bil po-
 100 veljnik car Lazar sam. Že so se jeli Turki umikati, že se je zmaga nagibala na stran srbsko, a kričanje poveljnikov: „Maščujte smrt svojega gospoda!“ navdušilo je zopet Turke. Vendar Srbi ne izgubé poguma in srčnosti, dokler vidijo svetlega carja v prvi vrsti se bojevati. K nesreči obnemore konj Lazarjev, in ko hoče
 105 car drugega zasesti, izgrešé ga njegovi. Malo potém vidijo Turke peljati Lazarjevega belca črez bojišče. Mislili so, da je car umorjen, in se spustijo v beg. Lazar se zopet prikaže, ali zastonj si prizadeva begajoče ustaviti in jih zopet urediti. Splošna zmešnjava potegne tudi njega s seboj, in moral je nehoté bežati z drugimi
 110 vred. V tej zmešnjavi se prekucne v prekop, kjer ga sovražniki

dohité in, kakor nekteri pravijo, kar na mestu ubijejo, ali kakor zopet drugi trdijo, ujamejo in odvedejo pred umirajočega Murata, da bi polajšal sultanu smrt s svojo smrtjo. Pravijo, da je car Lazar Miloša Obiliča še živega našel v šatoru sultanovem, in da je neki ta padel pred carja ter mu vse povedal in odkril. 115

Turki, ki so tudi močno trpeli, niso si upali zasledovati begajočih; samo prelepo polje so na dolgo in široko okoli požgali in pokončali, sultanu Muratu v spomin pa napravili na Kosovem polju velikansko grobljo.

Brankovič se je že veselil, menč, da bode zdaj on, ako ne 120 kralj, pa vsaj knez srbski, a opekел se je. Muratov naslednik, Bajezit, postavil je na Lazarjev sedež rajši vdovo carjevo Milico, pa sina njenega Štefana Lazarjeviča, zato pa mu je morala plačevati letni davek in mu dala hčerko za svojo ženo. Brankovič je hotel pozneje Milico in njenega sina po sili izpodrinuti s prestola, 125 a sultan Bajezit ga je dal ujeti in v ječi zastrupiti (1398). Tako je končal izdajica Vuk Brankovič.

Truplo Lazarjevo so našli in izkopali Srbi po velikem trudu na Kosovem polju še le tretje leto po nesrečni bitki in ga prenesli v Ravanico. V prelepih narodnih pesnih slavi srbski narod 130 junaškega kneza Lazarja in vrlega junaka Miloša Obiliča; nesrečnega Brankoviča pa se spominja le z bridkimi besedami: „Žalostna mu majka!“

Po nesrečni bitki na Kosovem polju (na sv. Vida dan, 15. rožnika leta 1389.) je srbsko carstvo hitro propadalo in se 135 končno popolnoma razrušilo. Črez štiri sto let je žulil turški jarem viteškega Srba. A v začetku tega stoletja, ko je turška oholost prirastla do vrhunca, ni mogel več životariti hrabri sin srbski, ampak je otresel žuleči jarem nevrednega robstva, raztrgal trde sponе svoje sužnosti in si slavno priboril zaželeno, zlato 140 svobodo.

F. S. Pirec.

95. Kosovka devojka.

Se napoti Kosovka devojka,	Druga vina črnega je polna.	
Se napoti rano u nedeljo,	Ona ide na Kosovo ravno,	
U nedeljo pred žarečim solncem,	Pa sprehaja po bojišču mlada,	10
Pa zasuče bele si rokave,	Po bojišču slavnega se kneza	
5 Jih zasuče do komolcev belih;	Ter junake po krvi prevrača;	
Na ramenu nese ročki zlati,	Kteri vidi se junak ji živ še,	
Kojih jedna studene vodice,	S hladno ona ga umiva vodo,	

- 15 Vliva vina črnega mu v usta
In pa z belim kruhom ga zalaga.
- Sreča dobra jo dovede tudi
Do junaka Pavla Orloviča,
Ki bil knezu mlad zastavonoša,
- 20 Tudi njega živega se najde:
Desna mu je roka odsekana
Ino leva noga do kolena,
Vitka so mu rebra izlomljena,
Da se pljuča vidijo mu bela;
- 25 Vzdigne brzo ga iz mnoge krvce,
Pak umiva s hladno ga vodico,
Vliva vina črnega mu v usta
Ino z belim kruhom ga zalaga.
- Zopet srce zaigra junaku,
- 30 Ino Pavel Orlovič govori:
„Sestra draga, Kosovka devojka!
Kaj se ti je žalega zgodilo,
Da junake po krvi prevračaš?
Koga iščeš na bojišču mlada?
- 35 Al' po rodu brata al' bratranca,
Al' po grehu starega rodnika?“
- Progovarja Kosovka devojka:
„Dragi brate, ti junak neznani!
Jaz od svojih nikogar ne iščem,
40 Ne po rodu brata, ne bratranca,
Ne po grehu starega rodnika.
Je li znano ti, junak neznani,
Kdaj knez Lazar je obhajal vojsko
Krog prekrasne Samodreže cerkve?
- 45 Vsa se srbska obhajala vojska,
Trije bojni vojvode naposled:
Jeden bil ti Miloš je vojvoda,
Drugi bil ti je Kosančič Ivan,
Tretji bil pa je Toplica Milan.
- 50 Jaz sem ravno tam pri vratih stala,
Ko je mimo šel vojvoda Miloš,
Bil junak je krasen na tem svetu,
Sablja vlekla se mu je po tlaku,
Svilen kalpak, okovano perje,
- 55 Na junaku pisana haljina,
Okol' vrata pak iz svile robeč;
On ozrl se je in me pogledal,
Je odložil pisano haljino,
Je odložil jo, pa meni dal jo:
- „Ná, devojka, pisano haljino, 60
Pa spominjaj se po tej haljini
Mene še in mojega imena:
Glej, jaz pojdem, da poginem, duša,
Tam, kjer tabor svetlega je kneza;
Moli Boga, draga duša moja, 65
Da se zdrav iz tabora ti vrnem,
A i tebe dobra sreča najde;
Dal te bodem Milanu za ženo,
Milanu mi v Bogu pobratimu,
Ki z menoj se pri Bogu velikem 70
In Ivanu svetem je pobratil;
Jaz bom tebi družbanj pri poroki.
Za njim šel ti je Kosančič Ivan,
Bil junak je krasen na tem svetu;
Sablja vlekla se mu je po tlaku, 75
Svilen kalpak, okovano perje,
Na junaku pisana haljina,
Okol' vrata pak iz svile robeč
In na roki prstan mu pozlačen;
On ozrl se je in me pogledal, 80
Z roke snel je prstan pozlačeni,
Z roke snel ga, pa ga meni dal je:
„Ná, devojka, prstan pozlačeni,
Pa po mojem prstanu spominjaj
Mene se in mojega imena; 85
Glej, jaz pojdem, da poginem, duša,
Tam, kjer tabor svetlega je kneza;
Moli Boga, moja duša draga,
Da se zdrav iz tabora ti vrnem,
A i tebe dobra sreča najde; 90
Dal te bodem Milanu za ženo,
Milanu mi v Bogu pobratimu,
Ki z menoj se pri Bogu velikem
In Ivanu svetem je pobratil;
Jaz bom tebi družbanj pri poroki.“ 95
Za njim šel ti je Toplica Milan,
Bil junak je krasen na tem svetu;
Sablja vlekla se mu je po tlaku,
Svilen kalpak, okovano perje,
Na junaku pisana haljina, 100
Okol' vrata pak iz svile robeč
In na roki od zlata zapestnik;
On ozrl se je in me pogledal,
Z roke snel si zlati je zapestnik,
Z roke snel si, pa ga meni dal je: 105
„Ná, devojka, od zlata zapestnik,
Pa spominjaj po zapestniku se

- Mene še in mojega imena;
 Glej, jaz pojdem, da poginem, duša,
 110 Tam, kjer tabor svetlega je kneza;
 Moli Boga, moja duša draga,
 Da se zdrav iz tabora ti vrnem,
 Tebe, duša, dobra sreča najde;
 Vzeti hočem te za zvesto ženo.
 115 In odšli so vsi vojvode bojni.
 Njih jaz danes na bojišču iščem.*
- Al' ji Pavel Orlovič odvrne:
 „Sestra draga, Kosovka devojka!
 Vidiš, duša, ona kopja bojna,
 120 Kjer najvišja so in najgostejša?
 Tam iztekla je junakom krvca,
- Segla dobrim konjem do stremena,
 Do stremena ino do usnjine,
 A junakom gor do svilnih pasov,
 Tam so vsi ti trije smrt storili; 125
 Ti pa vrni se na dvorec beli,
 Ne krvavi krila ni rokavov.*
- Ko devojka sliši te besede,
 Solze belo oblijó ji lice,
 Ona vrne se na dvorec beli, 130
 Pak iz grla belega ti vpije:
 „Joj mi! Kako tepe me usoda!
 Da, sirota, za bor zelen primem,
 I on zelen bi se mi posušil.*
- Nar. srbska. — *J. Poljanec.*

96. Iskrice življenja.

Solnce še ni zašlo, ako se je skrilo za oblake. Tudi sreča naša še ni vselej izginila, ako se mislimo nesrečne.

Solza otožnega srca je dostikrat kapljica, skoz katero človek še le zagleda mavrico prihodnjega veselja.

Bog nam ne pošilja tug in nadlog vselej le zato, da bi nas 5
 ponižal, ampak dostikrat zato, da nas povzdigne.

Luna mila, jednaka se mi zdiš pravemu prijatelju; vidimo te še le, ko je solnce naše sreče šlo za goro.

Kdor išče stanovitnega veselja v hrupu svetá, izgrešil je že 10
 prave poti do njega.

Kakor megle in oblaki le iz zemlje izvirajo, tako izhaja tudi nesreča naša večjidel le iz nas samih.

Kakor se zvezde še le prikažejo, kedar noč nastopi, tako se še le razodeva v nesreči človeka prava vrednost.

Ne tisti, ki domovino ljubi v sreči, je pravi njen prijatelj, 15
 ampak tisti, ki ji ostane zvest v nadlogah.

Ne ljubi sam sebe, pa bodi sam sebi prijatelj.

Za vse imej roko na srcu, za jednega le srce na roki.

Prijatelj, večkrat se podajaj v naročje mile, čudapolne pri-
 rode. V njej neprenehoma šumljá studenec prave modrosti, iz 20
 katerega zajema ranjeno srce tolažbo, pokoj in srečo.

97. Carica Milica in Vladeta vojvoda.

- Šeta tužna carica Milica
Pod Kruševcem se pod belim gradom,
Z njo se šeta milih hčer dvojica:
Vukoslava in prelepa Mara;
- 5 K njim prijezdi Vladeta vojvoda
Na doratu, na konjiču dobrem,
Vladeta je konjiča oznožil
Ino v belo peno ga oblekel.
Vpraša njega carica Milica:
- 10 „Oj za Boga, kneževi vojvoda!
Kaj si tako konjiča oznožil?
Ali prideš od Kosova polja?
Nisi videl častitega kneza,
Mojega in tvojega gospoda?“
- 15 Odgovarja Vladeta vojvoda:
„Oj za Boga, carica Milica!
Pridem tužen od Kosova polja,
Nisem videl častitega kneza,
Ampak videl kneževo zelenko,
- 20 Po Kosovem tirajo jo Turci,
Knez pa, mislim, da je že poginil.*
Ko to čuje carica Milica,
Vdró se solze ji po belem licu,
Pa še vpraša Vladeta vojvodo:
- 25 Še povej mi, kneževi vojvoda:
Nisi videl devet Jugovičev
Ino z njimi starega Bogdana,
- Kedar bil si na Kosovem ravnem?“
Odgovarja Vladeta vojvoda:
„Jaz sem videl devet Jugovičev 30
Ino z njimi starega Bogdana,
Ko sem hodil po Kosovem ravnem:
Bili vsi so na Kosovem polju,
Roke imeli do ramé krvave
In zelene meče do ročnika; 35
Ali roke so se jim sklenile,
Sekajočim Turke po Kosovem.*
Še ga vpraša carica Milica:
„Stoj, počakaj, kneževi vojvoda!
Nisi videl obeh zetov mojih: 40
Brankoviča, Miloš-Obiliča?“
Odgovarja Vladeta vojvoda:
„Ko sem hodil skoz Kosovo ravno,
Jaz sem videl Miloš-Obiliča:
On je stal še na Kosovem polju, 45
Stal naslonjen je na bojno kopje,
Pa prelomi se mu bojno kopje,
Ino nanj se zaženejo Turci,
Sedaj, mislim, da je že poginil;
Nisem videl Vuka Brankoviča, 50
Nisem videl, da ga Bog ne vidi!
On izdal je častitega kneza,
Mojega in tvojega gospoda!“

Nar. srbska — *Fr. Cegnar.*

98. Začetek idrijskega rudnika.

- Koncem 15. stoletja je živel v Idrijski dolini neki kmet, ki je 1497. leta, kakor pripoveduje Valvazor, ali pa leta 1490., kakor menijo novejši zgodovinarji, našel po naključju bogati idrijski rudnik živega srebra. Kmet je bil bednjár. Nekega večera poskuša leseno posodo, katero je pripravil, da jo nese drugi dan na prodaj, kar ugleda, da jeden škač opušča. Da ga zamoči, postavi ga pod studenček, ki je žuborel na podnožju Rožnega hriba poleg njegove kočé — na kraju, kjer stoji danes cerkev presvete trojice. Zjutraj ko se zdani, gre po škač, zgrabi ga ter hoče od-
- 10 nesti. A posoda je tako težka, da je ne more premakniti. Strmeč

pogleda v škaf in vidi, da se na njegovem dnu lesketa nekaj belega. Izlije vodo in še bolj se začudi, ko mu ostane na dnu neka bela, srebrnkasta stvar — živo srebro, ki se je po noči z vodo vred nateklo v škaf. Gotovo je to tako težko, misli si, da nisem mogel odmakniti škafa. Ali ker ni znal, kaj je ta stvar, 15 niti poznal njene vrednosti, napoti se z njo v Loko. Tam ponudi nekemu zlatarju najdeno blago na prodaj. Zlatar debelo gleda ubožnega bednarja, češ, kje je neki dobil toliko te drage kovine. A kmetič se dela, kakor da bi sam tega prav ne vedel. Denar, ki mu ga našteje zlatar za živo srebro, spravi ter se na- 20 poti proti domu.

Ta novica se je kmalu raznesla po vsem mestu. Med potem se mu je že pridružil neki vojak, Andrej Perger, ktereга so pa sploh zvali na imé „Kazanderl Grebinjski“, baje zato, ker je bil domá iz Grebinja na Koroškem. Z različnimi zvijačami se mu je 25 posrečilo, da si je pridobil kmetovo zaupanje, in ta mu je povedal, kje in kako je našel živo srebro. Dá, kmetič ga povabi celó s seboj na dom, da bi mu natanko pokazal kraj, kjer je dobil živo srebro. Nató nabere kmalu nekaj tovarišev in delavcev ter prične kopati. — To je začetek idrijskemu rudniku, ki slovi 30 danes malo ne po vsem svetu.

Ali tej družbi je nedostajalo ne le potrebnega denarja, ampak tudi potrebne vednosti o rudarstvu. Tudi njim je delala voda pri kopanju mnogo zaprek na tem kraju. Zato so pričeli kopati na južni strani. A ker niso mogli izvršiti pričetega dela 35 iz omenjenih vzrokov, prepustili so rudnik leta 1504. neki drugi družbi, kateri je bil načelnik Valentin Kutler s Solnograškega. Ta nova družba je v dolini pričeto delo nadaljevala na ravnem. A z nobenim rovom ni prišla do rude; zategadelj so pričeli kopati navpik v globino. A tudi zdaj jim ni bila sreča mila. Že so 40 načelniku posli pripomočki, da ni mogel delavcev redno plačevati, in bal se je, da ne bi ustavili dela ter s silo zahtevali plače.

Na god sv. Ahacija, dne 22. rožnika leta 1508., prikopali so rudarji v globini blizu do 400 metrov srečno do rude. Vsi raz sebe od veselja popusté delo ter hité naznanjat srečo podvzet- 45 niku. Ko Kutlerjeva žena sliši bližajoči se vrišč, misli, da so prišli delavci po zasluženó plačilo. Naglo stopi k oknu ter jim vrže svoj poslednji lišp — zlato verižico, proseč, naj si z njo izplačajo svoj zaslužek, a njej in družini naj prizanesó. Toda vrišč se ne poleže. Delavci hité po stopnicah ter otmó družino strašnega 50

strahú z veselím klicem: „Bog nam je dal srečo! Prišli smo do rude!“ Neizrečeno je bilo veselje vseh. V hvaležni spomin so imenovali isto jamo „rov sv. Ahacija“, ki je bil nasproti sedanji vhodnici. Kutlerjeva žena je dobila iz Rima privoljenje, da se 55 sme na praznik sv. Ahacija v večni spomin obhajati izprevod, kakoršen je v navadi na dan sv. rešnjega telesa, in ta izprevod se še dandanes obhaja z vso mogočo slovesnostjo.

Fl. Hrovat.

99. D r a ž b a.

1. Kaj danes hrumi razburjena vas?
Kaj votlo, mrtvaško boben ropoče?
In čuj, skoz hrum in ropot ta glas,
Glas dece, ki milo se joče!
2. Pred hišo na selu sodnik sedi,
Na mizi usodnih pisem snopiči,
Ob strani birič in on stoji,
Ki hujši je, nego biriči.
3. Sodnike, biriče je semkaj pozval
Nevsmiljenik trdi in grozoviti,
Sirotam negodnim vse bo prodal,
Da divjo pohlepnost nasiti.
4. Ropoče boben in kliče birič,
Ljudje hrumé in plačó otroci;
A sivca brez čuta ne gane nič,
Ne hrum, ne solzá potoci.
5. Ropoče boben, vpije birič,
In kos za kosom glasno izklicuje;
A nihče ne more rešiti nič,
Vse sam brezsrčnik kupuje.
6. Za kosom se kos od kmetije drobi
Med klikom in hrumom, ropotom in jokom,
Kot rezali ud bi na ud, se mi zdi,
S telesa sirotnim otrokom.
7. Ah, hišo je že izklical klicar —
Zdaj deca nesrečna zajoka, zastoka,
Kot streho objemal bi divji požar,
In kot da tramovje že poka.
8. Že v drugo, že v tretje klicar se glasi,
Sirote trepečejo v grozi, v brezupni,
Ljud prosí solzeč, naj jim hišo pusti,
Zastonj! Še hišo on kupi!

9. A zdajci se vzpnè moŹ sivolas,
Visok in èastit in z brado do pasa,
Z bliskovi v oèeh zagrmì na glas
Kot prorok iz davnega èasa:
10. „Gorjè ti, gorjè, brezdušni krvnik,
Ki solza sirot srcà ti ne gane,
Pravièen nad tabo beði plaènik,
DolŹan ti tegà ne ostane.
11. Krivice si v brazde Źivljenja sejal,
Sejal si nesreèò, sejal si kletev,
Te setve sad stoteren boš bral,
Prokletstvo tvoja bo Źetev!
12. Kot ti zdaj sirote iz doma podiš,
Za solze njih slep in gluh za njih stoke,
Nekdaj izženò iz tvojih hiš
I tebe in tvoje otroke!*
13. Ljudje ostrmé, odrtnik se zgrozi
In stresa od straha se kot trepetlika,
Neznanèeva groŹnja mu v uhu Źumi
Kot kletev strašna vsesodnika.
14. Ta kletev kot strela omami mu um,
Plašan, gologlav od druŹbe plane,
In skozi vrstè strmeèih trum
BeŹi iz vasi na poljane.
15. BeŹi od domù obupen ves,
Kot izpred Bogà ubijalec prvi,
Preganja ga kes kot stekel pes
In rànja srce mu do krvi.
16. Ogiblje ljudij se, njih sel in mest,
Po raznih krajih potièe se blazen,
Źivi v spominu le kletve zavest
In kazni preteèe bojazen.
17. Okrog brez poèitka blodi vsegdar,
Ne vé, kam pot ga bo tuja zanesla,
Kot èoln, ki ga zgrabil je ljuti vihar
In strl mu brodarja in vesla.
18. Tako brez mirù potuje skoz svet,
Usoda povsod preganja ga bridka,
Tako potuje že kdo ve kaj let —
Ne bo li veè našel poèitka?

19. Krog zimska je noč! Mrzlo in temno!
Polnočni zvon že v zvoniku vdarja,
A on pod streho se splazi plaho
Neznanega mu gospodarja . . .
20. Kako se naspal je! Kako je spočit!
Spet prejšnja je moč mu po udih razlita,
Na posteljo solnčni poseva mu svit,
In tudi v možganih — mu svita.
21. A čuj! Kaj zunaj hrumi tako?
Kaj votlo, mrtvaško hoben ropoče?
In čuj, skozi ropot in hrumenje to
Glasove bridko jokajoče!
22. Gospoda sodnijska tam zunaj sedi,
Prodaje se hiša ponosna ob cesti,
Popotnik okoli vrže oči,
In hkratu je ves pri zavesti!
23. To ljudstvo mu znano je, znan ta kraj,
Ta krov mu je znan in znani zidovi,
Njegova je hiša na dražbi sedaj,
Plačo zdaj otroci njegovi.
24. Zarjuje kot lev od lovca zadet,
Nanj ljudstvo ozre se, spozna ga, se čudi —
A njemu zvrtili, zmrači se svet,
In mrtev na zemljo se zgrudi.

S. Gregorčič.

100. Dom „gospoda Mirodolskega“.

Lepo prebivališče si je bil stvaril gospod Mirodolski. Ne da bi bila hiša Bog vé kako velika in lepa; bila je nekako v sredi med kmetским in gospodskim poslopjem. In res, kdor je hodil tod pred kakimi petimi leti, videl je na istem mestu navadno 5 kmetško hišo, samo malo prostornejšo, rekel bi, oblastnejšo mimo drugih po okolici, a ne da bi bila s kako posebnostjo vabila in mudila oko mimo gredočega popotnika.

Kmetje okoličani so sicer zmajevali modre glave ne čisto brez neke skrivne zadovoljnosti, da je gospod Mirodolski mnogo 10 predrago kupil hišo in zemljišče. Res, ko bi bil hotel gospod Mirodolski stiskati svojega prednika, zadolženega kmeta, lahko bi bil odbil mnogo od kupa. A tak ni bil gospod Mirodolski. Dal mu je toliko, da je mož poplačal svoje dolgove ter si kupil na

Dolenjskem drugo domovje, kjer mu želimo, da srečno živi in dobro gospodari.

15

Z malimi stroški, po mislih novega posestnika, a z mnogo preobilnimi, kakor so modrovali sosedje, bila je hiša v kratkem času tako izpremenjena, da je bila videti čisto druga. Malokdo je šel zdaj po gladkem, drobnopeščenem, cesti podobnem potu, za streljaj od hiše, da ne bi bil postal ter z veseljem ogledoval prijaznega poslopja. Vendar preuredba ni bila posebno velika: štiri okna pri tleh, dve pod streho kakor prej — a bilo je vse tako znažno, tako čedno, tako praznično; vse je pričalo, da vlada tu umna roka izobraženega gospodarja, možá, ki je dolgo živel po mestih, a naposled si tukaj za stare dni izbral prijetno, mirno domovje.

Škoda skoro, da je bilo tako malo videti prijaznega belega zidovja; štiri krepke vinske trte, ktere je bil sam vsadil novi gospodar, raztezale so tako oblastno, prav na stežaj, svoje veje in mladike po zidu, da ga je, zlasti od spodi, le malo tu pa tam bliščalo med zelenjem; in skoro bi bile vsa okna zakrile, da bi jih ne bila neutrudno, brez milosti krotila umna roka gospodarjeva.

Prijeten je bil kraj, kjer se je naselil gospod Mirodolski, a očitati mu je bila vendar jedna slabost; blaga rastlina, ki z blaženim svojim sadom razveseljuje srce človeško, toliko hvaljena, toliko prepevana vinska trta ni imela tukaj svojega doma. Ni čuda torej, da so bile te štiri rastline pravi ponos, prave rejenke gospoda Mirodolskega; obdeloval jih je, prilival jim, skrbel za nje, kakor včasí oče ne skrbi za svoje otroke. In rastline niso bile nehvaležne, rodile so svojemu gospodarju obilo in, ako smemo njemu samemu verjeti, sladkega grozdja; trdil je vsaj, da mu ni nikoli nikjer na svetu šlo tako v slast nobeno grozdje, ne vipavsko, ne ogersko in celó ne sloveče grozdje meransko. In to mu bode rad verjel, kdor je tako srečen, da iz lastne izkušnje vé, kako prijetno diši sad, ktereга si je človek pridelal sam na svoji zemlji.

Vrt pred hišo je bil zagrajen z živo sečjo, visoko, da je ni mogla preskočiti nobena žival, gosto, da se ni bilo moči skoz njo splaziti ne lisici, ne kuni, ne drugi tatinski zverini.

Na jedni strani vrta so bile gredice z navadno zelenjavo, kakoršne je potreba pri hiši, obrobljene z vrsto priprostih cvetlic, kakoršnih je videti na vsakem kmetskem vrtu. Cvetle so in

dišale, dokler se jim je zdelo; ni jim kratkega, nedolžnega življenja krajšala pohlepna roka človeška.

55 Pred hišo in na drugi strani hiše je bilo samo sadno drevje. Če so se nekteri ljudje, zlasti mlajši svet, včasih posmehovali njegovemu vinarstvu, to je pa vsak rad priznaval brez zavisti, da tako lepega, tako plemenitega sadja ni bilo morebiti v vsej deželi, kakor je bilo na vrtu gospoda Mirodolskega. Noben gospodar
60 se ni mogel ponašati s tako debelimi, tako žarečimi in sladkimi jabelki, kar so posebno dobro vedeli otroci, ki so hodili k njemu „tepežkat“. Črešnje njegove, same cepljenke, bile so prve zrele, breskev njegovih celó ni mogel nihče prehvaliti. Ni čuda! Bilo je samo mlado, krepko drevje; prvi je on v tem kraju presajal
65 odrastla drevesa. Tu ni bilo videti suhe vejice, ne gosenice na peresu, ne hrošča za lubom.

Res se je mnogo trudil z drevjem sam gospodar; snažil ga je in trebil in rezal; a vendar ne vemo, kako bi bilo, ako bi ne bil imel neutrudnih, brezplačnih pomagačev. Vrt gospoda Mirodolskega je bil pravo zbirališče, prava obljubljena dežela mnogovrstnih ptičev; tu ni bilo skoro drevesa brez ptičjega gnezda spomladi, in po seči je bilo celó vse živo. Dobro so vedele nedolžne živalice, da se jim tu ni bati pasti in nastav, zalezovanja in preganjanja; nad njimi je čulo skrbno oko gospodarjevo. Res
75 so mu nadležni vrabci, na pol berači, na pol tatje, pobrali mnogokako vinsko jagodo; a to priča samo, da grozdje ni moglo biti tako kislo, kakor so ga bili razvpili hudobni jeziki; gospod Mirodolski je vse voljno trpel, če tudi ne moremo reči, da je bil tem vednim stradalcem in kradljivcem poseben prijatelj; še zaplašil jih
80 je, pravijo, včasih, vendar tako, da je vselej kmalu nazaj priletela lačna druhal. Da bi jih bil prav v strah prijel, to ni bilo dano dobrosrčnemu možu; grozovito strašilo jim obesiti, zdelo se mu je nepošteno in morebiti tudi — nepotrebno.

Naravno je torej, da je bilo po gospoda Mirodolskega vrtu
85 vse polno življenja, gibanja in petja. Prvi se je na njegovem vrtu oglašal ščinkovec spomladi, ko je bilo še drugod vse tiho in mrtvo. Kosovo petje se je razlegalo po letu z njegovega vrta daleč okrog po vsej dolini.

Gospoda Mirodolskega domovje je bilo na severni strani Tihega dola v stranski dolinici; srednje visoke gore, s temnim smrečjem obrastene, branile so jo mrzlih severnih sap; proti jugu odprta, dajala je lep razgled po vsej prijazni dolini. Ob straneh

so bili prijetno namešani gozdje: bukve, gabri, breze, mecesni, z gostim grmovjem pod seboj, ki daje mnogovrstnim ptičem za-
vetja in hrane.

95

Hiša je stala ob kraju gore, tam kjer se je začejala polagoma dvigati iz ravnine. Mimo hiše po sredi vrta je tekel po belem kamenju bister studenec, zlivajoč se po kratkem, a prijetnem toku v „veliko vodó“. Lep kos gozda ob straneh je bil imovina gospoda Mirodolskega, polje do velike vode vse nje-
govo. Srečni gospod Mirodolski!

J. Stritar.

101. Nazaj v planinski raj.

1. Pod trto bivam zdaj
V deželi rajskomili,
Srcé pa gor mi sili
Nazaj v planinski raj —
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!	3. Glej ta dolinski svet,
Te zlate vinske griče,
Te nič, te nič ne miče
Njih južni sad in cvet?
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!
2. Tu zelen dol in breg,
Tu cvetje že budi se,
Tu ptičji spev glasi se,
Goré še krije sneg —
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!	4. In to ti nič ni mar,
Da dragi srčnovdani
Ti kličejo: „Ostani,
Nikar odtod, nikar!“
Zakaj nazaj?
Ne prašajte, zakaj!
5. O, zlatih dnij spomin
Me vleče na planine,
Po njih srce mi gine,
Saj jaz planin sem sin!
Tedaj nazaj,
Nazaj v planinski raj!	

S. Gregorčič.

102. G o z d.

Kako prijazno se razprostira za belo vasico zeleni gozd! Veselja se topi človeku srce, kedar zre s kakega višjega kraja na prekrasno okolico: na tiho vas, na cvetoče vrte, na zlatorumeno polje in na dišeči gaj, na skrivnostni, mračni gozd. Kako v najlepšem redu, kako umetno brez lišpa je vse postavljeno v tihem 5 gozdu. Tamkaj v sredi se vzdigajo nežne, bele breze. Okrog brez se oklepajo zmršeni, viharja in vetrov vajeni bori. Glej,

kako se zibljejo, kako priklanjajo njihovi sključeni vrhi svoje okleščeno, suho vejevje v vetru. Za njimi stojé nizki, grčavi gabri. Gaber je pogumen, neustrašen korenjak, ki se ne gane s svojim košatim, jeklenim vejevjem, posmehuje se napadom divjih viharjev. Jedina jeklena sekira jim zapoje smrtno pesen. Nekoliko nižje, tamkaj bolj od strani, kakor da bi se sramovale svojih grčavih sosedov, vzdigajo se tanke, vedno zelene smreke v oblake in gledajo nekako ponosno na nižji rod po tleh. In res, kako veličasten in ob jednem prelep je pogled teh ravnih, košatih, v nebo molečih smrek! In kako vonjavo, kako življenje razprostirajo okrog sebe! Nekaj nepopisnega, nekaj sladkega se vzbudi v naših prsih, kedar sedemo spomladi, ali kedar si bodi, pod to ravno, nekako sveto drevo. Tihi gozd pa je obrobjen naposled, kakor v brambo proti sovražnim napadom vetrov, s širokovejatiimi bukvami in s stoletnimi sivimi očaki, mogočnimi hrasti. In kako tudi ponosno, veličastno stoji tam hrast; ne gane skoro s perescem, ne klanja glave, temveč le širi in širi svoje jekleno vejevje na desno, na levo, na vse strani, kakor bi si bil svest svojega častnega poklica. Da, saj pa je tudi vreden zaupanja! Ko pribuči silen vihar, ko stoka in ječi tam ob potoku otožna vrba, ko se priklanja ob beli cesti šibki topol, tedaj se niti ne gane hrast!

Gozd za belo vasico, kako prijazen, kako domač se nam dozdeva, in tihi gozd, kako moč ima do človeškega srca. To pozna in umeje le oni, ki je ločen od daljnega svojega doma, ki živi v jednolični ravnini, ali pa v mrtvem skalnatem gorovju, kjer oko zastonj išče prijetne zelenjave. Glej tamkajle gozd ob gorski strmini, kjer se vijé steza, kjer sameva starodavna kapelica, kjer se križajo pota. Pravo ceno in lepoto gozda prav živo čutiš se le, kedar pogledaš otožni Kras, ki tako žalostno moli svoje nage rame, belo pečevje proti nebu, kakor bi prosil neba, naj mu dá nazaj zeleno gozdno obleko, ali pa naj se maščuje nad onimi, ki so mu jo vzeli. Kam so izginili ti mogočni hrasti, te tanke smreke, ki so se vzdigale nekđaj v oblake tam, kjer zdaj kraljuje puščava? Da, lakomnost, neusmiljeno trgovstvo z lesom je pokončalo nekdanje lepe kraške gozde in loge!

Lepo je v gozdu, ko se prvič oglasi drobna pesen zlatokljunega kosa z visoke smreke, ko zakuka samotna kukavica v na pol ozelenelem bukovju, ko bosopeta vaška mladina hiti vriskajoč v tihi gozd, kjer muževi prva vrba, kjer šumi bistri studenec in goni s srebrno peno otročje mline. In sivi pastir sname

tedaj s kljuge širokokrajni klobuk, vrže torbico črez ramo, prime za gorjačo in hajdi tja v gozd črez grm in strm za veselo drobnico, za mukajočo govedjo. Resni gospodar pa, skrbni hišni oče, napoti se v nedeljo popoldne po krščanskem nauku tja proti gošči, da se prepriča, za koliko mu je storil zadnji sneg škode, ter gleda sem ter tja, ali bi se ne dalo prodati kako bolj grčavo deblo. Mladenič pa si brez skrbi kakor povsod tudi v gozdu veselo žvižga in poje. 50

+ V tihem hladnem gozdu se utabori po letu tudi večno potujoča druhal rujavih ciganov. Tamkaj v kakem globokem propadu polegajo okrog velikega ognja ter poslušajo starega vodidelja, ki jim pripoveduje znamenite povesti iz svojega burnega življenja, bolj od strani pa se glasé doneče gosli kakega ciganskega umetnika. 60

Jeseni jame gozd tudi izgubivati svoje veselje, svoje življenje. Prva se osiplje mehka breza, občutna jelša, široka bukev, potem grčavi gaber in naposled močni hrast. V malo dneh, ko jame padati ledena slana ob jutrih in večerih, je vse mrtvo, vse poparjeno in požgano. Pa to le na videz; notri v tihem gozdu se še nadaljuje skrivnostno gibanje. Zdaj se potika kakor tat med drevjem bistrooki lovec, pazi in lazi, da prekane zvitega lisjaka, boječega zajca, brzonogo srno in tankega, pa krepkega jelena, da mu posveti z jekleno svečo. Tudi se razlega o pozni jeseni vesela pesen grabcev, ki spravljajo listje iz gozda domú. To je slovo od tihega gozda. Potém pa zima prikima, in sneg pobeli in zagrne še zadnje zelenje v svoj široki plašč. Le tanka, vedno zelena smreka stoji tudi zdaj neizpremenjena ter priča, da življenje i sredi trde zime ne preneha. Zakaj tudi v ostri zimi ni tihi gozd brez življenja. Glej, kako se blišči in leskeče v svetlem solncu, kako sije iskra za iskro po sneženih vejah, kako se vse ziblje in klanja pod belo odejo, kako šepeče in škriplje v večernem pihu, kakor bi se pogovarjalo in sanjalo o sladki, veseli pomladi, ki bode zopet vzbudila novo cvetje, novo življenje. 70 80

Tihi gozd je tedaj in ostane v vsakem času nekaj vzvišeneega v prirodi. Gozd je ono skrivno pribežališče, kjer se najde varno zavetje in mila tolažba vsaki rani, ako le ima človek oko za krasna prirodna dela, srce in čut za pravo prirodno lepoto!

A. Koder.

Mina Quintan

103. Danici.

1. Tebe še gledam,
Ti mi še siješ
Ljubo in milo,
Zgodnja danica,	6. Vendar še gledaš
Moje domovje,
Majki migljaš še
V srebrne lase.
2. Kakor sijala
Si mi otroku
V sladkem naročju
Matere mile.	7. Je li še zdrava,
Srečna, vesela,
Ondi za goro,
Ondi za morjem?
3. Nepremeljivo
V sreči, nesreči
Ti si mi vedno
Zvesta ostala,	8. Še bi ji enkrat
Videl v obličje,
Kanila 'z oka
Solza bi gorka.
4. Upe podrte
Znova budila,
Vsako veselje
Z mano delila.	9. Vendar še siješ
Ljubo in milo
Tja na mogilo
Moj'ga očeta.
5. Ti me spremljala
Z doma na tuje,
Z doma po svetu,
Zgodnja danica.	10. Rad bi pokleknil,
Križ bi objel še
Ondi na grobu
Svoj'ga očeta,
11. Predno posiješ
Ljubo in milo
Meni na rako,
Zgodnja danica!	

Fr. Cegnar.

104. Slovenska božja pot.

Na gorici stoji bela romarska cerkev, vidna daleč po deželi. Poslednji solnčni žarki jo prijazno objemljejo, umaknivši se iz doline, kjer so pustili le mračno senco. Vablivo pozdravlja bela cerkev pošamne gruče romarjev, ki se, pobožne pesni pojóč, bližajo počasnih korakov koncu svojega dolgega potovanja. Spredi pred krdelom hodi vodnik, dolg, suhoten starec. Na obrazu se mu bere nekaj, kakor veselje samega sebe in ponos. In kako ne bi bil ponosen; on sam iz vsega krdela vé in pozna hribske pote in steze; on sam je vse krdelo, kar ga je za njim, iz daleč pripeljal sem, da bodo častili Boga. Marsikomu izmed romarske

trume so težke pete in žulji na nogah ustavljali stopinjo, ali obljubo je bil storil v zadnji nevarni bolezni; preverjen je zdaj, da mu je Marija izprosila ljubo zdravje, in vesel je, da se ji more skazati hvaležnega na božji poti. Žejna in lačna peša starikava ženka, v krdelu poslednja, preveč je za njo trdega pota; ali 15 misel, da gre molit za blagor in srečno vrnitev svojega sina, kateri je moral na vojsko, ta misel ji krepí oslabele ude. In cvetoča deklica v sredi, ta izpolnjuje željo rajнке matere na smrtni postelji; namesto nje gre na božjo pot, in povrh ima še toliko vročih želj, ktere se svetu ne dadó potožiti, in ktere bode le v romarski 20 cerkvi skrivaj razodela Bogu in devici božji.

Naposled so dospeli do svojega namena. Večer je pred shodnim dnevom. Živo gibanje je po trati okoli cerkve. Razun romarjev iz vseh krajev po deželi, različnih po noši in govoricí, po obrazih in starosti — romarjev, ki so prišli brez posvętnega 25 namena le Boga častit in za stare grehe iskat odveze in odpuščenja, prišel je tudi lakomni kramar, pridni Ribničan s svojo robo, in oba razstavljata za prihodnji dan svoje blago na prodaj. Berači, reveži in postopači so se razpotožili po oglih in ob potih. Tu kaže jeden rano na goli nogi, stega roko z molkom ovito in 30 prosi mило darú božjega. Tam zopet peva hrvatski razcapani slepec svoje jednomerne otožne pesni o kraljeviču Marku in zbira okrog sebe mlajše radovedne romarje ter polni klobuk z darovi, ki mu leté od vseh strani.

In ko naposled noč razgrne po zemlji svoj črni plašč, za- 35 kurijo se velikanski ognji okoli in okoli cerkve. Vse, kar je opravilo izpoved in ni dobilo v cerkvi prostora za prenočišče, vsede se okrog teh ognjev. Seznanijo se tu možje pri pipi dubana, ki se niso prej nikdar videli v življenju in se ne bodo. Govoré in si razlagajo, kakšna je letina tu in tam, koliko so prehodili 40 sveta, kje je za rogato žival dober in sloveč semenj, in nazadnje menjujejo za pipe. Drugi pospé po trdih tleh, in sanje jih prenesó nazaj v daljno domačijo. Mlajši svet pak se spravi vkup, in pesni o sv. Neži, o sv. Joštu, o devici Mariji itd. doné glasno v dolino v lepo tiho noč. 45

Tam pod starim drevesom ima Hrvat nekaj ovác. Brez izbiranja kolje hudobni mož živalico za živalico. Priročno mu je to opravilo, kajti kakor bi v zrak pogledal, tako hitro skoro je jarec živ in — brez kože. Potém ga vzame manjši Hrvatek v roko, umetno z nogami zaplete razpor, kjer je drob ven jemal, 50

in tako zašitega natakne na raženj iz gabrove veje in na rogo-
vile vrh žerjavice. Malo časa je vrtel, bravec je pečen. Tretji
Hrvat si zasuče brke, zaviha umazane rokave, vzame pečenko in
jo začne razsekavati na deski, ki sloni na kamenu. „Vruče, vruče!“
55 vpije, da se daleč razlega. In od vseh krajev prihaja ljudstvo,
Hrvat daje po tri groše „pečen funt“, in ko razdá vse, pečen je
drugi jarec.

Zavidljivo in po strani gleda Hrvat, srečnejšega prodajalca,
tržni mesar, ki v lepi kolibi, ne daleč proč prodaje govedino in
60 juho. Še bolj pak je srce potrto stari ženi, ki tik zraven kuha v
velikanskih loncih kavo in se le malokdo oglasi pri njej, da bi za
malo denarja sprejel ogromno čašo te pijače. Bolj vesel pak je
žganjar, ki ima okrog svoje mize dovoljno krdelo beračev, ki pridno
po grlu poganjajo, kar so nabernjali in privpili prejšnji večer.

65 Zarja se jame delati. Romarjev iz bližnjih krajev čim dalje
več prihaja. Prihajajo krčmarji s polnimi sodi, stavijo si šatore
in nastavljajo vino. Vsa gora je živa, cerkev prepolna.

Služba božja se prične, vse vre k sv. obhajilu. Propovednik
na leci zna poslušalce ganiti do solz, in marsikdo obljubi v tem
70 trenutku, da bo odsihdob živel drugače.

Po dokončanem opraviu vre ljudstvo ven. Napolnijo se
kramarske kolibe. Vsak romar želi kaj malega kupiti, da bi za
spomin ali za odpustek nesel domú in bi prazen ne prišel k pri-
jateljem ali otrokom. Cula, ki je nosila popotnico, izpraznila se
75 je temu in onemu, treba jo je napolniti. Kdor se je od polnoči
zaradi obhajila postil, ta hiti zdaj k Hrvatú po pečenko, h krč-
marjevemu šatoru po vino. Kdor je radoveden in je še le
prvič prestopil deveti prag od domače hiše, ta občuduje v vretju
ljudij obnašanje lepega Štajerca, opazuje nošo belih Kranjcev in
80 vlaške (= srbske) deklince iz Gorjancev z rudečo kapico, belo ob-
leko in dolgimi kitami, ki jim po hrbtu mahajo, ter ogleduje
Gorenjce in posluša, kako ta, kako oni govori.

Zvečer pak je zopet prazno in samotno okoli cerkvice. Kra-
marji in drugi dobičkarji so odpeljali svojo robo, romarji so že
85 daleč na potu proti domu, in le pepelnata pogorišča, razhojena
tla in ostanki šatorov pričajo, da se je bilo tu na ta dan sešlo
mного ljudij.

J. Jurčič.

105. J u t r o.

1. Tam po nebu sinjem zvezda plava,
Svetla zvezda, blažena danica,
Kedar božja vznbuja se narava
In si miže s hladno roso lica.
2. Solnce rano h goram se dviguje,
Po oblakih živo luč razliva,
Da snežnikom glave ozarjuje
Ter zlati se potlej gozd in njiva.
3. Jutro dahne, brzo vse zagiblje,
Ptica trebi si v grmovju krila,
Odletevši, v vejah spet se ziblje,
Glasovito prepevaje čila.
4. Zvon cerkveni v sveto pesen brenkne,
Dol in gora z jekom odgovarja;
Nakovalo s kladivom zažvenkne,
Ki je v roci trdi gospodarja.
5. V dvor petelin z družbo prikoraka,
Trepne dvakrat, trikrat s perotnico:
Kur zapoje, kura kokodaka,
Razkopava po smetéh z nožico.
6. Mače kvišku v lok se nagrbljava,
Z repom, priskakavši, maha psiček;
V hlev pastirček še zaspan pritava,
Čaka paše krava in voliček.
7. Žena tukaj, mož se tam pokaže,
Sodar glasni že nabija sode;
Vozu hlapec len kolesa maže,
Pojde v goro po jelove hlode.
8. A z motiko dekla v polje zeha,
Potoglave delajoč korake;
Vsaka v dimu zakadi se streha,
Dim se vije nebu pod oblake.
9. Kar je spalo v sladkotih noči,
V šum vzbudi se, v hrup in ropotanje,
A človeka zopet skrb naskoči,
Prej vtopljen v dobrodejno spanje.

106. Solne jame v Velički.

V mnogobrojnem društvu smo se napotili v Veličko, mestice, jedva tri ure hodá od Krakova oddaljeno. Po železnici smo dospeli tja v kaki pol uri in šli takoj obiskat svetovnoznane solne jame, ktere se tu nahajajo. Na dvojni način se lahko pride v 5 jamo: moreš se ali v okovanem vedru po vrvi dol spustiti, ali pa iti po lesenih stopnicah. Ker nas je bilo jako mnogo, izvolili smo si lesene stopnice. Odpravili smo se v poslopje, sezidano nad jamo, „Lešno“ imenovano; odtod se pride po stopnicah na prvo nadstropje solnih jam. Rudarji so užgali svetilke ter nam 10 dali bele srajce, ktere smo oblekli vrh svoje obleke, da bi se naša obvarovala vlage in solnega prahu.

Kedar smo se vsi oblekli, nastopili so rudarji s svetilkami pot, a mi smo šli za njimi. Pot je dosti dolgo trajal ter je tudi starejše utrudil, ker nam je bilo prehoditi 470 stopnic, predno 15 smo dospeli na prvo nadstropje.

Ne morem popisati, kako čudapolne, dá, nekako slovesne so te ogromne, obločaste kleti, podprte z mogočnimi lesenimi stebri.

Solčna svetloba tu sem nikoli ne pride; zgoraj smo zapustili krasno jutro ter prišli v kraj večne, temne noči.

20 Naj je gori na zemlji burja in nevihta, naj je mraz ali poletna vročina, tu doli je vedno isti blagi hlad, mirni zrak brez izmene in gibanja. Namesto solnca in zvezd brlé tu blede svetilke rudarjev v temnih dvoranah in na strmih solnih skalinah. Karkoli potipaš, vse je trda kaména sol: stene so od soli, strop od 25 soli, tla od soli . . .

Takoj na prvem nadstropju smo videli lepo kapelico svetega Antona. Stopnice, oltar, križ, sveče, prižnica in podobe — vse je narejeno iz same soli. Tu se služi božja služba za rudarje, katerih po več sto dela na tem kraju. Rano se spuščajo v jame, 30 a še le zvečer se vračajo k svojim družinam. Sol dobivajo z železnimi drogi ali pa s smodnikom, potem jo spravljajo v sode in jo odvažajo.

Pod prvim nadstropjem sta še dve nadstropji, v kateri se pride po stopnicah iz soli iztesanih. Vseh stopnic do dna je nad 35 tisoč; globina jame presega 300 metrov.

Šli smo tja dol na tretje nadstropje in se bavili v jamah več nego šest ur, a vendar nismo mogli vsega pregledati. Da si

bodeš mogel predstaviti, kako so te podzemeljske globine ogromne, povém ti, da je toliko prog in cest, da presega njih dolžina 460 kilometrov; kdor bi si hotel vse dobro ogledati, moral bi štiri 40 tedne hoditi po jamah.

Pri odvažanju soli služijo najbolj konji, katerih je vedno veliko število v jamah. Ti konji ne pridejo nikoli na dnevno svetlobo. Da bi se jim vožnja olajšala, narejene so železne kolo-tečine, po katerih vlečejo konji s soljó napolnjene vozove na oni 45 kraj, odkoder se potegne potém sol navzgor.

Vozili smo se po železnicah in tudi po vodi, ker tu je veliko podzemeljsko jezero, po katerem se vozijo ljudje v ladijah. Strah in groza me je prevzela, ko smo, prišedši k jezeru, stopili v ladijo; plameni svetilk so odsevali v tihi vodi kakor v kakem 50 zrcalu. Vsi smo bili tihi; iz grobne tišine je odmeval samo šum po vodi udarjajočih vesel.

Ko smo se vračali, zažgali so rudarji nam na čast v primerno visoki dvorani prekrasen ognjestroj; njegov prasek se je razlegal z dolgotrajnim odmevom po vseh skalinah. Potém so 55 nas peljali v veliko dvorano, v kateri so lesena tla; tukaj nam je prav veselo zaigrala godba rudarjev. Žal mi je bilo, da sem moral zapustiti te vsega občudovanja vredne podzemeljske soline, ali ko sem bil zopet zunaj na zemlji in naglo zagledal zlato solnce ter se oddahnil v svežem pomladanskem zraku, bilo mi je, 60 kakor bi se bil prebudil iz čarobnih sanj.

Pravijo, da ni na vsem svetu niti krasnejših, niti slavnejših solnih jam kakor v Velički. Zato jih naj vsak, kdor le more, obišče, da dobi pojem o tem velikanskem in prečudnem podzemlju.

Po češkem — R. Knaflič.

107. Poletje.

Za ljubo pomladjo pride vroče poletje. Solnce pripeka na jasnem nebu in ogreva rodovitno zemljo. Prava poletna vročina je. Duhteče cvetlice, sočnata zelišča, vsakovrstni sadeži želijo mokrote. Blagodejni dež napoji in oživi suho zemljo; cvetlice, zelišča in sadeži dobivajo novo, lepšo podobo. Čvrsto zelenje se 5 vidi po gozdih in po polju. Cvetlice zopet vzdigajo glavice in jih obračajo k rumenemu solncu; prijetno pojó ptički po vrtilih in logih.

Vročina zori poletne sadeže. Črešnje se rudeče in nam mi-
 10 gečejo iz zelenega drevja; po grmih dozorevajo jagode in druge
 rastline. Vse je posuto s cvetjem in plodovi. A najlepše je
 strneno polje. Hitro se daljšajo sočnate bilke, kolence se natika
 na kolence, in vrh velikega bilja zakima klasovje. Neznatno in
 15 bodo plodovi.

Lahko klasovje se ljubko pozibava v godnem zraku. Kraj
 rázora izza gostega bilja se nam žari rudeča purpelica (divji mak),
 kakor danica na porobju jutranjega neba. Tu in tam vzpenja
 20 rožno-cvetni kokolj svoje lepe vršičke malo višje med rumeno
 žitno klasovje; z njim se druží jasno modra plavica, in od spodi
 gor hitita rudečkasti gráhor in belo cvetoči slak ob nekterih bilkah
 kvišku, ovijajoč se in venčajoč ponižna stebelca, ki podpirajo vse
 človečanstvo.

Kmalu potém začno objemati svetli solnčni žarki lahko se
 25 pripogibajočo strn. Najprej rumeni ječmen, potém bledeča rž, a
 naposled zlato-rumena pšenica.

In zdaj pride óni veseli čas, da gre kmetič ob nedeljah po-
 poldne tako rad po polju. Kako ugodno mu diši kruh z napol-
 njenega žitnega klasovja! Kako dobrodejno mu je pri srcu. po-
 30 časi se izprehajajočemu po mejah med njivami, ko vidi povsod
 stoteren sad svojih žuljavih rok, ki se mu sam ob sebi obeša v
 naročje! Kako hvaležno se mu dviga okó proti nebu, k dobremu
 Bogu, ki ga je tako obilo blagoslovil.

Vročina bolj in bolj pritiska. Poldan zvoni. Nobena sapica
 35 ne dahne, noben klas se ne gane, nobena ptica ne zaščebeta; še
 celó muren in zelena kobilica molčita o poldnevni uri. Samo
 gori s srede čisto modrega, nebesnega stropa sije solnce in pri-
 peka, da vse medli in pojema od vročine. Razbeljeni zrak živo
 migetá nad prepaljenim poljem, po katerem vse tli in čudno sika,
 40 kakor bi se skrivne moči snovale v njegovem naročju.

In kako prijetno je še le zvečer! Nad žitnim klasovjem se
 zibljejo gosti roji komarjev. Zdajci prileti lastovka nad rumeno
 polje in razprši igrajoče se živalice. Prepelica že kliče za hlad-
 nega večera izpod težkega klasovja kmetu v vas, da mu bode
 45 kmalu treba žeti.

In žanjice hité v velikih četah na polje, razstavijo se v vrste,
 prepevajoč lepe domače pesni. In glej, že

Pod srpom podira
Se klasje ljubó,
Zastonj se upira
In maje z glavó.

50

V malo dneh so vse njive posnopane. Kmalu potém poka cepec na skednju, in žito se spravlja v žitnice.

Ko je žito s polja, legata že jesenska mrklost in otožnost prek strnišča. Da pa vendar kmetič ne jemlje prežalostnega slovesa od svojega ljubega polja, zagrne ga ozimina znova z zelenim krilom, lijoč kmetovalcu veselo upanje v srce, da se zopet povrne čas, ko bode žel, kar je sejal, kakor pravi sveto pismo:

„Menjavala bodeta dan in noč, vročina in mraz, setev in žetev, dokler bode svet stal.“

„Vrtec“. 60

108. Večer.

1. Glej, sonce že niže zahaja,
Že jemlje od zemlje slovó,
Za vrhe zelenega gaja
Bo skoro, bo skoro zašló!
2. Mračé se že tibe doline,
Temniti se log je začel;
Zlaté se snežnikov višine,
Ki žar'k jih je zadnji objel.
3. Zapirajo vence cvetlice,
Odeva jih rosa in mir;
S planine žvenkljajo ovčice,
V rog trobi veseli pastir.
4. Vrnila se že je bučela
Z medeno nožico domú,
Tej roži in oni je vzela,
Napila se v cvetju medú.
5. Po pesku studenci šumljajo
S penečo srebrno vodó,
In ribice v njih se igrajo
In gledajo v modro nebó.
6. In ptice po gozdu molčijo,
Le cvrček prijazno cvrči;
Iz stolpa pa „zdravo Marijo“
Bron milo k molitvi doni.
7. Odkrije ratar se in moli:
„Marija, studenec dobrot,
Ozri iz nebes se tu dolí,
Usmili se grešnih sirot!“
8. Na maternih prsih raduje,
V obraz se ji dete smehljá,
Po luni ročice steguje,
Imeti jo hoče z nebá.
9. Veselo prepevajo žnjice
Z jeklenimi srpi domú,
Njim sije, leskeče na lice
Večernica, zvezda mirú.
10. Zakaj bi le pesnjí ne pele,
Ki skrb in bridkosti moré,
Ki delajo dni jim vesele,
Ki v srce iz srca doné?
11. Ko sonce se zadnje bo skrilo,
Ogrnila smrt nam okó:
Kakó se bo petje glasilo,
Od petja se treslo nebó!

Fr. Cegnar.

109. Ni vse zlato, kar se sveti.

Blaž Čerin, pod visokim Kolkom na Goriškem doma, opazil je nekega dne, da ima pašnik, ki je na jedni strani mejil na ogrado, prav dobro zemljo, in da bi se na to stran dala ograda razširiti. Razdrl je torej ondukaj ograjo in jel kopati ledino. 5 Kopal se je težko, ali čim dalje je kopal, tem večje veselje je imel z delom. Zdaj dokoplje do neke kamenene žile, ali kamen je bil mehak in skriljav. Bila je opóka. Že je odvalil nekoliko skrilj, ko se mu nekaj zablíšči pod kopačem. Čerin se pripogne, pobere skrilico in izlušči iz nje sijajno kokco. Čerina je pogrelo, 10 in neka neznanska slast ga izpreleti, ko pogleda to kokco. „Moj Bog, to je zlato, čisto, pravo zlato. Kako bi se drugače tako svetilo, in rumeno je tudi. Tedaj so vendar resnico govorili stari ljudje, ki so pravili, da je v Bogatinu polno zlatá, in da ga Lahi odnašajo na tovore. In če ima zlato Bogatin, zakaj bi 15 ga ne imel tudi Kolk, ki je Bogatinu bližnji sosed.“ Hvaležno pogleda proti nebu, in vroča zahvalna molitev mu prikipi iz radostnega srca.

A hlapec je blizu. Ta ne sme o tem ničesar vedeti. Treba ga je odpraviti. Čerin malo pomisli, potem ga pošlje domú po 20 sekiro in mu veli iti sekati leščevja, da z njim zagradi novi kos ograde. Ko je hlapec odšel, spusti se Čerin na kolena in začne brskati po razdrobljeni opoki. Po dolgem iskanju najde še jedno zrno, hitro potem zopet jedno, še večje. A ko je odvalil novo plast, pobiralo mu je kar oči, zrno je lesketalo pri 25 zrnu. Sname si klobuk in pohlepno vanj pobira dragoceno rudo. Ko je pobral, odkolje si novo skrilj, za njo drugo. Vsaka je dala nekaj, ta več, ona manj. Tako je drobil opoko in pobiral do mraka ter je nabral do pol klobuka.

A kam pa zdaj z blagom? Domú ne! Živa duša o tem 30 ne sme vedeti, tudi žena ne. Zaklad je treba skriti ali ga zakopati. A kam? Misli, misli. Naposled se domisli duple v stari lesniki, ki je stala v gošči, ne daleč od pota. Tja gre, razprostre svojo ruto po tleh, nanjo vsuje zlato, zvije jo in zveže ter shrani v duplo.

35 Pri večerji je sedel zamišljen poleg žene. Malo je govoril, jedel pa še manj, dasi je delal ves dan. Znano se mu je, da ga nekaj vznemirja. Skoro vstane in gre spat. Spat je šel, a spal

ni. Vso noč mu sèn ni stisnil očij. Vsakovrstne misli so mu rojile po glavi, a vse so se vrtele okoli njegovega zaklada. Bal se je, da bi mu ga po noči kaka žival ne razbrskala in ne raz- 40 nesla, in da bi ga kdo pri delu ne bil opazoval in mu ne po-bral zaklada. Največ pa ga je skrbelo, kje in kako bi ga spravil v denar. Strah ga je bilo, da bi kakemu sleparju ne prišel v roke, ali da bi kaka zvita buča ne izvlekla iz njega, kje se do-biva tako blago. Kam tedaj z zlatom? V Gorico? Ne, v Go- 45 rico nikakor! Tam ga kolikor toliko poznajo, in prehitro bi se razslulo bogastvo njegovo. V Ljubljano tudi ne. Predolga je pot, in tudi prave vere nima do ljubljanskih zlatarjev. Na Laško pojde in nikamor drugam. V Staro mesto ali pa še celó v Videm. Staromeški in videmski zlatarji najboljše poznajo zlato, zlasti pa 50 tisto, katero se dobiva po teh gorah. Kaj niso nekdanj hodili Lahi po zlato v naše kraje? In kdo vé, ali ne hodijo še zdaj! On sam je že večkrat videl kakega neznanega človeka pohajati po teh hribih. Česa bi ti ljudje iskali tukaj, če ne zlatá?

Na Laško pojde tedaj. A kdaj? Čim prej, tem bolje, da 55 bode vsaj vedel, na čem je. Precej jutri, ali pa kar zdaj, še pred zorom. Vsaj ga ljudje ne bodo srečavali in izpraševali, kam in po kaj. Skoro po polnoči vstane, obleče se in prebudi ženo, ki preplašena dolgo ni mogla umeti možá. On jo pomiri, pové ji, da mora dva, tri dni z doma, pa da naj je to ne skrbi; na do- 60 brem potu je, ki mu prinese srečo in obilje, ako Bog dá. Vroči ji razun desetih goldinarjev tudi ves denar z naročilom, da sebi in otrokoma oskrbi potrebne obleke. Potém vzame iz skrinje staro usnjeno mošnjo, v kateri je pokojni oče hranil srebrni denar, prekriža otroka, seže ženi v roko in odide v gluho noč. 65

Zunaj je bilo precej tema, a njega to ni motilo, ker znan mu je bil vsak grm, vsak kamen. Na mah je bil pri stari les-niki, izvlekel dragoceni zaklad in se z njim napotil nizdolu. Hitro je bil v dolini, in potém je urno koračil po gladki cesti. Živ krst ga ni srečal. Ko je v Tolminu zvonilo sveto jutro, bil je že 70 na Volčanskem polju. Tu je pretresel zlato svoje v mošnjo, dobro jo zadrnil in zavezal ter zavil v ruto.

V Volčah je krenil na desno v dolino Kámenico in potém se obrnil v breg. Bil je že nekoliko truden, ali ni si dal mirú, vedno više in više ga je gnal pohlep. Ko je posijalo solnce, stal 75 je na Dreki in skoro potém na Slémenu, prav na meji goriške dežele in laškega kraljestva. Tu si je odpočil. Zleknil se je v -

zeleno travo, a svoj si zaklad potisnil pod glavo. Tu je ležal na jutranjem solncu in delal načrte in naklepe. Kakih osem sto
80 goldinarjev je za stalno vredno blago, katero nosi s seboj, tudi ko bi ga kupoval brat od brata. A koliko tega pa še leži zakritega v njegovi ogradi! Kedar pride z denarji domú, bode prvo, da vrže sosedu Dragarju v zobe tista bora dva stotaka. Ne bode je Dragar kosil Čerinove senožeti, nikdar ne. Potém si bode na-
85 tanko ogledal svet, in kar je te zlate žile in ni še njegovo, pokupil bode od sosedov. Kaj bode potém, tega še sam prav ne vé, toliko pa vendar zna, da bode živel kakor majhen cesar in še celó zlat denar bi koval, ako mu dovolijo.

Tako je sanjaril Čerin na Slémenu, in v teh prijetnih sanjah
90 sta mu hitro minili dve uri. Solnce je že visoko odskočilo od gorá, ko se je naš zlatokop napotil proti Bregu, prvi vasi na beneški strani. Tu si je v krčmi do dobra okrepčal onemoglo telo in se potém razpoložil po klopi ob zidu ter nekoliko zadremal na zlatem, če tudi trdem vzglavju. Na daljnem potu se je ustavil
95 še v Sv. Petru, ker so mu rekli, da ondi bivajo zadnji Slovenci, s kterimi lahko govori še po domače. A dolgo se tudi tu ni mudil, gnalo ga je dalje v Staro mesto, kteremu pravijo tudi Čedad. Prašen, truden, žejen in lačen je dospel tja še pred solnčnim zatonom.

100 Dolgi pot ga je bil močno utrudil, a vendar je šel še po mestu. Hitro je prehodil vse velike ulice, a na tem izprehodu naš Čerin ni imel očij za drugega, nego za zlatarske prodajalnice. Našel je dve. Pred jedno je obstal in si nekaj časa ogledoval v oknu nastavljene uhane, prstane in drugo zlato lepotijo. V žepu je imel
105 pet zrn svojega zlata, skrbno v papir zavitih, ker ga ni bilo volja kazati zlatarju vsega zaklada, predno se nista pogodila za ceno. Jedno teh zrn izlušči iz papirnega ovoja, drži ga k oknu in primerja zlatarjevemu zlatu. Ves zadovoljen stisne zrno v pest, oju-
nači se in pritisne kljuko na steklenih vratcih. V prodajalnici
110 je sedel majhen suh možiček, ki ga ogovori laški. V odgovor mu Čerin pomoli zrno in ga vpraša, ali kupi tako blago. Mož presuče zrno v roki, potém stopi k oknu in potegne z njim po nekem črnem kamenu. Čerin ni obrnil ves čas očij od njega. Zlatar mu vrne zrno in naredi z roko znamenje, da to ni za nič. Če-
115 rina je zazebló pri srcu, vendar izmotá iz papirja še drugo, prav na štiri ogle urezano zrno, ki se je še posebno lesketalo, in ga podá možičku. Ta ga pogleda, pa mu ga hitro dá nazaj, niti

na kamenu ga ni poskusil, kar se je Čerinu zdelo prav brezvestno.

„Beži, beži!“ misli Čerin sam v sebi, „ti, človeče, niti ne veš, kako je pravemu zlatu ime; kaj boš sodilo ti, ki v vsej prodajalnici nimaš toliko zlata, kolikor ga je v moji mošnji.“

Nevoljen stopi iz prodajalnice in gre dalje iskat druge. Našel jo je, in sicer jedno, v kateri je bilo nekaj več in lepšega blaga. V njej je stal mož zajeten in trebušen, ali tudi tukaj se mu ni godilo nič drugače. Trebušnik je sicer za silo še lomil neki jezik, kateri je imel v sebi kako slovensko besedo, ali tudi njega ni bilo volja poslušati Čerina in se pogajati z njim. Ker se je že mračilo, začel je zapirati okna, in Čerin, hočeš nočeš, moral je iz prodajalnice, ne da bi bil kaj opravil. 130

Drugi dan je bila nedelja. Čerin je šel k prvi maši, potem pa je ubral pot proti Vidmu. Po potu se mu pridruži mož, ki je tudi govoril slovenski, kar je Čerina zelo oveselilo, ker ga je že skrbelo, kako se bode pogajal z videmskimi zlatarji, ki bržčas ne znajo slovenski. Pogodila sta se, da mu bode za tolmača, ako mu dá dve laški liri, s čimur je bil Čerin zadovoljen. 135

Prišedši v Videm, šla sta takoj na posel. Ne bodemo natančno opisovali, kako se jima je godilo pri tem, kako pri onem zlatarju. Kakor da bi se bili prej zmenili, vsi so se mu režali v zobe, in bili so vsi jedne misli in jednega govorjenja, da to ni zlato, temveč ničvredna železna ruda. Čerinu je upadlo srce, ali iskrica upanja mu je vendar še ostala. In to mu je upihal veliki bogataš, o katerem je govorila krčmarica v Čedadu. Ta mu je za vse blago ponujal pet lir, a ne kakor da bi bilo kaj zlata v njem, ampak samo zato, ker so lepi kristali. Ali naš Čerin si misli: „Rad bi me prevaril, pa me ne boš. Da bi to bilo železo, tega ne morem verjeti. Če tudi morebiti ni prav samo čisto zlato, nekaj ga je vendar. Kako bi mi drugače ponujal pet lir? Če on ponuja pet lir, vredno jih je morebiti sto.“

Tako je modroval Čerin. V tem so zlatarji začeli zapirati prodajalnice, in Čerina tudi ni bilo več volja hoditi okoli njih. Tolmač se je poslovil od njega, ko mu je še prej zunaj mesta pokazal krčmo, ktere gospodar je bil beneški Slovenec.

Čerin je bil od dolgega pota preveč utrujen, da bi bil mogel še tisto popoldne iti iz Vidma. Potreben je bil počitka. Pohajal in posedal je torej po mestnem vrtu. Žive duše ni poznal, a to mu je danes bilo prav, vsaj ga nikdo ni motil v razmišljanju. 155

Kako je prišlo vse drugače, nego je on mislil! Menil je, da se vrne poln denarja, a zdaj mora paziti na vsak novčič, da ga ne
 160 izdá čez največjo potrebo. Skoparil je zlasti pri pijači. Morebiti kdaj vse leto ni popil toliko vode, kolikor zadnje štiri dni. A pri vsem tem ga je začelo skrbeti, kako bode izhajal s potnino. Ne misli se namreč vrniti po najbližjem potu domú. Trdna vera, katero je imel do laških zlatarjev, omajala se mu je po izkušnjah
 165 prejšnjega dne v Starem mestu in zdaj v Vidmu. Že mnogokrat je slišal, da je Lah samogolten in zvit. Vsi tudi niso jednako govorili. Zvečine so res rekli, da je ruda brez vsakršne vrednosti. Ali to pa vendar ne more biti, ker mu je obljubil jeden pet lir za njo. Še v Gorico pojde. Kesal se je, kolikor
 170 se je mogel, da ni že sprva šel tja. Jutri bode vstal zarana in se napotil proti Gorici.

Drugega jutra je res koračil po dolgočasni ravani. Rad bi bil sedel na železnico, ali vožnja po njej se mu je zdela predraga. Koliko mu potém še ostane za potrošek v Gorici in za pot do
 175 doma? Zatorej je hodil peš. Nebó je bilo oblačno, in vse je kazalo na dež, ki je v resnici začel padati, predno je še prekorčil mejo avstrijsko. V Bračanu je nekaj časa vedril, pa ker dež ni ponehal, šel je dalje in ves moker prišel v Kormin. Tu se je okrepečal in dolgo čakal lepšega vremena, a dež je padal
 180 neprenehoma. Čerin je tedaj vzel zopet pot pod noge in je o mraku ves iznemogel in do polti moker prišel v Gorico.

Gorico je Čerin poznal. Ni mu bilo torej treba popraševati po zlatarjih. Prvi na Travniku se mu je zdel prešibak, imel je namreč malo blaga razpoloženega v majhni omarici. Šel je
 185 naprej v bližnje ulice Rastél. Tu je vedel za tri ali štiri. Do prvega je imel največ zaupanja, pri njem je tudi kupil poročne prstane, ko se je ženil. No, zlatar zdaj ni bil sam, imel je dva kupca, a Čerin bi se bil najrajši pogajal z zlatarjem brez prič.

V drugi prodajalnici je sedela gospa in pletla nogavico.
 190 Čerin se nevoljno obrne in gre dalje. Tretja je bila zaprta, v četrti je videl zopet gospo z nogavico v roki in poleg nje delavca. Za Čerina dvakrat nič. Vrne se zopet k prvemu in pri vratih od strani pogleduje v prodajalnico.

Čerin ni opazil, da na drugi strani ulice neki človek kakor
 195 senca hodi za njim in ne obrne očesa od njega. Bil je preoblečen redár. Že na Travniku je videl stati Čerina pred zlatarjevo prodajalnico, a hitro potém ga je opazil v bližnjih ulicah pred drugim

zlatarjem, in zdelo se mu je, da mož noče vstopiti, ker so bili ljudje v prodajalnici. To je bilo sumno redarju. Mož je bil slabo oblečen, moker in blaten, in v roki je imel nekaj težkega v ruti 200 zavitega. Pogleduje za njim in kmalu ga zopet vidi stati pred zlatarjem. Kmet sploh ni imel očij za drugo, nego za zlatarske prodajalnice. Redar je bil vedno bolj sumljiv. Kaj, ko bi mož namerjaval kaj nepoštenega? Ničesar se ne vé. Zadnji čas se je večkrat čulo o takih drznih napadih celó o belem dnevu. Redar 205 stopi črez ulico, položi roko na kmeta in pozveduje, kdo je, odkod je, in česa išče tukaj. Čerin se prestraši, in malo da mu ni strah zaprl besedo. To vedenje je redarja še bolj potrdilo v sumnji; skratka, veli mu, naj gre z njim. Čerin se ni prav nič ustavljal, šel je tem rajši, ker so se že začeli okoli njiju zbirati radovedni 210 ljudje in se je Čerin bal, da bi ga kdo ne spoznal.

Redar ga privede na redarstveni urad. Tu ga začne neki gospod izpraševati. Čerin pové vso resnico, in gospod hitro spozna, da je mož pošten, zato rej mu veli iti, kamor hoče. Gledé rude je pa gospod sam mislil, da je morebiti vendar kaj vredna. 215 Domisli se nekega znanca profesorja. Temu napiše listek, dá ga Čerinu in mu pové, da ga redar odvede k nekemu gospodu, ki pozna take reči, in ki mu za stalno pové, ali je to zlato ali ne. Z nobeno stvarjo bi ne bil mogel Čerinu bolj ustreči; zdaj vsaj zve, pri čem je. Zahvali se prijaznemu gospodu za pismice in gre 220 vesel za vodnikom.

V tem se je naredila noč, in Čerina je malo skrbelo, kaj potreče gospod, da ga nadleguje po noči. Pa saj ima v rokah pismice, ktero ga opravičuje. Vodnik ga vodi iz ulic v ulice in naposled stopi v neko hišo. Tu vpraša deklo, ali je gospod 225 domá, in ko ta pritrđi, pokaže mu neka vrata in odide. Čerin potrka, in ko se nekdo oglasi, vstopi. Pri mizi je sedel bradat gospod in čital iz neke knjige. Čerin mu vroči listek, in ko ga ta prečita, pogleda kmetu bolj v oči in reče: „Pokažite svoje blago!“ 230

Čerin poseže v žep in pomoli zrno gospodu. Ta ga ni še prav v roko prijel, ko se nasmehne, rekoč: „Mislil sem si, da bode kaj takega. Tedaj tudi vas je premotilo!“

Čerin prebledi.

„Torej ni pravo zlato?“ 235

„Nikakoršno zlato. To je železni kršec, železo in žveplo. Zlatá ni v njem niti za lek.“

Čerinu se pošibé noge.

Gospod mu ponudi stol.

240 „A vendar je lepo rumeno in se tudi sveti kakor pravo zlato.“

„Resnica! Zato je pa tudi že mnovega premotilo. Niste vi prvi in tudi zadnji ne boste. Zapomnite si dobro: „Ni vse zlato, kar se sveti.“

245 Zdaj vzame gospod iz miznice neko kresilo, stopi od luči obrnjen proti Čerinu in udari z jeklom ob rudo. Pod jeklom zažari iskrica, še jedna, še več.

„Ali vidite, da vaša ruda daje iskre? Tako trda je. Zlato lahko režemo z nožem, poskusite pa rezati svoje zlato, škripalo 250 vam bo, kakor da bi rezali kremen.“

Potém gre v kuhinjo in namigne Čerinu, naj gre za njim. Tu položi zrno na železno ploščo in udari s kladivom po njem. Razpršilo se je in razdrobilo v črn prah. In ko je ta prah posul po žarečem oglju, zakadilo se je in zasmrdelo po gorečem žveplu. 255 Čerin je odskočil in si zatisnil nos. Zdaj je bil preverjen, da profesor govori resnico. Toda neka misel mu vendar še ni dala mirú. Ako ta smrdeča in ničvredna ruda, ktera je menda samo zato na svetu, da poštene ljudi moti in bega, res nima nobene cene, zakaj mu je vendar zlatar v Vidmu ponujal za njo pet lir?

260 Ta pomislek tudi obznani profesorju. Nató mu ta razlaga na dolgo in široko, da ruda ni brez vse vrednosti, ali v denar se mora spraviti le tedaj, ako se nahaja v močnih žilah. Iz nje dobivamo žveplo, delamo tudi hudičevo olje in železni vitrijol. Na daleč prevažati jo, ne vrže, ker bi vožnja požrla vso vrednost. Torej 265 je treba zidati tovarno na mestu, in ako mogoče blizu kake železnice ali večje reke, da se more dobljeno blago po ceni odvažati na trg. Tovarne pa ne bode pameten človek zidal, predno se ni uveril do dobrega, da bode imela dela leta in leta. A vsega tega tukaj ni. Ruda se nahaja v zrnih, in nikjer pri nas ni mi- 270 sliti, da bi železni kršec bival v debelih žilah.

„To je pa res,“ govori profesor dalje, „da je železni kršec izpod Kolka v lepih kristalih, v pravilnih kockah, in taki imajo neko, če tudi majhno vrednost za šole, kjer se mladina uči po- 275 znovati najnavadnejše rude in kamene. V ta namen je vaša mošnja vredna dva goldinarja, in ta vam dam tudi jaz.“

„Potém vas prosim, vzemite vse za šolo! Niti novčiča ne vzamem. A prosim vas, naučite jih dobro te naše mladeniče,

da bode vsak poznal to sleparsko rudo, da ji nikdo več ne pojde v past. Kar sem jaz te štiri dni pretrpel, tega ne priželim nikomur, tudi največjemu svojemu sovražniku ne.“

280

Fr. Erjavec.

110. O nevihti.

- „Zanesi nam, zanesi, Bog,
 Otmi nas rev, otmi nadlog!
 Grozi sovražnica srdita,
 V oblakov sivih plašč zavita;
 5 Beseda njena — grom rohneč,
 In nje pogled je — blisk goreč.
 Besede grom in blisk očesa
 Nebesa in zemljo pretrésa,
 Pod plaščem nosi bič prikrit,
 10 Oj bič iz zrn ledenih zvit!
 Gorjé, če jezna ga zavzdigne,
 Če z njim po polju plodnem švigne,
 Gorjé!
 Glej, tam na polju setev mlada,
 15 Živilo naše, naša nada,
 Pod težo sklonjeno drevó,
 Glej, nežni cvet na mladem vrtí,
 Ognjeni sok na vinski trti
 Plahó ozira se v nebó,
 20 In vse se vije, vse trepeče,
 Boji vse šibe se grozeče.
 Zanesi nam, zanesi, Bog,
 Otmi nas rev, otmi nadlog!
 Oh, saj te kličemo očeta,
 25 Čuj prošnjo siromaka kmeta,
- Sprejmi naš jok in vzdih in stok,
 Ne vniči žuljev pridnih rok!
 Ti migni — blisku žar se vpihne,
 Le prst zavzdigni — grom potihne,
 Le véli — bič se razdrobi, 30
 Le želí — led se raztopi,
 In roka, ki je prej grozila,
 Bo blagoslov na nas rosila.
 Zanesi nam, zanesi, Bog,
 Otmi nas rev, otmi nadlog!* 35
 — — — — —
 Zastónj!
 Nebó mu prošnje te ne čuje;
 Vihar strašan
 Črez drn in strn grmé prihruje,
 Ledeno zrnje v setve vsuje 40
 Oblak temán —
 Končan je cvet in sad obran —
 Gorjé!
 Ožrè se kmet na strte nade,
 Ožrè na sinke, hčerke mlade, 45
 In divja bol, skrbi strašné
 Očetu v srcu zablesné —
 Gorjé ti, vbogi kmet, gorjé!

S. Gregorčič.

III. Nevihta.

Po letu popoldne je. Solnce razliva bliščečo luč zviška dol, da paleča vročina mogolá nad segreto zemljo. Zrak je nestrpno soparen. Ovélo zelenje se onemoglo poveša proti tloom. Prepe-lica mirno čepi v razoru, težko že pričakujoč hladne večerne rose, da bi suhi kljun namočila v njej. Ščinkovec se stiska pod ko-
 5 šato krozuljo v senci in pozijava; petelin gaga, kopaje se v peščenem prahu na dvorišču, in psu, ležečemu na trebuhu tam na pragu, moli dolg jezik po strani iz odprtega gobca. Zemlja

sama, sem ter tja široko razprezana, zeva že v nebo po krepčevalni primaki.

Na polju se ratarju za brazdo kadi prah. Prioravši na konec njive, briše si z rokavom pot z vročega čela, in željno oziraje se kvišku okrog sebe, vzdihuje natihoma: „Ko bi pač dobri Bog dal malo pohlevnega deža!“

15 Nobena sapica še od nikoder ne dahne. Višnjeno nebo je vedno še čisto kakor ribje oko.

Ali glej! Ne dolgo, in lahek južni vetrič pripleše po zraku, naglo hiteč od drevesa do drevesa ter nežno pozibavaje gibčna peresca in brstje. Otorej že tudi izza juga priplava tanka, blede
20 oblačica po jasnem, in počasi se plazeč dalje in dalje po nebu, je vedno očitnejša, z vsakim trenutjem širja in debelejša. Samo malo časa še, in solnce mrklo izgine za oblake, kateri kmalu potém gosto in mračno zagrnejo ves obzor, da se pod njim hitro temni, kakor jeseni za večernega mraka.

25 Veter priteza krepkeje. Po potih in cestah se vzdiga bel prah kvišku, plesom se dalje vlekoč v visokih vrtincih. Po vrtilih šumi, po gozdih hrušči; drevje se zibaje upogiblje, vrhove se mu klanja niže in niže do tal. Oblaki so, hitro se gosteč, osiveli in temotno očrneli, podé se in drvé, da se zdi, kakor bi vse
30 podnebje bežalo dalje. Izza cunjavih robov se jim zdaj ter zdaj že blisk zasvetlika v nastali pohmrak. Iz daleč se tudi že čuje, kako zamolkel grom pribobnéva, vedno bliže in bliže.

Človek in živali slutijo, da se že približuje huda ura. Četa
35 oplašeni vran beži s polja proti gozdu, skrivat se v borovju. Lastovke letajo čivkaje visoko v zraku in nizko pri tleh, vse križem se loveč. Čreda kokošij s petelinom na čelu hiti s povešenimi repovi in obiraje se po perju k domu pod streho. Tudi polesna žaba na drevju že poregljava, čuteč posamezne deževne kaplje po listju. Jedin ratar, žejen in željen deža, kakor suha gruda na
40 njivi, vedno še pod milim nebom mirno in srčno pričakuje dobrodejne primake, naj ga tudi ploha ujame in premoči do kože!

Zdajci krivec pritegne in sprekoma pritisne oblake, da se
leteč vijó in kar na svitke šibé. Iz najhudournejšega se ukreše strela, in smuknivši z žarečim pasom nizzdol, zabliška se, da vzame
45 oči. Brž za njo zadrdrá mogočen grom in trdo buči pod obnebjem, da bobni krepk odmev med gorami in se zemlja potreša. Kaka redka kaplja pade debelo na tla.

Pastir žene čredo s paše v kraj. Ratar izpreže plužna kólca in tira voliče domú. Žanjice ali plevice, kosci in drugi delavci hité z njiv, peš-potnik s ceste, iskat si zavetja tja pod bližnjo košato 50 lipo, verujoč, da ne treska v to drevó, ker je počivala svoje dni Marija pod lipo. Ali že je kesnó!

Strela drugič razkolje oblake, grom jih razspè, in vetrovni vlak jih ožme, da se ulijó. Dež se poceja, zagrinjaje ves okraj v belo, neprozorno meglo. Prihruli vihar divjá in razsaja, da vse 55 vre in bobotá. Ruje in trga strehe, lomi kozolce, drevje, krha veje, valí deževne kolobarje prek sadežev po polju in drvi raznovrstno sodrgo s seboj dalje po zraku naprej.

Ploha se zaganja z vso silo in čokotá, kakor iz odprte zavtovrnice. Strele se krešejo druga na drugo in letajo križem, blisk 60 za bliskom. Grmenje udriha brez prenehanja, drdrá in buči, da vse pretopi. Tja ter tja trešči, da je groza in strah, in vsak se že bojí, da se morebiti skoro pokaže ogenj tu ali tam.

Cerkovnik zvoní „megli“. Goni zapored vsak zvon; potlej, v najhujši sili „beleštrá“ vse križem z vsemi tremi ob jednem. Go- 65 spodinja vsaka na svojem domu lomi cvetnonedeljske šibe na žerjavico, naj bi se blagoslovljeni dim kadil v oblake in jih razganjal; a ob jednem tudi pobožno sklepa roke ter stoječ na pragu in se plaho oziraje v podnebje, moli in vzdihuje z družino, naj bi dobrotljivi Bog odvrnil nesrečo! In glej, hudo vreme se res jame blažiti. 70

Piš ponehava, grmi in bliska se redkeje, in oblaki se razgrinjajo ter poglajajo, dež pojenjava — začenja se svetliti. Ali z rebrij dol in po potih še vedno deró lijaki, s seboj vlekóč pesek, blato in protje. Z ledin vró hudourniki, po senožetih in njivah stojé kalne mlake. Rastlinje, vse posvalkano, visi napojeno in 75 ubito v tla. Kmet hiti na polje gledat, kako je s sadeži, še dosti vesel, da hujšega — da toče ni bilo!

Petelin zleti na ograjo, tleskne s perotnicami in glasno zapoje: kikeriki! naznanjaje, da se izpreminja vreme.

Tam na zapadu se pretrgajo oblaki. Zahajajoče solnce za- 80 sveti na tanko pomrénjenem nebu, opiraje rumene žarke spre-koma v krotko pršeči, po malem še roseči dež. In proti vzhodu razpne sedmero-barvna mavrica svoj zali lok, „pije vodo“, poročaje ljudem, da bode jutri zopet ljubo solnce sijalo, tem mileje, tem lepše sijalo! Vse je polno upanja!

112. Solnce.

<p>1. Ti morjé svetlobe,
Vojvoda zemljé,
Nas moré tesnobe,
Te meglé temné.</p> <p>2. Jedva zarja zlata
Jutro prebudi,
Skoz nebeška vrata
Gor vrhé zlatí.</p> | <p>3. Srca vsa odpira
Plameneč oltar;
Kjer tvoj žar'k umira,
Vsahne zemlje dar.</p> <p>4. Ti nam vinske trte
Zoriš ljubo slast,
S sadjem polniš vrte,
Rožam daješ rast.</p> <p>5. Ti nebeške luči,
Luno razsvetliš,
Vedno, vedno uči:
Komu v čast goriš.</p> |
|--|--|

M. Kastelec.

113. Kres pri Slovencih.

Ako razgleduješ na večer sv. Janeza Krstnika z vzvišenega hriba slovensko deželo, blišče se ti iz daljnih in bližnjih krajev ognji, ki se ti zdé tem gostejši, čim dalje jih vidiš odstranjene. In ako neveden poprašaš mimogredočega moža, kaj to pomeni, 5 rekel ti bo: „Kres netijo.“

Navada, zažigati kresni ogenj na določen poletni večer, kakor je domá skoro v vsaki vasi po Slovenskem, ima korenine v starih časih, v poganski veri naših očetov.

Dasi so bili Slovani s svojim miroljubnim, doma se držečim 10 značajem nesložni in nejedini v splošnosti, ljubili so vendar, kakor ljubijo še zdaj, manjše shode med seboj. Shajali in zbirali so se pri službah božjih, pri gostijah, pri svojih županih, pri plesih, v posvetovanje itd. Kar je delal oče, tega se je držal sin; značaj v poglavitnih črtah se je ohranil pri ljudstvu. Zato vidimo današnji 15 dan veliko ostankov iz prejšnjih časov v narodovem življenju, in jeden takih ostankov je tudi kres.

Slovani so častili izmed mnogo drugih bogov tudi Svetovita, boga ognja, luči, solnea. Ker pa solnce ravno konec pomladi — o kresu — po zimni onemoglosti zopet v vsej lepoti 20 oživi in se okrepi, prižigali so o tem času solnčnemu in ognjevemu bogu na čast ogenj.

Da je pa sedanji kres le nadaljevanje in nastopek tega neverškega godú, o tem se lahko prepričamo, ako si ogledamo ta običaj bolj natanko.

V prvi vrsti se nam je treba ozreti na kresne navade. Po nekterih krajih na Slovenskem pojó in plešejo okoli kresa, po drugih mladi ljudje črez ogenj skačejo, in starci jim po skoku vsled starih vraž prorokujejo srečnejše ali nesrečnejše življenje. Tudi je med Slovenci šega, po kateri ugasle utrinke in ogorke od kresnega ognja ali nektera zelišča vtikajo v slamnato streho in pravijo, da se tako varuje hiša požara. Drug običaj je navaden, po katerem nastiljajo kresno noč tla po hiši in veži z zeleno praprotjo, češ, da bo je prišel sv. Janez Krstnik prenočevat in bode odvrnil od hiše za tisto leto vsako nesrečo, pretečo po ognju. Vse te vražne in praznoverne navade se dadó najlažje razložiti, če posežemo do staroslovenskega poganstva in jim poiščemo tam vzrokov in prvotnosti. Lahko pa najdemo v zgodovinskem popisu slovanskega značaja takih lastnostij, po katerih sodimo, da so sedanje navade le ostanki prejšnjih, starodavnih. Najljubše razveseljevanje namreč je bilo Slovanom petje in ples; ker to vemo, napelje nas to na misel, da so gotovo peli in plesali pri tako veselem godišču, kakor je praznovanje bitja veselega ognja, prijazne luči, dobrotnega solnea. Tudi nam je znano, da so že stari Slovani posebno radi vedeževali in prorokovali. Najjasneje pa nam dokazujejo vraže zoper ogenj na kresni dan, da kres ni drugega, kakor ostanek češčenja boga ognja in požara.

Kres je silno star in izvira iz poganskih časov, kajti obhaja se skoro pri vseh slovanskih rodovih, celó tudi v nekterih nemških krajih, kjer so stanovali pred časom Slovani. Tako nahajamo zlasti na Poljskem navade na kresni večer, ki so našim popolnoma podobne. Ne moremo si misliti, da bi se bil kres s svojimi šegami zatrosil pozneje iz jednega naroda v drugega; ampak če pomislimo, kako malo so se poznali in pečali Slovani med seboj do novejšega časa, moramo pripoznati, da je kres starodaven, da je ostanek tistega neznanega in predzgodovinskega časa, ko so Slave sinovi bili združeni v jednem narodu in so še govorili jednoisti jezik.

J. Jurčić.

114. Pozabljeni očaki.

1. Visoko vrh skalovja
Razrušen grad stoji,
Po gabrih krog razsipa
Večerni piš vrši.	4. Očaki z mečem svojim
Jemali so glavé:
Potomec z rosno koso
Pobira pa travé.
2. Slovel je na tem gradu
Nekdaj ponosen rod;
Neznan je zdaj po svetu,
Pozabljen je povsod.	5. Z goré je v dol donela
Pač pesen svoje dni;
Zdaj iz doline v goro
Otožno se glasi.
3. In vnuk neznan, neslaven
Več vranca ne drví;
V dolíni brazdo reže,
Za kruh se svoj poti.	6. Večerni zvoni gori
K razvalu zapojó,
Pozabljenim očakom
Pozdrave prinesó.

J. Kersnik.

115. Turške vojske po slovenskih deželah v XV. stoletju.

Na vzhodu Kaspijskega morja in daleč tam za evropskimi mejami se raztezajo nepremerne travnate planote, ki jim pravimo Turansko nižavje. Odtod in z velikanskega gorovja na njegovem vzhodu se je vsul marsikteri divji hudournik mongolskih narodov 5 proti solnčnemu zahodu nad lepe in cvetoče dežele evropske. Odtod so privreli Huni in Obri, odtod Madjari in Tatarji, in odtod se je utrgal tudi oni mongolski rod, ki mu pravimo Turki, in ki je toliko stoletij držal nad polovico Evrope v vednem strahu.

Turška moč se je pričela koncem XIII. stoletja. Ustanovil jo 10 je (in sicer v Mali Aziji) Osman; zato se zovejo Turki po njem tudi Osmani. Iz Male Azije so napadali v XIV. stoletju vedno bolj pogostoma Evropo. Osmanov drugi naslednik, Murat, pridobil jim je v Evropi že trdno stališče; odslej so se spuščali vedno predrzneje na vse vetrove. Leta 1389. so storili na Ko- 15 sovem polju konec srbski državi ter spravili v naslednjih letih velik del balkanskega polotoka pod se. Celó glavno mesto Carigrad se jim je ustavljalo le še s težavo. Jeli so uhajati tudi čez Donavo ter so nadlegovali Ogersko, kteremu je tedaj kraljeval Sigismund. Ta je dobro spoznal hudo nevarnost, ki je pretila 20 krščanskemu svetu, ter sklenil Turke ustaviti, dokler je bil še

čas. Leta 1396. je zbral veliko krščansko vojsko ter pri Nikopolju udaril nad Turke, ki pa so kristjane do dobra potolkli in jih ujeli nad 10.000. O tej priliki so se Slovenci, ki jih je vodil celjski grof Herman II., prvokrat sešli s Turki. Takoj iz bitke pri Nikopolju se je vsula močna turška druhal na Štajersko, za- 25
 jela Ptuj, požgala ga ter precej ta prvi pot odgnala nad 16.000 kristjanov v sužnost. S to nesrečno vojsko so se začeli neštevilni in grozoviti turški napadi v slovenske pokrajine.

Le malo let za tem (l. 1408.) so ugledali tudi Kranjci Turke prvokrat na svoji zemlji. Napadli so Črnomelj in Metliko, njuno 30
 okolico grozovito pogazili ter pobili in odvedli s seboj veliko ljudij. Celó huda se je godila Metliki leta 1429. Mesto je bilo slabo utrjeno in v naglici narejeno iz lesa. Turki ga napadejo, pokoljejo vse, kar jim pride na pot, razrušijo cerkve ter vzamejo s seboj, kar je imelo le kaj vrednosti. Zatem jo udarijo prvi- 35
 krat čez Gorjance nad Novo mesto, odkoder pak jih je v naglici zbrana krščanska vojska, 4000 mož, po hudem boju odgnala nazaj.

Odslej jih ni bilo celih 40 let v slovenske dežele, ker so imeli na balkanskem polotoku dovolj opravka. Ko pa so se polastili zadnje dežele balkanskega polotoka, privarili so se leta 1469. 40
 — bilo jih je neki nad 10.000 — iz Bosne zopet na Kranjsko. Nad nesrečno Metliko, ki so jo do dobra razdejali, in nad njeno okolico so se vsuli najprej. Ves teden so ostali tu, potem pa se razlili v treh velikih curkih čez vso Kranjsko.

Koliko so napravili Turki to leto škode, težko je povedati; 45
 bila je neizmerna. Vsa Dolenjska, vse Kočevsko, Ižansko polje do Ljubljane, Kras do Gorice, vse dolnje Štajersko: vse je bilo pomandrano, trgi, vasi, cerkve požgane in razrušene, tisoč in tisoč ljudij pobitih, 20—30.000 v sužnost odvedenih, dolge vrste ugrabljene živine in tovorov dragega blaga odpeljanih čez mejo 50
 na Turško.

Taki grozni dogodki so se ponavljali še vse XV. stoletje. Turki so privreli skoro vsako leto v slovenske dežele, nektera leta celó po tri ali štirikrat (na pr. l. 1471.). Največ so trpeli v XV. stoletju Kranjci. Zapisano je, da so Turki prilomastili nad nje štiri in 55
 tridesetkrat. A tudi drugim slovenskim deželam niso prizanašali. Na Primorsko so prigrmeli dvanaajstkrat, na Štajersko najstkrat, na Koroško devetkrat.

Spočetka so prihajali v malih, pozneje pa v vedno večjih trumah. Leta 1477. jih je privedel bosenski paša 32.000 glav 60

nad ubogo, po največ v lesenih vaseh živeče ljudstvo. Ljudska prislovica je dejala, da jih je bilo kakor listja in trave. Razlivali so se na vse strani ter divjali križem po deželi. Na svojih urnih konjih so prihajali, kedar so se jih naši predniki najmanj 65 nadejali. Prikazali so se kakor blisk z jasnega, najrajši po noči, zlasti če jih je bilo malo. Strah in groza sta prešinila ubogi kraj, nad ktereга je udarila ta šiba božja. Jok in stok se je razlegal po vasi, v katero so se vsuli neusmiljeni krvoločniki, najhujši sovražniki krščanskega imena. Saj je bila njihova najime- 70 nitnejša verska dolžnost — klati in pobijati kristjane, požigati njihova selišča, skruniti in razruševati njihove cerkve. In to mohamedansko dolžnost so izpolnjevali s strašno grozovitostjo. Gorjé napadeni vasi, gorjé množici, ki se je, recimo, zbrala k božji službi ali se natekla od blizu in daleč po kupčiji na semnje. O 75 takih prilikah so prihajali Turki najrajši. Za velike semnje in velike cerkvene shode so zvedeli po ljudeh, ki so jih prisilili, da so jim bili kažipotí. Tako je zvedel na pr. leta 1475. bosenski paša Ahmet, da bo na sv. Miklavža dan velik semenj v Muljavi pri Zatičini. Privihral je ter odgnal 4200 oseb obojnega spola 80 v sužnost. A ravno zavoljo človeškega blaga so prihajali tako radi v naše kraje. Njihovi napadi so bili v prvi vrsti lov na mlade, čvrste in zdrave ljudi, da so jih prodajali v sužnost. Zlata in srebro po naših revnih vaseh ni bilo, pač pa so imeli naši predniki nekaj, kar je krvoločniku posebno bodlo v oči. To so 85 bili njihovi čvrsti in krepki udje, za ktere so se na turških semnjih obetale vedno visoke cene. Zato so Turki stregli v prvi vrsti po mladih in čvrstih ljudeh obojnega spola, osobito po otrocih, ki so že toliko odrastli, da so jih lahko gnali s seboj. Ti so imeli zlasti visoko ceno. Turški cesarji so izrejali namreč 90 iz krščanskih otrok svoje najpredrznnejše vojake, takozvane janičarje, a tudi za cesarske služabnike so jemali najrajši krščanske otroke. Neki čas se ni smel noben beg, noben paša bližati sultanu brez večjega ali manjšega števila nalovljenih krščanskih otrok. Leta 1469. je na pr. paša Vejh-beg odbral 500 najlepših 95 in najčvrstejših kranjskih dečkov in deklic ter jih poslal sultanu v dar. Ščasoma so morali turški posestniki in velikaši celó davke plačevati le s krščanskimi otroki. Te so potém v turških šolah najskrbnejše vzgajali ter jih vtikali ali v janičarska krdela ali jih odmenili za državne službe. Pri vzgoji so jim vedeli zatreti 100 najprej spomin na krščanstvo, udušiti v njihovem srcu vsak boljši

čut, ki blaži človeka, znali so izbrisati iz njihovih src spomin na očetovski dom, njegove šege in navade ter pretrgati vse vezi, ki tako sladko vežejo človeka z domovino in rodом svojim. Namesto tega pa so jim vcepili slepo udanost do svojih turških gospodov, največjo strast za mohamedansko vero in najgrozovitejše 105 sovražstvo do vsega, kar je bilo v kaki zvezi s krščanstvom. Ni čuda, da so postali janičarji, nekdanji krščanski otroci, največji strah kristjanom. V vojski zoper krščanstvo, v katerem so bili rojeni, bili so pozneje kakor besni. Pač je marsikteri janičar svojo grozovitost razodeval morebiti ravno v kraju, kjer se je 110 porodil, ropal po domovini, ki je ni poznal, v sužnost vlačil svoje rojake ter prelival morda kri svojih najbližjih sorodnikov.

Ko so leta 1476. Turki predivjali skoro vse Kranjsko, ni je bilo najbrž rodovine, ki ne bi žalovala po ubitem, ali kar je bilo še hujše, po ujetem sorodniku. Ni je bilo morebiti družine, ki 115 ne bi bolešno gledala na razvaline svojega domovja. Cele štiri mesece je razsajal takrat neusmiljeni sovražnik po deželi. Grozovito so počenjali Turki zlasti po Koroškem in Štajerskem štiri leta pozneje (l. 1480.) ter odvedli s seboj v sužnost na tisoče ljudi, med njimi tudi 500 duhovnikov. Pobrali so cerkveno 120 opravo ter hiše božje izpremenili v hleve.

Neštevilne požgane vasi, porušene in oplenjene cerkve so leto za letom pričale, da je bil Turek v deželi. Trdne kraje, močne gradove in z debelim ozidjem ograjena mesta pa so puščali Turki v miru; z obleganjem se niso marali dolgo muditi, saj 125 niso prihajali zavoljo tega v deželo; sicer bi pa z obleganjem tudi nič ne bili opravili, ker niso vozili nobenih za obleganje potrebnih priprav s seboj. Pač pa so udarili na to ali ono mesto in so tedaj še vso leseno in slabo utrjeno Metliko trikrat požgali do tal; zakadili so se nekterekrali na Novo mesto, prihrumeli nad 130 devetkrat pred Ljubljano ter se na pr. leta 1472. utaborili na treh krajih pred njo. Vendar jim je bilo v prvi vrsti na skrbi: pleniti, moriti in pobijati ljudi in požigati vasi po mestnih okolicaх. Ubogi kmet je trpel največ ali skoro jedino le on. Ko so gorele daleč na okoli vasi in se vlačil dima gost oblak po deželi, bili 135 so meščani in grajščaki za svojim močnim ozidjem skoro popolnoma varni. Za ubogega kmeta se ni ganila ne jedna roka. Pomagati si je moral sam ter skrbeti najprej za to, da Turki niso p'anili nanj nepričakovano. V ta namen so imeli kmetje pripravljene na visokih, nalašč za to izbranih gorah, odkoder se je 140

videlo daleč po deželi, velike grmade, ki so jih zažigali, če so udarili Turki čez mejo. Na enkrat so zaplapolali kresi po vsej deželi od hriba do hriba, in kakor blisk se je razširila novica, da so Turki tu. To je bilo za Slovence znamenje, da se je treba
 145 umakniti v tabore. Tako so imenovali dobro utrjene kraje, v ktere se je bilo mogoče v naglici zateči z vsem, kar je bilo komu drago, z ljudmi, živino in blagom. Tabori so bili po nekod močni stolpi na visokih gorah ali sredi debelih gozdov, po nekod za silo in v naglici utrjene razvaline starih rimskih gra-
 150 dišč, a še najrajši pa so kmetje ogradili svoje cerkve z močnim ozidjem ter jih utrdili z visokimi stolpi. Marsikteri slovenski cerkvi se je do najnovejšega časa poznalo, da je bila nekaj močno utrjen tabor. V shrambah in kletih je bilo po taborih vedno toliko živeža spravljenega, da so ljudje lahko prestajali nekoliko
 155 tednov ali vsaj nekoliko dnij. Največkrat je zanje minila nevarnost, če so le prvi hudi turški naskok prestali in odbili, ker Turki niso imeli navade in jim tudi ni kazalo se muditi dalje časa na jednem kraju, ampak so vihrali kakor burja po deželi. Med tem ko so krepki moški odbijali najčešče pod poveljništvom
 160 svojih župnikov Turke od tabora, klečali so notri v cerkvi žene, otroci in starčki ter molili k usmiljenemu Bogu za zmago.

Na Krasu, na Dolenjskem in tu pa tam tudi po Gorenjskem so se zatekali ljudje v kraške jame. V Bohinju so zapirali sotesko pri „Stopnicah“ tako dobro, da Turki niso privihrali ne enkrat v
 165 Bohinj. Iztotako so storili tudi Korošci s prelazi, ki s Kranjskega in Primorskega držé v njihovo deželo. A oni niso imeli toliko sreče, kakor Bohinjci. Ko so prigmeli Turki leta 1478. s Primorskega do Predela ter ga našli tesno zaprtega in močno zavarovanega, ni jih to zadrževalo. Splezali so na nevarne stene
 170 in pečine, po katerih ni morebiti dotlej hodila človeška noga še nikoli. Konje so po vrveh potegnili kvišku in jih ravno tako spuščali od skale do skale v globočino. S pečevja so valili skale na kristjane v dolini ter jih odpodili. Tako so po ovinkih dospeli čez Predel v Trbiž ter predivjali odtod vse dolnje Koroško
 175 tja do meje štajerske. Ta napad je bil najhujši, kar jih je bilo prestati Koroščem.

Sami so se morali torej kmetje braniti. Kje pa je bil takrat cesar in njegova vojska?

Od te strani ni bilo pričakovati nobene pomoči. Tedaj še
 180 ni bila Avstrija tako urejena in tudi ne združena v tako celoto

kakor dandanes. Vsaka dežela si je bila le sama sebi na skrbi; za svoje sosede ni hotela nobena storiti nič, kajti vojska stane veliko denarja. Zato niso hoteli velikaši sosednih dežel nič vedeti o njej; naj si Slovenci sami pomagajo, kakor vedó in znajo. Cesar pa ni imel toliko moči, da bi jih mogel siliti. Pač so se 185 shajali avstrijski in tudi mogočniki iz neavstrijskih nemških dežel neštevilnokrat k posvetovanju; ker pa bi bilo za vojsko šteti denarja, razšli so se zopet, ne da bi kaj ukrenili proti turški sili. Nič ni pomagalo, da so tudi papeži izpodbujali krščanski svet za boj proti Turkom, nič ne, da so razglašali odpustke za bojevalce 190 proti njim. Slovenske dežele, Kranjsko, Koroško, Štajersko, bile so zgolj sebi prepuščene. Njihovi veliki posestniki so morali misliti na to, kako bi se sami ubranili Turka. Posveovali so se na skupnih shodih, nalagali si sami takozvani turški davek ter sklenili vzdrževati s svojim denarjem iz slovenskih kmetov se- 195 stavljenе vojske proti Turkom. Toda vsi ti ukrepi niso izdali ničesar. Dostikrat so udarili Turki čez mejo, ravno ko so se posveovali poslanci o revah svojih dežel.

Ko se je leta 1469. pridrvilo nad 10.000 Turkov na Kranjsko, sklicala je deželna gosposka vso deželo na noge ter nabrala res 200 nad 20.000 vojakov, a predno se je to zgodilo, popihali so jo bili Turki, potem ko so grozno divjali po njej, že davno iz dežele. Leta 1475. so gosposke poklicale v vojsko Štajerce, Korošce in Kranjce, a ko so se ob Sotli udarili s Turki, niso imeli sreče, Turki so jih popolnoma užugali. Pa saj bi bilo čudo, če 205 bi jih ne, ko je bilo Turkov nad 12.000, kristjanov pa samo 450 mož.

A da bi z združenimi močmi lahko zaprli Turkom pot v slovenske dežele, prepričali so se leta 1483. To leto se jih je vsulo čez Kranjsko, Koroško in Štajersko nad 10.000. Ko so se 210 do sitega naropali in namorili, zbrali so se zopet na Štajerskem ter se pripravili za odhod domú. A ob potoku Onavici na Hrvatskem so jim Srbi in Hrvatje z nekterimi kranjskimi plemenitniki zaprli pot; bilo jih je kakih 4000 konjikov in 8000 pešcev. Ko jih turški paša zasluti, pošlje jim kakih 2000 mož naproti, a 215 kristjani jih do zadnjega vse posekajo. Ker jih ni bilo nazaj, poslal je paša ogleduhe pozvedovat, kaj se je zgodilo. Ko se povrnejo z nesrečno novico in je spoznal, da tiči v veliki zagati, poslal je kristjanom ponudbo, da jim hoče izročiti vse nalovljene ljudi in vso živino, če njegovi četi nič žalega ne storé. A krist- 220

jani niso hoteli nič vedeti o tem; zato jim je ponudil še več, za vsakega svojih ljudij po dva ali tri goldinarje in vrh tega še obljubil, da ga ne bo več na Kranjsko. To ponudbo so kristjani sprejeli, ker so se bali, da ne bi dal razdraženi paša poklati vseh ujetnikov. Odposlali so v njegov tabor šest mož, da se pogodé za ujete kristjane. Paša jim pokaže 3000 najslabotnejših ljudij, ki jih je odbral iz množice; močne in krepke pa je poskril v taboru, kjer so morali, z odejami in listjem pokriti, ležati na tleh ter se ne ganiti. A odposlancem se je zdelo, da imajo ujetih več, kakor ponujanih 3000. Zato so prisilili Turke, da so jim jih obljubili še 1000. Med tem pa so krščanske čete turški tabor od vseh strani oklenile ter zajele sovražnika. Z vzklikom „Jezus in Marija“ udarijo nadenj ter ga večinoma vsega posekajo. Turški paša sam in nad 200 imenitnih Turkov se potuhne in pomeša med ujete kristjane, a zmagalci jih zasledé, ujamejo ter jih pošljejo kralju Matjažu (Korvinu) v dar. Od velike turške druhal je ušlo le kakih 800 mož, a kristjani udarijo tudi za temi, doidejò jih ter vse posekajo.

Ta nesreča je Turke tako prestrašila, da so imeli Slovenci odslej štiri leta mir. A zatém so se zopet osrčili ter jim delali odslej prav vsako leto silo. A nekterekrti so jo grdo skupili. Leta 1491. so jim prestregli kranjski kmetje v Hrušici pot ter jih pobili več tisoč. Še slabeje se jim je godilo naslednje leto na Koroškem. Semkaj so se vsipali tem bolj pogostoma, odkar ni bilo za nje dosti več dobiti na pokončanem in opustošenem Kranjskem. A v bitki pri Beljaku jih je obležalo nad 10.000, med njimi Ali-paša sam, ranjenih pa je bilo nad 7000. K zmagi so pripomogli tudi ujeti kristjani, ki so med bojem raztrgali vezi ter zgrabili sovražnika od zadi. S to zmago so se Korošci iznebili Turkov za to stoletje, ne pa tudi Kranjci, nad katere so se pridrvili vsako leto, dokler se ni Maksimilijanu I. posrečilo skleniti z njimi mirù leta 1503.

I. Vrhotec.

116. Vaška lipa.

1. V dolini za tremi gorami,
Na sredi slovenske vasi,
Na sredi med belimi hrami
Tam lipa košata stoji.

2. Kako se ponosno vzdiguje
Nad tihoj zagorskoj vasjòj,
Mogočno v okrog raztezuje
Prijazni dom senčnati svoj.

3. Čegava je roka vsadila
In kdaj jim to sveto drevó?
Vaščanom ta vest se 'zgubila,
Živečih ne pomni nikdó.
4. Živeči pozábili davno,
Le Jošt, ki je lani zaspal,
O lipi povestico slavno —
On sam jo je dobro še znal.
5. Pod lipo je starec sedeval,
Ko mrak se je znižal do streh,
Mladini strmeči prepeval
O davno minulih je dneh.
6. „Tu doli,“ dostavljal je često,
„Za gozdom kraj naše vasi,
Tam grozne moritve je mesto,
Tam tekla junaška je kri.
7. Turčinov kot listja in trave
Prihrulo na našo je vas,
Morilo, da v breg iz nižave
Jokú se razlegal je glas.
8. In vas porazivši, divjali
Naprej svojo silno so pot,
Zaklad pa težak zakopali
Na poti so svoji odtod!“
9. „In kje je zdaj?“ — „Tukaj je v jami
Pod lipo bogati zaklad!
A v znamenje lipa nad nami,
Da pridejo spet ga jemati.“

A. Aškerc.

117. Kako so v Begunjah na Notranjskem odpodili Turka.

Da je tudi v Begunje na Notranjskem večkrat prihrul grozoviti Turčin, pričajo nam ostanki tabora okoli cerkve sv. Jerneja v Begunjah. Kakor ljudje pripovedujejo, bil je imenovani tabor precej velik. V ta tabor so bežali vsi prebivalci begunjske soseske, kedar se je bližal grdi Turek tem krajem. Imeli so v taboru narejene tudi podzemeljske shrambe, kamor so ob času nevarnosti skrivali svoje imetje in premoženje pred Turkom. Še dandanes se najdejo take votline. Ko so zidali leta 1857. novo šolo, zadeli so na nje, ko so kopali temelj za zid. Našli so takrat tudi nekaj bojnega orodja iz časov turških bojov. Vse to nam priča, da so se morali tukaj večkrat sprijeti s Turkom.

Bilo je leta 1483., ko je grozoviti Turek zopet hudo divjal in razsajal po naši domovini. Tudi do Cirknice in Begunj je prihrul to leto. Ko se zasveti ogenj na velikem Stražišču, skoro najvišji gori v begunjski okolici, in naznani prebivalcem, da se Turek približuje, jeli so spravljati ljudje svoje blago v tabor. Nanesli so vanj, kolikor so mogli. Ko se je pa bil približal sovražnik že precej blizu, umaknili so se tudi ljudje v tabor. Ženske in otroci, kolikor jih je moglo, šli so v cerkev sv. Jerneja in prosili Boga, da bi možje in mladeniči srečno odpodili Turka. Drugi

pa, ki niso mogli v svetišče božje, poskrili so se po taboru. Kar jih je pa bilo zmožnih za brambo, razvrstili so se ob taborovem zidu in pričakovali sovražnika.

Turek se približa. Že je pred taborom. Zdaj začne na-
25 skakovati tabor. Junaško odbijajo vrli bojniki vsak napad. Dolgo časa se branijo junaško. Sčasoma pa začnejo omagovati v taboru, a Turek jih napada še hujše. Skoro bi bili kristjani že premagani, ako bi ne bilo prišlo jednomu izmed mož v taboru nekaj prav pametnega na misel. Menda mu jo je dal sam sv. Jernej v glavo.

30 Vrli možak se domisli, da so med poskritimi rečmi v taboru tudi nekteri panjevi bučel. Ta trenutek mu zablšči misel v glavi, kako si morejo branitelji obrniti te male živalice v prid zoper sovražnika. In ni se motil junak! Naglo razloži boriteljem, kaj je storiti. Kakor blisk ima vsak mož panj bučel v roki. Ko bu-
35 čele po panjevih malo zašumijo in so bile že dosti razdražene, rasujejo jih vsi na enkrat po Turkih, ki so zijali pod zidom proti kristjanom na kvišku. In glej, česar vse junaštvo kristjanov v taboru ni moglo storiti, to so storile v hipu „muhe sv. Jerneja“, kakor so imenovali Turki te bučele; kajti jako, jako srdite in
40 razdražene, jele so pikati Turčine tako pridno, da so zdajci jeli bežati, kričé, da ima sv. Jernej hude „muhe“, katerih pikanja ne morejo strpeti.

Tako so odpodile te „muhe“ grdega vruga za vselej iz Begunj, kajti od tistega časa ni bilo več Turkov v Begunje in —
45 menda jih tudi več ne bode.

I. Zarnik.

118. Kralj Matjaž in njegova vojska.

Kralj Matjaž je bil s svojo vojsko v boju na nekem širokem polju. Tam je rastla velika, košata lipa, in okoli nje so stali Matjaževi vojaki. Dolgo so se že bojevali, in kralj Matjaž je bil izgubil toliko vojakov, da so vsi njegovi še živi imeli prostor pod
5 lipovo senco. Kralj Matjaž ni mogel premagati sovražnika ter je pobegnul s svojimi vojaki v Sveto goro, ki se mu je bila odprla.

V njeno votlino je šel kralj Matjaž in vsa njegova vojska. V tej votlini spi pri kameniti mizi. Pred seboj na mizi ima krožnik, ki je iz čistega zlata. Okoli tega krožnika raste brada,
10 ki je že malo osivela. Kedar bode trikrat prirastla okoli, tedaj bode kralj vstal z vso svojo vojsko in zopet šel na tisto polje,

kjer stoji lipa. Ondi ga pa bodo čakali vsi kralji in cesarji s svojimi vojskami. Tista lipa je še zdaj suha, a tedaj bode ozelelena in imela tak močen duh, da bode utrujenim vojakom Matjaževim dajala novo moč, ranjence pa takoj ozdravila. 15

Tedaj bodo vsi ljudje vsega sveta imeli jednega kralja, in sicer kralja Matjaža, in po vsej zemlji bode le jedna vera. Sedem let po tem boju ne bode nobenega poroda, pa tudi umrl ne bode nikdo. A ko teh sedem let premine, bode konec svetá.

Nar. prip. — *J. Freuensfeld.*

119. Senoseška.

1. Dozorjena trava zadosti je že,
Raz oder na svetlo, senoseki, kosè!
Preglejte kosišča,
Čeljusti grabljišča,
Da jutri poprave nas kaj ne mudè.
2. Kosó oklepati zna vsaki kavšan,
Ostrino ji dati je redko vsejan;
Jaz bom jih nakačil,
Njim tumpe potlačil,
Da bodo kot britve žvižgale čez plan.
3. Le kvišku, tovarši, že svita se dan,
Molimo na srečo, pa pojd' mo na stan!
Bogu bodi slava,
Prelepa je trava!
Vodirje krog ledja — vse drugo na stran!
4. Obrijmo najprvo ledine ravné,
Potem pa, tovarši, v senožeti strmé!
Če trava je gosta,
Visoka kot hosta,
Mi kosci pač tega ne strašimo se!
5. Zapijmo, vriskajmo, tovarši, na glas,
Da grabljevkam zjasnil se bode obraz,
Da bode kaj smeha;
Brez jeze in greha
Gre delo od rok nam, pa kratek je čas.
6. Cvetlice dišeče, trave in osat,
Kar kosa doseže, se zvrne nakrat.
Jednaka nas čaka,
Ko smrt prikoraka,
Dà, njej se ne vstavi, je star ali mlad!

V. Kurnik.

120. Kralj Matjaž.

Nekdaj so nekega misijonarja njegovi sovražniki obsodili na smrt. Rekli pa so mu, da ga oprosté, ako gre v kralj-Matjaževo deželo in pri kralju Matjažu pozvé, kdaj bode sodnji dan.

Težek posel je bil to za ubogega misijonarja. A ker mu je 5 bilo življenje drago, odpravil se je na daljni pot do kralja Matjaža. Dolgo je hodil, a naposled srečno prišel v kralj-Matjaževo deželo. Takoj ga ustavi stražnik in vpraša:

„Kam greš?“

„Poslan sem“, odgovori misijonar, „h kralju Matjažu, da 10 pozvem pri njem, kdaj bode sodnji dan. Prosim te, povej mi, kje stanuje.“

„To zveš pri mojem tovarišu, ki stoji ne daleč odtod na straži kakor jaz“, odgovori mu stražnik.

Misijonar gre dalje in pride do drugega stražnika. Ali ta 15 ga ne pusti dalje, dokler mu ne pové, kdo je, in kam gre. Misijonar mu vse pové in ga prosi, naj bi mu pokazal pot, po katerem bi prišel do kralja Matjaža.

„Ni daleč odtod“, odgovori mu stražnik, „a treba ti je, da se malo okrepčaš in odpočineš.“ To rekši, prinese mu jedi in 20 pijače ter mu še pokaže posteljo, kjer se naj odpočine. Zeló utrujen, misijonar kmalu zaspi; z njim pa zaspi tudi stražnik. Spala sta pa celih tri sto let. Kedar se prebudita, mislil je misijonar, da je spal samo nekaj ur.

Stražnik ga pelje pred neko goro. Tu najdeta vrata. Mi- 25 sijonar stopi skozi vrata v votlino, in zdajci zagleda pred seboj vse polno vojakov, ki so ležali po tleh in trdo spali.

Misijonar gre dalje in najde kralja Matjaža za mizo sedečega. Globoko se mu prikloni in ga vpraša, kdaj bode sodnji dan. Kralj Matjaž mu reče:

30 „Potegni mi meč iz nožnic!“

Misijonar počasi vleče ter vidi, da se vojaki okoli njega vzbujajo in vstajajo.

„Zdaj pa izpusti!“ reče mu kralj Matjaž.

Ko je misijonar izpustil meč, zopet se vležejo vojaki in za- 35 spijo. Kralj Matjaž pa mu reče:

„Vidiš, kedar bode moj meč skočil sam iz nožnic, tedaj bode sodnji dan.“

Misijonar je opravil svoj posel in se vrnil domú. Dospeví v svoj kraj, ni se malo začudil, ko je videl, da se je vse izpremenilo. Vse je bilo drugače, negoli tedaj, ko je šel z doma. 40

Nihče ga ni več poznal, in na svojem lastnem domu je našel same tuje ljudi.

Čudno se mu to zdi, in ker si vsega tega ne more raztolmačiti, gre h gospodu župniku, da bi mu to razložil. Ali tu je bila še le prava težava, ker se nista mogla porazumeti; kajti misijonar je zatrjeval, da je nekako pred jednim letom odšel od doma. Gospod župnik gre gledat v neko zelo staro knjigo in ondi najde, da je pred tremi sto leti neki misijonar odšel v kralj-Matjaževo deželo, a vrnil se še ni. Vsi njegovi sovražniki so v tem času pomrli, in sedaj se mu ni bilo treba več bati za življenje. Živel je brez vseh skrbi do smrti. Nar. prip. — „Vrtec“. 50

121. Na posipu hudega grada.

1. Tiha groza me spreha,
Al' ostanem, al' bežim?
Vse podira se in maja,
Med skalovjem ostrmim.	5. Kje shodišča, kje morišča,
Kje orožja tvoj'ga šum?
Kje strelišča, kje stražišča,
Kje ukanje tvojih trum?
2. Plaz posiplje se po steni,
Sivo zidje se drobi;
Kaj razmet le-tá pomeni?
Razvalina, kdo si ti?	6. Davno so junaki zgnili,
Mirnega soseda strah;
Dnevi slave so minili,
Razvalina si in prah.
3. Hudi grad, ti dom trepeta,
Prednjim staršem nestrah'van!
Prišla so mašč'vanja leta,
Blíža se ti zadnji dan.	7. Tako v prah in razvaline
Se na zemlji vse raspè,
Čas pomigne, vse to mine,
Kar človeški rod počné.
4. Kje so skladi, kje zidovi,
Tabora sloveča moč?
Kje so vrata, kje mostovi,
Ječ kje tvojih strašna noč?	8. Le kar v srcu lep'ga stvari
Božja milost, obstoji;
Onstran sveta lepše žari,
Lepše se ponebesi.

J. Holzapfel.

122. Nasledki prvih turških vojsk.

Prve turške vojske so imele važne nasledke za Slovence. Res je, njihova dežela je bila sedaj mnogo pomandrana, njihova posest je v ognju ginila, tisoč bratov ni bilo iz sužnosti več; pa

tudi dobrih nasledkov ni nedostajalo. Ljudstvo, ki se je v začetku
 5 bilo sovražnikov, prepričalo se je zdaj, da ga more le lastna
 moč oteti, ker je imela Avstrija na drugih krajih preveč opravi-
 titi, da bi bila tudi tu pomagala. Ono se tedaj predrami iz
 svojega dolgega spanja, zagradi za meč in porat, zadobi zopet
 staroslovensko junakost in dobi sploh bolj žive misli. Pogum
 10 prešine vsaktero srce, beg začenjajo šteti med sramotnosti, več
 se ne bojé turških navalov. Grmada na meji se posveti, zna-
 menje je znano in daje se dalje in dalje, v vseh dolinah se zdaj
 orožujejo; krvav sprejem čaka sovražnika. In ako je bila tudi kaka
 posamezna vas prijeta, bila je vendar tudi takrat zmaga gotova.
 15 Možje in mladeniči stojé v taboru, pod njimi goré njihove hiše,
 ki so jih zažgali Turki; za njihovim hrbtom je cerkev, ki hrani
 svete skrivnosti njihove vere, ki jim hrani zdaj tudi žene in deco,
 katero hočejo z vsem, kar jim je v njej svetega in dragega, Turki
 požgati. Koliko rečij tedaj, ki človeku razdražijo ves žolč, ki mu
 20 iz vseh nitek srca obudé pogum za najstanovitnejšo in najsrdi-
 tejšo brambo in so mu tedaj gotove zmage poroki! Le tiste boje,
 v katerih jih je padlo na tisoče, nahajamo v starih knjigah zapi-
 sane; pa kje stoji kaj o manjših praskah, v katerih se kaže srč-
 nost posameznika še veliko bolj? Kje kaj o bojih, ki so se vršili
 25 na pokopališčih v taborih, in o junaških delih Slovencev, ki so
 jih dovršili po samem? Le ljudstvo je še sem ter tja ohranilo te
 boje ali v pesnih ali v pripovedkah. Kdo ne pozna srčnosti
 Ravbarja proti grozovitemu Turku; kdo z Dolenjskega ne bo
 vedel skoro o vsakem griču pripovedovati, da so se nekdamj ondi
 30 bojevali s Turkom? V vzgled postavljamo tu nekoliko teh manjših,
 pa zanimivih bojev.

Mohamedanje so pridrli v neko vas na Dolenjskem. Vse je
 bilo prazno razun jedne bajtice, ki je stala na višavi pri vasi.
 Tukaj je ostal gospodar, velik korenjaški mož, s svojo hčerjo
 35 domá in je hotel rajši poginiti, kakor pustiti svojo kočo. Imel
 je dve puški, s kterima vstrelil na Turke, ki se približujejo, in z
 vsakim strelom prevrne neverca. Srditi planejo Turki proti koči,
 mečejo plamen v njo, pa bila je z zelenimi jelkovimi kožami
 krita in se je ogenj ni prijel. Med tem si je mož že puško v
 40 novo nabil in je zopet podrl Turčina; drugo puško mu pa hčerka
 zavrta, da more tedaj v četrto zvrniti sovražnika. Zdaj mu hčerka
 zopet prvo puško nabije, in tako je šlo to dalje, in mož je streljal,
 hčerka mu sproti zalagala, in Turki so padali. Jeli so zdaj misliti,

da mora v koči cela truma Slovencev skrita tičati, ker streljanje ne preneha, in jeli so se čim dalje odmikati in so nagloma po- 45
begnili iz vsega tistega kraja. Ko pride mož iz bajte, bila je vsa višava z mrtvimi Turki pokrita.

Drugikrat so bili neverci prirojili v Mengeš. Tudi tu so ljudje hiše popustili, le jeden, Ščit po imenu, skrnil se je v spodnjo klet in ostal ondi. Ko pride večer, Turki po hišah poležejo. 50 Ščit zleze zdaj iz svojega zakotja, zaklene zaporedoma hišo za hišo in potem naglo hiti po Mengšane, ki so se bili sešli na bližnjem griču. Ti prikorakajo v vas, obstopijo hišo za hišo, in povsod, kamor pridejo, zaukažejo Turkom, da se podajo. Turki so mislili, da je vsa vas s kristjani obsedena; zatorej se podajo zapo- 55
redoma vse hiše, in tako so postali Turki, katerih je bilo več kot tisoč, jetniki nekoliko slabo oboroženih kmetov.

Tudi ženski spol se je skazoval v teh nevarnostih jednako neprestrašenega in pogumnega. Na Škaručino so prišli Turki, ko so bili ljudje na polju. Oni gredo v najlepšo hišo, kjer je bila le 60
dvanajstletna deklica domá. Ker jih je tako priprosto gledala, obljubijo ji dva zlata, ako jim pokaže, kje so shranjeni denarji in druge dragocenosti. Ona jih pelje po stopnicah, odpre hramu železna vrata in jim reče svoje delo hitro opraviti. Jedva so v hramu, zapre brž vrata, zaklene hišo in hiti na polje po ljudi. Turke 65
so potem pobili, a poveljnik med njimi se obrne pred smrtjo k deklici in ji dá svoj zlati prstan in tisoč zlatov iz žepa, rekoč, da zasluži taka deklica plačilo, čeravno mora sam zavoljo nje umreti.

Zopet so prišli enkrat Turki v Mengeš. Grajski gospod je 70
z vsemi prebivalci odrinil proti Kranju, kterege so neverci nadlegovali, samo dva hlapca je pustil v gradu. Ta dva se dobro branita, ko pridejo Turki, pa oba sta bila kmalu ustreljena. Zdaj sovražniki vrata izbijejo in si napravijo v gradu vesele gosti. Bila je pa tudi v gradu lepa grajska hči, ki se je zaklenila v 75
najskrivnejšo izbo. Turki jo najdejo in ji žugajo s sužnostjo. Videč zdaj, da ni za njo nobene rešitve, sklene sebe, pa tudi krute sovražnike pokončati. Da jo Turki za nekoliko izpusté, nehala je biti čemerna in se jela vodji prilizovati. Ves vesel ji reče ta, da sme prosto hoditi po gradu, in ji dá tudi ključ 80
od soban. Deklica si izbere ključ od spodnje kleti, kjer je bil smodnik spravljén, vzame gorečo trsko in vtakne brez strahú ogorek v strelni prah. Pri tej priči je bila zdrobljena, pa tudi

grad in Turki, ki so bili v njem, bili so z njo vred razneseni in
85 pokončani.

Takih in enakih dogodeb se je o turških vojskah mnogo pripetilo po deželi. Tu naj ti vzgledi zadostujejo; kajti še večja dela in hujše boje, nego so ti omenjeni, prestajali so naši očetje.

J. Trdina.

123. G o r a.

Le poglej jo zgodnjega pomladnjega jutra to mogočno goro, ki strmi tvojemu domovju nasproti! Kako krasno odsevajo prvi solnčni žarki od njene skalnate pleše, kako oblivajo z rudečkasto zarjo njeno temno zelenje!

5 In opoldne, ko vse dremlje in pojemlje od hude vročine, kako tiho je tedaj tam vse krog in krog! Nobeno peresce se ne gane po vejevju, nobena ptica se ne oglasi v goščavi. Tamkaj od daleč pa se pelje na visokem nebu vedno bliže in bliže beli oblak in se ustavi vrh strme gore.

10 In ko zvečer v dolini ugaša dan, zdi se nam, kakor da bi se ne moglo posloviti zlato solnce od visočin; kajti večkrat, ko se utaplja že v morje, še nekoliko pomeži in zažari po pečevju, kakor da bi hotelo priljubljeno sosedno goro še enkrat poljubiti za slovó. In čreda po strmini se oglasi zopet tedaj in muka in
15 zvoni z ubranimi zvonci in prežvekuje in se obrača proti samotni koči, svojemu domovju. Pastir pa sedi še nepremakljivo na sivi skali, oprt na gorjačo, a potem se njegova piščalka zopet oglasi. V goščavi pak vzleti tedaj črni kos na najvišjo smreko in zažvižga v tiho dolino in v tiho goro svojo najlepšo pesen. Črni krokar
20 pa, odljuden plič, odleti s krikom niže v dolino, kakor da bi se bal temne noči vrh strme gore, in kakor da bi ga bilo strah svoje lastne sence, samega sebe, tega kričača sredi temne prirode.

Kedar posveti bleda mesečina, tedaj oživé nevidni prebivalci samotne gore, ki so skriti čez dan, ter se veselé svobod-
25 nega življenja v svetli noči vrh strmin. Tedaj prično bele vile in čarovnice svoje plese na zelenih tratih sredi logov, tedaj zapusti divji mož, ki prebiva v gori, svojo pečino in stopi na najvišji kraj pogledat po svetu.

Sredi visoke gore, v njeni votlini stoji stekleni srebrni grad,
30 in v njem kraljuje gorska kraljica v neizmerni lepoti in čaka rešitve. A kako dolgo je še do tedaj! Kajti pravljica pripoveduje,

da še tista smreka ne zeleni, iz ktere se bo naredila zibelka onemu, ki jo bode rešil, in še sedem človeških rodov bode pomrlo, predno se porodi njegova mati.

V votlini ob vznožju gore stanuje zakleta kraljičina v po- 35
dobi kače in čaka rešitve. Mladenič, ki si jo upa na sveti
večer opolnoči udariti trikrat z blagoslovljeno leskovicco, reši jo
prokletstva in dobi njo z njenim neizmernim kraljestvom v dar.
A doslej se še niso izpolnile njene želje. Zato opominja vsa-
kega, ki jo pride reševati, da še ni čas njene rešitve, in že te be- 40
sede ustrašijo vsakega, ki si upa poskusiti svojo srečo.

V sivi gori spi kralj Matjaž s svojo vojsko in čaka, da mu
obrase brada trikrat kamenito mizo, na kateri sloni. Tedaj pa
se bode vzbudil iz dolgega spanja, udaril na svetlo in premagal vso
široko zemljo. Sredi gorskega jezera pa straši ognjeni zmaj ali 45
„lintver“ in pretresa s svojim tuljenjem vso zemljo.

Ko se povrne po dolgi zimi vesela pomlad, tedaj se vzbudi
tudi gora iz otožnega zimskega spanja. Na njeni strmini zaze-
leni prva breza, v njenem podnožju muževi prva vrba, raztresa
nežna, dišeča lipa svoj prvi cvet, med tem ko stoji v tihem dolu 50
mogočni hrast rujav in otožen, kakor bi zavidal veselo goro za-
radi vedno zlatega solnca, ki lije svoje ljubeče žarke na njeno
obličje. Na strmi gori se oglasi tudi prvi pevec, vrnivši se z
gorkega juga. Z gore zakuka samotna kukavica v zimsko zagr-
njeno selo pod goró. 55

In v poletju je zelena gora polna življenja, polna radosti.
Na strmi gori muka vesela goved, in v koči, zloženi iz lesenih
brun, suče se in vrti rudečelična planšarica in posluša svojo
najljubšo, najlepšo pesen, glasečo se iz tihe doline:

„Bom šel na planine,
Na strme gore,
Bom slišal od daleč
Zagorske zvoné.“

60

V jeseni pa, ko vse vene in hira, ko hripavi žrjavi na južno
hité, tedaj je gora zapuščena in steguje svoje sive rame v otožno 65
nebo. Po gorski goščavi se zdaj potika čvrsti lovec, ki se ne
zmeni za zimo in mraz, ki ne vpraša, ali je lice gore jasno ali
otožno; kajti njegovo veselje je lov in strel, njegova radost pa
plezanje po samotni, strmi gori za zverjadjo.

Samotna gora je vedno mikavna, vedno lepa. Zato lju- 70
bijo gorski ljudje neprecenjeno, čeravno revno pogorje in menijo,

da ne morejo drugje živeti, kakor v visokih planinah, sredi nebo-
tičnih hribov, kjer so se porodili.*

Ljubimo še mi svojo premilo domovino, ktera je po svojem
75 precej velikem delu gorata, ljubimo njene krasne zelene in sne-
žene gore, ki se dvigajo v jasno nebó. Tam za njimi in vrh njih
pa blišči zvezda, in ta zvezda bodi naša ljubezen do domovine,
svetla, vzvišena, žareča! Ti pa, zvesti, blagi sin domovine, bodi
ponosen na svoje gore in štej si v srečo, da sredi najlepših gor,
80 sredi raja dom je tvoj!

A. Koder.

124. B o g.

1. Stvar sem Tvoja, stvarnik siloviti,
Tvoj življenja vsaki dih je v meni,
Um in srce je darilo Tvoje,
Ti si večno, neizmerno bitje!	6. Kdo po cvetju kaže pot bučeli?
Kdo postrvi dá plavuti bistré?
Kdo ubral je slavcu mile strune?
Kdo jelenu dal je brze noge?
2. Kdo je trate, gaje ozelenil?
Kdo sejal cvetlice po livadah?
Kdo drevesa vsadil med pečine?
Kdo postavil gozde na strmine?	7. Kdo je stvaril modrega človeka?
Kdo mu čelo proti nebu dvignil?
Kdo izročil mu vladarstvo zemlje?
Kdo udihnil dušo mu nesmrtno?
3. Kdo na skalo je naslonil skalo?
Kdo je zložil gore velikanske?
Kdo votline zdolbel in doline?
Kdo pogrnil zemljo rodovito?	8. Kdo za rožo vé, kedar ovene?
Kdo za prah, ki se od skale ruši?
Kdo za kapljo v morski globočini?
Kdo za črva, ki pregrudi deblo?
4. Kdo je stvaril jezera, potoke?
Kdo razliva reke v širo morje?
Kdo užiga treske gromovite?
Kdo pošilja dež in roso belo?	9. Kdo je času dal perot ubéžno?
Kdo narodom čudno pota meri?
Komu moli se molitev sveta,
In uklanja komu se človeštvo?
5. Kdo nad nami je razpel obnebe?
Kdo utrdil nebu svetle zvezde?
Kdo pridružil mirno luno zvezdam?
Kdo žareči svit posodil solncu?	10. Tebi, večno, neizmerno bitje,
Ki v prostoru, v času meje nimaš,
Ki te čuti v srcu svojem človek,
Razumeti, videti ne more!

11. Ver'jem, da si stvarnik vsemogočen,
Upam, da je duša moja večna!
Bolj Te ljubim, kakor svet in sebe,
V prahu je pred Tabo pesen moja!

M. Vilhar.